

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ORTAÇAĞ TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAÇLI SEFERLERİ'NDE
KİLİSE ve PAPALIĞIN ROLÜ
(1074-1204)

Özlem BENLİ
2501140661

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Birsal KÜÇÜKSİPAHİOĞLU

İSTANBUL – 2019

ÖZ

HAÇLI SEFERLERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIĞIN ROLÜ

(1074-1204)

Özlem BENLİ

Tarih boyunca bir toplumu birleştiren en temel unsurlardan biri olan din, eskiden olduğu gibi günümüzde de kitleleri harekete geçirme özelliğine sahiptir. Dinin sahip olduğu bu özelliğin ortaya çıktığı en belirgin örneklerden biri ise kuşkusuz Haçlı Seferleri'dir. Üç ilahi din açısından da kutsal kabul edilen Kudüs'ün Müslümanlar tarafından alınması, XI. yüzyılın sonlarında Avrupa Hristiyan toplumunu “*Kutsal Toprakları kurtarmak*” amacıyla harekete geçirerek 1095 ile 1291 yılları arasında dokuz büyük Haçlı Seferi düzenlenmesine neden olmuştur. Haçlı Seferleri Hristiyan Batı'nın Müslüman Doğu'ya karşı başlattığı, itici gücün dini kullanmak suretiyle kilise ve papalık olduğu silahlı bir harekâttir.

Dinin toplum üzerinde etkin olması, toplumu yöneten siyasi güçleri dine karşı duyarlı olmaya ve devleti yönetirken dini göz önünde bulundurmaya zorunlu kılmıştır. Bu durum din ve devlet adamlarını ortak hareket etmeye yönlendirmiş, ortaklıkta kimin baskın taraf olduğuysa dönem dönem değişmiştir, kimi zaman devlet dinin üzerinde kimi zaman da din devletin üzerinde etkin olmuştur. Din ve devlet, bulundukları dönemin şartlarına göre ellerindeki tüm olanakları bu otorite mücadelesini kazanmak için seferber etmişlerdir. Haçlı Seferleri de Roma Kilisesi ve papanın, Avrupa'daki siyasi güçlerle yaşadığı güç mücadelesinin en temel ve etkin araçlarından biridir. Bu bağlamda kilise ve papalık, Haçlı Seferleri'ni başlatan önemli bir faktör olarak görülmelidir. Her ne kadar Haçlı Seferleri'nin temelinde kilise ve papalığın faaliyetleri dışında farklı siyasi, sosyal ve ekonomik sebepler bulunsa da bu farklı sebeplere sahip toplumun tüm kesimlerini tek çatı altında toplayarak ortak ve tek bir hedefe yönlendiren unsur hiç şüphesiz kilise ve papalıktır.

Roma Kilisesi ve papalığın Orta Çağ'a egemen olduğu fikri oldukça yaygın ve önemli olmasına rağmen bu egemenliğin hangi aşamalardan geçerek kazanıldığı da aslında aynı derecede önemli olduğundan bu çalışmamıza, Hristiyanlığın Roma ve Bizans siyasi tarihi içinde nasıl algılandığının açıklandığı giriş kısmıyla başlanarak kilise ve papalığın Haçlı Seferleri'ne kadar geçirdiği değişim ve dönüşüm Avrupa siyasi liderleriyle giriştiği mücadele üzerinden anlatılmıştır. Çalışma ilk dört Haçlı Seferi'nin, her bir seferin öncesinde yaşanan gelişmelerden yola çıkılarak temellendirilmeye çalışıldığı dört ayrı bölümle devam etmekte kilise ve papalığın Haçlı Seferleri'nin ortaya çıkmasındaki birincil ve etkin rolü gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Papalık, Haçlı Seferleri, Kilise, Hristiyanlık, Kutsal Topraklar

ABSTRACT

THE ROLE OF THE CHURCH AND THE PAPACY IN THE CRUSADES

(1074-1204)

Özlem BENLİ

Religion, one of the most basic elements that united a society throughout the history, has ability to mobilize the masses as it used to be. One of the most prominent examples of this feature is undoubtedly the Crusades. The capture of Jerusalem regarded as sacred in terms of three divine religions by Muslims, at the end of the 11th century, made the European Christian world to mobilize in order to “*save the Holy Land*” and led to the organization of nine great Crusades between 1095 and 1291. The Crusades are an armed campaign by the Christian West against the Muslim East where the driving force is the Church and the Papacy through the use of religion.

The influence of religion on society has made it compulsory for the political forces to be sensitive to religion and to take religion into account when governing the state. This situation led the clergy and the statesmen to act jointly, and who is the dominant party in the partnership has changed from time to time. The religion and the state, according to the conditions of the time, they have mobilized all the means to win this authority struggle. The Crusades are also one of the most fundamental and effective means of the power struggle of the Roman Church and the Pope with the political forces in Europe. In this context, the Church and the Papacy should be seen as an important factor in starting the Crusades. Although there are different political, social and economic reasons apart from the activities of the Church and the Papacy on the basis of the Crusades, the Church and the Papacy are the elements that bring all segments of the society together and direct them to a common and single goal.

Although the idea that the Roman Church and the Papacy dominated the Middle Ages is quite widespread and important, this study is started with the introduction of how the Christianity was perceived in the Roman and the Byzantine

political history and the change and the transformation of the Papacy until to the Crusades through the struggle with European political leaders. The study continues with the four separate sections in which the first four Crusades are based on the developments experienced before each campaign, and the primary and the effective role of the Church and the Papacy in the emergence of the Crusades is revealed.

Key Words: The Papacy, The Crusades, The Church, Christianity, The Holy Land

ÖNSÖZ

Haçlı Seferleri, kilise ve papalığın öncülüğünde “*Kutsal Toprakları kurtarmak*” çağrısıyla resmen başlayan, temelde ise Türkleri Anadolu’dan atmak ve bütün Ortadoğu’yu ele geçirmek için gerçekleştirilen siyasi amaçlı askerî bir harekettir. Papa II. Urbanus’un 1095’te Clermont Konsili’nde yaptığı çağrı üzerine resmen başlamış ve yaklaşık iki yüzyıl sürmüştür.

1096 yılında başlayan Birinci Haçlı Seferi sırasında ve sonunda Haçlılar tarafından 1098’de Urfa ve Antakya’da, 1099’da Kudüs’te ve 1109’da Trablusşam’da Haçlı Devletleri kurulmuştur. Üçüncü Haçlı Seferi’nde Kıbrıs’ı ele geçiren Haçlılar, Dördüncü Sefer’de Bizans İmparatorluğu’nu hedef almıştır. Bu uzun süreçte ve yaşanan olaylarda papalık ve kilisenin önemli rolü olmuştur.

Konunun önemi ve zamana yayılan uzunluğu dikkate alındığında bu çalışma ilk dört Haçlı Seferi ile sınırlandırıldı. Kaynak ve araştırma eserlerine dayanılarak hazırlanan çalışma, giriş ve dört bölümden oluşmakta, Giriş’te, kilise ve papalığın elde ettiği güç bağlamında Hristiyanlığın Hz. İsa’dan başlayarak geçirdiği evreler, özellikle de Roma İmparatorluğu’nun resmî dini kabul edilmesiyle güçlenmeye başladığı süreç anlatılmaktadır. Birinci Bölüm’de kilise ve papalığın X. ve XI. yüzyıllardaki durumu, Birinci Haçlı Seferi’ni ortaya çıkaran gelişmeler, İkinci Bölüm’de XII. yüzyılın ilk yarısında kilise ve papalığın faaliyetleri, Üçüncü Bölüm’de XII. yüzyılın ikinci yarısında kilise ve papalık açısından yaşanan gelişmeler ve Dördüncü Bölüm’de Dördüncü Haçlı Seferi, Papa III. Innocentius’un faaliyetleri kapsamında değerlendirilerek Albililere karşı yürütülen Haçlı zihniyeti ve Çocukların Haçlı Seferi hakkında bilgi verilmektedir.

Bu çalışma hazırlanırken mümkün olduğunca ilgili kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış; Latin, Bizans, İslam, Ermeni ve Süryâni kaynaklarına başvurulmuştur. Çalışmada miladi takvim esas alınmıştır.

Oldukça uzun bir dönemin kilise ve papalık bağlamında incelendiği bu çalışmada bana inandığı, güvendiği, destek verdiği ve çalışmamın her aşamasında benimle ilgilendiği için danışman hocam Prof. Dr. Birsal Küçüksipahioğlu’na

teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca benden yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Bedia Demiriş'e ve değerli Araştırma Görevlileri Serdar Sevmezler ile Ahmet Enes Karakaya'ya çok teşekkür ederim.

Bu süreçte eşime ve kızıma verdikleri destek ve gösterdikleri sabırdan dolayı minnettarım.

Özlem BENLİ

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1096-1101)

1. 1. Kilise ve Papalığın Birinci Haçlı Seferi Öncesi Durumu.....	19
1. 1. 1. Cluny Manastır Düşüncesi ve Bu Sistemde Yetişen Papa VII. Gregorius ile Papa II. Urbanus	20
1. 1. 2. Papa VII. Gregorius'un Planladığı Haçlı Seferi.....	29
1. 2. Papa II. Urbanus ve Haçlı Seferi.....	34
1. 2. 1. Clermont Konsili (18-28 Kasım 1095).....	37
1. 2. 2. Pierre l'Ermite ve Haçlılar (1096).....	41
1. 2. 3. Birinci Haçlı Seferi (1096-1099).....	43
1. 3. 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papa II. Pascalis.....	47
1. 3. 1. 1101 Yılı Haçlı Seferleri.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1147-1148)

2. 1. Kilise ve Papalığın İkinci Haçlı Seferi Öncesi Durumu.....	53
2. 1. 1. XII. Yüzyılın İlk Yarısında Kilise ve Papalık.....	53
2. 1. 1. 1. İmparatorluk-Kilise Çatışması	54

2. 1. 1. 2. Worms Konkordatosu (1122) ve I. Lateran Konsili (1123)	55
2. 1. 1. 3. Gregorius Reformu Sonrası Papalık Hizipleşmesi	57
2. 1. 2. Sistersiyen Tarikatı	60
2. 1. 2. 1. Clairvauxlu Bernard (1090-1153)	63
2. 2 . İkinci Haçlı Seferi'ne Doğru	65
2. 2. 1. Papa III. Eugenius'un Haçlı Seferi Çağrısı	65
2. 2. 1. 1 . Clairvauxlu Bernard'ın İkinci Haçlı Seferi Çağrısı	67
2. 3. İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)	73
2. 4. Yeni Bir Haçlı Seferi Düşüncesi	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1189-1192)

3. 1. Kilise ve Papalığın Üçüncü Haçlı Seferi Öncesi Durumu	76
3. 1. 1. XII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kilise ve Papalık	76
3. 1. 1. 1. Papa IV. Adrianus – Friedrich Barbarossa Çatışması	77
3. 1. 1. 2. Papa III. Alexander – Papa IV. Victor ve Friedrich Barbarossa Hizipleşmesi	78
3. 1. 1. 3. III. Lateran Konsili (1179) ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	80
3. 2. Üçüncü Haçlı Seferi'ne Doğru	83
3. 2. 1. Papa VIII. Gregorius ve Papa III. Clemens'in Haçlı Seferi Çağrısı	83
3. 3. Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192)	89

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1200-1204)

4. 1. Kilise ve Papalığın Dördüncü Haçlı Seferi Öncesi Durumu	94
4. 1. 1. XIII. Yüzyıl Başında Kilise ve Papalık	95
4. 1. 1. 1. Papa III. Innocentius (1198-1216)	96
4. 2 . Dördüncü Haçlı Seferi'ne Doğru	99

4. 2. 1. Papa III. Innocentius'un Haçlı Seferi Çağrısı ve Sefer Hazırlıkları.....	99
4. 3. Dördüncü Haçlı Seferi (1200-1204).....	105
4. 4. Albililere Karşı Yürütülen Haçlı Zihniyeti (1209-1244)	113
4. 5. Çocukların Haçlı Seferi (1212).....	118
4. 6. Beşinci Haçlı Seferi'ne Doğru.....	122
4. 6. 1. Papa III. Innocentius'un Yeni Haçlı Seferi Çağrısı.....	122
4. 6. 2. IV. Lateran Konsili (1215).....	124
SONUÇ	128
KAYNAKÇA	132

KISALTMALAR LİSTESİ

- Bkz.** : Bakınız
bs. : Basım
bsk. : Baskı
C, c. : Cilt
Çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hız. : Hazreti
Krş. : Karşılaştırınız
md. : Madde
Nşr. : Neşreden
RHC. occ. : Recueil des Historiens des Croisades. Historiens occidentaux
s. : Sayfa
ty : Tarih yok
vd. : ve devamı
yy : Yayınevi yok
yay. : Yayımlayan

GİRİŞ

Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus'un 1095 yılında toplanan Clermont Konsili'nde "*Kutsal Toprakları kurtarmak*" çağrısıyla resmen başlayan ve yaklaşık iki yüzyıllık bir süreci kapsayan temelde Türkleri Anadolu'dan atmak ve bütün Ortadoğu'yu ele geçirmek için başlatılan siyasi amaçlı askerî bir harekettir. Bu hareketin siyasi, sosyal ve ekonomik nedenleri olmakla birlikte kilise ve papalığın Haçlı Seferleri'nin planlamasında büyük rolü olduğu anlaşılmaktadır.

Hristiyanlığın kurumsal hiyerarşisinde papalık/papa, Petrus'un¹ halefi ve Hz. İsa'nın vekili olarak görüldüğünden en yüksek ruhani yapı olarak görülmekte, ilk yüzyıldan itibaren her Roma piskoposu, Petrus'un halefi yani papa sayılmaktadır.

Papalığın, Avrupa'nın siyasi hayatında etkin bir rol kazanması uzun zamanlı bir gelişmedir. Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlık I. yüzyılda yayılmaya başlamış, III. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise Hristiyan misyonerler aracılığıyla Suriye, Kuzey Afrika, Avrupa'nın Akdeniz sahilleri ve Anadolu'nun büyük bir kısmı Hristiyanlaşmıştır. Bununla birlikte bu yayılma sürecinde Hristiyanlar devlet baskısına ve zulme maruz kalmışlar,² bu da onların manevi önderleri olan piskoposların etrafında örgütlenip kolektif bir yapı oluşturmalarına sebep olmuştur.³

¹ Dört İncil'de 12 havari sıralamasında Petrus hep ilk sırada yer almış, Hz. İsa bazı ifadelerinde onu havariler arasında ayrıcalıklı bir yere koymuştur. Hristiyan kaynaklar da Petrus'u bütün papalık kronolojilerinde ilk sırada göstermiştir.

² Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanlara yönelik ilk büyük zulüm İmparator Neron (54-68) döneminde başlamış, Hristiyanlık yasadışı ilan edilmiştir. İmparator 64 yılında Roma'da beş gün süren yangının sorumluluğunu Hristiyanlara yükleyerek farklı ölüm şekilleri geliştirmiştir; Hristiyanları hayvan derisi giydirerek vahşi hayvanların önüne atmak, katranda boğdurtmaktan sonra gece gökyüzünü aydınlatmak için canlı meşaleler şeklinde yaktırmak gibi. İmparator Titus (81-96) Yahudilerle birlikte Hristiyanları da yok etme planları hazırlarken, İmparator Decius (249-251) resmî devlet görüntüsünü güçlendirmek için Hristiyanlardan imparator adına kurban sunmalarını istediği bir kararname yayınlayarak kurbanın bir Roma memuru huzurunda gerçekleştirilmesini ve her katılana katılım belgesi niteliğinde bir sertifika verilmesini şart koşturmuştur. Bu karara uymayan Roma Piskoposu Fabianus'un öldürüldüğü anlaşılmaktadır. İmparator Diocletianus (284-305) ise Hristiyanlığı bastırmaya yönelik dört ferman yayınlamıştır. İlk ferman kutsal metinlerin yakılmasını, yurttaşlık haklarının iptalini ve köle olan Hristiyanların azat edilmesinin yasaklanmasını, ikincisi piskoposların hapsini, üçüncüsü tanrılara kurban adayanların affedileceğini, dördüncüsü ise tanrılara yapılan toplu törenlerde adak sunmayanların öldürüleceği hükümlerini içermektedir.

³ Steven Runciman, **Byzantine Civilization**, Meridian Books, New York, 1959, s. 15; Karen Armstrong, **Tanrı'nın Tarihi**, Türkçe Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan, Kudret Emiroğlu, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2017, s. 175.

Roma'daki Hristiyan topluluğun 150'li yıllara kadar kıdemlilerden oluşan bir idare heyeti tarafından, daha sonra da papa olarak adlandırılacak olan tek bir piskopos tarafından idare edildiği düşünülmektedir. Katolik inancına göre Roma'daki kilisenin ilk piskoposu Petrus'tur ve hep tek bir piskopos tarafından yönetilmiştir.⁴

306 yılında imparator olan Konstantinos (306-337) ile birlikte hem Roma İmparatorluğu'nun hem de Hristiyanlığın durumunda değişiklik yaşanmıştır. Konstantinos'un çağdaşı olan tarihçi Kaysariyalı Eusebios'un "*Vita Constantini*"⁵ adlı eserindeki anlatımına göre imparator, 312 yılında rakibi Maximianus ile yaptığı Milvian Köprüsü Savaşı öncesinde yaşadığı bir tecrübe ile Hristiyanlığı farklı değerlendirmeye başlamıştır. Eusebios'a göre Hz. İsa gökyüzünde belirerek ona haç şeklinde flama yaptırmasını, bu işareti kalkanlarına bastırmasını ve bunları yaparsa bu savaştan galip çıkacağını müjdelemiştir.⁶ Hiç şüphesiz Milvian Köprüsü Savaşı'ndan sonra İmparator Konstantinos'un 313 yılında Milano Fermanı'nı yayınlamasında bu durumun etkili olduğu düşünülmektedir. İmparator bu ferman ile hiç kimseye inancı nedeniyle zulüm edilemeyeceğini, can ve mal güvenliğinin korunacağını ve her türlü inancın hoşgörü ile karşılanacağını ifade ederek tam bir serbestlik tanımıştır. Bu Hristiyanlığın resmî bir himaye altına alınması anlamına geldiği gibi Hristiyanlık tarihi için de son derece önemli bir gelişmedir. Ayrıca Konstantinos'un Hristiyanlığa serbestlik tanınmasının ve onu desteklemesinin imparatorlukla mücadele eden Germen kavimlerine karşı aldığı bir tedbir olduğu da söylenmektedir ve bu şekilde imparator devletin birliğini sağlamayı düşünmüştür. Bununla birlikte bu dönemde devletin resmî inancının hâlâ paganizm

⁴ John Julius Norwich, **The Popes**, Vintage Books, London, 2012, s. 1-8.

⁵ Eusebios, **Vita Constantini**, nşr. I. A. Hakel, Leipzig, 1902, İngilizce Çev. Averil Cameron, **Life of Constantine**, Stuart G. Hall, Clarendon Press, Oxford, 1999, s. 81. Ayrıca Bkz.: Aleksandr A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Türkçe Çev. Arif Müfid Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943, s. 62; John Julius Norwich, **Byzantium the Early Centuries**, Penguin Books, England, 1990, s. 40-43; Kürşat Demirci, "Hristiyanlık", **DİA**, C. XVII, 1998, s. 333.

⁶ İmparatorun Hz. İsa'yı rüyasında gördüğünü söyleyenler de bulunmaktadır. Bu tecrübeyle ilgili ikinci bir kaynak Konstantinos'un oğlu Krispus'un eğitmeni olan Lactantius'tan gelmektedir. Bkz.: Lactantius, "Of the Manner in Which the Persecutors Died", **Fathers of the Third and Fourth Centuries Anti-Nicene Fathers**, Christian Classics Ethereal Library, ed. Philip Schaff, C. VII, s. 738-739.

olduğu ve Konstantinos'un "*Pontifex Maximus*"⁷ yani Roma'daki pagan rahiplerinin en başı olarak görüldüğü unutulmamalıdır. Ancak buna rağmen imparatorun devletin tüm imkânlarını Roma Kilisesi için kullandığını, hukuki imtiyazlar bahşederek Hristiyan din adamlarını ayrı bir sınıf kabul ettiğini, askerî yükümlülüklerden onları muaf tutarak dinî konularda yargılama yetkisi verdiğini de göz ardı etmemek gerekir.⁸ Hatta imparator, Hristiyan inancın birliğini sağlamak için 325 yılında İznik'te ilk genel konsili toplayarak bu dine ne kadar önem verdiğini göstermiştir.⁹ Doğu kiliselerinden katılan üç yüzden fazla din adamına karşılık beş din adamı ve dönemin papası I. Silvester (314-335) tarafından yollanan iki rahiple temsil edilen Batı Kilisesi, Konstantinos'ta şaşkınlığa neden olurken Papa I. Silvester da bu yolculuğa katlanamayacak kadar yaşlı olmasını ileri sürerek konsilde yer almamış dolayısıyla bütün Hristiyanlık dünyası üzerindeki itibarını güçlendirme şansını kaybetmiştir. İmparator Konstantinos'un İznik Konsili'ne bizzat başkanlık etmesi devlet-kilise birlikteliği olarak algılansa da imparatorun piskoposlarla birlikte oy kullanmaması devlet ve kilisenin ayrı tutulmaya çalışıldığını göstermektedir. İznik Konsili'nde ilk olarak Hz. İsa'nın ezeli olup olmadığı, Baba ile "*aynı özden*" mi, "*benzer özden*" mi geldiği gibi dinî meseleler tartışılmış, Hristiyan dünyasını birbirine bağlayacak resmî bir inanç sistemi oluşturma çabası içinde "*İznik inanç esasları*" kabul edilmiştir. Buna göre Oğul'un Baba'nın özünden geldiği, Oğul'un Baba gibi tam Tanrı olduğu ve Oğul'un yaratılmadığı, doğrulduğu ve Hz. İsa'nın Tanrı'nın insan suretindeki tezahürü olup ilahi-insani özelliklerinin bir arada bulunduğu kabul edilmiş, bu esaslara aykırı olan her türlü düşünce reddedilmiştir. Önceleri hoşgörü ile karşılanan farklı Hristiyanlık yorumlarının birleştirilerek tek tip haline getirilmesi ve farklılıkların din dışı ilan edilmesiyle devletin otoritesi altındaki imparatorluk kilisesinin temelleri atılmış, Roma, İskenderiye ve Antakya kiliselerinin diğer kiliselere göre üstünlüğü ve Roma Kilisesi'nin Hristiyanlıktaki en önemli

⁷ İmparatorlar, 379 yılına kadar bu unvanı korumaya devam etmişlerdir. Bkz.: George Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981, s. 43.

⁸ Allen Brent, **A Political History of Early Christianity**, T&T Clark International, London, 2009, s. 277-285; Vasilev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, s. 62-63; Susan Wise Bauer, **Ortaçağ Dünyası: Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne**, Türkçe Çev. Mehmet Morali, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 22.

⁹ Turhan Kaçar, "Ortaçağ'ın Dinsel Fermentasyonu: IV. Yüzyıl Roma İmparatorluğu'nda Doğu, Batı Kiliseleri ve Devlet", **Doğu Batı Dergisi**, S. 3, 2005, s. 101-103.

kilise olduğu belirtilmiştir.¹⁰ İznik Konsili, Hristiyanlık tarihindeki ilk genel konsil olarak kabul edilmiş, devlet kiliseye ait olan yasaları düzenleme, genel konsiller toplama ve bu konsillerdeki önerileri belirleme ve dogmatik tartışmaları karara bağlama haklarını kilisenin elinden almış, kilise devletin idaresi altına girmiştir.¹¹

Hristiyanlık Konstantinos'un haleflerinden İmparator I. Theodosios döneminde (379-395), 380 yılında yayınlanan bir fermanla resmen devlet dini ilan edilmiş, imparator bununla tek ve birleşmiş bir Hristiyan Kilisesi oluşturmaya çalışmıştır. Aynı zamanda imparator, ülkenin doğu tarafında Hristiyanlıkla ilgili yayılan farklı düşünceleri yok etmek ve Hristiyan kiliselerinde bir uzlaşma sağlamak için 381'de sadece doğudan din adamlarını davet ettiği bir konsil toplamıştır. I. İstanbul Konsili olarak anılan bu konsile ne dönemin papası Damasus (366-384) ve temsilcileri ne de batıdan herhangi bir din adamı katılmıştır. İmparator I. Theodosios bu konsile batıdan hiç kimseyi çağırarak doğunun sorunlarının batıyı ilgilendirmedeği izlenimini vermeye çalışarak gücünü artırmayı düşünmüştür.

I. İstanbul Konsili'nde İznik Konsili kararları teyit edilerek kilise hiyerarşisi içinde Roma'dan sonra İstanbul'un yer aldığı kabul edilmiş bu sayede İstanbul Kilisesi'nin önemi artmıştır. Papa Damasus konsile gelmemiş olsa da alınan kararların onu endişelendirdiği¹² fakat papanın resmî olarak herhangi bir tepki vermediği görülmüştür. Bu durum da kararın Roma tarafından zamanla benimsendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. İmparator I. Theodosios'un vasiyeti üzerine imparatorluk 395 yılında Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılınca Batı tarafı Latin aslına bağlı kalıp Avrupa'yı şekillendirirken, Doğu tarafı İstanbul merkez olmak üzere Grek mirasına sahip çıkmak suretiyle başta Anadolu olmak üzere Suriye, Filistin ve Mısır'da etkili olmuştur.

398 yılında İstanbul Patrikliğine Ioannes Khrysostomos'un getirilmesiyle İstanbul Kilisesi güçlenmiş olsa da onun hem İskenderiye Piskoposu Theophilos hem

¹⁰ Francis Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, Türkçe Çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 7-8; Arthur Cushman McGiffert, **A History of Christian Thought**, C. II, Charles Scribner's Sons, London, 1961, s. 333; İsmail Taşpınar, "I. İznik Konsili (325) ve İslâm Kaynakları'ndaki Yeri", **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 26, 2004, s. 24; Norwich, **The Popes**, s. 16.

¹¹ Hasan Darcan, "Athanasius ve İznik Konsili", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XV, S. 28, 2013, s. 187.

¹² Norwich, **The Popes**, s. 16.

de Doğu İmparatoru Arkadios'un (395-408) eşi Aelia Eudoksia ile sorunlar yaşaması nüfuzunun sarsılmasına yol açmıştır. Khrysostomos, 403 yılında imparator tarafından sürgün edilmiş fakat daha sonra sürgünden geri çağrılarak itibarı iade edilmiştir. Bununla birlikte imparator tarafından kendisine yapılan bu davranışı kabullenemediğinden 404 yılında Papa I. Innocentius'a (401-417) masumiyetinin tasdiki için başvurmuştur. Papa bu talebi karşılamak üzere İmparator Arkadios'a önce mektup, ardından da en az dört kişiden oluşan bir heyet yollamış, heyet başkent İstanbul'a alınmamış, hapsedilmiş ve heyetin uzun bir sorgu sürecinden sonra Roma'ya dönmesine izin verilmiştir. Kilisenin sahip olduğu zenginlik ve ayrıcalıklara karşı olduğu için kısa sürede halkın sevgisini kazanmış olan Khrysostomos'un yönetime muhalif olması yeniden sürgün edilmesine neden olmuş ve 407 yılında sürgündeyken hayatını kaybetmiştir.¹³ Khrysostomos'un sürgündeyken ölümü Papa I. Innocentius'u etkilediğinden İstanbul'daki siyasi otorite üzerindeki itibarının ne kadar zayıf olduğunu görmesine neden olmuş, bundan sonra itibarını güçlendirmeye çalışmıştır. Bu şekilde Roma Kilisesi ile İstanbul'daki siyasi güç arasındaki gerilim artmış, İstanbul, Batı Kilisesi'ni görmezden gelerek gücünü artırmaya gayret etmiştir.

Babası Arkadios'un ölümü üzerine imparator olan II. Theodosios (408-450), 428 yılında İstanbul Patrikliğine Nestorius'u atayınca patriğin, İznik inanç esaslarına aykırı olarak benimsediği İsa'nın hem insan hem de kutsal bir varlık olarak ayrı ayrı bulunduğu düşüncesi, Suriye ve Mısır'da kabul görmüş bu nedenle 430 yılında İskenderiye Patriği Cyril, Nestorius'u eleştirerek kınamıştır. Bunun üzerine Cyril ve Nestorius Roma Kilisesi'nin desteğini alabilmek için Papa I. Celestinus'a (422-432) başvurmayı uygun görmüştür. Papa, Nestorius'a düşüncelerinden vazgeçmesi gerektiğini bildiren bir mektup yollamış, Nestorius bunun üzerine İmparator II. Theodosios'dan bir konsil toplamasını talep etmiş, imparator da 431 yılında I. Efes Konsili'ni toplamıştır. Papa I. Celestinus'un temsilcisi olarak konsile katılan Cyril,

¹³ Theophanes, **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History (AD 284-813)**, C. Mango, R. Scott (Çev.-ed.-G. Greatrex'in yardımlarıyla), Clarendon Press, Oxford, 1997, s. 115-116, 120-121. Krş. Norwich, **The Popes**, s. 20; Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s.12; Birsal Küçükspahioğlu, "IV.-VII. Yüzyıllarda İstanbul'da Doğal Afetler", **Afetlerin Gölgesinde İstanbul**, ed. Sait Öztürk, İstanbul, 2009, s. 36 vd.

Nestorius'u destekleyen Antakya delegelerinin gelmesini beklemeden konsili açmış, konsil Nestorius'u mahkûm ederek görevden almıştır. Konsil başladığında Efes'te olmasına rağmen Antakya delegelerinin beklenmemesini protesto ederek konsile katılmayan Nestorius, delegeler Efes'e geldiğinde Cyril aleyhine karar alınmasını sağlamıştır. Roma delegeleri ise Cyril'in tarafını tutmuşlardır. II. Theodosios alınan bu farklı kararlar üzerine bir temsilcisini tarafları sorgulamak üzere Efes'e göndermiştir. Bunun sonucunda imparator, Nestorius'u önce Antakya'ya sonra da Mısır'a sürgüne göndermiş, Nestorius 451 yılında burada ölmüştür. Yaşanan bu olayla Roma Kilisesi'nin desteğini alan İskenderiye Kilisesi, imparatorun desteğini alan İstanbul Kilisesi üzerinde otorite sağladığından Roma Kilisesi ile imparatorluk arasındaki gerilime bir yenisinin daha eklendiği görülmüştür.

Efes Konsili'nde görüldüğü üzere Hristiyanlık içerisindeki ayrılıkları gidermeye yönelik kararlar alınmamış, sorunlar çözüme kavuşmamıştır. Bu sorunlar özellikle İstanbul ile İskenderiye kiliseleri arasında belirgin hale gelince İskenderiye Patriği Dioscoros, 449 yılında II. Theodosius'un II. Efes Konsili'ni toplamasını sağlamıştır. Roma'daki Papa I. Leo'nun (440-461) İstanbul Patriği Flavian ile aynı safta yer almasına rağmen konsilde, İznik inanç esaslarına aykırı olarak İsa'nın tek kişiliğe ve tek tabiata sahip olduğu kararı Dioscoros'un istediği gibi alınmış, Flavian önce mahkûm edilmiş sonra linç edilerek öldürülmüş, papanın elçileri de azarlanarak konsilden kovulmuştur. Dioscoros, papayı kınamış, II. Theodosius da konsil kararlarını onaylamıştır. Papa I. Leo yaşananlar üzerine derhal bir sinod toplamış, hem elçilerine gösterilen bu tavır hem de İskenderiye Kilisesi'nin zoruyla alınan kararlar nedeniyle konsile katılanları aforoz ederek bu konsili yasal saymadığını ilan etmiştir.

II. Theodosius'un ölümü üzerine onun kız kardeşi ile evlenerek imparator olan Markianos (450-457) döneminde durum değişmiş, Papa I. Leo'nun talebiyle imparator 451 yılında Kadıköy Konsili'ni toplamaya karar vermiştir. Bu konsile katılan altı yüz civarındaki din adamından sadece beşi batıdan katılmışsa da konsilde papanın temsilcileri etkin olmuştur. Konsilde II. Efes Konsili'nin kararı reddedilerek Dioscoros'un aforoz edilmesi ve sürgüne gönderilmesi kararı alınmıştır. II. Efes Konsili "*Haydutlar Konsili*" olarak bilinmektedir. Kadıköy Konsili'nde İskenderiye

Kilisesi'ne karşı ittifak yapmalarına rağmen Roma ile İstanbul kiliseleri arasında da önemli bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır. Papalık delegelerinin olmadığı bir sırada İstanbul Kilisesi'nin, Roma Kilisesi ile aynı statüye sahip olduğu oylanarak kabul edilmiş, Papa I. Leo bu kararı şiddetle eleştirmesine rağmen Roma ve İstanbul kiliseleri arasında yüzyıllarca sürecek olan rekabet başlamış böylelikle İstanbul Kilisesi konsil kararlarında doğrudan belirtilmese de üstü kapalı bir biçimde evrensel sıfatını almıştır. Konsilde ayrıca piskoposluğun kiliseler, manastırlar ve benzeri kuruluşlardaki otoritesini artırmaya yönelik kararlar da alınmış, kilise hiyerarşisi yeniden düzenlenmiştir.¹⁴

474-491 yılları arasında imparatorluk tahtında hüküm süren İmparator Zenon zamanında imparatorluğun batı tarafı Germen saldırıları yüzünden 476'da sona ererken bu durumun bölgedeki otorite boşluğundan yararlanan ve imparatorluk baskısından uzak kalan papalığı Roma ve çevresinde yegâne güç haline getirdiği görülmüştür. İmparatorluk açısından batıdaki toprakların elden çıkması, Roma Kilisesi'nin Kadıköy Konsili karşıtlarına olan sert tavrının önemini yitirmesi anlamına geldiğinden Doğu kiliseleri ile yakınlık kurmak en mantıklı yol olarak gözükmektedir. Fakat bu yakınlık konsil yanlıları ile karşı karşıya gelmek anlamına da geleceğinden İmparator Zenon, orta yol bulmak için İstanbul Patriği Akakios'un önerisiyle 482 yılında "*Henetikon*" adı verilen bir birleşme deklarasyonu yayınlamış fakat bu deklarasyon hiç kimseyi memnun etmemiş, imparatorluk sınırları dışında kalan Roma Kilisesi imparatorluk içinde kalan kiliselerin devlet ile yakınlaşmasına tepki göstermiştir. Önce Papa Simplicius (468-483) ardından Papa III. Felix (483-492) *Henetikon*'u protesto etmiştir. Hatta Papa III. Felix, İstanbul Patriği Akakios'u aforoz etmiş, İstanbul Patriği de dualarında papanın ismini zikretmemek ve papanın adını kilise listesinden sildirmek suretiyle papaya karşılık vermiştir.¹⁵ Siyasi olarak imparatorluk merkezinden ayrılan Roma Kilisesi'nin, *Henetikon*'un yayınlanmasının ardından yaşanan gelişmelerle dinî açıdan da doğu ile bağlarını kopardığı görülmektedir. Zenon'dan sonra imparator olan I. Anastasius'un (491-518) III.

¹⁴ Turhan Kaçar, "Eskiçağ Hristiyanlığında Yol Ayrımı: Kadıköy Konsili ve Mirası", **Doğu Batı**, S. 49, 2009, s. 77-104; aynı yazar, "Kadıköy Konsili ve Patrikhanenin Statüsü", **İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine**, ed. F. Emecen, İstanbul, 2010, s. 97-104.

¹⁵ Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, s. 134; Bekir Zakir Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, 2. bs., İnsan Yayınları, İstanbul, 2014, s. 60.

Felix'den sonra I. Gelasius'un papa seçilmesinde kendisine danışılmamasına tepki göstermesine I. Gelasius (492-496), 494 yılında yazdığı bir mektupla yanıt vererek dünyevi liderin öğretene değil öğrenen olduğunu, papalığın sözlerini dikkate alması gerektiğini belirtmiştir. Aynı papa, 493 yılında Germen asıllı Odoacer'i 476'dan beri yönettiği İtalya'dan uzaklaştırarak Ravenna'daki Ostrogot Kralı Teodorich ile ılımlı ilişkiler kurmuş, hatta Teodorich papaya kilisenin düzenlenmesi konusunda serbestlik tanımıştır.¹⁶

Henetikon'dan kaynaklanan papalık-patriklik ayrılığı, İmparator I. Iustinus (518-527) zamanında Papa Hormisdas'ın (514-523) doğu piskoposlarına imzalanmak üzere gönderdiği uzlaşma mektubu ile Kadıköy Konsili kararlarının bütün Hristiyanlara mecbur edilmesi suretiyle Roma Kilisesi'nin dediği tarzda çözülerek sona ermiştir.

Kendisinin Arius¹⁷ taraftarı, I. Iustinus'un ise Arius karşıtı olması nedeniyle Ostrogot Kralı Teodorich, dönemin papası olan I. Ioannes'i (523-526), İstanbul'a imparatorun Arius taraftarlarına karşı uyguladığı ağır cezaları kaldırması konusunda bir uzlaşma sağlaması için yollamıştır. I. Ioannes, İstanbul'a giden ilk papa olarak bilinmektedir. Bu seyahat Papa I. Ioannes açısından büyük bir başarıdır çünkü imparator tarafından saygıyla karşılanmıştır. Papanın yaptığı bu seyahat, Teodorich açısından ise bir başarısızlıktır çünkü imparator onun isteklerini reddetmiştir. Teodorich, papaya ne yapacağına karar vermeden papa hayatını kaybetmiştir.¹⁸

İmparator Iustinianus (527-565), bir devletin birliğini koruyabilmesi için din alanında da birliğin sağlanması gerektiğine inandığından devletindeki inanç birliğini sağlamak için aykırı fikirleri baskı altına almaya yönelik 544 yılında bir ferman yayınlamıştır. Fakat imparatorun konsil toplamadan ve piskoposlara danışmadan bir ferman yayınlaması protesto edilmiştir. Bu fermanı onaylamakta direnen dönemin

¹⁶ P. Maxwell-Stuart, **Chronicle of the Popes: The Reign-by-Reign Record of the Papacy from St. Peter to the Present**, Thames and Hudson, UK, 2006, s. 39; Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 61.

¹⁷ Arius, 256 yılında Libya'da doğmuş bir Hristiyan teologudur. Hz. İsa'nın Tanrı'nın yarattığı ilk varlık olduğunu, cevher olarak Tanrı'dan tamamıyla farklı olduğunu dolayısıyla Tanrı olmadığını savunmuştur. Bkz.: Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998, s. 41.

¹⁸ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s. 19; Norwich, **The Popes**, s. 26; Maxwell-Stuart, **Chronicle of the Popes**, s. 41.

papası Vigilius (537-555) 547 yılında imparatorun emriyle İstanbul'a gelmiş, burada İmparator Iustinianos ve İmparatoriçe Theodora'nın¹⁹ baskıları sonucu 548'de fermanı onaylamak durumunda kalmıştır. İmparatoriçe Theodora'nın ölümünün ardından, onun gücünden çekinen muhalefet baskılarını artırınca Papa Vigilius davaya ihanet ve dinden dönmekle suçlanmıştır. Papa Vigilius gelen tepkilerden zaten onaylamakta direndiği fermanı kabul etmekle ileri gittiğini anlamış, İstanbul'da bulunan piskoposlarla bir toplantı yaparak fermanı reddettiğini ilan etmiştir. Bunu duyan Iustinianos, papanın bulunduğu Sergios ve Bakhos Kilisesi'ne askerleriyle gelmiş, papa mihrabın bir sütununa sarılarak direnmiştir. Durumdan haberdar olan halkın Hz. İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi sayılan papaya böyle davranılmasına itiraz etmesi üzerine imparator ve askerleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Sergios ve Bakhos Kilisesi, bir imparator ve papanın çatıştığı ilk yer olarak imparatorluk tarihine geçmiştir. Ertesi gün imparatorluk görevlileri tarafından saraya dönmesine izin verilen papanın verilen söze rağmen saraya döndüğünde ev hapsine yakın bir muameleyle karşılaştığı görülmüştür. Muhalefete dayanamayan Iustinianos sorunu çözmek için İstanbul'da bir konsil toplamaya karar vermiş, 553 yılında İstanbul'da toplanan II. İstanbul Konsili'ne İstanbul'da bulunan papa ve imparator katılmamıştır. Konsile sadece on biri batıdan olmak üzere yüz altmış sekiz piskoposun katıldığı görülmüştür. Konsilde daha önce İznik inanç esaslarına uygun olarak alınan Hz. İsa'nın Tanrı'nın insan suretindeki tezahürü olup ilahi-insani özelliklerinin bir arada bulunduğu kararına aykırı olan düşünceler reddedilmiştir.²⁰

Konsilden ancak iki yıl sonra Roma'ya dönmesine müsaade edilen Papa Vigilius dönüş yolunda öldüğünden Iustinianos tarafından II. İstanbul Konsili kararlarını desteklemesi şartıyla papalık makamına I. Palegius (556-561) getirilmiştir. Kilise-devlet ilişkileri tarihinde Iustinianos devri, kilise hayatı üzerinde imparatorluk etkisinin zirvede olduğu dönemdir. Papa Vigilius ise papalığın itibarına inanılmaz zararlar vererek papalığın tarihindeki en güçsüz devirlerden birini yaşamasına neden olmuştur. Ancak haleflerinden I. Gregorius dönemi (590-604)

¹⁹ İmparatoriçe Theodora ile Vigilius'un, 536 yılında Vigilius papa olmadan önce İstanbul'da tanıştıkları ve bu sayede Vigilius'un papa yapıldığı iddia edilmektedir.

²⁰ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s. 20; Norwich, **The Popes**, s. 31, 33-35; Ceyhan Güran, **Bir Dünya İmparatorluklar Merkezi İstanbul**, Akis Kitap, İstanbul, 2010, s. 138.

(649-653), sert muhalefeti nedeniyle tutuklanarak İstanbul'a getirilmiş ve sürgüne yollanmıştır.²³

IV. Konstantinos (668-685), döneminde İstanbul'da papalığın desteğiyle Kasım 680'den Eylül 681'e kadar devam eden bir konsil toplanmış, konsilde Papa II. Leo'nun (682-683) isteği üzerine İznik inanç esaslarına aykırı olan düşünceler bir daha reddedilmiştir. Konsilde papanın isteğinin gerçekleşmiş olması dikkat çekicidir.²⁴

İmparator III. Leon (717-741) döneminde görülen İkonoklazm (Tasvir Kırıcılık) hareketi²⁵ imparatorluk ile papalığın arasını açmış, imparatorun Tasvir Kırıcı fermanına Papa II. Gregorius (715-731) karşı çıkarak imparatoru ikonaların yok edilmesi yönündeki emrinden dolayı kınamıştır.²⁶ Papa III. Gregorius (731-741) ise 731 yılında topladığı konsille tasvir kırıcılığı aforoz etmiştir. Bunun üzerine İmparator III. Leon, İtalya'da çok az kalan Bizans toprağının artık papanın değil patriğin yetkisi altında olduğunu duyurmuştur. İkonoklazm sorunu Papa I. Hadrianus'un (772-795) onayıyla 787 yılında yapılan II. İznik Konsili ile çözümlenebilmiş ve İkonoklazm hareketinin ilk dönemi sona ermiştir.

Papalığın Tasvir Kırıcılık döneminde Lombardlara karşı Franklarla dost olduğu ve Papa III. Gregorius'un 738 yılında Franklardan yardım istediği görülmektedir.²⁷ Ancak Endülüs'te Müslümanlara karşı birlikte savaştığı Lombardlarla düşman olmak istemeyen Frankların lideri Karl Martel'in papanın bu teklifini reddettiği anlaşılmaktadır. Papa Zakharias (741-752) ise hem Lombardlarla barış sağlamış hem de Franklarla olan ilişkilerini güçlendirmiştir. 751 yılında

²³ Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, s. 101; Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s. 21-22; Birsel Küçüksipahioğlu, "Emevilerin İstanbul'u Kuşatmaları Esnasında Bizans İmparatorluğu'nun Durumu", **Beşinci Uluslararası Ortadoğu Semineri, İslamiyetin Doğuşundan Osmanlı İdaresine Kadar Orta Doğu (Şam 2-4 Kasım 2010)**, Bildiriler, Elazığ, s. 78-79.

²⁴ Maxwell-Stuart, **Chronicle of the Popes**, s. 59.

²⁵ Grekçe "ikonaların kırılması" anlamına gelen, Türkçeye "ikonakırıcılık" olarak geçen, 726-843 yılları arasında Bizans'ta yaşanan İkonoklazm hareketi, sadece dinî resimlerin kutsallığına ve onlara ibadete değil batıl inanç olarak görülen kandil yakma gibi adetlerle birlikte azizlere ibadeti ve onların kalıntılarına saygı duymaya da karşı çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Casim Avcı, **İslam-Bizans İlişkileri**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2003, s. 151-176.

²⁶ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s. 24; Bauer, **Ortaçağ Dünyası**, s. 394-395.

²⁷ Oliver J. Thatcher, Edgar Holmes McNeal, **A Source Book for Medieval History**, Scribners, New York, 1905, s. 102.

Frankların kendi aralarındaki siyasal ekişmelerinde bir st makamın onayına ihtiyaç duyan Karl Martel'in oğlu III. Pepin, Lombardlara karşı koruma güvencesi vermesi karşılığında kilisenin bu onayını almayı başarmış, III. Pepin, dinî bir törenle Karolenj hanedanının ilk kralı olarak ta giymiştir. Papa II. Stephanus (752-757) bu ilişkiyi daha da güçlendirmek için 754 yılında III. Pepin ve oğullarını bir kez daha kutsamıştır. III. Pepin de Lombardların elindeki bazı toprakları ele geçirerek papalığa vermiş, İtalya'nın fiilî hükümdarı olmuştur. II. Stephanus da Ravenna ve Roma'da papalık topraklarını yönetmiştir.

III. Pepin'in bağışı ile papalığın bu topraklara sahip olmasını İmparator V. Konstantinos (741-775) protesto etmiş, II. Stephanus da bu bağışı meşrulaştırmak için daha sonraları "*Konstantinos Bağışı*"²⁸ adıyla anılacak olan, I. Konstantinos'un bütün İtalya topraklarını papa ve haleflerine bıraktığını açıkladığı sahte bir belgeyi ne srmştir.

771'de kardeşinin ölümüyle tek başına Karolenj Franklarının lideri olan Karl, 774 yılında Lombard Krallığı'nı ortadan kaldırmak suretiyle güçlü bir konuma yükselmiş ve Charlemagne (Büyük Karl) olarak anılmaya başlamıştır. Ariusu diğer Germen kavimlerinin aksine Roma Kilisesi'ne bağlı olan Franklar kendilerini Hristiyanlığın koruyucusu olarak görmüş, hatta Charlemagne batıda Hristiyan bir imparatorluk kurma iddiasındaki tek kral olarak kendini gördüğünden papalık devletini korumuş, bütün kiliseleri papalığın otoritesi altında toplamak istemiştir. 787 yılında I. Hadrianus'un rızasıyla toplanan II. İznik Konsili'nde alınan kararları, konsile kendisinin ve kendi piskoposlarının katılmadığını ne sürerek kabul etmemiş, derhal kendi din adamlarına tasvirlerin eğitici değerleri üzerinde durdukları bir kâğıt hazırlatmıştır. I. Hadrianus, konsil kararlarını savunmaya devam ettiğinden birkaç yıl boyunca Charlemagne ile ilişkiler gergin geçse de 795 yılında buna sebep olan durumun konsil kararlarında yapılan eviri hataları olduğu anlaşılınca durum düzelmiştir.

²⁸ "The Donation of Constantine", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 319-329; Norwich, **The Popes**, s. 52.

III. Leo (795-814) papa olduğu günden itibaren I. Hadrianus taraftarları tarafından papalıktan alınmaya çalışılmış, 799 yılında kendisine yapılan saldırıdan zor kurtularak Charlemagne tarafından Roma’da güvenliği sağlanmıştır. Charlemagne’nın buradaki amacı papalık makamını zayıflatmaktır.²⁹ Papanın ardından kendi de ordusuyla Roma’ya gelmiş ve Noel’e kadar şehirde kalmıştır. Charlemagne, 800 yılının Noel akşamı Papa III. Leo tarafından Vatikan’daki St. Peter Kilisesi’nde taç giydirilerek Roma imparatoru ilan edilmiştir. Charlemagne bu taç giyme töreniyle yeni bir Hristiyan imparatorluğunun başlangıcını oluşturmuş, geniş bir alana yayılmış farklı bölgeleri etnik kökene dayalı olarak değil de dinî bir anlayışla tek bir siyasi çatı altında birleştirmeye çalışarak bir Frank İmparatorluğu’ndan ziyade Kutsal Roma İmparatorluğu yaratmaya çalışmıştır. Bu durum Bizans İmparatorluğu yanında yeryüzünde Tanrı’nın yetkilerini kullanarak hükmedecek yeni bir oluşumun tarih sahnesine çıkması anlamına gelmektedir. Yaşananlar uzun zaman önce tarih sahnesinden silinen Roma İmparatorluğu gibi bir dünya imparatorluğu fikrinin hâlâ yaşadığını ve imparatorun Hristiyanlığın yayılmasından ve korunmasından papaya karşı sorumlu olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Bununla birlikte Tanrı’nın yeryüzündeki tek temsilcisi sıfatıyla kilise birliğinin de başında bulunan Bizans imparatoruna böyle bir rakip çıkmasıyla Batı Kilisesi, kendisini Bizans’ın evrensel devlet iddiasından kurtarmıştır. Doğu kiliseleri de Papa III. Leo’nun Charlemagne’a taç giydirmesini Hristiyanlığa yapılan bir ihanet olarak görmüştür. Yaşanan bu gelişmeler Doğu ve Batı kiliselerindeki ayrılmanın da başlangıcını oluşturmuş, Batı Kilisesi Bizans ile olan son bağlarını da koparmıştır.³⁰

797 yılından beri Bizans’ın başında kendi oğlunu tahttan indirerek bulunan İmparatoriçe İrene (797-802) açısından bu durum ilk anda alaycı bir protesto ile karşılanmışsa da 811 yılında Bizans imparatoru olan I. Mikhail’in (811-813), 812’de Charlemagne’a yolladığı elçilerin onu imparator olarak selamlamasıyla bu unvan Bizans tarafından da onaylamıştır. 814 yılında Büyük Karl’ın oğlu I. Louis (814-840), Frankların başına Papa III. Leo’nun elinden taç giyerek geçmiştir. Kral I. Louis

²⁹ Bauer, **Ortaçağ Dünyası**, s. 428.

³⁰ Christopher Fee, “Sacred Kingship”, **Christian History**, S. 108, 2014, s. 17; Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 78.

ve Papa I. Pascal (817-824), 817 yılında “*Pactum Ludovicianum*” olarak bilinen anlaşmayla papalığa bağlı toprakların genişletilmesini ve imparatorun da bu toprakların hamisi olduğunu kabul etmişlerdir. 840 yılında Kral I. Louis’in ölümüyle Karolenj İmparatorluğu’nun zayıflaması, yüzyıllarca papalar ve imparatorlar arasında birbirlerinin otoritelerini sınırlamaya yönelik sürüp giden çekişmenin azalarak papalığın gücünün sürekli artmasını ve papaların imparatorluğun siyasi işlerine karışmasını kolaylaştırmıştır.

858-867 yılları arasında papalık yapan I. Nicholas, papanın Tanrı’nın dünyadaki temsilcisi olduğunu, imparatorların kiliseyi korumak ve savunmak gibi bir imtiyaza sahip olsalar da kilisenin işlerine karışmak gibi bir haklarının olmadığını düşündüğünden İmparator III. Mikhail (842-867) İstanbul Patrikliğine Photius’un seçildiğini kendisine haber verdiğinde bu atama ile ilgili araştırma yapmak üzere iki piskoposunu İstanbul’a göndererek patrikten meşruiyetini ispatlamasını talep etmiştir. Papanın kendi otoritesini İmparator III. Mikhail ve Patrik Photius üzerinde kurmak istemesi gerginliğe yol açmış, patrik talebi reddettiğinden 863 yılında papa, patriğin seçiminin yasal olmadığını ilan ederek onu aforoz etmiştir. Patrik Photius tepkisini daha önceden Hristiyanlaştırılmış olan Bulgar Krallığı’nda papalığın yaptığı misyonerlik faaliyetlerini Doğu kiliselerine şikâyet ederek göstermiş, papalığın bu tavrını eleştirmiştir. III. Mikhail ise bölünmüş olan Frank İmparatorluğu’nun Batı İmparatoru II. Louis’e, II. Nicholas’ı görevden aldığı takdirde onun imparatorluk unvanını tanıyacağını bildirmişse de III. Mikhail’in bir suikaste kurban gitmesi teklifinin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur.³¹

867 yılında II. Hadrianus (867-872) papa olmuş, Bizans tahtına da I. Basileous (867-886) geçmiştir. Papa, imparatorlardan çeşitli anlaşmazlıkları görüşmek amacıyla İstanbul’da genel bir konsil toplamasını istemiştir. Konsil, 869-870 yıllarında imparator nezaretinde toplanmıştır. Roma Kilisesi’nin sekizinci evrensel konsil saydığı bu konsil, Doğu Kilisesi genel konsilleri listesinde yer almamıştır.³²

³¹ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik’ten II. Vatikan’a**, s. 28; Norwich, **The Popes**, s. 69; Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 82.

³² Christopher M. Bellitto, **The General Councils: A History of the Twenty-One Church Councils from Nicaea to Vatican II**, Paulist Press, New York, 2002, s. 31-34.

872 yılında tüm Hristiyanlığın bir “*Hristiyan Cumhuriyet*” ve papanın bu cumhuriyetin başı olduğunu düşünen VIII. Ioannes papa olmuştur. Fakat bu papanın 882’de kendi görevlilerinden biri tarafından öldürülmesi, aynı yıl Karolenj Frank Krallığı’nın da yıkılmasıyla papalık, bir süre Romalı aristokrat ailelerin oyuncağı haline gelmiştir. IX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Romalı aristokratlar, papalığın elindeki güç ve paranın önemini kavramışlardır, IX. ve X. yüzyıllar, sadece papalık kurumu açısından değil papaların kişilikleri ve ahlaki özellikleri bakımından da karanlık bir çağ olarak adlandırılmaktadır.³³

Karolenj Frank Devleti sınırları içinde Avrupa’nın kuzey ve orta kesiminde yaşayan Saksonlar, devletin parçalanıp siyasi otoritenin ortadan kalkmasıyla güç kazanmaya başlamıştır. 919’da Sakson dükler tarafından Almanların Kralı ilan edilen I. Heinrich’ten sonra yerine geçen oğlu I. Otto, 936 yılında Aachen’de Doğu Fransa Kralı ilan edilmiştir. 961’de İtalya’yı kendi topraklarına katan I. Otto’ya Papa XII. Ioannes’in (955-964) 962 yılında taç giydirmesiyle imparator unvanı artık Franklardan Almanlara geçmiştir. Bir yandan Orta Avrupa’daki Germen otoritesini artırmaya çalışan I. Otto diğer yandan da yaklaşık yüzyıldır devam eden Macar saldırılarını durdurmayı başararak saygınlık kazanmış, “*Hristiyanlığın Kurtarıcısı*” olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu dönemde papalık, Alman imparatorlarının etkisi altına girmiştir. 13 Şubat 962 tarihinde Papa XII. Ioannes ile I. Otto “*Privilegium Ottoniaum*” (Otto’nun Ayrıcalığı) adlı belgeyi yayınlamıştır. Bu belge ile VIII. yüzyılda Frank Kralı Pepin’in kiliseye yaptığı bağış ve IX. yüzyıl başında yine Frank Kralı I. Louis ile papalık arasında imzalanan “*Pactum Ludovicianum*” ile papalığa bağlı toprakların artırılması ve imparatorun kilisenin koruyucusu olduğu kararları tekrar onaylanmıştır. “*Privilegium Ottoniaum*” kiliseye yeni bir ayrıcalık tanımamış aksine bundan sonra yaşanacak gelişmelerle birlikte kilisenin oldukça sıkıntılı günler yaşamasına neden olmuştur. Ancak I. Otto papalık ile anlaşılamamış, kendisini tahttan indirmek için çalışmalar yaptığı ve ülkesine karşı Macarları kışkırttığını öğrendiği papa XII. Ioannes üzerine 963’te sefere çıkarak onun şehirden kaçmasına neden olmuş, üstelik görevden alarak yerine yeni bir papa olarak VIII. Leo’yu (963-965) atamıştır. Ancak papalık devleti olarak görülen Roma’ya yeni bir papanın atanması

³³ Norwich, **The Popes**, s. 73; Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 84-86.

imparatorun yetki alanı dışında görülmüştür. Aslında Roma'nın bir papalık devleti olmasından dolayı imparatorlar, papaları atama yetkisine sahip değillerdi. Bu atama yetkisine sahip olmak isteyen I. Otto, bir yıl önce yayınlanan "*Privilegium Ottoniaum*" adlı belgeyi Aralık 963'te kendisinin başkanlığını yaptığı bir sinodda tekrar düzenleyerek papalık seçiminin kontrolünü üstüne almış, seçimi imparatorun onaylamasını mecburi yapmıştır. Bu düzenleme ile I. Otto sadece Roma Kralı olmakla kalmamış, kiliseyi himayesine alarak ilk "*Kutsal Roma-Germen İmparatoru*" da olmuştur. "*Privilegium Ottoniaum*" bundan sonra yaklaşık yüzyıl boyunca imparatorların papalık seçimlerine karışmaları için anayasal zemin oluşturmuştur. Hiçbir imparator I. Otto kadar kiliseye hâkim olamamıştır. 965 yılında yeni bir papa seçilmesi gündeme geldiğinde kardinaller, I. Otto'ya heyet göndererek tercihini sormuş böylece XIII. Ioannes'in (965-972) papa olması sağlanmıştır. I. Otto ve halefleri oğlu II. Otto (973-983), torunu III. Otto (983-1002) da aynı siyaseti benimsemiş, papaları kendileri seçmekle kalmamış, yüksek makamlara piskoposları kendileri tayin ederek kiliseyi devlete bağlamışlardır. Ayrıca Bizans İmparatorluğu'nun Roma Kilisesi üzerindeki etkisine son vererek Bizans Kilisesi ile arasındaki ayrılığı iyice derinleştirmişlerdir.

III. Otto'dan sonra tahta geçen II. Heinrich (1002-1024) kilisenin kendisine bağlılığını önemse de siyasi bakımdan dikkatini Alman bölgesine odaklamak zorunda kalmıştır çünkü bu süreçte Alman aristokratlar bağımsızlıklarını ilan etmek için yoğun faaliyet içine girmiş, Slavlar da doğu sınırlarına sürekli saldırılarda bulunmuştur. II. Heinrich'in arkasında vâris bırakmadan vefatı ile yerine II. Konrad geçmiştir. II. Konrad (1024-1039) zamanında papalık yine Romalı aristokratların etkisinde kalmaya devam etmiştir.

II. Konrad'dan sonra imparator olan III. Heinrich (1039-1056) papalığa özel önem verip kilisenin koruyuculuğunu üstlendiğini vurgulamış, Romalı aristokrat aileler ise iki ayrı papa seçmişler dolayısıyla papalık görevine devam eden IX. Benedictus (1032-1048) ile birlikte ortaya üç papa çıkmıştır. III. Heinrich bunun üzerine 20 Aralık 1046'da Sutri'de bir sinod toplayarak diğer iki papayı azletmiş, 3 gün sonra topladığı başka bir sinodda ise IX. Benedictus'un yerine II. Clemens'i (1046-1047) papa tayin etmiştir. II. Clemens de Noel gününde III. Heinrich'i

imparator ilan etmiş, bu durum da papa ve imparatorun “*Privilegium Ottoniaum*” konusunda görüş birliğine sahip olduğunu göstermiştir. III. Heinrich’in Roma’daki papa tarafından imparator ilan edilmesi, papalıkta yaşanan güç zafiyetine rağmen imparatorun sadece Roma’daki papa tarafından taçlandırılabilceği inancının hâlâ ciddi bir biçimde geçerliliğini koruduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

III. Heinrich tarafından papa ilan edilen IX. Leo (1049-1054) reformist bir papadır. Ayrıca bu dönemde imparatorluğa ait yerleşimlerin ve papalık topraklarının bulunduğu Güney İtalya ve Sicilya’nın Normanlar tarafından işgal edilmesi üzerine³⁴ ve İstanbul Kilisesi ile var olan anlaşmazlığı gidermek için 1054 yılında Kardinal Humbert başkanlığındaki bir heyet papa tarafından İstanbul’a gönderilmiştir. İmparator IX. Konstantinos (1042-1055) heyeti saygıyla karşılasa da İstanbul Patriği Mikhael Kerullarios papanın otoritesini kabul etmediğini ifade etmiştir. Zaten bu sırada papa hayatını kaybetmiştir. Onun ölümüyle heyetin resmî görevi sona ermiş ancak heyet Roma’ya dönmeden önce 16 Temmuz 1054 günü Ayasofya’ya giderek patriği aforoz eden belgeyi bırakmış ve iki gün sonra da şehirden ayrılmıştır. İstanbul Kilisesi de heyeti aforoz etmiş, böylece karşılıklı aforozlaşmalarla Hristiyanlığın Doğu ve Batı, Ortodoks ve Katolik olarak ikiye bölünmesi resmîyet kazanmıştır. Aslında aforozlar sadece olaya dâhil olan şahısların kendilerine yönelik olsa da 1054 yılı Hristiyan Kilisesi’nin bir daha hiç birleşmeyecek iki ayrı parçaya ayrıldığı

³⁴ Kiliseyi denetimi altına alan III. Heinrich, İtalya’nın güneyindeki Norman sorununu çözmek için çalışmaya başlamıştır. XI. yüzyıl başında Güney İtalya’da Bizans İmparatorluğu oldukça nüfuzlu ise de yerel prenslikler hem kendi aralarında hem de Bizans’la bölgenin hâkimiyeti konusunda çekişme halinde olduğundan bu çekişmeye papa da katılınca bu karışıklık Normanların buraya yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Normanlardan bir grup 1040 yılında Melfi şehrini ele geçirerek burada siyasi bir oluşum başlatmış ancak Bizans tarafından ciddiye alınmamış, III. Heinrich ise barışa dayalı bir politika izleyerek kendisine bağlı olmaları şartıyla bu siyasi oluşuma destek vererek Hautevilleli Drogo’yu “*Normanların Kontu*” unvanıyla kendisine bağlamıştır. Drogo’nun üvey kardeşi Robert Guiscard ise İtalya topraklarına saldırılar düzenlemeye başlamış, halk Almanya’da uzakta bulunan III. Heinrich yerine daha yakındaki Papa IX. Leo’dan yardım istemiştir. Başında Papa IX. Leo’nun bulunduğu III. Heinrich’in imparatorluk ordusu ile Normanlar arasında 18 Haziran 1053’te Civitate yakınlarında yaşanan savaşta Normanlara esir düşen papa, Normanlara İtalya’nın güneyinin hükümdarları olarak resmen tanınma hakkı vermek zorunda kalmıştır. Bkz.: Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014, s. 48; Filippo Donvito, “The Battle of Civitate, June 18, 1053: The Norman Challenge to the Pope”, **Medieval Warfare**, C. 1, S. 4, 2011, s. 27-34; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, 3c., 3 bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, C. I, 2008, s. 44-45; Michael Angold, “Belle Époque or Crisis? (1025-1118)”, **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492**, ed. Jonathan Shepard, Cambridge University Press, Cambridge, 2008, s. 602.

“*Büyük Bölünme Yılı*” olarak kabul edilmiştir.³⁵ IX. Leo’dan sonra gelen papalar da kendilerini Normanlarla müttefik olmak zorunda hissettiklerinden aynı siyaseti devam ettirmeye mecbur kalmışlardır.

1056 yılında Alman Kralı III. Heinrich öldüğünde altı yaşındaki oğlu IV. Heinrich tahta (1056-1106) çıkmıştır. 1057’de Normanlarda da Robert Guiscard devletin başındaydı. Savunmasız kalan Roma’yı kurtarmak adına Papa II. Nicholas (1058-1061), 1059 yılında Robert ile Melfi Antlaşması’nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile papa, Robert’i Güney İtalya’daki bazı toprakların hükümdarı olarak görmekte, Robert de papanın ruhani yetkisini tanımaktaydı. Yani Roma imparatorlarının Aziz Petrus’un vârislerini koruma yolundaki özel haklarından vazgeçilmiş, bu görev artık gerekirse Kutsal Roma imparatoruna karşı da savaşıacaklarına dair söz veren Normanlara verilmiştir. Papa II. Nicholas da imparatorluk makamını kutsal yapan merkezi görevini geri almıştır. Artık Kutsal Roma İmparatoru’nun kilisenin savunucusu rolü ile papa seçme hakkı ortadan kalkmış bu şekilde Normanlarla papalığın müttefik olma süreci başlamıştır.³⁶

³⁵ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik’ten II. Vatikan’a**, s. 34; Norwich, **The Popes**, s. 82-83, 94-95; Bauer, **Ortaçağ Dünyası**, s. 647; Alâeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Kısaltılmış Basım, Ankara, 1995, s. 265, 268-269, 271; Deno John Geanakoplos, “Church and State in the Byzantine Empire: A Reconsideration of the Problem of Caesaropapism,” **Church History**, C. 34, No: 4, Aralık 1965, s. 381-403; Mehmet Aydın, “Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1981, C. XXVII, s. 136; Ahmet Hikmet Eroğlu, “Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, **Dini Araştırmalar**, C. 2, S. 5, Eylül-Aralık 1999, s. 387-413.

³⁶ Bauer, **Ortaçağ Dünyası**, s. 647; “Decree of 1059 Concerning Papal Elections”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 361-365; Fatih Durgun, “Dinî ve Siyasal Yönleriyle Ortaçağ Batı Kilisesi’nde Büyük Bölünme (1378-1417)”, **Orta Çağ’da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, 2018, s. 180-181; Ahmet Enes Karakaya, “Ortadoğu’da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 9.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1096-1101)

1. 1. Kilise ve Papalığın Birinci Haçlı Seferi Öncesi Durumu

Haçlı Seferleri'nin nedenlerini anlayabilmek için Roma Kilisesi'nin ve papalığın seferler başlamadan önce içinde bulunduğu şartların incelenmesi gerekmektedir.³⁷ IX. yüzyıl sonlarında Roma Kilisesi, Hristiyanlığın yüksek ideallerinden oldukça uzaklaşmış bulunduğu için kilisede reform yapılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmış, Cluny Manastırı'nın düşünceleri bu reform hareketinde önemli bir rol oynamıştır. Bununla birlikte Batı'da devlet adamları da dâhil okuma yazma seviyesinin ruhban sınıfı dışında oldukça düşük olması devlet yönetimini kiliseye bağımlı kılmıştır.³⁸

843 yılında Batı Avrupa'da Karolenj Frank İmparatorluğu'nun parçalanması üzerine hâkimiyet ve üstünlük mücadelesine giren dünyevi güçlere, papalar da katılmıştır. Papalık bu mücadeleyi kazanmak için bir yandan Roma Kilisesi'ni reform yoluyla güçlendirmeye çalışırken diğer yandan da Cluny Tarikatı aracılığıyla mücadeleye giriştiği bu güçlerin hepsini itaat altına alarak kendisini Hristiyan dünyanın en büyük otoritesi haline getirmeye çalışmıştır.³⁹

³⁷ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı**, No: 35, 1994, s. 65-78; aynı yazar, "Haçlı Seferi'nin Mahiyeti ve Başlaması", **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri (26-27 Mayıs 1997)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1998, s. 1-14.

³⁸ Sayime Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:1, 2010, s. 95.

³⁹ Papalığın dünya devletinin hükümdarı olma düşüncesinin temeli, St. Augustinus'a (353-430) ait olan "*Teokratik Tarih Anlayışı*"na dayanmaktadır. Bu anlayışa göre tarih, Tanrı ile şeytan arasındaki mücadeledir, bu mücadeleyi kazanan Tanrı olacak ve "*Tanrı Devleti*" kurularak devletin başına da Tanrı'yı temsil eden papalar geçecektir. Ayrıca Bkz.: Claude Cahen, **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Türkçe Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2013, s. 55-56; Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 96-97.

1. 1. 1. Cluny Manastır Düşüncesi Sistemi ve Bu Sistemde Yetişen Papa VII. Gregorius ile Papa II. Urbanus

Karolenj Frank Kralı Charlemagne manastırlardaki disiplinin sağlanmasını imparatorluğundaki hukuk ve düzenin sağlanması açısından gerekli görmüş, özellikle Aquitaine Dükü olan oğlu I. Louis tarafından desteklenen reform hareketi oldukça önem kazanmıştır.⁴⁰ Bu reform hareketinin lideri daha önce saray görevlisi olarak çalışan ve Charlemagne ile 773'te İtalya Seferi'ne çıktıktan sonra saray hayatını bırakarak Saint-Saine Manastırı'na katılan Benedictus'tur. 780 yılında kendi mülkü üzerinde Ariane Manastırı'nı kurmuş, burada kendi ilkelerine göre yetişen rahipleri Aquitaine bölgesindeki diğer manastırlara yollayarak reform hareketinin yayılmasını sağlamıştır. Benedictus ilkelerinin o sırada ortaya çıkan heretik akımlara karşı oluşundan dolayı I. Louis de Benedictus geleneğini benimsemiştir. Benedictus'un, 814 yılında Charlemagne'nin vefatıyla Karolenj Frank Devleti'nin başına geçen oğlu I. Louis'nin başdanışmanı olmasıyla Benedictus ilkeleri imparatorluktaki tüm manastırlar için kabul edilecek en iyi yol olarak benimsenmiş, Güney Fransa'daki Ariane Manastırı bundan sonra dindeki reform için hem bir model hem de merkez olma özelliği kazanmıştır. Benedictus, özellikle Aachen'de 816 ve 817 yıllarında toplanan sinodlarda oldukça etkin bir rol oynayarak kendi bağlı olduğu görüşler doğrultusunda manastır hayatını şekillendiren kararlar alınmasını sağlamıştır.

Cluny Manastırı, 910 yılında Doğu Fransa'daki Burgondiya'da Aquitaine Dükü William tarafından Mâcon yakınında, daha önceden kendi mülkü üzerinde Gigny Manastırı'nı Baume'de kuran Başrahip Berno'ya müstakil bir yer tahsis edilerek kurulmuştur.⁴¹ Berno, manastırın ilk başrahibi olmuş, Gigny Manastırı'ndayken benimsediği Benedictus ilkelerini yeni manastırında da uygulamış, kendi bölgesinden keşişler getirerek manastırı oluşturmuştur. Dük William, Cluny'nin her türlü yükümlülüklerden daimî olarak muaf tutulduğunu,

⁴⁰ Ortaçağ manastırları ile ilgili genel bilgi için Bkz.: Sema Doğan, "Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları", **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 20, S. 2, 2003, s. 73-89.

⁴¹ "The Foundation Charter of the Order of Cluny Sept. 11, 910 A.D.", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 329-333.

papanın manastırın koruyucusu olduğunu ve manastırın sadece papalığa bağlı olduğunu açıklamıştır. Bütün bu ayrıcalıkların yanında manastır, Berno'dan sonra kendi başrahibini seçme hakkına da sahip olmuştur. Cluny Manastırı'nın bu ayrıcalıkları manastırı, aynı dönemde aynı amaçlarla başka kişiler tarafından kurulan diğer manastırlardan oldukça farklı bir konuma koymaktadır. Özellikle Cluny'nin yerel sorgulamadan muaf tutularak sadece papa tarafından yargılanabilmesi, manastıra hareketlerinde bağımsız olabileceği bir ortam yaratmakla kalmamış zamanla Batı Kilisesi'nde büyük bir reform hareketi başlatma özgüvenini kendisinde bulmasını da sağlamıştır.

Cluny Manastırı, Benedictus'un savunduğu ilkelerin reformize edilmiş ilkelerine riayet ettiğini açıklamış, özellikle rahiplerin evlenmemeleri, makamlarını maddi çıkar karşılığı alıp satmamaları konularında oldukça ısrarcı bir tutum sergilemiştir. Cluny Manastırı, kuruluşundan bu yana sahip olduğu bağımsızlığından cesaretle siyasi otoriteye küçümseyerek yaklaşmış, ortak bir ideale bağlılığı amaçlayan tek bir başrahibin otoritesi altına girmiştir.

X. yüzyıl sonlarında Cluny hareketi, başrahiplerinin başkanlık ettiği bağış kampanyalarıyla muazzam bir servet oluşturarak büyük arazilere sahip olmakla kalmamış, yeni manastırların kurulmasıyla Fransa, Almanya, İngiltere ve İtalya'da yayılmıştır. Bu yayılma hareketini, tek gerçek kurtuluş yolunun birleşmiş dinî bir gücün gerçekleştirdiği ve Benedictus ilkelerine uygun ibadetlerle ulaşılabileceğine inanan laik yöneticiler de desteklemiştir. 931 yılında Papa XI. Ioannes (931-935), Cluny Manastırı'na kendilerine katılan her manastırda reform yapma izni vermiştir. Cluny Manastırı ile diğer manastırlar arasındaki ilişki şu aşamada herhangi bir anayasal zemine oturmamış, her manastır kendi bağımsız kimliğiyle ama bu kimliğin de bir parçası olan Benedicten ilkelerine bağlı olarak yaşamaya devam etmişse de zamanla manastırlar Cluny hareketine katılarak Cluny Manastırı'nın otoritesini tanımış, başrahipleri de Cluny tarafından atanmıştır. Bu durum bize Cluny'nin idari otoritesinin ne kadar güçlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. 936 yılında o sırada İtalya'yı elinde bulunduran Sakson hükümdar II. Alberic topraklarındaki kiliselerde yaşanan düzensizliklere son vermek için dönemin Cluny Manastırı başrahibi Odo'yu Roma'ya davet ederek ona bu kiliseler üzerinde otorite tanımış

böylelikle Cluny başrahibi Odo sayesinde II. Alberic topraklarındaki düzeni tekrar sağlamıştır. 1019 yılında Papa VIII. Benedictus (1012-1024) tarafından yayınlanan bir fermanla Cluny'ye bağlı her manastır, tıpkı Cluny'nin kuruluşunda olduğu gibi, laik ve dinî dokunulmazlık kazanmış, 1029'da ise Papa XIX. Ioannes (1024-1032) Cluny'ye bağlı her keşiş, keşiş nerede bulunursa bulunsun, mekân fark etmeksizin bu laik ve dinî dokunulmazlığı tanıyarak genişletmiştir.

Cluny hareketi özellikle XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça yayılmış, 1077'de İngiltere'de Cluny'ye bağlı ilk manastır kurulurken XII. yüzyıl başında harekete bağlı manastır sayısı iki yüze yaklaşmıştır. Hareket hem sayı hem de coğrafi olarak büyüdükçe tüm Cluny hareketinin tek bir yönetici tarafından idaresi zorlaşmış, bağlı manastırların başrahiplerine Cluny adına idari yönetim yetkisi verilerek denetim mekanizması kurulmuştur. Bu bireysel yöneticiler, Cluny tarafından birbirlerini denetlemekle görevlendirilmekle kalmamış, Cluny tarafından resmî olarak görevlendirilmiş ziyaretçiler tarafından da denetlenmiştir. Tarikat yapısının sağladığı bu güçlü merkezîyetçilikle, Cluny idari mekanizması her konuda tek otorite olma özelliğini korumaya devam etmiştir.⁴²

Kutsal Roma Germen İmparatoru III. Heinrich'in (1039-1056) tam bir Cluny hareketi taraftarı olarak papalığa özel önem verdiği ve kilisenin koruyuculuğunu üstlendiği bilinmektedir. Onun tarafından papalık makamına getirilen IX. Leo (1049-1054) bir Cluny taraftarı olarak özellikle rahiplerin evlenmemeleri, makamlarını maddi çıkar karşılığı alıp satmamalarını savunarak Roma Kilisesi yönetiminde reform yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle o kendisi gibi düşünen III. Heinrich'in de desteğini alarak reform yapmak isteyen Humbert, Frederick, Hildebrand gibi din adamlarını kilise yönetimine getirmiştir.

Yeni yönetici grubu Cluny hareketi düşünceleri doğrultusunda çalışmalara başlamış, özellikle papalığın üstünlüğü ilkesini tekrar hayata geçirmek için çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar devam ederken Papa IX. Leo Fransa, Almanya ve İtalya'nın içine bizzat yaptığı yolculuklarda sinodlar toplamış, bu sinodlarda dinî

⁴² Cluny hareketi ile ilgili detaylı bilgi için Bkz.: Alexander Hamilton Thompson, "The Monastic Orders", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 658-696; F. Donald Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, Routledge, London, 2002, s. 105-110.

makamların maddi çıkarlar için alınıp satılmasının önlenmesinin ve rahiplerin evlenmemesi gerektiğinin önemi, III. Heinrich tarafından da yazılı beyanlarla desteklenerek anlatılmıştır. Papanın bu yolculuklara bizzat katılması, uzaklarda olduğu bilinen ve saygı duyulan papa imajının yıkılmasına, bunun yerine her türlü sorunla bizzat ilgilenen, kendini her şeyin merkezine koyan, görülebilen ve saygı duyulan bir papa imajının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Papa IX. Leo da bu değişimin bir yansıması olarak 1049 yılında topladığı Rheims Konsili'nde Bizans Kilisesi'ne karşı gelerek sadece papanın evrensel unvanına sahip olduğunu ilan etmiştir.⁴³

Papa IX. Leo tarafından kilisede reform yapacaklar listesine alınarak Cluny manastır düşüncesi içinde yetişen Hildebrand yani Papa VII. Gregorius (1073-1085) önemli olup⁴⁴ kilisenin bağımsızlığını kazanması için daha radikal kararlar alınması hatta kiliseyi dünyevi iktidar üzerinde üstün kılma çalışmalarıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. VII. Gregorius kendisinin “*Vicarius Christi*” (İsa'nın Vekili) olarak dünyada bir Hıristiyan toplumu oluşturmakla görevli olduğuna inanmış, Petrus'un halefi sıfatıyla da dinî konularda son sözü söyleme yetkisinin kendisinde olduğunu iddia etmiştir. Bu yetkiyle sadece piskoposlar üzerinde değil dünyevi iktidar sahiplerinin üzerinde de mutlak otoritesinin olduğunu vurgulayarak iktidardakilerin güçlerini Hıristiyanlığın amaçları doğrultusunda kullanmaları gerektiğini belirtmiştir. VII. Gregorius'a göre papa yetkisini doğrudan Tanrı'dan aldığı için asla imparatora bağımlı olamaz ve görevlerini yerine getirmekte başarısız olan imparatorları da azledebilme yetkisine sahip bir güç olarak algılanmalıdır.⁴⁵ VII. Gregorius bu

⁴³ Philip Schaff, **History of the Christian Church, Volume V: The Middle Ages. A.D. 1049-1294**, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 1882, 2002, s. 11-13; Christopher Dawson, “The Reform of the Church in the 11th Century and the Medieval Papacy”, **Religion and the Rise of Western Culture**, Sheed and Ward, New York, 1950, s. 120-139.

⁴⁴ Papa VII. Gregorius'un hayatı için Bkz.: Schaff, **History of the Christian Church**, s. 9-11; Walter Ullmann, **A Short History of the Papacy in the Middle Ages**, Taylor & Francis Group, Routledge, London, 2003, s. 92-111; Thomas Oestreich, “The Personality and Character of Gregory VII in Recent Historical Research”, **The Catholic Historical Review**, V. 7, No. 1, Nisan 1921, s. 35-43; Norwich, **The Popes**, s. 105-111.

⁴⁵ Paolo Brezzi, **The Papacy: Its Origins and Historical Evolution**, The Newman Press, Maryland, 1958, s. 99-100; Mehmet Ali Ağaoğulları, Levent Köker, **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998, s. 192 vd.

düşüncelerini hayata geçirmek için daha sonraları “*Gregorius Reformu*” olarak adlandırılacak bir dizi reform hareketini yürürlüğe koymuştur.⁴⁶

VII. Gregorius’un papalığı döneminde kilisenin çözmesi gereken sorunların başında kilise görevlerinin para karşılığında alınıp satılması ve kilise görevlilerinin atanması bulunmaktaydı. Din adamlarının hayatlarındaki yozlaşma ve kayırmacılık da bunlara eklediğinde VII. Gregorius derhal hem kilisenin kendi içindeki sorunları hem de kilise ile dünyevi iktidar arasındaki sorunları çözme yoluna giderek kiliseyi laiklerin otoritesinden kurtarmak için çalışmalara başlamış, dolayısıyla İmparator IV. Heinrich ile çatışma yaşanılması kaçınılmaz bir hal almıştır.

Cluny hareketinin öngördüğü pek çok ilkeyi göz önüne alarak öncelikle 1074’te Lenten’de topladığı sinodda herhangi bir maddi karşılıkla göreve gelenlerin görevden alınması, liyakat sahibi olmayanların ayin yönetemeyeceği, rüşvetle göreve gelmiş rahip ve piskoposların yerine yapılacak atamalar için samimi laiklerden yardım alınması gibi ruhban sınıfını ilgilendiren kararlar almıştır. 1075 yılının Mart ayında ise Papa VII. Gregorius, papalık yetkileri hakkında mutlak ifadeler içeren, papalık makamının dünyevi otorite tarafından nasıl algılanması gerektiğini vurgulayan, 27 maddeden oluşan “*Dictatus Papae*” (Papanın Emirleri) olarak bilinen ünlü bildiriye yayımlamıştır. Bu bildirinin önemli maddeleri şunlardır:

- “*Sadece Roma piskoposu “evrensel” sıfatını kullanma hakkına sahiptir. (md. 2)*
- *Prenslar sadece papanın ayaklarını öpecektir. (md. 9)*
- *İmparatorları azletme yetkisi sadece papaya aittir. (md. 12)*
- *Papanın kararı olmaksızın hiçbir sinod veya genel konsil toplanamaz. (md. 16)*
- *Papa tarafından verilen bir hüküm, papanın kendisi hariç hiç kimse tarafından değiştirilemez. (md. 18)*
- *Papa hiç kimse tarafından yargılanamaz. (md. 19)*

⁴⁶ Traian Nojea, “The Reforms of Pope Gregory VII (1073-1085): Some Canonical Considerations”, **Teologia**, S. 4, 2016, s. 97-110; Kriston R. Rennie, “‘Uproot and Destroy, Built and Plant’: Legatine Authority Under Pope Gregory VII”, **Journal of Medieval History**, S. 33, 2007, s. 166-180.

- *Roma Kilisesi asla yanlışla düşmemiştir; Kutsal Kitap sayesinde ebedîyen de yanlışla düşmeyecektir. (md. 22)*
- *Roma Kilisesi ile barış içinde olmayan katolik sayılamaz. (md. 26)*
- *Sadece papa, günahkâr insanların günahlarını bağışlayabilir. (md. 27)’⁴⁷*

Papa VII. Gregorius Petrus’un kendisinde yaşadığına inandığından onun vasıtasıyla hareket ettiğini vurgulayarak “*Dictatus Papae*” ile papalığı tümüyle monarşik bir yapıya kavuşturmuş, papanın hem dinî hem de dünyevi en üst otorite olduğunu iddia ederek Orta Çağ’ın siyasi hayatında önemli bir yere sahip olan “*Tayin Çatışması*”nın (Investitura, Lay Investiture) gündeme gelmesini kaçınılmaz kılmıştır.

Papa VII. Gregorius ile İmparator IV. Heinrich arasında yaşanan, kilise görevlilerini atamada kimin söz sahibi olacağı mücadelesi anlamına gelen “*Tayin Çatışması*”,⁴⁸ papaların siyasi alanda da en az dinî alandaki kadar etkin olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çatışma “*Dictatus Papae*”ye rağmen IV. Heinrich’in Milano, Fermo ve Spoleto Piskoposlukları’na yeni piskoposlar atamasıyla başlamış, Papa VII. Gregorius da bu atamalara karşı çıkarak imparatoru aforoz etmekle tehdit etmiştir. IV. Heinrich bunun üzerine papa ile uzlaşmak yerine Alman piskoposlarının da desteğini alarak iki başpiskopos ve yirmi dört piskoposun katılımıyla 1076 yılının Ocak ayında Worms’ta topladığı sinodda VII. Gregorius’un görevden alındığını ilan etmiştir. VII. Gregorius ise aynı yıl Roma’da topladığı Lenten Sinodu’nda IV. Heinrich’i aforoz etmiş, buyruğu altındakilerin de imparatora bağlılıklarını feshetmiştir.⁴⁹ Bu durumu fırsat bilen IV. Heinrich’in muhalifleri, Swabia Dükü Rudolf’u imparator seçmişler, piskoposlar da VII. Gregorius’u tekrar

⁴⁷ Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 377-378; “Documents Relating to the War of the Investitures”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 366-367.

⁴⁸ Anna Komnena, **Alexiad**, Türkçe Çev. Bilge Umar, **Alexiad–Malazgirt’in Sonrası**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 43-49, 50-53. Krş. Christopher Tyerman, **God’s War: A New History of the Crusades**, Penguin Books, England, 2007, s. 7. Ayrıca Tayin Çatışması hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Durmaz, “Yüksek Ortaçağ’da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ’nın Savaşı”, s. 93-120; John W. O’Malley, **History of the Popes from Peter to the Present**, A Sheed & Ward Book, UK, 2010, s. 95-105; Brent, **A Political History of Early Christianity**, s. 285-291.

⁴⁹ “Documents Relating to the War of the Investitures”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 372-373, 376-385.

papa olarak tanıdıklarını açıklamışlardır. IV. Heinrich içine düştüğü bu zor durumdan kurtulmak için 25-28 Ocak 1077 tarihleri arasında o sırada papanın bulunduğu Canossa Kalesi'nin kapısında günah çıkarma kıyafetleri içerisinde bekledikten sonra papanın ayaklarına kapanarak af dilemiş, ona sadık olacağına ve gerektiğinde yardım edeceğine dair yemin etmiştir. VII. Gregorius da imparatoru affederek itibarını ona iade etmiştir.⁵⁰

VII. Gregorius, "*Tayin Çatışması*"ndan önce papa ile imparatoru iki göze benzeterek ikisini eş değerde gördüğünü belirtse de çatışmadan sonra papayı güneşe, imparatoru ise aya benzeterek ayın ışığını güneşten aldığı gibi imparatorun da yetkilerini papadan aldığını belirtmiştir. IV. Heinrich ise papanın otoritesini tanıyarak piskoposlarını kendisinin atamasından vazgeçmeyi kabul ederek dinî ve siyasi güçlerin üstünlük mücadelesine girdiklerinde, baskın olanın dinî güç olduğunu ve papalığın da yerel siyasi güçler tarafından desteklenen bir siyasi gücünün olduğunu kanıtlamıştır. Papalık yaşadığı bu olaydan yine, yeni bir ders çıkarmasını bilerek siyasi potansiyelini kendi otoritesi altındaki yerel güçlerden kurulu "*Haçlı*" ordularını papalığa tehdit olarak algıladığı yerlere yollayarak genişletmek için çabalamaya karar vermiştir.⁵¹

IV. Heinrich açısından sırada çözülmesi gereken sorun Alman prensleri tarafından kral olarak seçilen Rudolf ile başlayan iç savaştır. 1077-1080 yılları arasında yaşanan, Büyük Sakson Ayaklanması adını alan bu savaş Rudolf'un ölümüyle sona erince savaş boyunca Rudolf'un tarafını tutan Papa VII. Gregorius, IV. Heinrich'e bağlı Alman piskoposlar tarafından Haziran 1080'de düzenlenen Brixen Sinodu'nda papa olarak tanınmayarak yerine III. Clemens (1080-1100)

⁵⁰ VII. Gregorius, Fransa'daki idari atamalarda söz sahibi olmaya çalışmışsa da Kral I. Philippe ve Fransız aristokrasisi buna izin vermemiştir. İngiltere Kralı I. William'ın da Anglo-Sakson Kilisesi'ne papalıktan bağımsız olarak piskopos ataması ve IV. Heinrich'i destekleyerek papayı zor durumda bırakmaya çalışması üzerine VII. Gregorius, Avrupa'daki tüm idarecilerle aynı anda mücadele edemeyeceğini anlayarak her iki kralla olan çekişmesini derinleştirmemiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Z. N. Brooke, "Gregory VII. and the First Contest Between Empire and Papacy", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 51-109; "Documents Relating to the War of the Investitures", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 385-388.

⁵¹ "*Tayin Çatışması*", çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da anlatılacağı üzere, 1122 yılında imparatorun yenildiğini kabul ettiği, papaların manevi, imparatorların dünyevi otoritelerinin vurgulandığı Worms Antlaşması ile sona ermiştir.

“*Muhaliif Papa*” seçilmiştir.⁵² Mart 1084’te Roma’ya giren IV. Heinrich, VII. Gregorius’u şehirden sürmüş, Norman Dükü Robert Guiscard da papayı Salerno’ya götürmüştür. Mayıs 1085’te Norman korumasında, sürgünde Salerno’da vefat eden VII. Gregorius’un yerine III. Victor (1086-1087), ardından da reformcu kardinaller tarafından Cluny Manastırı keşişlerinden Ostia Piskoposu Kardinal Odo, II. Urbanus (1088-1099) unvanıyla papa seçilmiştir.

Papa II. Urbanus, 1042 yılında Fransa’nın kuzeydoğusundaki Champagne’de bulunan Châtillon-sur-Marne’de Lord Lageri’nin oğlu olarak asil bir ailede dünyaya gelmiş, Reims’teki katedrale bağlı okullarda oldukça iyi bir eğitim görmüş, 1070 yılında Cluny Manastırı’na katılarak başrahip olmuştur. Roma’ya yetiştirilmek üzere yollandıktan sonra 1078’de VII. Gregorius tarafından Ostia’ya kardinal piskopos olarak tayin edilmiş, aynı zamanda Papa VII. Gregorius’un başdanışmanı ve yardımcısı, 1082-1085 yılları arasında ise İngiltere ve Almanya’da papanın elçisi olmuştur. Odo de Lagery, Papa VII. Gregorius’un başdanışmanı olduğu sıralarda onun İmparator IV. Heinrich ile yaşadığı sürtüşmede daima papanın tarafında yer almış hatta IV. Heinrich’i aforoz eden son belgeyi de o yayınlamıştır. Odo de Lagery daha papa seçilmeden takındığı bu tavırla siyasi ve dinî güçler arasındaki çatışmada etkin bir rol oynayarak papalığında nasıl bir yol izleyeceğinin sinyallerini vermiştir.⁵³ Papa VII. Gregorius 1085 yılında vefat ettiğinde Odo Saksonya’da bulunduğundan Roma’ya hemen dönememiş, Monte Cassino piskoposu Desiderius III. Victor adıyla papa seçilmiştir. Papa VII. Gregorius tarafından ondan sonra yerine gelecek papa adayı olarak gösterilen Odo de Lagery ise bu seçime sessiz kalmayı tercih etmiştir. Papa III. Victor Mayıs 1087’de Normanların yardımıyla Muhaliif Papa III. Clemens’i Roma’dan çıkararak şehre girmiş, Eylül 1087’de vefat etmiştir. Mart 1088’de Terriciana’da yapılan kardinaller toplantısında Odo de Lagery, II. Urbanus unvanıyla oybirliğiyle papa ilan edilmiştir. II. Urbanus papa seçildiği gün, destekçilerine VII. Gregorius’un izinden gitmekte kararlı olduğunu ve onun yapmak istediklerini başarmak için çalışacağını bildiren bir mektup yollamış, bu mektupla

⁵² “Documents Relating to the War of the Investitures”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 388-394.

⁵³ Murat Serdar, “Papa II. Urban’ın Papalığı Esnasındaki Siyasi ve Dinî Meseleler Karşısındaki Tutumu”, **Orta Çağ’da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, 2018, s. 204.

aslında izleyeceği politikanın temel ilkesini ortaya koymuştur. Papa II Urbanus bu politikayı takip ederken VII. Gregorius'un yapmış olduğu hatalardan ders aldığından ve özellikle de papa seçildiğinde kendisini oldukça hassas bir konumda bulduğundan VII. Gregorius'a göre daha tedbirli adımlar atarak karşılıklı meydan okumalardan kaçınmış, ikna ve müzakere yolunu tercih etmiştir.⁵⁴

II. Urbanus papa seçildiğinde hem Muhalif Papa III. Clemens'in hem de dünyevi liderlerin muhalefetiyle karşılaşmıştır. II. Urbanus'un papalık dönemi kolaylıkla iki bölüme ayrılabilir; ilk dönemi yani papalığının ilk yılları Güney İtalya Normanlarının koruyuculuğu altında geçerken ikinci dönemi ise Roma'da bulunduğu yıllar şeklinde tarihlenebilir. İlk defa 1088'de Normanların yardımıyla Roma'ya girmeyi başaran Papa II. Urbanus, Muhalif Papa taraftarlarından dolayı şehirde kalamamış, St. Bartholomew Adası'na sığınmıştır. Burada Normanların koruması altındayken bir yandan düşmanlıkları yatıştırıcı bir politika benimsemiş diğer yandan da IV. Heinrich'in içine düştüğü politik ve siyasi zorlukları kendi lehine kullanmasını bilmiştir. 1092 yılında Milano ve Cremona şehirlerinin isyanını ve 1094'te IV. Heinrich'e karşı gelen oğlu Konrad'ı desteklemiş, bütün bunları yaparken de en başından beri Normanlardan askerî destek almıştır. Dolayısıyla götüğü dikkatli politika ve askerî destekle 1094'te Roma'yı tekrar ele geçirip şehre hakim olabilmiş, Muhalif Papa III. Clemens şehre bir daha dönememiştir.

Papa II. Urbanus, Roma'ya hakim olduktan sonra ilk önce Alman İmparatoru IV. Heinrich'in oğlu Konrad'ın elçileri ile görüşmüş, bu elçilerle yapılan görüşme sırasında da IV. Heinrich'in ikinci eşi olan Praxedis de IV. Heinrich hakkında çeşitli suçlamalarda bulunmuş hatta Konrad da bu suçlamaları doğrulamıştır. II. Urbanus Praxedis'i masum ilan etmiş, IV. Heinrich ise kendini savunacak herhangi bir şey yapmayarak kilise karşısındaki güçsüzlüğünü kabul etmiştir.⁵⁵ II. Urbanus'un anlaşmazlık içine düştüğü diğer bir siyasî lider de Fransa Kralı I. Philippe olmuştur

⁵⁴ Daniel Haynes, "Pope Urban II (c. 1042-1099)", **An Encyclopedia of Faith and Conflict from Antiquity to the Present**, ed. Jeffrey Ian Ross, Routledge, New York, 2015, s. 570-575; Norwich, **The Popes**, s. 113-115; O'Malley, **History of the Popes from Peter to the Present**, s. 109-118.

⁵⁵ Norman Davies, **Avrupa Tarihi**, Türkçe Çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, İmge Kitabevi, Ankara, 2006, s. 371; Serdar, "Papa II. Urban'ın Papalığı Esnasındaki Siyasi ve Dinî Meseleler Karşısındaki Tutumu", s. 213-214.

çünkü I. Philippe eşi Bertha'dan boşandığını duyurarak Anjou Kontu IV. Fulk'un eşi Bertrade de Montford ile yaşamaya başlamış, Roma Kilisesi de bu boşanmayı kabul etmediğini ilan ederek I. Philippe'i aforoz etmişti. I. Philippe kiliseden af dilemiş fakat yine Bertrade ile yaşamaya devam ettiğinden kilise her defasında kralı tekrar aforoz etmiştir. Bu yaşananlara II. Urbanus bir müddet sessiz kalsa da 1095'te toplanan Clermont Konsili sırasında kralı bizzat aforoz etmiştir. Papa II. Urbanus bir yandan günümüzde de varlığını sürdüren “*Curia*”yı (Papalık Mahkemesi) kurarak kilisenin işlerinin yürütüldüğü merkezi bir organizasyon sağlamış diğer yandan da VII. Gregorius'un reformlarını sürdürmek için harekete geçmiş ve onun yarım kalan diğer bir projesi olan Haçlı Seferi için çalışmalara başlamıştır.⁵⁶

1. 1. 2. Papa VII. Gregorius'un Planladığı Haçlı Seferi

Papa VII. Gregorius, kilise ve papalığı laiklerin elinden kurtararak bağımsız bir kurum yapmaya çabalamakla kalmamış, dünyaya Hristiyanlığı değiştirmek için yollandığına, bu değişimi şiddet⁵⁷ kullanmak da dâhil her türlü yola başvurup kesin kontrolü altına alarak yapacağına inanmış, bu düşüncelerini “*Tanrı Barışı*”⁵⁸ ve “*Haklı Savaş*” kavramlarına dayandırmıştır. Orta Çağ Avrupası'nda “*Tanrı Barışı*” düşüncesi, Avrupa halklarının kendi bölgelerindeki çatışmalardan dolayı ortaya çıkmış, haftanın belirli günlerinde ve önemli festivaller zamanında sivil halkı bu çatışmalardan korumak amacıyla da papalık tarafından geliştirilmiştir.

⁵⁶ Elizabeth Hallam, **Chronicles of the Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam**, Guild Publishing, London, 1989, s. 64; Thomas Asbridge, **Haçlı Seferleri**, Say Yayınları, İstanbul, 2014, s. 54; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, 2008, s. 80; Rebecca Rist, “The Medieval Papacy, Crusading and Heresy, 1095-1291”, **A Companion to the Medieval Papacy**, ed. Keith Sisson, Atria A. Larson, Brill, Boston, 2016, s. 309-332. Serdar, “Papa II. Urban'ın Papalığı Esnasındaki Siyasi ve Dinî Meseleler Karşısındaki Tutumu”, s. 213-215.

⁵⁷ İlk bakışta Hristiyanlık, barıştan yana bir din gibi görünmektedir. Papalık ise geliştirdiği Haçlı Seferleri kavramını Hristiyanlığın ilk döneminde bu konu üzerinde duran Aziz Augustine'in ileri sürdüğü, belli koşullarda yürütülen bir savaşın yasal ve haklı olduğu savına dayandırmıştır. Bu konuda detaylı bilgi için Bkz.: Hasan İnan, “Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

⁵⁸ “*Tanrı Barışı*” fikri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Güray Kırpık, “Haçlı Seferlerinde “Tanrı Barışı” Müessesesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16, Aralık 2007, s. 81-90.

“*Tanrı Barışı*” terimi ilk defa Fransa’nın güneybatı bölgesi olan Akitanya’da 989 yılında toplanan Chrarroux Konsili’nde dile getirilmiştir. Burada dikkat çeken noktalardan biri şudur; Birinci Haçlı Seferi’ne katılacak olanların çoğu Akitanya bölgesinden olacaktır, dolayısıyla Haçlıları harekete geçiren fikirlerden birinin “*Tanrı Barışı*” olduğu dile getirilebilir. Konsilde sivil halkı korumak için alınan kararlar yanında kiliseye ait malların korunması ve konsil kararlarına aykırı davrananların aforoz edilerek cezalandırılmasına dair kararlar da alınmıştır. Dolayısıyla dikkat çeken diğer bir nokta, “*Tanrı Barışı*” düşüncesinin gelişmesi için kilisenin sorumluluk alarak hem toplumu hem de kendini korumak istemesidir. Denilebilir ki kilise siyasi olarak bir gücünün olduğunu, gerektiğinde Tanrı adına siyasi olaylara karışabileceğini hatta yön verebileceğini göstermiştir. Haçlı Seferleri ile kilise bu iddiasında haklı olduğunu kanıtlayacaktır.

Roma Kilisesi “*Tanrı Barışı*”nı gerçekleştirmek için Hristiyanların birbirleriyle olan çatışmalarını önlemeye çalışsa da bu çatışmaları tam anlamıyla sonlandırmayacağını farkına vardığından hâlihazırda var olan savaşma isteğini Müslümanlar üzerine yönlendirmeyi uygun bulmuştur. Bunu gerçekleştirmek için de piskoposlara bağlı şövalye birliklerini güçlendirmekle kalmamış, kilisenin emrinde yetişen askerler bulundurmaya başlamıştır. “*İsa’nın askerleri*”⁵⁹de denilen bu askerî birlikler barış için savaşacaklardı, bu da “*Tanrı Barışı*” için “*savaş*” düşüncesinin gündeme gelmesine ve “*Haklı Savaş*” fikrinin canlanmasına ortam hazırlamıştır.

“*Haklı Savaş*”, siyasi amaçlar doğrultusunda savaşın hangi durumlarda haklı görülebileceğini belirten, savaş haklı bir nedene de dayansa savaşta güç kullanımının sınırlarını belirlemeye çalışan, zamana ve mekâna göre değişen şartlara kendini uydurabilmiş oldukça pratik bir kavramdır.⁶⁰ “*Haklı Savaş*” terimini ilk

⁵⁹ Orta Çağ’da barbar saldırılarına karşı korunmak için Avrupa’da silahlı bir askerî sınıfa ihtiyaç duyulmuş ve şövalyeler sınıfı köylülere korumak için silahlı bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Ancak zamanla gayesinden saparak bir savaş makinesi haline gelen bu sınıf özellikle Müslümanlara karşı hırs, kin ve düşmanlık duygusu beslemiştir. Cluny Tarikatı bu fikri canlandırmak için büyük çaba sarfetmiş ve bu şövalyeleri “*İsa’nın askerleri*” olarak kilisenin emrine almak suretiyle Haçlı Seferleri’nin en vurucu kısmını meydana getirmiştir.

⁶⁰ “*Haklı Savaş*” kavramının tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Elif Uzun, “Haklı Savaş Düşüncesinin Batılı Kökenleri: İlk Çağlardan Yirminci Yüzyıla Jus Ad Bellum Kavramı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. 6, S. 21, 2004, s. 1-36.

kullanan kişi M.Ö. I. yüzyılda Romalı filozof Cicero⁶¹ iken Orta Çağ'da V. yüzyılda kavramı yeniden yorumlayıp Hristiyan ilahiyatına kazandıran Aziz Augustine'dir.⁶² Augustine ile saldırgan davranışlar savaş için meşru bir sebeptir anlayışı ortaya çıkmış, bu anlayış zaman içinde, özellikle Haçlı Seferleri'nin başlamasıyla "*Haklı Savaş*" kavramını geliştirmiştir.

Roma Kilisesi, tüm dünyada barış olmadan Tanrı'ya hizmet etmenin mümkün olmadığını düşündüğünden "*Tanrı Barışı*" fikrinin tüm Hristiyanlar için evrensel bir amaç olması gerektiğini, dolayısıyla Tanrı'nın düşmanlarına yani Hristiyan olmayan herkese karşı "*Haklı Savaş*" yapılabileceğini vurgulamış, Hristiyan savaşının görevi kilise ve papalığın bütün düşmanlarıyla savaşmak haline gelmiştir. Kilise Doğu'daki Hristiyanlık merkezleri ve Hristiyan olmayanların elinde olan Kutsal Topraklar da dâhil Avrupa, Balkanlar, Bizans ve Kuzey Afrika'yı içine alan bölgeleri kurtarmayı kendisinin esas görevi saymış bütün Hristiyanları tek bir çatı altında toplayarak Avrupa merkezli bir "*Tanrı Barışı Devleti*" kurmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla "*Haklı Savaş*" yoluyla ulaşılan "*Tanrı Barışı*" fikrinin ilanı Haçlı Seferleri'nin dayanaklarından biri haline gelecektir.⁶³

Roma Kilisesi'nin Normanları önce Güney İtalya'da Bizans'a, sonra da Sicilya'da Müslümanlara karşı desteklemesi, 1064 yılında İspanya'daki Müslümanlara karşı sürdürülen savaşta Papa II. Alexander'ın çıkılan bir sefer öncesinde sefere katılan herkesin günahlarının bağışlanacağını ilan etmesi yaklaşan Haçlı Seferleri'nin birer provası olarak görülebilecek örneklerdendir. Sıradaki prova ise Müslümanlara karşı Bizans'ın desteklenmesidir.⁶⁴

⁶¹ İlkçağ'da "*Haklı Savaş*" kavramı için Bkz.; Andrea Keller, "Just War in Classical Antiquity", **From Just War to Modern Peace Ethics**, ed. Heinz-Gerhard Justenhoven, William A. Barbieri, De Gruyter, Berlin, 2012, s. 9-30.

⁶² St. Augustine'nin "*Kutsal Savaş*" hakkındaki düşünceleri için Bkz.: John Langan, "The Elements of St. Augustine's Just War Theory", **The Journal of Religious Ethics**, V. 12, No: 1, 1984, s. 19-38; John Mark Mattox, **Saint Augustine and the Theory of Just War**, Continuum, London, 2006.

⁶³ Jonathan Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, Türkçe Çev. Berna Kılınçer, Bileşim Yayınları, İstanbul, s. 29-35.

⁶⁴ Bu bağlamda değerlendirilebilecek diğer örnekler için Bkz.: Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2011, s. 22-27.

XI. yüzyıl başlarında hem iç hem de dış siyasette çöküş⁶⁵ dönemine giren Bizans, bir yandan devletin İtalya'daki son toprağı olan Bari'nin 1071'de Robert Guiscard liderliğindeki Normanlar tarafından ele geçirilişine şahit olmuş, diğer yandan da aynı yıl içinde Selçuklu Türkleri ile yapılan Malazgirt Savaşı'nda yenilerek imparatorluk toprakları tehlikelere açık hale gelmiştir. Malazgirt'te esir düşen İmparator IV. Romanos Diogenes'in (1068-1071) yokluğunda tahtı ele geçiren VII. Mikhail (1071-1078), yönetime geldiği andan itibaren Norman tehlikesini önlemek ve Selçukluları Anadolu'dan uzaklaştırmak için askerî destek sağlayabilmek amacıyla Normanlara iki kez evlilik yoluyla ittifak yapma talebinde bulunmuş,⁶⁶ teklifleri Guiscard tarafından reddedilince bu kez kendisine başka bir müttefik arayışına yönelerek Papa VII. Gregorius'a başvurmayı uygun görmüştür.⁶⁷

Bizans İmparatoru VII. Mikhail 1073 yılı ilkbaharı ya da yazında Türkleri Anadolu topraklarından kovmak amacıyla bir elçilik heyetini Papa VII. Gregorius'tan ücretli asker talep etmesi için yollamış hatta bu heyet Bizans'ın Roma ve İstanbul kiliselerinin eski uyumlu günlerine dönme arzusunu da papaya iletmiştir. Papa VII. Gregorius, bu durumu siyasi otoritelere yazdığı mektuplarda putperest olarak gördüğü Türklerin Hristiyanları yenerek İstanbul önlerine kadar geldiklerini, Doğu Roma İmparatorluğu'nun ve Hristiyanların düştükleri duruma üzülmekle birlikte onların kurtarılmasının şart olduğunu ifade ederek ⁶⁸ Norman Dükü

⁶⁵ Çöküş döneminin ilk imparatoru kabul edilen VIII. Konstantinos (1025-1028) hakkında Bkz. Mikhail Psellos, **Khronographia**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, **Mikhail Psellos'un Khronographia'sı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992, s. 25. Ayrıca konu hakkında detaylı bilgi için Bkz: Işın Demirkent, "1071 Malazgirt Savaşı'na Kadar Bizansın Askerî ve Siyasi Durumu", **Tarih Dergisi**, Sayı: XXXIII, 1980-1981, s. 133-146; Michael Angold, "The Byzantine State on the Eve of the Battle of Manzikert", **Mazikert to Lepanto the Byzantine World and the Turks (1071-1571) Papers Given at the Nineteenth Spring Symposium of Byzantine Studies Birmingham March 1985**, ed. Anthony Bryner, Adolf M. Hakkert Publisher, Amsterdam, 1991, s. 9-34; aynı yazar, "Belle Époque or Crisis? (1025-1118)", s. 583; aynı yazar, **The Byzantine Empire (1025-1204): A Political History**, Longman, New York, 1997, s. 44-48.

⁶⁶ Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVII, No: 1, 2012, s. 110.

⁶⁷ Mikhael Attaleiates, **Tarih**, Türkçe Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 88.

⁶⁸ **The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation**, ed. ve İngilizce Çev. H. E. J. Cowdrey, Oxford University Press, Oxford, 2002, s. 204-205; Herbert Edward, John Cowdrey, "Pope Gregory VII's 'Crusading' Plans of 1074", **Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Johusa Prawer**, Ed. Benjamin Z. Kedar vd., Yad Izhak Ben-Zvi Publication, Israel, 1982, s. 27-29; Thatcher, McNeal, **A Source Book for Medieval History**, s. 512-513; Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, s. 105-106; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 39;

Guiscard'tan yardım istemiş fakat beklediği yardımı alamamıştır. İkili arasında anlaşma sağlanamamasının sebepleri, Guiscard'ın VII. Gregorius'un dostu olan Salerneli Gisulf'un elinden Amalfi'yi alması ve papanın yine mütteliklerinden biri olan Lombard Prensi VI. Landulf'un vârisçilerinden Pandulf'un Guiscard'ın bir saldırısı sırasında ölmesidir. Yaşanan gelişmeler üzerine Papa VII. Gregorius 1074 Şubat'ında Burgundyli I. William'ı Robert Guiscard üzerine yapılacak sefer için yardıma çağırılmış, bu seferle Normanlara barış getirdikten sonra İstanbul'a geçerek bu defa da oradaki Hristiyanlara yardım etmeyi planladığını açıklamıştır.⁶⁹ Hazırladığı bu planın hayata geçmemesi üzerine Papa VII. Gregorius 1074 Haziran'ında Guiscard'ı aforoz etmiş, Guiscard da buna karşılık Bizans İmparatorluğu'ndan destek almak amacıyla daha önce iki kez reddettiği evlilik teklifini kabul etmiştir.⁷⁰ Bununla birlikte Papa VII. Gregorius, Nikephoros Botaneiates (1078-1081) tarafından 1078'de tahttan indirilen VII. Mikhail'i tekrar tahta çıkarmak için 1080 yılında Robert Guiscard'dan yardım istemiş, bu yardım karşılığında da günahlarının bağışlanacağını bildirmiştir.⁷¹ VII. Mikhail'i tahttan indirdiği için VII. Gregorius tarafından aforoz edilen Nikephoros Botaneiates de 1081'de I. Aleksios Komnenos (1081-1118) tarafından tahttan indirilince aforoz, I. Aleksios için de geçerli olmuştur. I. Aleksios Rober Guiscard'a karşı Papa VII. Gregorius'tan yardım talep etmişse de papadan herhangi bir cevap alamamıştır. Yaşananlar üzerine Alman İmparatoru IV. Heinrich'in desteğini alan I. Aleksios İstanbul'daki Batı kiliselerini kapatmıştır.⁷²

Papa VII. Gregorius'un başarısız olmasının sebepleri arasında, yukarıda da belirtildiği gibi papanın Avrupa liderleriyle gerekli olan diplomasiyi yürütememesi ve onlarla yaşadığı sorunlardan dolayı politik destek görememesi sıralanabilir. Bunlara ek olarak yazılan mektuplardaki slogan yetersizliği ve özendiricilerin belirsizliği de söylenebilir ki bunlardan yoksun bir çağrı insanları harekete geçirmeyi

Şaban Ali Düzgün, "İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. XIV, No: 3/4, 2001, s. 354.

⁶⁹ **The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation**, s. 54-55; Tyerman, **God's War**, s. 49-50.

⁷⁰ Kriston R. Rennie, "Extending Gregory VII's 'Friendship Network': Social Contacts in Late Eleventh-Century France", **The Author Journal Compilation**, The Historical Association and Blackwell Publishing, 2008, s. 475-496.

⁷¹ **The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation**, s. 371-372.

⁷² Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 77-78; Tyerman, **God's War**, s. 48.

başaramamıştır. Ayrıca dinî ayrıcalıklardan bahsedilmemesi sadece genel sonsuz ödülün vurgulanması, koruma ve özel bir topluluğa ait olmayı sağlayan bir yeminin bulunmayışı, Haç taşıma ritüelinin eksikliği ve uluslararası bir propagandanın yoksun oluşun da bu durumu etkilediği görülmüştür.⁷³ Fakat yine de Papa VII. Gregorius yaptığı bu çağrı ile “*Haklı Savaş*” kavramına dayanarak papanın, orduları Tanrı ve kilise için savaşa çağırma hakkına sahip olduğunu ileri sürmüş, “*kutsanmış şiddet*” kavramını arınmanın bir yolu haline getirmiştir ki ileride bu görüş kısmen Haçlı Seferleri’nin özünü oluşturacaktır. Dolayısıyla denilebilir ki Papa VII. Gregorius’un başında olduğu Hristiyan şövalyelerden oluşan ordunun Anadolu’da başarılı olup Doğu Hristiyanlarının Roma’nın hâkimiyetini tanıması için yaptığı plan, Avrupa’daki Hristiyanlarda istediği etki ve inandırıcılığı sağlayamasa da 1095 yılında doğuya doğru resmen başlayacak olan Haçlı Seferleri’nin önünü açmıştır.

1. 2. Papa II. Urbanus ve Haçlı Seferi

Papa II. Urbanus Cluny Manastır düşüncesiyle yetişmiş bir din adamı olup reformist düşüncelere sahipti. Papa olduğu zaman etrafındaki her gelişmeden haberdardı ve aynı zamanda her gelişmeyi takip etmekteydi. Muhalif Papa III. Clemens ile yoğun bir mücadele yaşadığından Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos ile yakın ilişkiler kurmak isteyerek ondan daha önce kapattığı İstanbul’daki Batı kiliselerinin tekrar açılması ricasında bulunmuştu. İmparator I. Aleksios batıda Normanlar ve Anadolu’da Selçuklu Türkleriyle mücadele içinde olduğundan bu teklife olumlu yaklaşmıştır. Bu nedenle imparator 1089 yılında Papa II. Urbanus’un liderliğinde toplanan Melfi Konsili’ne elçiler yollayarak Batı ile barışa dayalı bir politika yürüteceğini bildirmiştir. Aynı zamanda kapattığı kiliseleri tekrar açtığı gibi İstanbul’da bir sinod toplayarak Doğu ve Batı kiliseleri arasındaki ayrımı giderecek yollar üzerinde düşünülmesini istemiş, iki kilise arasında

⁷³ Christopher Tyerman, **How to Plan a Crusade**, Penguin Books, UK, 2015, s. 32; aynı yazar, **God’s War**, s. 45-51.

anlaşmazlık için hiçbir gerçek sebebin olmadığını belirtmiştir. Papa da onun bu tavrı karşısında aforozunu kaldırmıştır.⁷⁴

Norman tehlikesini bertaraf eden İmparator I. Aleksios, Türklere karşı bir ordu oluşturmaya karar vermiş, bunun için de elindeki Norman askerlerine ilave olarak Batı'da istihdam edilmemiş halde bulunan askerlerden yararlanma yoluna gitmeyi düşünmüştü. Papa II. Urbanus da dâhil olmak üzere Batı'ya, onlardan ücretli asker talep eden birçok mektup yollamış hatta 1087'de, Kudüs'e giden hac yolu üzerinde bulunduğu İstanbul'a uğrayan Flandre Kontu I. Robert gibi kontlardan da ücretli asker istemişti. İstanbul'da imparatora bağlılık yemini eden Flandre Kontu da bu talebi beş yüz asker göndererek kabul etmişti.⁷⁵ İmparator bu şekilde Batı adetlerine uygun bağlılık yemini ile onlardan yardım alınabileceğine inandı. Hatta anlaşma veya görüşme yoluyla Batı'dan asker talep edilebileceğine karar verdi. Bu düşünce ile 1091 ya da 1092 yılında Flandre Kontu'na gönderdiği mektupta imparatorluğun içinde bulunduğu durumu anlatarak merak uyandırmaya çalışmış ve ücretli asker hususunda cevap vermekte gecikirlerse sadece Hristiyan krallığı kaybetmekle kalmayıp Hz. İsa'nın Kutsal Mezarı'nı da kaybedeceklerini ifade etmiştir.⁷⁶

1094 sonbaharında Roma'da İmparator IV. Heinrich ve Muhalif Papa III. Clemens'e karşı hâlâ tam otorite sağlayamamış olan Papa II. Urbanus, bir koruma ordusuyla Roma'dan ayrılarak daha kuzeye, Piacenza'ya geldi. IV. Heinrich'in hâkimiyeti altındaki bu şehirde papalığın otoritesinin sınır tanımadığını göstermek için 1095 yılının Mart ayında kendisinin ilk büyük konsilini burada toplamaya karar verdiğini duyurdu.⁷⁷ Papa II. Urbanus, İstanbul'a mektupla bir heyet göndererek

⁷⁴ Birsal Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007, s. 2; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 80.

⁷⁵ Yılın belirli zamanlarında Avrupa'dan Kudüs'e giden hacılar İstanbul'a uğrayıp bir süre burada kalırlardı, gelenler arasında Batı'nın önemli liderleri varsa bunlar imparator ile görüşüp bazı anlaşmalar yaparlardı. Bizans İmparatoru böylelikle kendisinin Hristiyan dünyasının lideri ve koruyucusu imajını güçlendirmeye çalışırdı. Bkz.: Anna Komnena, **Alexiad**, s. 226. Krş. Frederic Duncalf, "The Councils of Piacenza and Clermont", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 227- 228; Angold, "Belle Époque or Crisis? (1025-1118)", s. 621.

⁷⁶ Angold, **The Byzantine Empire (1025-1204)**, s. 157-159.

⁷⁷ Robert Somerville, **Pope Urban II's Council of Piacenza: March 1-7, 1095**, Oxford University Press, New York, 2011, s. 1-15; Harris, **Byzantium and the Crusades**, s. 56; Duncalf,

İmparator I. Aleksios'tan konsiline temsilci göndermesini rica etti. İmparator görüşülecek konuların Batı'nın kendi sorunları olduğunun farkında olmasına rağmen bu daveti Türklere karşı Batı'dan askerî yardım istemek için bir fırsat olarak gördüğünden olumlu baktı. Papa II. Urbanus da 1095 yılı başlarında konsil için çalışmalara başladı ve Roma'dan kuzeye doğru yola çıkarak bütün Batı Kilisesi temsilcilerine konsile katılmalarını bildirdi.

Konsil 1-7 Mart tarihleri arasında, papanın başhakem sıfatıyla başkanlık ettiği, Batı kiliselerinin en yüksek mahkemesi sıfatıyla iki yüz piskopos, dört bin papaz ve otuz bin kişilik halk kitlesinin katılımıyla Piacenza'da toplandı. Konsilde kilisenin iç sorunları, papalığın Batı imparatorları ile ilişkileri üzerinde duruldu. Konsile katılan Bizans elçileri de İmparator I. Aleksios'un ricasını konsilde dile getirdi.⁷⁸ Elçiler, öncelikle Bizans İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu durumu oldukça korkutucu bir şekilde anlatarak pagan olarak tanımladıkları Selçuklu Türklerinin Doğu Hristiyanlığını tehdit ettiğinden ve İstanbul surlarına dayandığından bahsederek Papa II. Urbanus'tan ücretli asker yardımı talebinde bulundu, imparatorun bütün Hristiyan kardeşlerinden istediği yardımı dile getirdi.⁷⁹ Papa II. Urbanus Bizans'a askerî yardım yapma düşüncesini, bütün Hristiyan alemi üzerinde tek hâkim olma hayalini gerçekleştirmek ve Batı'nın şövalyeleri ile toprağı olmayan sefalet içinde yaşayan halkı denetim altına almak için bir fırsat olarak gördüğünden 1095 yılının Temmuz ayından başlayarak yanında her kademedan gelen din adamlarından oluşan heyetiyle birlikte Alplerin kuzeyine, kendi vatani

"The Councils of Piacenza and Clermont", s. 228; Karakaya, "Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)", s. 15.

⁷⁸ Piacenza Konsili'ne katılan Bizans elçileri ile ilgili elimizdeki en eski yazılı kayıtlar Aura Başrahibi Ekkehard ve Konstanzlı Bernold'a ait kilise kayıtlarıdır. Bkz.: Ian S. Robinson, **Eleventh-Century Germany: The Swabian Chronicles**, Manchester University Press, Manchester, 2008.

⁷⁹ Papa II. Urbanus'un Bizans elçilerinin yardım talebini konsilde birinci ağızdan dinletmesinin amacı, daha sonra halka açıktan çağrı yapacağı Clermont Konsili öncesinde orada bulunan ruhban sınıfının sefere destek için katılımını artırmak olabilir. Bkz: Dana Carleton Munro, "Did the Emperor Alexius Ask for Aid at the Council of Piacenza, 1095?", **American Historical Review**, XXVII, 1992, s. 731-733; Tyerman, **God's War**, s. 61; İnan, "Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri", s. 60; Harris, **Byzantium and the Crusades**, s. 57.

Fransa'ya kadar uzanacak olan bir vaaz turuna çıktı ve gayesine uygun zemini hazırlamak için çalışmalara başladı.⁸⁰

1. 2. 1. Clermont Konsili (18-28 Kasım 1095)

Papa II. Urbanus, Ağustos ayında Fransa'ya gelerek bir zamanlar rahibi olduğu Cluny Manastırı'nı ziyaret etti. Burada bulunma sebebini Cluny hareketini onurlandırmak olduğunu açıklayarak kendisinin sadece sözde bir Clunyci olmadığına altını çizdi. II. Urbanus ayrıca Cluny'nin büyük hac organizasyonları yapmak konusunda tecrübeli olduğunu bildiği için Doğu'ya askerî yardım talebinde bulunmak istediğini yineleyerek büyük bir ordunun organizasyonunu Cluny'nin üstlenmesini uygun gördü. Papa ardından Valence ve Le Puy'e uğrayarak 11 Ağustos 1095'te Le Puy'den Fransa'daki piskoposlara ve civardaki kiliselere Kasım ayında Fransa'nın Auvergne bölgesinde dinî bir merkez olan Clermont'ta önemli bir konsil toplayacağını duyuran mektuplar gönderdi.⁸¹ 15 Ağustos'ta Le Puy piskoposu Adhemar de Monteil, iki hafta sonra da St. Gilles'de Kont Raymond ile görüşmelerde bulundu. II. Urbanus, Haçlı ordularını büyük hac kabileleri şeklinde organize edebileceğini düşündüğünden,⁸² hacıları önceden Kutsal Topraklar'a götüren Adhemar sefer sırasında doğrudan papanın temsilcisi olmak için, daha önceleri İspanya'da Müslümanlara karşı savaşmış olan Raymond da seferin askerî liderliği için çaba sarfetti. Ancak papa seferin kilisenin uhdesinde kalmasını istiyordu. Papa II. Urbanus daha sonra Provence, Avignon, Sait-Gilles, Lyon ve Bourgogne üzerinden 14 Kasım'da Clermont'a geldi. Bizans'a asker yardımında bulunma isteğinin II. Urbanus'un bu seferini ne kadar etkilediği ya da kafasındaki Haçlı Seferi düşüncesini hangi aşamada şekillendirdiğine dair kesin yorumlar

⁸⁰ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 81; İnan, "Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri", s. 60; Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 91-92; Kırpık, **Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar**, s. 51; Will Durant, **The Age of Faith**, Simon and Schuster, New York, 1950, s. 586; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 55.

⁸¹ Papa II. Urbanus'un yolladığı mektuplar için Bkz.: Georg Strack, "Pope Urban II and Jerusalem: A Re-Examination of His Letters on the First Crusade", **The Journal of Religious History, Literature and Culture**, 2016, s. 51-70.

⁸² Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, s. 3-4; Jonathan Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, Continuum, London, New York, 2003, s. 22.

yapılamasa da papa şunun farkındaydı; “*Tanrı Barışı*” fikrinin ilk açıklandığı ve “*Haklı Savaşı*”n çok iyi anlaşıldığı Güney Fransa’daydı ve burası Haçlı Seferi fikrini açıklamak için en uygun yerdi.⁸³

Clermont Konsili, 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında üç yüzün üzerinde kilise mensubunun katılımıyla gerçekleşti.⁸⁴ Konsilin başlangıcından 27 Kasım’a kadar kilise içerisindeki sorunlar, kilise-siyaset ilişkileri, piskoposların durumları ve kilise içindeki birtakım ayinler, günah işlemiş olan krallar ve lordlar hakkında verilen hükümler görüşüldü. Çıkarılan kanunların birçoğu önceki konsil ya da sinodlarda çıkarılmış olan kanunların reformize edilmiş halleriydi. Bu kanunların içinden ikisi Haçlı Seferleri düşüncesi ile bağdaştırılabilir; “*Tanrı Barışı*” fikrinin ve sefere katılacaklara günahlarının bedelinin affedileceğinin ilan edilmesi.⁸⁵ Burada dikkat çeken başka bir nokta ise günah işlemiş krallar ve lordlar hakkında çıkarılan aforoz kararlarıdır. II. Urbanus tıpkı VII. Gregorius gibi aforozu, kilisenin dünyevi otorite üzerinde baskı kurmasının bir aracı olarak kullanmaya devam etmiştir.⁸⁶

Papa, 27 Kasım’da umumi ve açık bir toplantı yapılacağını ve çok önemli bir haber verileceğini ilan etti. Bu toplantıya katılanlar konsilin yapıldığı katedrale sığmayacak kadar büyük olduğundan papalık taht koltuğu şehrin doğu kapısı önünde, açık havada, tahtadan yapılmış bir kürsü üzerine yerleştirilerek papa kalabalığa hitap

⁸³ Küçükspahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, s. 3; **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, ed. Edward Peters, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, s. 17-18; Duncalf, “The Councils of Piacenza and Clermont”, s. 230-231, 234.

⁸⁴ Fulcherius Carnotensis II. Urbanus’un, Roma topraklarının iç kısımlarının Türkler tarafından fethedildiğini ve Hristiyanlara zulmedildiği haberlerini alması üzerine bu toplantıyı tertip ettiğini ifade etmektedir. Bkz.: Fulcherius Carnotensis, **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium**, İngilizce Çev. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville, 1969; Türkçe Çev. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 46 vd.

⁸⁵ Duncalf, “The Councils of Piacenza and Clermont”, s. 237; Paul E Chevedden, “Canon 2 of the Council of Clermont (1095) and the Goal of the Eastern Crusade: “To Liberate Jerusalem” or “To Liberate the Church of God”?”, **Annuaire Historiae Conciliorum**, V. 37, 2005, s. 57-108; aynı yazar, “Canon 2 of the Council of Clermont (1095) and the Crusade Indulgence”, **Annuaire Historiae Conciliorum**, V. 37, 2005, s. 253-322; Mohd Yaseen Gada, “The Betrayal of the First Crusade”, **History Studies**, V. 7, No: 3, 2015, s. 84-86.

⁸⁶ Philip Hughes, **A History of the Church Volume Two: The Church in the World the Church Created: Augustine to Aquinas**, Sheed and Ward, London, 1993, s. 235; Brooke, “Gregory VII and the First Contest Between Empire and Papacy”, s. 94.

etti.⁸⁷ II. Urbanus konuşmasına⁸⁸ İncil'den bölümler okuyup kendisini dinleyenlerin dinî duygularını harekete geçirerek başladı ve Hristiyanlığın doğu sınırındaki Bizans'ı savunmak gerektiğini dile getirerek Romalıların Hristiyan kardeşliğinin bir parçası olduğunu söyledi. Müslümanlardan gelebilecek saldırı tehdidi üzerinde durdu. Ardından Türklerin Anadolu'da Boğaziçi'ne kadar ilerlediklerini, Hristiyanlara ait yerleri işgal ederek pek çok insanın ölümüne ve esir alınmasına sebep olduklarını, her yere zarar vererek kiliseleri yıkan bu milletin yaptıklarına karşı ilgisiz kalınmamasını, Hristiyanlığın içinde bulunduğu bu kötü duruma onların günahlarının sebep olduğunu vurguladı ve her sınıftan kim olursa olsun herkesi, geç kalınmadan Bizans topraklarından Türkleri kovmaya çağırdı. Bu çağrısını sadece Bizans'a yapılacak bir askerî yardımla kısıtlamayarak Kutsal Topraklar'a değindi. Bu şekilde Hristiyan dünyasının en kutsal yeri olan Kudüs'ü geri alabileceklerinden bahsederek bu seferin aynı zamanda bir hac yolculuğu olduğunu, katılanların günahlarının bedeli olarak kilise tarafından verilen cezalarının affedileceğini⁸⁹ ve mallarının kilise tarafından korunacağını vadetti ve böylece Haçlı Seferi'ne katılımı teşvik etti.⁹⁰

⁸⁷ Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, s. 46; Robertus Monochus (Robert the Monk), **Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana**, Çev. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Cornwall 2005, s. 79 vd.; **Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum**, İngilizce Çev. Rosalind Hill, **The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem**, Oxford, 1979, s. 1-2; Türkçe Çev. Ergin Ayan, **Anonim Haçlı Tarihi**, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 49-50. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 84; Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, s. 27-28.

⁸⁸ Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı vaaz günümüze beş farklı Latin yazarı tarafından aktarılmıştır; Fulcherius Carnotensis, Robertus Monochus, Baldricus Dolensis, Guibertus Novigenti ve Gesta Francorum'un anonim yazarı. Papa II. Urbanus'un bu kaynaklarda geçen vaazının içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Dana Carleton Munro, "The Speech of Pope Urban II at Clermont", **American Historical Review**, XI, 1996, s. 231-242; Georg Strack, "The Sermon of Urban II in Clermont and the Tradition of Papal Oratory", **Medieval Sermon Studies**, V. 56, 2012, s. 30-45; **The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials**, s. 25 vd.; Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 15; **Speech at Council of Clermont 1095: Five Versions of the Speech 1088-1099**, The Medieval Sourcebook, <http://www.fordham.edu/halsall/source/urban2-5vers.html>.

⁸⁹ Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 124. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, günahların kendisinin değil de günahlara karşılık olan kilise tarafından verilen cezaların affedilecek olmasıdır.

⁹⁰ **The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem**, s. 1-2; Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, s. 50-52. Krş. Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 55-57; Birsnel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Saldırısına İlk Çağrı", **Popüler Tarih**, No: 63, 2005, s. 28-33.

Papa II. Urbanus'un vaazı konsile katılanlarda inanılmaz bir istek ve heyecan uyandırdı ve papanın konuşması "*Deus le volt!*" (Tanrı böyle istiyor!) bağrışları ile sık sık bölündü. Büyük ihtimalle daha önceden planlandığı üzere, Le Puy piskoposu Adhemar de Monteil, Haç'ı ilk kabul eden oldu. Adhemar'ın papalık elçisi yani papanın resmî temsilcisi sıfatıyla seferde yer alacağı ilan edilerek seferin liderinin kilise olduğu bir kez daha açıkça ortaya konuldu. Adhemar'ın arkasından pek çok insan heyecan içinde Haçlı yemini etmek üzere papanın yanına koştu. Halkın katılımının yoğun olması üzerine sefere katılmaya karar verenlerle alakalı bir takım kurallar belirlendi. Katılanların Haçlı yemini etmeleri, bu yeminle Kudüs'e kadar gitmeyi kabul etmiş oldukları ve üzerlerinde kırmızı bezden yapılmış Haç işareti taşımaları, Kudüs'e kadar gitmeyip yoldan geri dönenler veya sefere hiç çıkmayanların aforoz edileceği, mallarının onlar dönene kadar kilise korumasına devredileceği kararlaştırıldı. Papazların ve rahiplerin sefere katılımı piskoposların iznine bırakılarak ihtiyarların ve engellilerin sefere çıkamayacakları bildirildi. Hz. Meryem'in göğe çıkış günü olan 15 Ağustos tarihi, hareket günü olarak ilan edilerek orduların İstanbul'da toplanmasına karar verildi.

Papa, Haçlı Seferi düzenlenmesinin Tanrı'nın emri ve seferin liderinin Tanrı olduğunu bu nedenle elbiselerin üzerine haç takılması gerektiğini ifade etti.⁹¹ Bununla birlikte II. Urbanus'un yaptığı konuşmada Bizans İmparatoru I. Aleksios'un adını hiç anmaması seferin tamamıyla kendi otoritesi altında olduğunu vurgulamak istemesindendir. Çünkü papanın herhangi bir otoriteyi sefere dâhil etmek istemediği açıkça görülmektedir. Papa Bizans İmparatorluğu'nu güçlendirmek yerine doğuda kendisini güçlendirmeyi düşünmekte, imparatorluğun güvenliğini çok sonraya

⁹¹ Christopher Tyerman, **Fighting for Christendom Holy War and the Crusaders**, Oxford University Press, New York, 2004, s. 27-32; Rist, "The Medieval Papacy, Crusading and Heresy, 1095-1291", s. 310-311; Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 18. Papa bu konuşmayı yaptığında Türklerin elinde bulunan Kudüs, 1098'de Fatımilerin eline geçecektir. Dolayısıyla Kudüs'te Türklerle karşılaşmak üzere giden Haçlılar, Fatımilerle karşılaşacaklardı. Ayrıca Bkz.: Mohd Yaseen Gada, "The Betrayal of the First Crusade", **History Studies**, V. 7, No: 3, 2015, s. 81-98; Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, s. 3

bırakmaktaydı.⁹² O bu şekilde kendisinin Hristiyan dünyanın en üst otoritesi olarak görülmesini istemekteydi.⁹³

Papa II. Urbanus, Clermont Konsili'nden sonraki yedi ay boyunca geniş bir tura çıkarak mesajının tüm Fransa'ya yayılmasını sağlamak için ruhban sınıfından gittikleri her yerde bu konuyla ilgili vaazlar vermesini istedi. Kısa sürede piskoposlar ve papazlar sefer haberini Avrupa'nın her köşesinde tebliğe ve tüm profesyonel askerleri Kutsal Topraklar'da savaşmak üzere davete başladı. İncil'de geçen kahramanlık ve savaş, derin dinî duygular olarak öne çıkarılmış, ulaşılamayan bölgelere sefere katılırlarsa maddi ve manevi güvencelerin verileceğini bildiren mesajlarla dolu mektuplar gönderilmişti. Papa ayrıca görevlendirdiği vaizlerle bu çağrıdan herkesin haberdar olmasını istemiş, bu vaizler arasında Pierre l'Ermite adında gezgin bir keşiş özellikle etkili olmuştu.

1. 2. 2. Pierre l'Ermite ve Haçlılar (1096)

Papa II. Urbanus'un çağrısı kısa sürede büyük yankı bulmuş, ilk olarak Pierre l'Ermite'in⁹⁴ vaazlarının etkisinde kalan disiplinsiz ve silahsız birkaç bin kişiden oluşan Gautier Sans-Avoir liderliğindeki Fransız bir birlik, papanın belirlediği hareket tarihini beklemeden Mart ayında Paskalya'dan hemen sonra Ren ve Tuna nehirleri boyunca ilerleyerek Halk Haçlı ordusunun ilk grubu olarak harekete geçmiştir. Her ne kadar Papa II. Urbanus'un bu Haçlı ordusu hakkında ne düşündüğü

⁹² Harris, **Byzantium and the Crusades**, s. xvii.

⁹³ Ralph-Johannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204**, İngilizce Çev. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford, 1993, s. 1-2; Harris, **Byzantium and the Crusades**, s. 29.

⁹⁴ Fransa'da Amiens şehri yakınlarında doğan Pierre seferden birkaç yıl önce Kudüs'e hacca gitme teşebbüsünde bulunmuş fakat Fatımiler tarafından kötü muamele görerek geri dönmeye zorlanmıştır. Yaşadığı devirde "Küçük Pierre", sonraları kafasına geçirdiği başlıktan dolayı "Pierre l'Hermite" (Münzevi Pierre) adıyla bilinen bu vaiz, ufak tefek ve çok esmer olup yıkanmayı lüks addeden biriydi. Yırtık pırtık giyinir, çıplak ayakla dolaşırdı. Hiç ekmek ve et yemez sadece balık ve şarap ile beslenirdi. Fakat sesinin tonu ve hitabet gücü, insanları heyecanlandırıp ruhlarını etkileyecek bir kudrete sahipti. Bkz.: Willermus Tyrensis, **Historia rerum in partibus transmarinis gestarum**, İngilizce Çev. E. A. Babcock ve A. C. Krey, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, New York, 1943, C. I, s. 82-84; Türkçe Çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2016, C. I, s. 45-46; Albertus Aquensis (Albert of Aachen), **Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, İngilizce Çev. Susan B. Edginton, Clarendon Press, Oxford, 2007, s. 3. Krş. Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 11; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 88- 89.

tam olarak bilinmese de Bolognalılara yazdığı bir mektuptan ordunun sahip olduğu kontrolsüz şevkin papayı biraz da olsa korkuttuğu fakat bu Haçlı ordusunun İstanbul'a vardığında ana Haçlı ordularını bekleyerek sefere papalığın otoritesi altında devam edeceğine dair umudunu da korumakta olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁵

Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos, Batı'dan istediği ücretli askerler yerine büyük Haçlı ordularının harekete geçtiği haberini aldığı anda biraz endişelenmiş, orduların hareket tarihi olarak 15 Ağustos'un belirlendiğini bildiğinden hazırlıklarını ve tedbirlerini kendini sıkmadan almaya devam etmiştir. Halk Haçlı ordusu ise 8 Mayıs 1096'da Macaristan'ın kuzey sınırına, ay sonuna doğru da Bizans sınır şehri olan Belgrad'a ulaşmıştır.⁹⁶ Haçlıların bu kadar erken bir tarihte gelmesini beklemeyen Bizans'ın Belgrat Valisi Niketas, durumu başkente bildirip elinden geldiğince Haçlı ordusunu kontrol altında tutmaya çalışmışsa da Haçlılar bölgeyi yağmalamış, imparatorluk güçleri de yağmacılara müdahale etmek zorunda kalmıştır. I. Aleksios Gautier ve adamlarının askerî gözetim altında İstanbul'a getirilmesini emretmiş, Temmuz 1096'da da kabile İstanbul'a ulaşmıştır.⁹⁷

Pierre l'Ermite komutasında 20.000 kişilik Alman, Fransız ve İtalyanlardan oluşan Haçlılar ise 20 Nisan'da Köln'den yola çıkmıştı. Başlarda sorunsuz ilerleyen yolculuk yaşanan gerilimlerin önce Macaristan'da sonra da Bizans topraklarında çatışmaya dönmesi sonucunda oldukça sıkıntılı geçmiş, 12 Temmuz'da Sofya'ya varan orduya 1 Ağustos 1096 tarihinde İstanbul'a varana dek bir askeri birlik refakat etmiştir.⁹⁸

İmparator I. Aleksios, durum karşısında önce şaşkınlığa uğramış olsa da Haçlıların yol boyunca yaptığı bütün taşkınlıkları affederek onları iyi karşılamıştır.

⁹⁵ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 90; Tyerman, **God's War**, s. 94-95.

⁹⁶ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 9-29; Anna Komnena, **Alexiad**, s. 304; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 92.

⁹⁷ Albertus Aquensis, **Historia Ierosolimitana**, s. 29. Krş. Şerif Baştav, "Bizans ve Haçlı Seferleri", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1997, s. 61; Yasemin Akyol, "Halk Haçlı Seferleri", **Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi**, No: 1, 2018, s. 86; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 96-97.

⁹⁸ Azîmî, **Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemi İle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44)**, Türkçe Çev. Ali Sevim, 2. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006, s. 35; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 97-98; Frederich Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee ve London, 1969, s. 258; Güray Kırpık, "Haçlıların Balkanlardaki Faaliyetleri ve Tesirleri", **EKEV Akademi Dergisi**, S. 39, 2009, s. 353.

Gautier'in ordusuyla birleşen Pierre'nin ordusunun İstanbul'da yağma ve hırsızlık yapmaya başlaması üzerine I. Aleksios onları 6 Ağustos'ta Anadolu yakasına geçirerek İstanbul'dan uzak tutmaya çalışmıştır. Taşkınlıklarına devam ederek sahil boyunca ilerleyen Haçlılar, ilk olarak İzmit'e ulaşmış, imparatorun kendileri için tahsis ettiği karargâha yerleşmişlerdir. İmparatorun yola çıkmış olan ana Haçlı ordularını beklemeleri tavsiyesini dinlemeyen Halkın Haçlıları, etrafta yağmaya ve katliama başlamıştır.⁹⁹ Savunmasız halka karşı başarılar kazanan Haçlılar, Türkiye Selçuklu topraklarına saldırmaya başlayınca Sultan I. Kılıç Arslan (1092-1107) ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Haçlı ordularının kendi üzerine gönderildiğinin haberini zaten almış olan sultan, bu orduyu tamamen ortadan kaldırmaya karar vermiş, Haçlıları 21 Ekim 1096'da Drakon Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğratmıştır.¹⁰⁰

Halkın Haçlılarının uğradığı yenilgiyi öğrenen İmparator I. Aleksios ordudan geri kalanları getirmesi için gemiler yollamış, İstanbul'a geldiklerinde ellerinden silahları alınarak ana Haçlı ordularını beklemek üzere şehrin surlarının dışına yerleştirilmiştir.¹⁰¹

1. 2. 3. Birinci Haçlı Seferi (1096-1099)

Papa II. Urbanus, Clermont'tan sonra Noel'de Limoges'te, Şubat 1096'da Angers ve Le Mans'da, Mart ayında Tours'da, Temmuz'da Nimes'te Haçlı Seferi çağrısında bulunmuş, Fransa'dan ayrıldığında oldukça kalabalık bir kitleyi sefere hazır hale getirmişti.¹⁰² İmparator ve kralların katılmadığı sadece Batı'daki asillerin katıldığı Birinci Haçlı Seferi orduları 1096 yılı sonbaharından itibaren doğuya doğru yola çıkmaya başladı. Bu asiller Hugue de Vermandois kumandasındaki Fransızlar,

⁹⁹ Anna Komnena, **Alexiad**, s. 306-307; Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, s. 335

¹⁰⁰ Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 35; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle of the Crusades**, İngilizce Çev. H. A. R. Gibb, Dover Publication, New York, 2002; Türkçe Çev. Onur Özatağ, **Şam Tarihinin Zeyl – I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 1; Anna Komnena, **Alexiad**, s. 306-307; **The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem** s. 3-5; **Anonim Haçlı Tarihi**, s. 51-54; Birsell Küçüksipahioğlu, "Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı", **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, Sayı: 3, 2013, s. 43-50; Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", s. 258.

¹⁰¹ Anna Komnena, **Alexiad**, s. 307

¹⁰² Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 13.

Aşağı Lorraine Dükü Godfroi de Bouillon kumandasındaki Fransızlar, Bohemund'un liderliğindeki Güney İtalya Normanları, Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles kumandasındaki Güney Fransızları, Normandia Dükü Robert ile eniştesi Blois Kontu Etienne ve kuzeni Flandre Kontu II. Robert'in idaresindeki Kuzey Fransızlarından meydana gelmekteydi. Bu seferin en karizmatik kişisi ise daha önce bahsettiğimiz Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles oldu zira o seferin en zengini, kilise ile arası en iyi olanı dolayısıyla da II. Urbanus'un Haçlı Seferi hareketinde aynı zamanda en güvendiği kişiydi.¹⁰³

Değişik tarihlerde ülkelerinden yola çıkan orduların imparatorluk başkenti İstanbul'da birleşerek Anadolu'ya geçmeleri sonra da Kudüs'e gitmeleri kararlaştırıldığından Belgrad ve Draç şeklinde iki farklı güzergâhtan İstanbul'a gidilmesi kararlaştırıldı. Her iki yolun büyük bir kısmının Bizans toprakları içerisinde olması ve orduların Bizans'ın daveti üzerine yola çıkması, I. Aleksios'a bu orduların bakımı ve iâşesinin sağlanması açısından büyük sorumluluklar yüklüyordu.¹⁰⁴ Haçlılardan yola çıkan ilk grup Fransa Kralı I. Philippe'nin kardeşi Hugue de Vermandois oldu.¹⁰⁵ Aşağı Lorraine Dükü Godfroi de Bouillon ve kardeşi Baudouin de Boulogne ordularıyla beraber Belgrad ve Niş'i geçerek 23 Aralık'ta İstanbul'a ulaştı. Yola çıkan diğer bir ordu da Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ve onun yeğeni Tankred'in önderliğinde Normanlardan oluşan Haçlı ordusuydu.¹⁰⁶

¹⁰³ Kûçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)**, s. 4; David Nicolle, **The First Crusade 1096-99 Conquest of the Holy Land**, Osprey Publishing, 2003, s. 14-19; Tyerman, **God's War**, s. 106-114.

¹⁰⁴ Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", s. 257; Sayime Durmaz, "Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçışı", **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri: 5-7 Ekim 2012**, Isparta, 2013, s. 493-494.

¹⁰⁵ Anna Komnena, **Alexiad**, s. 308-310; Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, s. 56-57.

¹⁰⁶ Bohemund sefere Hugue de Vermandois'nın ordusunun İstanbul'a gidişi sırasında katılarak seferi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya karar vermiştir. Bohemund, Sicilya Kralı olan amcası Roger'nin kendisine toprak elde etmesine izin vermeyeceğini bildiğinden Doğu'da bir kontluk kurma hayaline kapılmış, bu hayalini de gerçekleştirmiştir. Bkz.: Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea**, C. I, s. 133 vd.; Willermus Tyrensis'in **Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar**, C. I, s. 94 vd. Krş. Helene Wieruszowsky, "The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Seeton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 6; Seyhun Şahin, "Norman İstilasının I. Haçlı Seferi'ne Yansımaları (Antakya'nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred'in Faaliyetleri)", **Cahij**, C. I, 2013, s. 47-48; Jonathan Shepard, "When Greek Meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98", **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 12, 1988, s. 185-277, s. 202-203; Karakaya, "Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)", s. 41-42.

Haçlı ordularının en büyüğü ve en etkilisi Toulouse kontu Raymond'un liderliğini yaptığı, Adhemar'ın da papalık temsilcisi olarak eşlik ettiği Fransız ordusuydu ve 21 Nisan 1097'de İstanbul'a ulaşmıştı.¹⁰⁷

Batı'dan istediği ücretli askerler yerine Papa II. Urbanus'un kalabalık ordular göndermesi I. Aleksios'u şaşırtsa da imparator bu ordulara liderlik edenlerin içinde İstanbul'u ele geçirme hayalleri kuranların olduğunu biliyordu. Bu nedenle onlardan Batı'daki feodal yapıya uygun bağlılık yemini almayı gerekli görmüş ve her biriyle Türklerden alınacak yerlerin kendisine bırakılması ve bunun karşılığında da onlara iâşe yardımı ile askerî destek verme konusunda birer antlaşma yapmıştı.¹⁰⁸ Raymond ise Papa II. Urbanus ile olan yakın ilişkisinin ve papanın temsilcisinin kendi ordusu ile birlikte olmasının verdiği özgüvenle kendisinin Tanrı rızası için doğuya geldiğini ve üzerindeki en son otoritenin de sadece Tanrı olduğunu söyleyerek imparatorun istediği yemini etmeyerek içeriği değiştirilmiş başka bir yemin etmişti.¹⁰⁹

İmparator I. Aleksios, Haçlı Seferi liderlerine ettirdiği bu yemine güvenerek Haçlı ordularını Anadolu yakasına geçirmiştir. Haçlılar, İmparator I. Aleksios'un sağladığı istihbarat ve bilgilerle Anadolu topraklarında hedef olarak belirledikleri Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti İznik'e ulaşarak burayı kuşatmıştır. Beş hafta süren kuşatmadan sonra şehir içinde bulunan Türk garnizonu 19 Haziran 1097'de burayı Bizans İmparatorluğu'na teslim etmiştir. Haçlılar İznik'in Bizans'a verilmesine kızsda da imparatorun yardımını gerekli gördüklerinden yollarına devam etmeyi tercih etmişlerdir.¹¹⁰ Bu sırada İznik'in alındığı haberi Batı'ya ulaşarak halk arasında heyecan ve şevk duyguları uyandırmış, II. Urbanus'un düzenlediği bu Haçlı

¹⁰⁷ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, C. I, s. 139-143; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar, C. I, s. 101-104. Krş. Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, s. 15-23; Duncalf, "The First Crusade: Clermont to Constantinople", s. 272; Tyerman, *God's War*, s. 114-118; Durmaz, "Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçiş", s. 501-502.

¹⁰⁸ Anna Komnena, *Alexiad*, s. 313. Krş. Birsal Küçüksipahioğlu, "Birinci Haçlı Seferi'nden Fethiye Kadar Batıların İstanbul'u Ele Geçirme Çabaları", *Tarih Dergisi*, S. 66, 2017/2, s. 36-37; Joan M. Hussey, "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", *A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311*, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 126.

¹⁰⁹ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. I, s. 125-126; Tyerman, *God's War*, s. 119-121.

¹¹⁰ Anna Komnena, *Alexiad*, s. 325-331; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak*, s. 65-67; Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, C. I, s. 154-168; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar, C. I, s. 117-128. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, s. 135-140.

Seferi'nin ne kadar başarılı bir girişim olduğu kanıtlanarak birçok gönüllü sefere çıkmaya karar vermiş hatta sefer konusunda çok da istekli davranmayan İtalyanlar seferi ciddiye almaya başlamıştır.¹¹¹

Haçlılar 26 Haziran 1097'de İznik'ten ayrıldı, Dorylaion'da Sultan I. Kılıç Arslan'ın ordusunu 1 Temmuz'da yenilgiye uğrattıktan sonra,¹¹² Konya üzerinden Ekim 1097'de Antakya'ya ulaştı. Antakya Hristiyanlar için manevi olarak büyük önem taşıyordu çünkü ilk defa bu şehirde "Hristiyan" adını almışlar, Petrus ilk Hristiyan kilisesini burada kurmuştu. Bu nedenle Antakya'nın kurtarılması seferin dinî nedenlerinden biri olarak düşünülüyordu. Ancak çok müstahkem bir şehir olan Antakya'yı kendi gayretleriyle almaları imkânsız olduğundan Haçlılar hile ve Bohemund'un çabalarıyla 3 Haziran 1098'de ele geçirerek burada Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni kurdu.¹¹³

Haçlıların Antakya'da bulunduğu Temmuz ayında, papanın elçisi Adhemar, şehirde ortaya çıkan salgın hastalıktan dolayı vefat etmiş, seferin bu aşamasına kadar Adhemar'ın varlığı ile önlenebilen Haçlı liderlerinin arasındaki çekişmeler, onun vefatıyla seferin bundan sonraki kısmında gün yüzüne çıkmıştır.¹¹⁴ 11 Eylül 1098'de Bohemund ve diğer Haçlı liderleri Papa II. Urbanus'a bir mektup yollayarak İznik'in ve Antakya'nın alınmasından bahsedip Bizans ve diğer doğulu Hristiyanların kâfir olduğunu vurguladılar. Papanın bizzat Antakya'ya gelerek öncü olduğu bu seferi tamamlamasının uygun olacağını söylediler. Mektubu kendilerine sürekli ihanet etmekle ve söz verdiği şeyleri yapmamakla itham ettikleri I. Aleksios'u suçlayarak sonlandırdılar. Bu mektup ile Haçlı liderlerinin sefer sırasında hâlâ papa ile irtibatta kalmak, Bizans'a verdikleri sözü tutmayıp Antakya'da kendi kontluklarını

¹¹¹ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 140.

¹¹² Birsell Küçüksipahioğlu, "Sultan I. Kılıç Arslan'ın Eskişehir Yakınında Haçlılara Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)", **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 4, Aralık 2013, s. 135-144; Tyerman, **God's War**, s. 130.

¹¹³ Antakya, 638 yılında Hz. Ömer döneminde Müslümanlar tarafından fethedilmiş, 969 yılında Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas (963-969) tarafından geri alınmıştır. Ocak 1085'te ise Türkiye Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Bkz.: İbnü'l-Adîm, **Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb'de Selçuklular**, s. 53; İbnü'l-Cevzî, **Mir'âtü'z-Zamân fî Târîhi'l-Âyân'da Selçuklular**, Türkçe Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 261-262; Ebû'l-Farac (Bar Hebraeus), **Abûl-Farac Tarihi**, Türkçe Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. II, Ankara, 1999, s. 331-332; Azîmî, **Azîmî Tarihi**, s. 29; Anna Komnena, **Alexiad**, s. 194. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 164-180.

¹¹⁴ Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 193-194.

kurmalarına mazeret yaratmak ve Bizans'ın inançsız olduğu düşüncesini kabul ettirmek istedikleri anlaşılmaktadır.¹¹⁵

Anadolu topraklarında kurdukları bu devletlerden sonra Haçlılar, Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles'in liderliğinde Kudüs'e gitmek için Kefertâb, Masyaf, Hısnü'l-Ekrâd, Beyrut-Sayda-Sur-Akkâ-Hayfa-Kaysâriye-Arsuf üzerinden hareketle 7 Haziran 1099'da Kudüs'e gelerek şehri kuşattılar. 15 Temmuz 1099'da Kudüs'ü ele geçirerek insanlık tarihinin en büyük zulümlerinden birini gerçekleştirdiler. Müslümanları ve onlara yardım ettikleri düşüncesiyle Yahudileri katlettiler. Haçlıların Kudüs'te din fark etmeksizin yaptıkları bu katliamda Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde kullandığı kâfirlerin asla canının bağışlanmaması, sefere katılanların İsa'nın askerleri olduğu düşüncesi önemli rol oynamış, bu yüzden onlar yaptıkları katliamı sorgulama gereği duymayarak kendilerince Hristiyanların baş düşmanı olan Müslüman ve Yahudilerden intikam aldıkları hissine kapılmışlardı.¹¹⁶

Birinci Haçlı Seferi'nde elde edilen bu başarılar Roma Kilisesi'nin daha önceden iddia ettiği gibi Hristiyanlığın tek temsilcisinin kendisi olduğu düşüncesini destekleyerek iktidarını ve itibarını güçlendirmiş, papanın prestijini artırmıştı.

1. 3. 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nde Kilise ve Papa II. Pocalis

Birinci Haçlı Seferi sırasında ve sonunda kurulan Urfa Haçlı Kontluğu (1098-1144), Antakya Prinkepsliği (1098-1268) ve Kudüs Krallığı (1099-1187) Haçlılar açısından seferin ne kadar başarılı geçtiğini gösterse de onlar için artık bölgenin elde tutulması ve hâkimiyetlerini güçlendirmek önem arz etmekteydi. Haçlıların şüphesiz ki bu amaçlarına ulaşmak için insan gücüne ihtiyaçları vardı. Bu nedenle doğuya sürekli insan götürülmeli, o bölgeler sayıca artırılmalıydı. Bunun en kesin yolu Haçlı

¹¹⁵ Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, s. 91-95; **Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th-13th Centuries**, Yay. ve İngilizce Çev. Malcolm Barber, Keith Bate, Ashgate Publishing, England, 2010, s. 30-33. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 197; Tyerman, **God's War**, s. 148-149; Karakaya, "Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)", s. 88-89.

¹¹⁶ Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi Kutsal Toprakları Kurtarmak**, s. 48-51; Anna Komnena, **Alexiad**, s. 340. Krş. Harris, **Byzantium and the Crusades**, s. 76; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. I, s. 205-222; Karakaya, "Ortadoğu'da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)", s. 105-106.

ruhunu Avrupa’da canlı tutarak yeni bir Haçlı Seferi düşünülmesi ve papadan bir Haçlı Seferi ilanında bulunmasının istenmesiydi. Nitekim Papa II. Urbanus vefatından üç ay önce 24-30 Nisan 1099’da topladığı Roma Konsili sırasında Milano başpiskoposunu Lombardların Haçlı Seferi’ne katılımının sağlanması için görevlendirmişti.¹¹⁷

Papa II. Urbanus’un 29 Temmuz 1099’da Kudüs’ün ele geçirildiği haberini alamadan vefat etmesiyle yerine İtalya doğumlu Rainerius, 14 Ağustos 1099’da II. Pocalis (1099-1118) unvanıyla papa seçildi. Cluny Manastırı’nda eğitim almış genç bir din adamı olduğu yıllarda, dönemin papası VII. Gregorius’u oldukça etkileyen Rainerius Roma’ya çağrılarak kilise yönetiminde etkin bir konuma gelmiş, II. Urbanus’un papalığı sırasında da papaya yakın isimlerden biri olarak onun İspanya elçisi olma görevini sürdürmüştü. Hatta II. Urbanus Rainerius’un kendisinden sonra yerine geçecek kişi olduğunu bile söylemişti. Rainerius da onun bu güvenini boşa çıkarmadı ve seleflerinin politikalarını takip etti.¹¹⁸

II. Pocalis 1099 yılının sonuna doğru Haçlı liderlerinden Kudüs zaferinin yanı sıra Doğu’daki Haçlıların bölgeyi ellerinde tutmak, hâkimiyetlerini güçlendirmek için yeni bir sefere ve insan gücüne ihtiyaç duyduklarını bildiren bir mektup aldı.¹¹⁹ Bu mektuba 28 Nisan 1100’de Doğu’da kalan Haçlıların Tanrı’ya karşı görevini tamamlamalarından dolayı ne kadar gurur duyduğundan, Kutsal Mızrak ve Kutsal Haç’ın yeniden keşfedilmesinin öneminden ve yeni bir papa temsilcisinin yolda olduğundan bahisle cevap verdi.¹²⁰

II Pocalis gelen bu mektuplar üzerine yeni bir Haçlı Seferi çağrısı için çalışmalara başladı. Bu nedenle Fransa’daki kiliselere mektuplar göndererek Haçlı Seferi için vaazlar verilmesini istedi. Bu vaazlarda II. Urbanus’un daha önce sefer

¹¹⁷ Tyerman, **God’s War**, s. 170.

¹¹⁸ Papa II. Pocalis’in hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Louis Marie de Cormenin, **A Complete History of the Popes of Rome**, J. & J. L. Gihon, Philadelphia, 1851, s. 388-400; Norwich, **The Popes**, s. 115-116.

¹¹⁹ Papa II. Pocalis’e yollanan mektubun İngilizce tam metni için Bkz.: Dana Carleton Munro, **Letters of the Crusaders: Translation and Reprints from the Original Sources of European History**, University of Pennsylvania, Philadelphia, 1902, C. I, S. 4, s. 8-12.

¹²⁰ James Lea Cate, “The Crusade of 1101”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 345; Riley-Smith, **The First Crusade and The Idea of Crusading**, s. 125.

için tanıdığı bütün imtiyazların geçerli olduğunu söyledi ve Aralık 1099'da selefi II. Urbanus'un hac görevini tamamlamayanlar için yayınladığı aforoz tehdidini tekrarladı. 1100 yılı ilkbahar ve yaz aylarında Anse'de, Eylül ayının sonuna doğru Valence'de, Clermont Konsili'nin beşinci yılında 18 Kasım'da Poitiers'de ve daha birçok yerde toplantılar yaparak halkın katılımının sağlanmasına çalıştı. Aynı zamanda Avrupa'nın krallarına II. Urbanus zamanında uygulanan aforozu devam ettirdi.¹²¹

Fransa genelinde yardımcı piskoposlarına gönderdiği Aralık 1099 tarihli bir mektubunda II. Piscalis, Hristiyanların elinde bulunan topraklara acilen yardım edilmesi gerektiği üzerinde durdu. Dolayısıyla bu Haçlı Seferi'nde öne çıkan vurgu Kutsal Topraklar'ı kurtarmaktan ziyade seferin bir hac vazifesi olduğuydu. Gerçekten de 1100 yılında seferle ilgili yayınlanan belgelerde "*Haklı Savaş*"a dair neredeyse hiçbir göndermenin yapılmadığı görülmekteydi. Hatta bu seferin hazırlıkları sırasında Haç'ı kabul etme törenleri de daha ziyade hac töreni özellikleri gösteriyordu.¹²²

1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin motivasyon olarak öncekinden farkı sefere katılanların ettiği yemindi. Birinci Haçlı Seferi'ne çıkıp da çeşitli sebeplerle Kutsal Mezar Kilisesi'ne ulaşamadan vefat edenlerin yakınları, onların bu sefer sırasında verdikleri yemini yerine getiremediklerini düşünerek şehitlik mertebesine ulaşp ulaşmadıkları konusunda tereddüte düşmüş dolayısıyla yakınlarının yeminini tamamlamak için 1101 Yılı Haçlı Seferleri'ne katılmaya karar vermişti. Bununla birlikte yine sefer sırasında seferden firar ederek ailelerinin itibarını zedeleyenlerin yakınları da itibarlarını geri kazanmak için sefere katılmayı uygun gördü. Hatta kimi zaman Hz. İsa'nın yolunu takip etmek için ailesini ve topraklarını terk ederek kendisini gönüllü sürgüne yollayanlar da oldu.¹²³

1101 Yılı Haçlı Seferleri'ne katılacaklar için bu yolculuk, Tanrı için bir ibadet olarak algılandı. Sefere katılacaklar Tanrı tarafından onaylanmış ve başarıya

¹²¹ Cate, "The Crusade of 1101", s. 347; Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 125-126; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", **Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul, 1995, s. 24.

¹²² Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 126-127.

¹²³ Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 127-128.

ulaşmış bir amaca hizmet etmek için yola çıkacaklarından asla başarısızlığa uğramayacaklarını düşünüyordu. Bu düşünceye sahip olmaları, bir önceki seferde yapılan hatalardan ders çıkarmalarını engellememiş aksine yanlarına bir önceki seferden daha fazla askerî birlik, daha fazla at, daha fazla yük hayvanı, nakit ya da mücevher alarak yola çıkmayı uygun görmüşlerdi.¹²⁴

II. Pascalis'in bu sefer çağrısına katılanlar katılanlar papanın emriyle tek bir plana bağlı kalarak hareket etmişlerdi. Görüldüğü üzere Papalık 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nde de önemli rol oynamaktaydı.

1. 3. 1. 1101 Yılı Haçlı Seferleri

Birinci Haçlı Seferi'ne çıkan ordular kadar büyük olan 1101 Yılı Haçlı Seferleri¹²⁵ orduları dükler, kontlar ve kilise ileri gelenlerinin liderliğinde oluşturuldu.¹²⁶ Üç ordunun birincisi Milano başpiskoposu Anselm de Buis idaresindeki Lombardlar, Blois Kontu Etienne kumandasındaki Fransızlar ve Alman İmparatoru IV. Heinrich'in kumandanı Konrad'ın idaresindeki Almanlardan, ikinci ordu Nevers Kontu II. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlar, üçüncü ordu Akitanya Dükü IX. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlar ile Bavyera Dükü IV. Welf'in idaresindeki Almanlardan meydana gelmekteydi.

13 Eylül 1100'de Milano'dan ayrılan Lombardlar, Balkanlar üzerinden başkent İstanbul'a gelmiş gerek Balkanlar gerekse İstanbul'da taşkın hareketlerde bulunduklarından Anadolu yakasına geçirilmişlerdi. Burada kendilerine katılan Alman ve Fransızlarla birlikte Anadolu içlerinde ilerlemeye başlayan Haçlılar

¹²⁴ Cate, "The Crusade of 1101", s. 351-352.

¹²⁵ 1101 Yılı Haçlı Seferleri, dönemin çağdaş yazarı olan Fulcerius Carnotensis ve önemli Haçlı tarihçisi olan Willermus Tyrensis tarafından "*II. Haçlı Seferi*" olarak adlandırılmasına ve hacimce belki de Haçlı Seferleri arasında en büyük olanı olmasına rağmen Batılı Haçlı tarihçileri tarafından araştırmalarda en az üzerinde durulan konudur. Bu durumun sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 17-56.; Cate, "The Crusade of 1101", s. 343-367.

¹²⁶ Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi**, Türkçe Çev. Hrant D. Andreasyan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 214-219. Sefere katılan orduların büyüklüğü hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 25. Sefere katılan düklerin ve kontların detaylı listesi için Bkz.: Cate, "The Crusade of 1101", s. 348-351; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Çev. Fikret İşıltan, 3c., , 3 bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, C. II, 2008, s. 15-25; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 126-127.

Ağustos ayı başında Merzifon yakınlarında Sultan I. Kılıç Arslan liderliğindeki Türklerle girdikleri savaşta çok ağır kayıplar verdi. I. Kılıç Arslan ve askerleri karşısında hiç bir şey yapamayacaklarını anlayan Haçlılar gece yarısı kaçmaya başladı ve Türkler kesin bir zafer elde etti.¹²⁷

I. Kılıç Arslan ve askerleri arkadan gelen Haçlı gruplarından Nevers Kontu II. Guillaume'un kumandasındaki Fransızları Konya'da, Akitanya Dükü IX. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlar ile Bavyera Dükü IV. Welf'in idaresindeki Almanları da Ereğli'de ağır bir yenilgiye uğratarak sayıları yüzbinlere varan bu üç Haçlı grubunu Anadolu'da perişan etti. Bu sayede Anadolu topraklarının geçilemez olduğunu ve bu toprakların Türk vatanı haline geldiğini kanıtladı.

1101 Yılı Haçlı Seferleri, hangi açıdan bakılırsa bakılsın tam bir başarısızlıkla sonuçlandı. Kudüs, Antakya ve Urfa Haçlı devletleri, Avrupa'dan gelmesini sabırsızlıkla bekledikleri yardımdan mahrum kaldı. Dönemin yazarları bu başarısızlığı Tanrı'nın kendilerine, işledikleri günahların bir cezası olarak yaşattığına inanmış ve bu başarısızlığın sorumlusu olarak da dolaylı ya da doğrudan sözlerle Bizans İmparatoru I. Aleksios'u göstermişlerdi.¹²⁸

Avrupa'daki siyasi ortamın uygun olmasıyla X. yüzyıl başlarında Cluny hareketi ile başlayan süreçte kilise ve papalık, ilk önce kendi içindeki sorunları çözmek için reform hareketine girişmiş, bu reform hareketleri ile kazandığı düzen ve istikrar sayesinde edindiği gücü dünyevi otoriteler üzerinde kurmaya çalışmıştır. Kilise ve papalık, gücünü siyasi alanda da sağlamlaştırmak için Batı Hristiyanlığını canlandıracak bir dizi teşebbüste bulunmuş, reformlarla başlayan süreci Tayin Çatışması ile devam ettirerek dünyevi iktidara meydan okumuştur. Papaların kimin tarafından atanacağı konusu da iktidar mücadelesinin verildiği diğer bir cephe dir.

Kilise ve papalığın otoritesini kabul ettirmek istediği diğer bir güç Bizans Kilisesi'dir. Selçuklu Türklerine karşı kendisinden yardım isteyen Bizans'a askerî

¹²⁷ Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 30-42; Cate, "The Crusade of 1101", s. 356-358; Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, s. 130; Tyerman, **God's War**, s. 171-175. Orduların sefer sırasında izledikleri yollar için Bkz.: Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu'da Takip Ettiği Yollar Hakkında", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23-25 Haziran 1997**, Ankara 1999, s. 115-122.

¹²⁸ Urfalı Mateos, **Vekayi-Nâme**, s. 215-216.

yardıma yapma düşüncesiyle Hristiyanlar üzerinde dinî ve siyasi en yüksek otorite olma emelini birleştiren papalık bu yardıma isteğini fırsata çevirerek Haçlı Seferleri'ni çok yönlü amaçları olan bir plan şeklinde devreye sokmuştur.

Haçlı Seferleri ile kilise ve papalık Kutsal Topraklar'ı Müslümanlardan kurtarmak emeliyle kitleleri harekete geçirmiş, siyasi alana el atarak kendisinin sadece Avrupa'da değil uluslararası alanda siyasi bir figür olduğunu kanıtlamıştır. Kilise ve papalık Haçlı Seferleri fikrinin yaratıcısı olmakla kalmamış, Haçlı eline alarak hem siyaset hem de savaş meydanlarında boy göstermiştir. Denilebilir ki Birinci Haçlı Seferi ve 1101 Yılı Haçlı Seferleri, kilise ve papalığın güç gösterisidir.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1147-1148)

2. 1. Kilise ve Papalığın İkinci Haçlı Seferi Öncesi Durumu

Birinci Haçlı Seferi'nin nedenleri üzerine oldukça detaylı çalışmalar yapılmasına rağmen aynı durumun İkinci Haçlı Seferi için geçerli olmadığı, seferin sebeplerinin kronolojik bakımdan çok da derine inilmeden yüzeysel bir şekilde araştırıldığı görülmektedir.¹²⁹ Oysa II. Haçlı Seferi'nin sebeplerini anlayabilmek için I. Haçlı Seferi sonrasında özellikle Batı'da yaşanan gelişmelerin incelenmesi gerekmektedir.¹³⁰ XII. yüzyıl başında imparatorlarla papalar "*Tayin Çatışması*"ndan dolayı hâlâ karşı karşıyadır ve papalık kendi toprakları dışında olan ama dinen kendisine bağlı bölgelerin piskoposlarını atama yetkisine sahip olmak için çabalamaya devam etmiştir. Papa II. Urbanus'un vefatının ardından geçen otuz yıllık zaman zarfında, on iki kişi papalık yapmıştır ki bunun yedisi Muhalif Papa'dır.

2. 1. 1. XII. Yüzyılın İlk Yarısında Kilise ve Papalık

Alman İmparatoru IV. Heinrich tarafından VII. Gregorius'a karşı 1080 yılında Muhalif Papa yapılan III. Clemens'in 1100'deki ölümü üzerine, imparator dönemin papası II. Pascalıs'e onunla uzlaşmak istediğini bildiren mesajlar yollamış, Roma'da kendisinin de katılacağı bir sinodda imparatorluk ile kilise arasındaki sorunları çözmeye yönelik bir toplantıya hazır olduğunu bildirmiştir. 1101 Yılı Haçlı Seferi organizasyonunda da görüldüğü üzere seleflerinin politikalarına sıkı sıkıya bağlı olan II. Pascalıs bu konuda da aynısını yapmış, IV. Heinrich'e onun aforozunu

¹²⁹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Jonathan Phillips, "The Origins and Direction of the Second Crusade-A Reassessment", **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23- 25 Haziran 1997, İstanbul**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 23-32; J. T. Roche, "The Second Crusade: Main Debates and New Horizons", ed. J. T. Roche and J. M. Jensen, **The Second Crusade: Holy War on the Periphery of Latin Christendom**, Brepols Publishers, Belgium, 2015, s. 1-32.

¹³⁰ E. J. Passant, "The Effects of the Crusades Upon Western Europe", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 320-333.

asla kaldırmayacağını bildirerek uzlaşmaz tavrını sürdürmeye devam etmiştir. IV. Heinrich, sırasıyla Theodoric (1100), Albert (1102) ve IV. Sylvester'ı (1105-1111) Muhalif Papa yapsa da bu papalar II. Pascalıs'e karşı pek de etkili olamamıştır.

2. 1. 1. 1. İmparatorluk-Kilise Çatışması

IV. Heinrich için durum 1104 Noel'inde daha da karmaşık bir hâl almış; II. Pascalıs V. Heinrich'in babası IV. Heinrich'ye karşı isyanını desteklemiştir. IV. Heinrich'nin 1106'daki vefatından kısa bir süre önce oğlu adına tahttan feragat etmesiyle, V. Heinrich (1106-1125) iktidara gelmiştir. V. Heinrich egemenliğinin ilk yıllarında kendi konumunun sağlamlığından endişe duyduğundan papalık ile ilişkilerini oldukça yakın tutmasına rağmen yine de tıpkı babası gibi papalık lehine olabilecek herhangi bir hakkından vazgeçmek niyetinde olmadığını da göstermiştir. Papa II. Pascalıs de 1102'de Lenten Sinodu, 1106'da Guastalla ve Troyes Konsilleri, 1108'de Benevento Sinodu ve 1110'da Lateran Sinodu'nda Alman siyasi iktidarıyla yaşadığı "*Tayin Çatışması*"nı kendi lehine sonlandırmaya çalışan kararlar alırken 1104'te Fransa'da da Kral I. Philippe'in günahlarını affederek "*Tayin Çatışması*"nı kendi istediği gibi şekillendirmiş, İngiltere'de ise Kral I. Henry ile 1107 Ağustos'unda bir anlaşma imzalamıştır. II. Pascalıs ayrıca V. Heinrich'ten gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı önlem olarak da Normanlardan kendisine yardıma gelmesini talep etmiş, onlar da aslında bu sözü tutamayacak olsalar da yardıma geleceklerine dair söz vermiştir.¹³¹

1110 yılında Roma üzerine yürüyüşe çıkan V. Heinrich ile II. Pascalıs arasında arabulucular aracılığıyla sağlanan anlaşmayla kral, rütbe ve makam dağıtımından vazgeçmiş, karşılığında da piskopos ve başkeşişlerin dünyevi işleri bırakması kararlaştırılmıştır. 4 Şubat 1111'de Turri'de arabulucuların hazırladığı antlaşma 9 Şubat'ta Sutri'de kral tarafından onaylanmış, Sutri Antlaşması ile kilise bağımsızlığını kazanırken kral da dünyevi iktidar hakkını almıştır. 12 Şubat'ta V. Heinrich'e imparatorluk tacını giydirme töreni sırasında, yapılan antlaşma kilisede

¹³¹ Brooke, "Gregory VII and the First Contest Between Empire and Papacy", s. 98-101; Roger Collins, **Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy**, Basic Books, New York, 2009, s. 221.

okunsa da antlaşma hem asiller hem de din adamları tarafından direnişle karşılaşmış, çıkan kargaşada V. Heinrich papayı kendisine atama yetkisini verinceye kadar hapse atmıştır. Bunun üzerine II. Pascalis 4 Nisan 1111'de Ponte Mammola Barış Antlaşması ile imparatorun atama yetkisini tanımak zorunda kalarak 13 Nisan'da V. Heinrich'e imparatorluk tacını giydirmiştir.¹³² Bu da Almanya'da prensler arasında çatışma çıkmasına neden olmuş ancak bu çatışma 1112'de sonlanmıştır. Prenslerin desteğini alarak papaya karşı başarılı olmak isteyen V. Heinrich, Şubat 1118'de Papa II. Pascalis'in vefat etmesiyle yerine geçen II. Gelasius'a (1118-1119) karşılık VIII. Gregorius'u (1118-1121) Muhalif Papa ilan ederek onu Roma'ya yerleştirmiş, II. Gelasius da Capua'dan her ikisini de aforoz ettiğini duyurmuştur. II. Gelasius önce Pisa'ya oradan da Fransa'ya gitmiş, Ocak 1119'da Cluny Manastırı'nda vefat etmiştir.¹³³

2. 1. 1. 2. Worms Konkordatosu (1122) ve I. Lateran Konsili (1123)

II. Gelasius'a Fransa seyahatinde eşlik eden kardinaller onun yerine derhal II. Calixtus'u (1119-1124) papa olarak seçmişler, bu seçim kendisinin doğuştan asil ve topraklara sahip olması sebebiyle Roma'da kalanlar tarafından da onaylanmıştır. Papa olduğunda V. Heinrich ile barış yapmak için çeşitli teşebbüslerde bulunan II. Calixtus, 1121'de hem Muhalif Papa VIII. Gregorius'u Roma'dan çıkarırken onun imparator tarafından korunmamasını hem de Alman prenslerinin imparator üzerindeki barışa yönelik baskılarını dikkate alarak V. Heinrich ile 23 Eylül 1122'de Worms Konkordatosu'nu (Pactum Callixtinum) imzalamıştır.¹³⁴

Worms Konkordatosu ile piskoposların manevi görevlerinin kilise tarafından, dünyevi yetkilerininse laik otorite tarafından verilmesine hükmedilerek prenlere bağlanmak için basit bir bağlılık andının yeterli olacağı kabul edilmiştir. Ayrıca üst

¹³² "Documents Relating to the War of the Investitures", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 405-408.

¹³³ Brooke, "Gregory VII and the First Contest Between Empire and Papacy", s. 102-106; Durmaz, "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın Savaşı", s. 111-115; O'Malley, **History of the Popes from Peter to the Present**, s. 114-117.

¹³⁴ "Documents Relating to the War of the Investitures", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 408-409.

makamlara yapılacak seçimlerde kral seçime katılsa da son sözü papanın söyleyeceği karara bağlanarak ilk kez imparatorlar atamada bir yere kadar söz sahibi olmuştur. Her ne kadar kilise istediğini elde etmiş gibi gözükse de kilisenin kontrolü konusunda imparatorun bazı hakları hâlâ devam etmiş, laikler piskopos seçimlerinde bulunma ya da aday gösterebilme hakkına sahipken İtalya ve Burgondiya’da da tüm seçimlerin imparatorun veya onun temsilcilerinin önünde yapılmasına karar verilmiştir. Worms Konkordatosu aslında atama sorununu çözse de çatışmanın temel nedenini çözmekten oldukça uzak kalmıştır çünkü papalık kendisini kilisenin lideri ve bir hükümdar olarak gördüğünden karşısına çıkan güç ne olursa olsun onu yok etmek için ilk fırsatta yine elinden geleni yapmış, bu defa konu “*Tayin Çatışması*” olmasa da çatışma kendine başka alanlar bulmuştur.¹³⁵

Papa II. Calixtus uzun yıllar süren bir mücadelenin sonunda imzalanan bu antlaşmayı onaylayacak bir konsil toplamaya karar vermiştir. 1123 yılının Mart sonunda toplanan I. Lateran Konsili’ne üç yüzden fazla piskopos ve çok sayıda din adamı katılmıştır. Bu konsilde Worms Konkordatosu onaylanmakla kalmamış, Haçlı Seferleri ile ilgili de önemli kararlar alınmıştır. Konsil Haçlı Seferleri’ne katılmış olanların ve hacıların günahlarını affederek ailelerinin ve mülkünün kilise tarafından korunacağını duyurmuş aynı zamanda hacca gitmek ya da sefere katılmak için yemin edip de yeminini yerine getirmeyenleri kiliseden men etmekle, yeminini tutmayanlardan arazi yöneticileri varsa bunları bölgelerindeki kilise törenlerini askıya almakla tehdit etmiştir. Hac yolundaki kişilere zarar verenlerle de kilisenin ilişkisini keseceği duyurulmuştur. Böylelikle 1095’te II. Urbanus’un Clermont Konsili ile dillendirilen Haçlı Seferi, 1123 yılında I. Lateran Konsili ile bundan sonraki süreçte evrensel konsillerin konusu haline gelmiştir.¹³⁶

I. Lateran Konsili, aslında ilk zamanlarda papaların bundan önce topladığı diğer sıradan konsillerden biri olarak düşünülmüş, yıllar geçtikçe araştırmacılar tarafından önemi gün yüzüne çıkarılmış ve evrensel konsil olarak kabul edilmiştir.

¹³⁵ Brooke, “Gregory VII and the First Contest Between Empire and Papacy”, s. 107-109; O’Malley, O’Malley, **History of the Popes from Peter to the Present**, s. 117; Norwich, **The Popes**, s. 118-119.

¹³⁶ Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik’ten II. Vatikan’a**, s. 36; Bellitto, **The General Councils**, s. 49-50. Hughes, **A History of the Church**, s. 273-274.

Batı'nın ilk evrensel konsili kabul edilmesinde konsilin Batı'da toplanmasının, konsile katılan din adamlarının tamamının Batılı olmasının, konsilde kullanılan dilin Grekçe değil de Latince olmasının, imparator tarafından değil de doğrudan papa tarafından davetlerin yapılmasının ve konsil gündemini belirleyen papalık olmasının payı vardır. Denilebilir ki I. Lateran Konsili, dinî ve dünyevi otoritelerin egemenlik dağılımı konusunda bir dönüm noktasıdır ve papalık reformlarıyla ulaşmak istediği noktaya gelebilmiş, I. Lateran Konsili ile birlikte Gregorius Reformu'nun sona erdiği kabul edilmiştir.

2. 1. 1. 3. Gregorius Reformu Sonrası Papalık Hizipleşmesi

Papalık ile imparatorluk arasında barış yapılması, Roma'nın kendi içinde de huzura kavuştuğu anlamına gelmemiş, tıpkı XI. yüzyıl başında olduğu gibi, İtalya'da iki güçlü aile, Frangipani ve Pierleoni kendi seçtikleri kişilerin papa olması için birbirleriyle mücadeleye devam etmiştir. 1124'te II. Calixtus'un vefatıyla yerine Pierleoni ailesinin adayı II. Celestinus (1124) papa ilan edilmişse de bu durum Frangipani ailesi tarafından kabul edilmemiş, çıkan çatışmada ağır yaralarak görevinden ayrılan II. Celestinus'un yerine Frangipani ailesinin adayı Ostia Kardinalli Lamberto, II. Honorius (1124-1130) unvanıyla papa olmuştur.

Frangipani ve Pierleoni aileleri arasındaki çekişme kendini kilise yönetiminde de gösterdiğinden çoğunluğu oluşturan VII. Gregorius Reformu taraftarları Pierleoni ailesi tarafından, diğerleri ise Frangipani ailesi tarafından desteklenmiştir. Seleflerinden Papa II. Gelasius'a Fransa'ya kadar eşlik eden kardinaller arasında bulunan ve Worms Konkordatosu'nun hazırlanmasında etkin rol oynamış II. Honorius İtalya dışında, özellikle de Almanya'da, kilisenin konumunu güçlendirmek için çaba sarf etmiştir. 1125'te V. Heinrich'in vâris bırakmadan vefatı üzerine Supplinburg Kontu III. Lothar'ın (1125-1137) Alman Kralı olmasını desteklemiş, III. Lothar'ın rakibi olan Hohenstaufen ailesinden Konrad'ı aforoz ederek de III. Lothar ile ilişkileri güçlü tutmaya çalışmıştır. Apulia Dükü William'ın vâris bırakmadan vefatıyla amcası Sicilya Kralı Roger'nin dükalıkta hak iddia etmesi üzerine II. Honorius, Roger'e karşı bir isyan tertiplemişse de başarılı olamamıştır. Papa II.

Honorius ve Sicilya Kralı Roger arasında 22 Ağustos 1128'te yapılan antlaşmayla Apulia Dükaliği'nin Roger'e ait olduğu kabul edilmiştir. II. Honorius'un 1130 yılının Şubat ayında vefatıyla iki ailenin tekrar karşı karşıya gelmesi kaçınılmaz olmuş, Frangipani ailesi II. Innocentius'u (1130-1143), Pierleoni ailesi ise II. Anacletus'u (1130-1138) papa seçmiş, kilise tarafından meşru sayılan papanın II. Innocentius olmasına rağmen 1138'deki vefatına kadar Roma'ya hâkim olan II. Anacletus olmuştur. Roma'dan çıkmak zorunda kalan II. Innocentius da bu süre zarfında Fransa'da bulunmuştur. II. Innocentius Fransa'dayken daha sonra detaylı bir şekilde inceleyeceğimiz Clairvaux Manastırı'nın başrahibi Bernard ile birlikte hareket etmiş, Bernard, II. Anacletus'a karşı II. Innocentius'un yanında olduğunu açıklamıştır.

Roma'daki II. Anacletus, İtalya dışında da kendisine destek bulmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Alman Kralı III. Lothar'ın Hohenstaufen ailesinden Konrad ile taht mücadelesi devam ederken II. Anacletus, tıpkı Papa II. Honorius gibi III. Lothar'ın desteğini kazanmak için Konrad'ı aforoz etmişse de III. Lothar bunu pek önemsememiştir çünkü III. Lothar II. Innocentius'a destek vermiştir. Fransa'dan da aradığını bulamayan II. Anacletus, aradığı desteği Normanlardan bulmuştur. 1130'da Sicilya Kralı Roger II. Anacletus'u desteklediğini ifade etmiş karşılığında papanın elinden taç giyerek Sicilya, Apulia ve Calabria dükalıklarını tek bir çatı altında birleştirmiştir. II. Innocentius'un Fransa'da bulunduğu sırada, Fransa Kralı VI. Louis (1108-1137) Etampes'de Clairvauxlu Bernard'ın da katıldığı ulusal bir konsil toplamış, Bernard papalık hizipleşmesi konusunda hakem tayin edilerek II. Innocentius meşru papa ilan edilmiştir. Clairvauxlu Bernard ayrıca hem İngiltere Kralı Henry'nin desteğini sağlamayı başarmış hem de Alman Kralı III. Lothar'ın II. Innocentius'a bağlılığını bildirip onu ülkesine davet etmesi üzerine yapılan ziyarette II. Innocentius'a eşlik etmiştir. İkili III. Lothar'dan bir sonraki sene ordusuyla birlikte papanın Roma'ya yapacağı seyahatine eşlik edeceği sözünü almayı başarmıştır. II. Innocentius sağladığı bu desteklerle birlikte gücünü daha da artırmak için Fransa'nın büyük bir kısmını dolaşarak 1131'de Rheims'de bir konsil toplamış, 1133'te III. Lothar ile birlikte Roma'ya girmişse de hem III. Lothar'ın geri dönmesi hem de II. Anacletus'un şehirde hâlâ güçlü olması sebebiyle Pisa'ya sığınmıştır. Burada bir konsil toplamaya karar veren II. Innocentius, Bernard'ı da bu konsile

davet etmiş, konsilde hem II. Anacletus hem de destekçisi Sicilya Kralı Roger aforoz edilmiştir.¹³⁷

Bernard 1135'te III. Lothar'ın Bamberg'deki imparatorluk meclisine katılarak Alman prensi Konrad ve Swabialı Frederick'i III. Lothar'ın imparatorluğunu tanımaya ikna ederek onun güçlenmesini sağlamış, III. Lothar da 1136'da II. Innocentius ile birlikte Roma'ya yürümüştür. II. Anacletus'un yardımına gelen Sicilya Kralı Roger yenilmişse de II. Anacletus'un etkisi Roma'da hâlâ devam etmiş, papanın 1138'deki vefatıyla Pierleoni ailesi tarafından Mart 1138'de IV. Victor olarak papa ilan edilen Kardinal Gregory Conti, 29 Mayıs 1138 tarihinde papalık makamından feragat ederek II. Innocentius'a bağlılığını bildirmiş, böylelikle Roma'ya girebilen II. Innocentius, 8 Nisan 1139'da II. Lateran Konsili'ni toplamıştır. Konsilde papa, Sicilyalı Roger'yi aforoz etmekle kalmamış, topladığı askerlerle onun üzerine yürümüş fakat esir düşmekten kurtulamamıştır. İtalya'nın Campania bölgesindeki Mignano'da 25 Nisan tarihinde Roger'nin oğulları Roger ve Alfonso'yu Apulia ve Capua dükalıklarının vârisi olarak ilan etmesi karşılığında serbest kalan II. Innocentius, en az 1053'teki Civitate Savaşı'nı kaybeden Papa IX. Leo kadar aşağılanmış durumdadır; papaların Normanlarla savaş meydanında çatışması papalık için daima bir hata olmuştur.¹³⁸

II. Innocentius'un uğraşmak zorunda kaldığı diğer bir mesele de Bizans İmparatorluğu'nda İmparator I. Aleksios Komnenos'un 1118'deki vefatının ardından yerine geçen oğlu II. Ioannes Komnenos'un (1118-1143) 1137 yılında Antakya Haçlı Prinkepsliği üzerine sefere çıkmasıdır. 28 Mart 1138 tarihinde II. Ioannes'e yolladığı mektupta papa, II. Ioannes'e bir imparatoradan daha ziyade bir kral olarak yaklaşmış, onu bir Haçlı devleti üzerine yaptığı seferden dolayı kınamıştır. Papa mektupta ayrıca II. Ioannes'in ordusundaki Latin askerlerinin derhal ordudan ayrılmasını talep etmiş, askerlerin ordudan ayrılmaması durumunda ise lanetleneceklerini, II.

¹³⁷ Yüksel Aşıkoğlu, "Aziz Bernard ve Hristiyanlık Tarihindeki Yeri", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 53-56; Hughes, **A History of the Church**, s. 294-296.

¹³⁸ Hubert Houben, **Roger II of Sicily A Ruler Between East and West**, Cambridge University Press, UK, 2002, s. 71; Austin Lane Poole, "Germany 1125-1152", **The Cambridge Medieval History Context of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 341-345; Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 133-134; Norwich, **The Popes**, s. 120-131.

Ioannes'in de Haçlı devletlerine saldırmaya devam ederse lanetleneceğini bildirmiştir. II. Ioannes'in bir Haçlı devleti üzerine saldırısı ve ardından papanın yazdığı bu mektup, papalık-Bizans ilişkilerinin gerginleşmesine yol açmıştır.¹³⁹ Papa II. Innocentius'un papalığı döneminde yaptığı faaliyetlerden biri de 1118 yılında Kudüs'te kurulan Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'na 29 Mart 1139'da yayınladığı "*Omne datum optimum*" adlı papalık fermanı ile ayrıcalıklar tanınmasıdır.¹⁴⁰ Bu ayrıcalıklar arasında tarikatın vergiden ve papanın yargılaması dışındaki her türlü yargılamadan muaf tutulması ile kendi kiliselerini inşa etme hakkı sayılabilir.¹⁴¹ Tarikatın kendi kiliselerini inşa etme hakkı beraberinde kendi vergilerini toplamak ve kendi mahkemelerini oluşturmak anlamına geldiğinden bu ayrıcalığın oldukça önemli olduğu görülmektedir.

2. 1. 2. Sistersiyen Tarikatı

XII. yüzyıl Avrupası bir çok yönden değişim gösterirken özellikle ekonomik alanda yaşanan refah ve zenginlik Cluny Tarikatı'nı da içine almış, tarikatın sahip olduğu bu özellikler yeni yeni ortaya çıkan ve daha saf bir dinî hayatı savunan manastır hareketleri tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Bu manastır hareketlerinden biri Sistersiyenlerdir. Tıpkı Cluny'nin kendi ortaya çıktığı zamanda dönemin dinî şartlarını eleştirmesi ve bunu değiştirmek için reformlar yapmak istemesi gibi şimdi Cluny ve yarattığı düzen de Sistersiyenler tarafından değiştirilmek istenmektedir. Sistersiyenler özellikle Cluny'nin sahip olduğu zenginliği, gün içinde ayinlere ayırdıkları aşırı zamandan dolayı yaşanan iş kaybını

¹³⁹ Richard Allington, "Schismatics and Crusaders: Innocent II's Condemnation of John Comnenus in the History of Byzantine and Papal Relations with Latin Antioch", **Crusading Art, Thought and Will**, V. 115, 2018, s. 220.

¹⁴⁰ Haçlı Seferleri, savaşçı ruhla dini adanmışlığı bir araya getirmiştir. Bu durumun en güzel örneklerinden biri olan Tapınak Şövalyeleri, Kudüs'te dokuz savaşçı tarafından kurulmuştur. Tarikatın tam ismi "*İsa'nın ve Süleyman Tapınağı'nın Yoksul Şövalyeleri*"dir. Dönemin Kudüs Kralı II. Baudouin'in huzuruna çıkarak Kudüs'e gelen Hristiyan hacıların mallarını ve canlarını korumak istediklerini söylemişler bunun üzerine kendilerine eskiden Süleyman Tapınağı'nın da yer aldığı bölge verilmiştir. Tarikat zamanla Avrupalı birçok asilin ilgisini çekmiş, 1128 Troyes Konsili'nde de papalık tarafından onaylanarak kuralları belirlenmiştir. Tapınak Şövalyeleri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Michael Baigent, Richard Leigh, Henry Lincoln, **Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri**, Türkçe Çev. Mehmet Topdaş, NOKTA Yayınları, yy.; Malcolm Barber, **Tapınak Şövalyelerinin Tarihi Yeni Şövalyelik**, Çev. Berna Ülner, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006; Enis Tezcan, **Bir Ortaçağ Mafyası Tapınakçılar**, Kumsaati Yayınları, İstanbul, 2013.

¹⁴¹ Sean Martin, **The Knights Templar**, Pocket Essentials, UK, 2004, s. 39-40.

ve uygun olmayan kaynaklardan elde ettikleri gelirlerini eleştirmiş, Aziz Benedictus'un ilkelerine zaman içinde eklenmiş olan dinî kuralları eleyerek daha saf bir dinî hayat oluşturmak için harekete geçmiştir.

1075 yılında Molesmes Manastırı başrahibi Aziz Robert, Colan ormanında yaşayan bir grup münzevinin Aziz Benedictus kurallarına bağlı yeni bir manastır kurulması talebini kabul etmişse de eski katı kurallara dönüş çabası keşişlerin direnişiyle karşılaşınca bu manastırın idaresini bırakarak 21 Mart 1098'de Burgundy, Cîteaux'da Lyons başpiskoposu ve papalık elçisi olan Hughes'den aldığı izinle keşişlerden oluşan bir grup ile birlikte yeni bir manastır (Novum Monasterium) oluşturmuş böylelikle Sistersiyen hareketini başlatmıştır. Sistersiyen hareketi adını Cîteaux köyünün Latince adı olan "*Cistercium*"dan almaktadır. Bu hareket, dönemin manastır kurallarını eleştirmiş, Aziz Benedictus ilkelerini tekrar hayata geçirerek kendilerini sosyal hayattan soyutlamaya çalışmıştır. Hatasını anlayan keşişlerse eski başkeşişlerinin geri dönmesi için Papa II. Urbanus'a başvurmuş, papa da Aziz Robert'in eski manastırına geri dönmesine ve yeni manastırın Alberic'in yönetimine verilmesine karar vermiştir. Novum Monasterium'u dönemin diğer manastırlarından ayıran özelliklerinden biri diğerleri gibi ne kutsal kabul edilen bir kişi ne de organize olmayan bir grup keşiş tarafından değil de organize olmuş bir keşişler grubu tarafından kurulmuş olmasıdır. Novum Monasterium'un diğer bir özelliği de kuruluşundan itibaren dinî ve siyasi otoritelerden aldığı destektir; papalık elçisinin izniyle kurulan bu manastırın kuruluşu için yapılan harcamaları ve uzun bir müddet de manastırın ihtiyaçlarını Burgundy Dükü Odo karşılamıştır. Bu manastır dış dünyaya bağlı olmadan kendi kendine yetecek bir hayat tarzı kurmak istediğinden özellikle tarım faaliyetlerinde bulunmuş, bu faaliyetlerini de ibadet olarak algıladıkları için de tarım tekniklerinde mükemmeliyeti arayarak yeni teknikler geliştirmiş hatta bu teknikler manastıra uzak bölgelerdeki halk tarafından da uygulanmıştır.¹⁴² Kendilerine yetecek kadar üretim yapmışlar, fazla üretim olduğu takdirde bu fazlalığı ya ihtiyacı olanlara dağıtmışlar ya da satarak elde edilen geliri manastır için gerekli işlerde kullanmışlardır. Yaptığı bu faaliyetlerle dikkat çeken Cîteaux'daki manastır 1100'de Papa II. Pascalis tarafından himaye altına

¹⁴² Bu özelliği ile Sistersiyenler ileride Avrupa'da yaşanacak olan Endüstri Devrimi'nin mimarları olarak kabul edilmektedir.

alınmıştır.¹⁴³ 1109'da vefat eden Alberic'in yerine geçen Aziz Stephen, bağışlarla manastırın mülkiyetini genişlettikçe daha fazla keşişi kendisine çekmiş, 1113 yılında yayılmaya başlayan manastır, 23 Kasım 1119'da Papa II. Calixtus'tan onay almıştır. Manastıra katılan keşişler arasında 1113'te Cîteaux'a gelen Fontaines lordunun oğlu Bernard da bulunmaktaydı ki Bernard Hristiyanlığın bundan sonraki kırk yılına damgasını vuracak kişi olmuştur.

Aziz Stephen 1119'a kadar tarikatın ilk kurallarını "*Charta Caritatis*" adıyla oluşturmuş, bu kurallar 23 Aralık 1119'da Papa II. Calixtus tarafından da onaylanmıştır. Aslında tarikata mensup manastırın her biri iç işleyişinde Aziz Benedictus kurallarına bağlı olduğundan "*Charta Caritatis*" daha çok manastırlar arası ilişkileri düzenleyerek çok sayıdaki manastırı tek bir idare altında tutmak için yazılmıştır. "*Charta Caritatis*"te vurgulanan en temel nokta ise Cîteaux'daki manastırın bütün manastırların başı olduğu dolayısıyla Sistersiyen hareketine bağlı bütün manastırlar adına toplu olarak papaya karşı sorumluluk üstlenmesidir. Bununla birlikte her keşişin her yıl içinde en az bir başka manastırı ziyaret etmesi zorunluluğu getirilerek keşişlerin kendi manastırlarına kapanması uygulamasına son verilmiş böylelikle ileride Avrupa'nın bir çok ülkesini kapsayacak olan uluslararası bir manastır ağı kurulmuştur. Cîteaux'daki ana manastırın başkeşişinin başkanlığında düzenlenen yıllık mecliste tarikatın işleyişiyle ilgili önemli kararlar alınarak kararlara uymayanlar cezalandırılmıştır. Başkeşişin kendisi de diğer manastırların keşişlerinin denetimine tabi tutulmuş, gerekirse görevden alınmıştır. Her bir manastır kuruluş sırasına göre örgütlenme içerisindeki yerini kazandığından Cîteaux'dan sonra kurulan La Ferté (1113), Pontigny (1114), Clairvaux ve Morimond (1115) manastırları daima ayrıcalıklı bir konuma sahip olmuş ve Cîteaux'da meydana gelebilecek sorunlara müdahale hakları bulunmuştur. Özellikle Bernard'ın başkeşişliğini yaptığı sırada Clairvaux, ana manastırın sahip olduğu otoriteye yakın bir otorite sergilemiştir.¹⁴⁴ 1122 yılında on dokuz, 1134 yılında yetmiş, XII. yüzyıl

¹⁴³ Hughes, *A History of the Church*, s. 260-263; Logan, *A History of the Church in the Middle Ages*, s. 136-145.

¹⁴⁴ Aşkoğlu, "Aziz Bernard ve Hristiyanlık Tarihindeki Yeri", s. 46-52.

ortasına gelindiğinde üç yüz elli ve aynı yüzyıl sonundaysa beş yüz otuz manastırdan oluşan bir hareket haline gelmiştir.¹⁴⁵

2. 1. 2. 1. Clairvauxlu Bernard (1090-1153)

1090 yılında Kuzey Fransa'da Burgonya'da bulunan Dijon'da Fontaines adı verilen bir kalede, yerel soylu bir ailede doğan Bernard, temel eğitimini dönemin önemli eğitim merkezlerinden olan Châtillon'da almış, 1113'te akrabaları, kardeşleri ve tanıdıklarından oluşan otuz kişilik bir toplulukla birlikte Cîteaux Manastırı'na girmiştir. Bu tarihten itibaren Sistersiyen hareketi daha hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır. Bernard 1113'te La Ferté'nin, 1115 yılında ise Champagne Kontu Hugues de Payens tarafından Aziz Bernard'a bağışlanan arazide Clairvaux Manastırı'nın kurulmasıyla birlikte oranın başkeşişi olarak görevlendirilmiş, vefatına kadar da bu görevini sürdürmüştür.¹⁴⁶ Burada dikkat edilmesi gereken nokta, Champagne Kontu Hugues de Payens'in 1104 yılında, aralarında Bernard'ın amcası Andrew de Montbard'ın da olduğu bazı asillerle bir toplantı yaptıktan sonra görevli olarak Kudüs'e gitmesi ve 1108'de geri döndükten sonra 1115'te Clairvaux'nun kurulmasının ardından 1124 yılında Tapınak Şövalyeleri Tarikatı'na katılmasıdır. Bernard'ın tarikatın meziyetlerinden her yerde bahsetmesi sayesinde 1118'deki kuruluşundan Papa II. Honorius tarafından onaylandığı, Bernard'ın da kâtipliğini yaptığı 1128 yılındaki Troyes Konsili'ne kadar tüm Avrupa'da tarikatın ünü yayılmış, konsilde hem tarikat kuralları onaylanmış hem de Hugues de Payens'e

¹⁴⁵ Sistersiyenler hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Thompson, "The Monastic Orders", s. 658-696.

¹⁴⁶ Clairvauxlu Bernard'ın hayatı hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Brian Patrick McGuire, "Bernard's Life and Works", **A Companion to Bernard of Clairvaux**, ed. Brian Patrick McGuire, Brill, Boston, 2011, s. 18-61; John Mabillon, **Life and Works of Saint Bernard Abbot of Clairvaux**, ed. ve Çev. Samuel J. Eales, Burn & Oates Limited, London, V. I, 1889, s. 76-90; Joseph Ewan Millan-Cole, "The Monastic Conversion of Bernard of Clairvaux and Its Significance for Cistercian Beginnings, ca. 1098-ca. 1128", **University of Sydney Department of History School of Philosophical and Historical Inquiry**, Doktora Tezi, 2015, s. 1-26; Lori Firth, "A Comparison of the Cistercian and Knights Templar Orders, and the Personal Influence of Bernard of Clairvaux", **Historical Studies in the Department of History the University of Hull**, Yüksek Lisans Tezi, 2012, s. 11-27; Hughes, **A History of the Church**, s. 275-292; Aşıkoğlu, "Aziz Bernard ve Hristiyanlık Tarihindeki Yeri", s. 53-80.

“*Büyük Üstat*” unvanı verilmiştir.¹⁴⁷ Bernard bu kuralları yazarken bağlı olduğu Sistersiyen hareketinin ilke ve kurallarına bağlı kalmış aynı zamanda “*Yeni Şövalyeliğe Methiye*” isimli bir kitap da yazmıştır. Fakat Tapınakçılar bu kurallara bağlı kalmamışlar, kilise tarafından yasaklanmış işleri yapmaktan çekinmemişlerdir. Denilebilir ki Tapınakçılar Bernard’ın Hristiyan dünyasındaki güvenilirliğinden ve itibarından yararlanarak büyük çıkarlar sağlamışlardır. Avrupa’daki asil ailelerin çocukları tarikata girmeye başlamış, Avrupa’nın dört bir yanından yapılan para, mal ve toprak yardımları da tarikatı oldukça güçlendirmiştir. Özellikle Hugues de Payens’in mal varlığını tarikate bağışlaması ve tarikate katılmak isteyenlere de mal varlıklarını bağışlama zorunluluğu getirilmesi ile Tapınakçılar, ilk etapta Fransa, İngiltere, İskoçya, Kuzeybatı Avrupa, İspanya ve Portekiz’de, daha sonraki süreçte de İtalya, Avusturya, Almanya, Macaristan ve Kutsal Topraklar’da gayri menkûllere sahip olmuşlardır. Bireysel anlamda yoksulluğu savunan Tapınakçılar, tarikat olarak oldukça zengin olmuştur.

Calirvauxlu Bernard’ın Avrupa siyasi ve dinî hayatına damgasını vurmasını sağlayan asıl olay ise daha önce de değindiğimiz 1130-1138 yılları arasında II. Anacletus ve II. Innocentius arasında yaşanan papalık hizipleşmesidir.¹⁴⁸ II. Innocentius kendisini Bernard sayesinde meşru papa olarak kabul ettirebilmiş dolayısıyla hizipleşme Bernard sayesinde sona ermiştir. Bernard II. Innocentius’un 1143’teki vefatına kadar onun temsilciliğini ve danışmanlığını sürdürmeye devam etmiştir.¹⁴⁹

Eylül 1143’te vefat eden II. Innocentius’un yerine önce II. Celestinus (1143-1144) beş ay, ardından da II. Lucius (1144-1145) beş buçuk ay papalık yapmıştır. Papa olmadan önce Sistersiyen hareketine bağlı Ss. Vincent ve Anastasius Manastırı’nın başrahibi olan Bernard Paganelli, 1145’te III. Eugenius (1145-1153) unvanıyla papalık koltuğuna oturmuştur.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Cihangir Gener, **Ezoterik Batıni Doktrinler Tarihi**, Bilgelik Okulu Yayınları, Ankara, 2015, s. 209.

¹⁴⁸ Augustus Neander, **The Life and Times of St. Bernard**, İng. Çev. Matilda Wrench, Gilbert & Rivington Printers, London, 1843, s. 1-62.

¹⁴⁹ Neander, **The Life and Times of St. Bernard**, s. 84-179.

¹⁵⁰ Maxwell-Stuart, **Chronicle of the Popes**, s. 94-95.

2. 2. İkinci Haçlı Seferi'ne Doğru

2. 2. 1. Papa III. Eugenius'un Haçlı Seferi Çağrısı

Pisa doğumlu olan Bernard Paganelli, Aziz Bernard başkeşişken Clairvaux'da Sistersiyen hareketine katılmıştır. 1140 yılında dönemin papası II. Innocentius tarafından da Roma'daki Sistersiyen hareketine dâhil olan Ss. Vincent ve Anastasius Manastırı'nın başrahibi yapılmış, Papa II. Lucius'un Şubat 1145'teki vefatına kadar da bu görevi sürdürmüştür. Bernard Paganelli'nin III. Eugenius unvanıyla ilk Sistersiyen papa seçilmesini ilk başlarda onaylamayan Clairvauxlu Bernard daha sonra bu durumu kabullenmek durumunda kalmış, ne zaman yardıma ihtiyacı olursa onun yanında olacağını söyleyerek onu kendi etkisi altında tutmaya çalışmıştır.¹⁵¹ Papalığa karşı, ünlü radikal dinî reformist Brescia Arnold'ın liderliğinde halkın katılımıyla çıkan kargaşadan dolayı Roma'da barınamayan III. Eugenius hacı kılığında İtalya'daki Viterbo'ya kaçmayı başarabilmiş, ölümünden birkaç ay öncesine kadar da bir daha Roma'ya dönememiştir.¹⁵²

Birinci Haçlı Seferi sırasında 10 Mart 1098'de kurulmuş olan Urfa Haçlı Kontluğu'na 1144 yılında İmadeddin Zengi¹⁵³ son verdi. Urfa'nın fethi, Papa II. Lucius'un vefatından yaklaşık iki ay önce gerçekleşmiş, bu haberin Avrupa'da duyulması esnasında III. Eugenius papa olmuştu. Urfa'nın ele geçirilmiş olması Haçlılar için özellikle stratejik açıdan tam bir felaket olmuştur. Mezopotamya ve Suriye'deki Müslümanlar arasındaki iletişim çok daha rahat olacağından Antakya haçlı Prinkepsliği ve diğer Haçlı devletlerinin geleceği açısından tehlike oluşturmıştır. Ayrıca Haçlılar arasında özgüvenin ve Hristiyanlığın yenilmezliği hakkındaki inancın yitirilmesine neden olarak Haçlılar için psikolojik açıdan da bir yıkım olmuştur. Kasım 1145'te Viterbo'da kardinalleriyle papalık işlerini yürütürken III. Eugenius'a Kudüs Kraliçesi Melisende (1131-1152) ve Antakya Prinkepsi

¹⁵¹ III. Eugenius'un hayatı hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Cormenin, **A Complete History of the Popes of Rome**, s. 421-428; Norwich, **The Popes**, s. 132-133.; Neander, **The Life and Times of St. Bernard**, s. 206-207.

¹⁵² Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, İngilizce Çev. C. C. Mierow, New York, Columbia University Press, 1953, s. 61. Krş. Neander, **The Life And Times of St. Bernard**, s. 206-207.

¹⁵³ Birsal Küçüksipahioğlu, "Musul ve Haleb Valisi İmâdeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, 2014, s. 79-96.

Raymond de Poitiers (1136-1149) tarafından Antakya Prinkepsliği'ne bağlı olan Cebele kentinin piskoposu Hugue başkanlığında bir heyet yollanmış ve papadan yardım istenmişti.¹⁵⁴

Papa III. Eugenius, 1 Aralık 1145'te "*Quantum Praedecessores*" adıyla anılan, ilk defa Haçlı Seferi'ni konu edinen bir papalık fermanını Fransa Kralı VII. Louis (1137-1180), asiller ve bütün Fransızlara hitaben yayınlayarak yeni bir Haçlı Seferi için çağrı yaptı.¹⁵⁵ Papa III. Eugenius mektupta sefere katılacakların günahlarının affedileceğini, geride kalan aile ve mallarının papalık koruması altında olduğunu, seferden dönenlerin veya hayatını kaybedenlerin endüljans ile ödüllendirileceğini vadetti. Ayrıca bir zamanlar Papa II. Urbanus'un çağrısı üzerine harekete geçen çok sayıda Hristiyan ordusunun büyük zorluklarla Kutsal Şehir Kudüs'ü kurtardıklarını, bölgedeki birçok yeri ele geçirdiklerini, Doğu Hristiyanlarının bugüne kadar gayretle mücadele ederek sahip oldukları toprakları korumayı başarıp Müslümanların diğer şehirlerine cesaretle hücum ettiklerini, şimdi ise doğudaki durumun değiştiğini, Urfa'nın ve daha birçok yerin Müslümanlar tarafından yeniden ele geçirildiğini söyleyerek Doğu Kilisesi'ni savunma ve doğudaki din kardeşlerine yardım etme zamanının geldiğini belirtti.¹⁵⁶

"*Quantum Praedecessores*"ta Papa III. Eugenius, tıpkı II. Urbanus'un çağrısında olduğu gibi Hristiyan savaşçılara onları sefere katılmaya ikna edebilecek motivasyon kaynaklarından ve vadettiği ödüllerden bahsederek sürekli olarak dinî adanmışlığa ve Birinci Haçlı Seferi'ne katılanların cesaretine vurgu yaptı. Urfa'nın kaybediliş sebebi olarak hem kendilerinin hem de Urfa şehrinin insanların günahlarını gösterdi ve bu günahların bedelinin de fiziksel ya da maddi ceza olarak

¹⁵⁴ Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising**, s. 70. Krş. Virginia G. Berry, "The Second Crusade", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 466-467; John Julius Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)**, Türkçe Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 102-103.

¹⁵⁵ Mektubun tam metni için Bkz.: Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising**, s. 71-73. Krş. "Summons of Pope Eugene III to the Crusade, Dec. 1, 1145", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 333-337.

¹⁵⁶ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, s. 163-164; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 40-41. Krş. Tyerman, **God's War**, s. 274-275; Olof Pilhage, "The Power of God: A Study of Power in Medieval Religious Discourse Regarding the Crusades", **Stockholm University Department of History**, Yüksek Lisans Tezi, İlkbahar 2018, s. 22-27.

ödenmesi gerekliliğini belirtti. Papaya göre Hristiyanlar kendilerini Tanrı'ya adayarak daha fazla günah işlemekten ve ceza almaktan kurtulabilirlerdi. Tanrı'nın kendilerini cezalandırma yolu olarak seçtiği düşmanları durdurmalarının mümkün olduğunu, tıpkı ataları gibi böyle bir başarıyı elde ederlerse sadece Hristiyan kardeşlerine yardım etmekle kalmayacaklarını kendilerinin günahkârlığının da sona ereceğini söyledi. Papa II. Urbanus gibi katılanlara dinî ödüller verileceğinden de bahsedip Kutsal Topraklar'a giderek kendini adamayı başarıyla tamamlayanlara günahlarının affedileceğini vaadinde bulundu. Sefere katılanların maddi varlıklarının kilisenin koruyuculuğunda olması ise mektupta dinî ödüllerden önce bahsedilmişti. Bu koruyuculuğun sebebi olarak papanın sefere katılanların maddi kaygıları düşünmeden tamamen Tanrı'ya adanmış bir kalple katılmalarını istemesi ve başarının sadece bu adanmışlıkla kazanılacağına inanmasıydı. Papa II. Urbanus'un çağrısının tam tersine insanlar ruhani ödüller peşinde koşmak için sevdiklerini ve mallarını bir tehlikenin içine terk etmek zorunda kalmayacaklardı. Tabii bu durumda sefere katılanlar da pahalı giysilere, şahsi süslere, lüks sayılan herhangi bir şeye önem vermeyerek düşmanı yenmek için kullanılacak silah, at gibi ne varsa onları temine çalışacaklardı. Görüldüğü üzere "*Quantum Praedecessores*" yasal bir Haçlı Seferi'nin papa tarafından yürütülmesinin gerekçesini ortaya koymuş, seferin niteliğini, kapsamını ve uygulanmasını tanımlayarak 1146 ve 1147'de yapılan vaazların temelini oluşturmuştur.¹⁵⁷

2. 2. 1. 1. Clairvauxlu Bernard'ın İkinci Haçlı Seferi Çağrısı

Papa III. Eugenius'un tüm gayretlerine rağmen Haçlı Seferi çağrısı pek yankı bulmadı. "*Quantum Praedecessores*"u doğrudan Fransa'ya hitaben yayınlayan papa, fermanda ne Almanya'nın ilk Haçlı Seferi'ndeki faaliyetlerinden bahsetmiş ne de Alman Kralı III. Konrad'ı (1138-1152) yeni bir sefer için motive etmeye çalışmıştı çünkü III. Eugenius, Alman kralına Roma'da imparator olarak taç giydirmesi

¹⁵⁷ Hans Eberhard Mayer, **The Crusades**, İngilizce Çev. John Gillingham, Oxford University Press, Oxford, 1990, s. 94-95; Christopher Tyerman, "Were There Any Crusades in the Twelfth Century?", **EHR**, 1995, s. 553-554; Jilana Ordman, "Was It an Embarrassment of Rewards? : Possible Relationships Between Religious Devotion Among Participants in the Second Crusade 1145-1149 and Their Losses in the Field", **Essays in Medieval Studies**, V. 30, 2014, s. 116-119; Berry, "The Second Crusade", s. 466-467.

karşılığında, Roma'ya tekrar dönebilme konusunda ondan yardım alabileceğini düşünüyordu.¹⁵⁸ Papa III. Eugenius'un "*Quantum Praedecessores*"u kendi siyasi sorunlarını çözecek şekilde yayınlaması, beklenen etkiyi yaratmadığından başka bir plan üzerinde duruldu.

Fransa Kralı VII. Louis (1137-1180), 1142'de Champagne Kontu Thibaut ile girdiği savaşta Vitry şehrinde yüzlerce kişinin can vermesine neden olduğunu düşündüğünden vicdan azabı çekmekte, bu vicdan azabını kutsal işler yaparak dindirmeye çalışmaktaydı. Bununla birlikte 1131'de vefat eden kardeşi Philippe'in Kudüs'e gitme yeminini onun yerine gerçekleştirmek de istiyordu dolayısıyla aklında zaten Kutsal Topraklar'a bir hac yolcuğu vardı. Urfa'nın kaybedilmesi ile ilgili haberleri duyan VII. Louis, bu hac fikrini bir Haçlı Seferi'ne dönüştürme düşüncesiyle 1145 Noel'inde, sarayında düzenlediği bir toplantıda bu planını çevresindeki soylulara anlattı. VII. Louis'nin başdanışmanı ve St. Denis Manastırı'nın başrahibi Suger onun bir sefere çıkmasına karşı çıkarak vazgeçirmeye çalıştı ancak kral etkisi altında olduğu Bernard ile görüştüğünden onun telkini ile Papa III. Eugenius'a düşüncelerini iletmek üzere bir elçilik heyeti yollamayı uygun gördü. Bu görüşmede heyet papaya VII. Louis'nin planını ve Bernard'ın Haçlı Seferi çağrısını sadece papalık elçisi olarak tam bir yetkiye sahip olursa yapacağını ilettiler. Papa III. Eugenius da 1 Aralık 1145 tarihli fermanı 1 Mart 1146'da tekrar yayınladı ve hâlâ Roma'daki muhalifleri yüzünden şehirde hâkimiyetini sağlayamadığından Bernard'ı Haçlı Seferi'ni duyurmak üzere görevlendirdi. Her ne kadar sefer düşüncesini ortaya koyan III. Eugenius olsa da seferde ısrar eden VII. Louis ve Bernard oldu.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Hugh Clifton Griffith, "The Second and Third Crusades: Their Justification and Goals as Seen by the Clergy", **Master's Theses 1863**, 1980, s. 24-25.

¹⁵⁹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, C. II, s. 163-164, trc. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)**, s. 40-41; Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising**, s. 70; Odo of Deuil, **De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East**, İngilizce Çev. V. G. Berry, New York, Columbia University Press, 1948, s. 7, 9. Ayrıca Bkz.: Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 206; Phillips, "The Origins and Direction of the Second Crusade-A Reassessment", s. 25; Poole, "Germany 1125-1152", s. 353; Berry, "The Second Crusade", s. 468; Ordman, "Was It an Embarrassment of Rewards? : Possible Relationships Between Religious Devotion Among Participants in the Second Crusade 1145-1149, and Their Losses in the Field", s. 116; Norwich, **The Popes**, s. 133-134; Tyerman, **God's War**, s. 275-276.

Bernard, 31 Mart 1146'da Cluny ve Sistersiyen manastırlarının merkezi olan Burgonya'da yer alan Vezelay'da, papalık ve Fransız Krallığı tarafından ortak düzenlenen bir toplantı yapacağını duyurdu. Bu toplantıya asiller, kilise mensupları başta olmak üzere büyük bir katılım olduğundan konuşmaların yapılabilmesi için şehir dışında kurulan bir kürsü hazırlandı. Bernard'ın buradaki vaazının herhangi bir kaydı günümüze ulaşmadığından sadece onun papanın kutsal bir savaş talep ettiğini ve bu kutsal savaşa katılacakların hepsinin günahlarının affedileceğini etkili bir vaazla duyurduğu anlaşılmaktadır. Zira konuşmanın bitiminde sözlerden etkilenen kalabalığın “*Haç, haç bize haç verin!*” diye bağırmaya başladığı, halka dağıtılmak üzere hazırlanan haçların kısa sürede tükendiği, Bernard'ın da kendi cübbesini parçalayarak yeni haçlar yapılması için verdiği bilinmektedir. Haçı ilk kabul eden Kral VII. Louis'dir ve birçok Fransız asili de kralı örnek alarak haçı kabul etmiştir. Haçlı ordusunun 1147 yılının Paskalyası'nda yola çıkmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.¹⁶⁰

Bernard, Vezelay'daki toplantıdan hemen sonra daha geniş halk kitlelerine ulaşarak Haçlı Seferi'ne yeterince asker toplamak için birçok Sistersiyen hareketine bağlı vaizi Fransa'nın çeşitli yerlerini dolaşmak için görevlendirmiş, İngiltere ve Kuzey İtalya dâhil birçok bölgeye mektuplar yollayarak seferin erdeminden bahsetmiştir.¹⁶¹ Bu mektuplarda, Müslümanların Doğu'daki Hristiyan şehirlerini ele geçirmesinin sebebi olarak Hristiyanların günahları gösterilerek bu günahlardan kurtulmak isteyenlere Tanrı'nın Doğu'da Müslümanlara karşı savaşı bir fırsat olarak sunduğunu anlatmış, Kudüs ve diğer kutsal yerleri de daimi olarak kaybetmemek istiyorlarsa Hristiyanların bir an önce harekete geçmeleri gerektiğini yazmıştır. Bu mektuplardan etkilenen birçok kişi Haçlı Seferi'ne katılmaya karar vermiştir.¹⁶²

¹⁶⁰ Otto von Freising, *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising*, s. 73-74; Odo of Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East*, s. 9, 11. Ayrıca Bkz. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. II, s. 210; Berry, “The Second Crusade”, s. 469; Neander, *The Life and Times of St. Bernard*, s. 215-216; Poole, “Germany 1125-1152”, s. 353; Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)*, s. 103.

¹⁶¹ Otto von Freising, *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising*, s. 76-78.

¹⁶² Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre*, C. II, s. 164; Willermus Tyrensis'in *Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)*, s. 41; Otto von Freising, *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising*, s. 78. Odo of Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East*, s. 11. Aynı sıralarda Rudolf adında bir papaz kendi inisiyatifiyle Almanya'nın Rhine bölgesinde

Bernard bizzat kendisi de Kuzeydoğu Fransa, Flandr ve Almanya'yı kapsayan bir geziye çıkarak vaazlar vermiş, şimdiye kadar Haçlı hareketinde çok da önemli bir rol oynamayan Almanların da bu Haçlı Seferi'ne katılmaları gerektiğine inandığından Almanya'da kalmaya karar vermiştir. Bu sırada Papa III. Eugenius da Ekim 1146'da "*Divina dispensatione*" adı verilen Haçlı Seferi ile ilgili ikinci fermanını İtalya'ya hitaben yayınlamış, bu ferman önceki kadar detaylı bir anlatıma sahip olmasa da yapılacak Haçlı Seferi'nin nedenlerinden ve sefere katılacaklara verilecek imtiyazlardan bahsederek bu kutsal görev övülmüştür.¹⁶³ 1146 yılının Kasım ayında Frankfurt'ta Alman Kralı III. Konrad ile Bernard buluşmuş, kral imparatorluğundaki siyasi meselelerden¹⁶⁴ dolayı sefere çıkmak istemediğini bildirmişse de 27 Aralık'ta sarayda yapılan günlük bir ayinde davet edilmediği halde birdenbire bir konuşma yapmaya başlayan Bernard, konuşmasının sonunda sanki kendisi Hz. İsa'yımış gibi III. Konrad'a "*Be adam senin için yapmadığım iyilik kaldı mı ?*" diyerek onu, yeğeni Friedrich von Swaben'i¹⁶⁵ ve birçok asili Haçlı Seferi'ne katılmaya ikna etmiştir. Bundan sonra III. Konrad, önce Şubat 1147'de ardından da 13 Mart 1147'de Frankfurt'ta genel bir toplantı düzenleyerek herkesi Haçlı Seferi'ne katılmaya davet etmiş, Bernard da Aşağı Rhine bölgesi boyunca vaazlarına devam ederek Orta Avrupa'nın her yerinden Haçlı Seferi'ne katılacak gönüllüler toplamayı başarmıştır.¹⁶⁶

verdiği vaazlarda Cologno, Metz, Strasburg, Worms ve Speyer'deki halkı Yahudilere yönelik kışkırtarak katliamlar yapılmasına neden olmuştur. Bernard da bölgeye giderek hem halkı yatıştırmış hem de Rudolf'u manastırına geri yollamıştır. Bu olay bize Bernard'ın halk üzerinde ne kadar büyük bir etkisinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bkz.: Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, s. 74-75. Ayrıca Bkz.: Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 211.

¹⁶³ Dönemin İtalyası hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Ugo Balzani, "Italy 1125-1152", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 360-380.

¹⁶⁴ 1140'ta Hohenstaufen ve Welf aileleri arasındaki mücadeleyi Welf ailesi kaybetmesine rağmen, Welf taraftarları bir türlü itaat altına alınamamıştı. Ayrıca III. Konrad 1138'de kral seçildiğinden beri henüz Roma'da imparatorluk tacını bile giymemişti. Konrad'ın İtalya'ya gelmesini engellemeye çalışan Sicilya Kralı II. Roger, onun düşmanlarına rüşvet vererek desteklemekte ve ülkede sürekli karışıklık çıkarmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Poole, "Germany 1125-1152", s. 346 vd.

¹⁶⁵ Friedrich von Swaben, İkinci Haçlı Seferi'nden kırk iki yıl sonra Üçüncü Haçlı Seferi'ne Alman İmparatoru olarak katılıp Doğu'da Silifke Çayı'nda boğularak hayatını kaybedecek olan ünlü Friedrich Barbarossa'dır.

¹⁶⁶ Niketas Khoniates, **Historia**, Türkçe Çev. Fikret İşıltan, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 40; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, C. II, s. 164; Willermus

Bernard, İkinci Haçlı Seferi çağrısı sırasında Sistersiyen hareketine bağlı olan manastırlardaki din adamlarını hem sefer çağrısı yapmakla görevlendirmiş hem de sefere katılacak olanların askere alım işleri için onları görevlendirerek kendi düşünceleri doğrultusunda sefere yön vermiştir. Papa III. Eugenius’a hitaben yazdığı “*Tefekkür Üzerine*” adlı eserinde temel siyasi düşüncesini papanın manevi otoritesi altında Katolik bir Avrupa cemaati oluşturma olarak açıklayan Bernard, Hristiyanlar için kutsal olan toprakların Müslümanlar tarafından ele geçirilerek buralarda yaşayan halkın yurtlarından edilmesi karşılığında Müslümanlara karşı yapılan savaşların haklı bir savaş olduğunu, bu savaşa katılacak olanlara Tanrı’nın büyük bir lütuf göstererek katılanların günahlarının affedileceğini ve Kutsal Topraklar’ı ya da hacıları korumak için öldürenlerin cezalandırılmayacağını vurgulayarak Haçlı Seferi çağrısını şekillendirmiştir.¹⁶⁷

Papa III. Eugenius’un Haçlı Seferi çağrısı üzerine Fransa Kralı VII. Louis ve Alman Kralı III. Konrad derhal sefer hazırlıklarına başladı. Öncelikle sefer sırasında topraklarından geçeceği ülkelerin yöneticileriyle görüşüldü. VII. Louis, Bizans İmparatoru Manuel Komnenos’a (1143-1180) elçiler aracılığıyla hem kendi mesajını hem de papanın mektubunu göndermiş, ordusunun ülkesinin topraklarından geçmesi için izin vermesini ve bedeli ödenmek üzere yiyecek sağlanmasını istemiştir. İmparator Manuel de bu istekleri yerine getireceğini fakat kendisinin de Haçlılar’dan bir isteği olduğunu iletmış, Birinci Haçlı Seferi’nde I. Aleksios’un başına gelenlerin kendi başına gelmesini istemediğinden Haçlıların kendisine sadakat yemini etmelerini istemiştir.¹⁶⁸

Tyrensis’in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 41; Otto von Freising, *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising*, s. 74. Ayrıca Bkz.: Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. II, s. 212; Neander, *The Life and Times of St. Bernard*, s. 219-220. III. Konrad ve II. Haçlı Seferi hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Jason T. Roche, “Conrad III and the Second Crusade in the Byzantine Empire and Anatolia, 1147”, *University of St. Andrews*, Doktora Tezi, 2007, <http://hdl.handle.net/10023/524>.

¹⁶⁷ Aytunç Altındal, *Papa 16. Benedikt Avrupa Birliği ve Türkiye*, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2004, s. 54; Tyerman, *God’s War*, s. 296; Griffith, “The Second and Third Crusades: Their Justification and Goals as Seen by the Clergy”, s. 31.

¹⁶⁸ Niketas Khoniates, *Historia*, s. 40; Odo of Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East*, s. 11; Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre*, s. 165; Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 42. Krş. Harris, *Byzantium and the Crusades*, 102-103; Berry, “The Second Crusade”, s. 469-470; Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (1082-1453)*, s. 103-104.

Kral VII. Louis, Alman Kralı III. Konrad'a ve Macar Kralı II. Geyza'ya da mektuplar yollamış, Bizans'tan istediklerinin aynısını onlardan da talep etmiş, bununla da yetinmeyerek Sicilya Kralı II. Roger'ye de seferden bahsetmiştir. 1146 yaz aylarında Konrad ve Geyza, Kral VII. Louis'nin isteklerini kabul ettiklerini bildirmiştir.¹⁶⁹ II. Roger ise kendisinin ya da oğlunun sefere katılacağına söz vererek Haçlıları denizden geçirmeyi teklif etmiş, bu teklif Sicilya ve Bizans arasındaki gerilimden dolayı kabul edilmemiştir.¹⁷⁰

Papa III. Eugenius, 1145 Noeli'nde Roma'da olsa da Brescia Arnold'ın liderliğinde halkın katılımıyla çıkan kargaşadan dolayı Roma'da barınamayarak Viterbo'ya çekilmek zorunda kalmıştı. Alpler üzerinden Fransa'ya seyahat ederek Kral VII. Louis'yi ziyaret etmeyi ve Haçlı Seferi'nin denetimini üzerine almayı kararlaştırarak 1147 Mart ayında Lyon'a varmıştır. Bu yolculuk sırasında Bernard'ın faaliyetleri hakkında bilgi almış, Nisan'da Dijon'da Kral VII. Louis ile görüşmüş ardından da Clairvaux'yu ziyaret etmiştir. III. Konrad da Strasbourg'da papa ile buluşmak istemişse de papanın daha önceden Paskalya Yortusu'nda St. Denis Manastırı'nda bulunmaya söz vermiş olması bu buluşmayı engellemiş bunun üzerine III. Konrad Mayıs sonuna doğru ordusuyla birlikte harekete geçmiştir. Papa III. Eugenius, 11 Haziran 1147'de Bernard ile halka açık bir ayin düzenlemiş, Kral VII. Louis'ye Haçlı esasını ve heybesini vererek onu törensel bir şekilde Kutsal Topraklar'a uğurlamıştır. Bu uğurlama Fransız kralının kendisini Hristiyanlığa adanmış ve papalığın Haçlı Seferi'nin merkezinde yer aldığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.¹⁷¹

¹⁶⁹ Odo de Deuil, **De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East** s. 11

¹⁷⁰ II. Roger'nin dul annesi Adelheid, 1113'te Kudüs Kralı I. Baudouin ile evlenmiş, kendisi bir vâris bırakamazsa Sicilya kontunun kendisine halef olacağını söylemiştir. Kısa süren evliliğin bitmesinden sonra verilen söz tutulmamıştır. Roger, bu vaadi unutmamış hatta amcaoğulları tarafından kurulan Antakya Haçlı Prinkepsliği'nde hakkı olduğunu iddia etmiştir. Planlanan bu Haçlı Seferi'ni kendi amaçları doğrultusunda kullanabileceğini düşünmüştür. Haçlıları kendi gemileriyle nakledince VII. Louis'yi İstanbul üzerine bir saldırıya ikna edebileceğinin böylelikle de III. Konrad ile Manuel'in kendisine karşı olan planlarını engelleyebileceğini hayal etmiştir.

¹⁷¹ Niketas Khoniates, **Historia**, s. 40; Ioannes Kinnamos, **Historia**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 55-61; Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, s. 79; Odo de Deuil, **De Profectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East**, s. 11-19. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. II, s. 213-214; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 228-31; Balzani, "Italy 1125-1152", s. 374-375.

2. 3. İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)

Yapılan hazırlıklardan sonra İkinci Haçlı Seferi orduları ayrı ayrı harekete geçti. Önceliği Alman Kralı III. Konrad'ın aldığı Almanlar Macaristan, Balkanlar üzerinden 10 Eylül 1147'de İstanbul'a geldiler. Buradan İmparator Manuel'in isteği üzerine Anadolu'ya geçirilen Almanlar 26 Ekim 1147'de Dorylaion'da Türkiye Selçuklu Sultanı Mesud (1116-1155) komutasındaki Türkler karşısında ağır bir yenilgiye uğradılar.¹⁷²

Fransızlar ise 1147 Haziran'ında yola çıkarak Macaristan üzerinden hareketle 4 Ekim 1147'de İstanbul'a ulaştı.¹⁷³ Daha sonra imparator tarafından Anadolu yakasına geçirilen Fransızlar İzmit Körfezi boyunca ilerleyerek 1147 Kasım'ında İznik'e geldi ve burada Kral III. Konrad'ın ordusu ile birleşti. İki ordu bundan sonra Balıkesir-Bergama-İzmir üzerinden Efes'e vardı. Anadolu'da uğramış olduğu felaketten sonra hem ruhen hem de bedenen yıpranmış olan Alman Kralı III. Konrad, İmparator Manuel'in daveti üzerine Efes'ten İstanbul'a geri dönerken, Kral VII. Louis ve ordusu yola devam etti. Louis, Antalya ve Antakya üzerinden Kutsal Topraklar'a ulaşırken, III. Konrad da Bizans'ın temin ettiği gemilerle Nisan 1148'de Akka'ya vardı.¹⁷⁴ Haçlıların tümü Filistin'e ulaştığında bir araya gelerek 24 Haziran

¹⁷² Niketas Khoniates, **Historia**, s. 41-43; Ioannes Kinnamos, **Historia**, s. 55-58; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, C. II, s. 165; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 42-43; Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, s. 79; Odo de Deuil, **De Protectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East**, s. 11.

¹⁷³ Fransız Haçlı ordusunda bulunan Langres Piskoposu Godefroï, İstanbul önündeyken ilginç bir şey teklif etmiştir. İstanbul surlarının zayıf olduğunu iddia etmiş, şehre saldırı düzenleyip ele geçirmeyi teklif ederek neden saldırımları gerektiğini şöyle sıralamıştır; Hristiyanlara yapılan yardımları engellemesi, imparatorun Müslümanların yardımıyla Hristiyanları yok etmeye yönelik çabası ve Bizansın daha önceki yıllarda Antakya Prinkepsliği'ne saldırıya cesaret etmesi. Bu fikre karşı çıkanlar Papa'nın İstanbul üzerine değil, Kutsal Topraklar'a bir sefer emrettiğini özellikle vurgulayarak Haçlı yeminlerini yerine getirmek suretiyle papanın emrine itaat etmenin her şeyden daha önemli olduğunu söyleyip teklif kabul etmemişlerdir. Denilebilir ki Haçlı Seferi'nin hedefi Haçlıların papalığa bağlılığı sayesinde yön değiştirmemiştir. Haçlıların Bizansa yönelik tehditleri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Bırsel Küçüksipahioğlu, "Haçlı Seferleri'nin Başından 1204'e Kadar Batılıların Bizans'ı Zapt Etme Planları", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Işın Demirkent Hatıra Sayısı**, No: 42, 2007, s. 47-55.

¹⁷⁴ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, II, s. 173-182; Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 48-55; Odo de Deuil, **Protectione Ludovici VII in Orientem: The Journey of Louis VII to the East**, s. 97, 107, 113-115, 129-133; Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, s. 101; Ioannes Kinnamos, **Historia**, s. 66, 68; İbnü'l-Esîr, **İslam Tarihi El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, Türkçe Çev. Abdülkerim Özaydın, C. XI, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 120.

1148’de Akka’da bir toplantı yaptılar. Seferin hedefi, orduların nerede ve ne zaman toplanacağını belirlenmesi ve Dımaşk’a saldırı konuşulan konular arasındaydı. 24-28 Temmuz tarihleri arasında Dımaşk’a yapılan Haçlı saldırısı başarısız oldu. Büyük ümitlerle geldikleri seferden hiçbir şey elde edemedi Haçlılar ülkelerine dönmek durumunda kaldılar.¹⁷⁵

Roma Kilisesi’nin bilinçli ve ileri görüşlü planına dayanarak hazırlanan, III. Eugenius’un şekillendirdiği, Clairvauxlu Bernard’ın vaazlarıyla katılımı yüksek tuttuğu İkinci Haçlı Seferi başarısızlıkla bu şekilde sona ermiş oldu.

2. 4. Yeni Bir Haçlı Seferi Düşüncesi

1149 yılında İkinci Haçlı Seferi’nin başarısızlık haberleri Avrupa’da duyulmaya başladığında bu başarısızlığın sebebi olarak seferle ilgili planlarında zafer ve kurtuluş vadederek yanlış öngörülerde bulunan Clairvauxlu Bernard gösterilmiştir. Bernard da kendisine yapılan bu suçlamalarla ilgili düşüncelerini Papa III. Eugenius’a hitaben yazdığı “*Tefekkür Üzerine*” isimli kitabında dile getirerek başarısızlığın nedenini Hristiyanların inançlarındaki kusurların değil de iyi savaşmamaları olduğunu söylemiştir. Kendine yapılan suçlamalardan dolayı içine düştüğü durumu bir fırsata çevirerek papaya öğüt veren Aziz Bernard, papanın öncelikle bir insan olarak kendi manevi hastalıklarını düzeltmesi gerektiğini, bunu başarabilirse başkalarını da kurtuluşa götürebileceğini ifade etmiştir.¹⁷⁶

İkinci Haçlı Seferi’nin başarısızlığı Avrupa’ya ulaştığında verilen diğer tepki ise siyasi ve dinî seçkinlerin bazılarının üçüncü bir Haçlı Seferi için hazırlıklara başlanması olmuştur. St. Denis Manastırı başrahibi Suger, Bernard ile bir müddet mektuplaşmış, Bernard’ın kesinlikle katıldığı, Fransa’nın desteğinin sağlandığı bir meclisin toplanması gerektiği kararı alınmıştır. 7 Mayıs 1150’de Chartres’de toplanan meclise, Kral VII. Louis başkanlık etmiş, Suger ve Bernard gibi önemli dinî

¹⁷⁵ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre*, s. 184-196; Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184), s. 57-66.

¹⁷⁶ Saint Bernard, *On Consideration*, İngilizce Çev. George Lewis, Clarendon Press, Oxford, 1908, s. 37-41; David Nicolle, *The Second Crusade 1148 Disaster Outside Damascus*, Osprey Publishing Limited, New York, 2009, s. 80-81.

liderler de katılmıştır. Papa III. Eugenius bu meclise katılmamış, yolladığı mektupla VII. Louis'nin kesin desteği olmaksızın bu seferin gerçekleşemeyeceğini düşündüğünü bildirmiştir.¹⁷⁷

Bernard'a yönelik suçlamalar her ne kadar onun itibarına gölge düşürmüş olsa da yine de herkesin üzerinde görüş birliğine vardığı tek isim hâlâ o olduğundan mecliste kendisine yönelik yapılan suçlamalar dile geldiğinde oy birliğiyle yeniden Haçlı Seferi için maddi ve manevi liderin Bernard olmasına karar verilmiştir. Bernard ise hem sağlık problemlerinden hem de Sistersiyenlerin onun kendi manastır sistemleri dışındaki faaliyetlerinden rahatsızlık duyduklarından bu görevi kabul etmemiş, yine bir Sistersiyen keşişi olan Papa III. Eugenius her ne kadar meclisin kararını desteklemiş olsa da sefer kararından vazgeçmiştir. Temmuz 1153'te Papa III. Eugenius'un ve Ağustos 1153'te de Bernard'ın vefatları yeni bir Haçlı Seferi'nin düzenlenmesine engel olmuştur.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Brenda M. Bolton, "The Cistercians and the Aftermath of the Second Crusade", **The Second Crusade and the Cistercians**, ed. Michael Gervers, St. Martin's Press, New York, 1992, s. 131.

¹⁷⁸ Bolton, "The Cistercians and the Aftermath of the Second Crusade", s. 132.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1189-1192)

3. 1. Kilise ve Papalığın Üçüncü Haçlı Seferi Öncesi Durumu

1122 yılında imzalanan Worms Konkordatosu ile papalık ve Alman İmparatorluğu arasında yaşanan “*Tayin Çatışması*” sona ermişse de temelinde kimin daha güçlü olduğu sorunu çözülemediğinden XII. yüzyılın ikinci yarısında yeni sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz bir hal almıştır. Özellikle Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa’nın (1153-1190) papalar ile yaşadığı güç mücadelesi döneme damgasını vurmuş, bu süreçte yaşananlar gelecekteki Haçlı Seferleri’nin niteliğini de değiştirmiştir.

3. 1. 1. XII. Yüzyılın İkinci Yarısında Kilise ve Papalık

Aralık 1149’da Sicilya birliklerinin yardımıyla Roma’ya giren Papa III. Eugenius, şehirde kendisine açıkça gösterilen düşmanlıktan dolayı geri dönmek zorunda kalmış, Alman Kralı III. Konrad’dan yardım istemiştir. III. Konrad bu yardım çağrısı kendisine ulaşmadan Şubat 1152’de vefat edince Papa III. Eugenius bu defa da III. Konrad’ın yeğeni olan yeni İmparator Friedrich Barbarossa ile ilişkilerini düzenleme yoluna gitmiş, ikili arasında anlaşma imzalanarak Friedrich’in papalık topraklarını korumasına, papanın da Friedrich’e Roma’da taç giydirmesine karar verilmiştir. Fakat 1153 Temmuz’unda Papa III. Eugenius’un vefatıyla bu anlaşma uygulanamamıştır. III. Eugenius’un ardından yaşı hayli ilerlemiş olan IV. Anastasius (1153-1154) yalnızca on sekiz ay papalık yapabilmiş, onun vefatıyla da yerine Nicholas Breakspear, IV. Adrianus (IV. Hadrianus) (1154-1159) unvanıyla papa olmuştur.¹⁷⁹

¹⁷⁹ IV. Adrianus hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Schaff, **History of the Christian Church**, s. 61-63.

3. 1. 1. 1. Papa IV. Adrianus – Friedrich Barbarossa Çatışması

IV. Adrianus, tahta yeni geçen bir papa olarak oldukça cüretkâr bir adım atmış, ilk iş olarak Roma'yı Brescia Arnold ve taraftarlarının elinden almak için 1155 yılının başlarında Hristiyanlık tarihinde ilk defa gerçekleşecek bir şey yapmış, bütün Roma şehrini dinî uygulamalardan men etmiştir. Roma'nın yakınlarındaki bütün kiliselere, bebek vaftizleri ve ölenlerin günahlarının bağışlanması dışındaki bütün dinî faaliyetlerin yasaklandığını bildirmiştir. Bu yasaklamanın yaklaşan Paskalya'nın da kutlanamayacağı, dolayısıyla bunun yarattığı manevi çöküntünün yanında şehrin önemli gelir kaynaklarından biri olan hacı akınının da olmayacağı anlamına gelmesi üzerine Roma şehrinin ileri gelenleri Arnold ve taraftarlarını şehirden kovmuş, Papa IV. Adrianus da yasaklamayı kaldırmış ve Paskalya'yı Roma'da kutlamıştır. Aynı günlerde Friedrich, Roma'ya gitmek üzere Alpleri geçmiş, Pavia'da Paskalya'yı kutlarken Lombardların Kralı olarak taç giymiştir. Yakın geçmişte IV. Heinrich ile Papa VII. Gregorius, V. Heinrich ile Papa II. Pascalius arasında yaşananları unutmayan kilise gelen bu habere endişelenmiş, Papa IV. Adrianus iki kardinali Friedrich'e göndererek bir görüşme ayarlamıştır. Haziran 1155'te Campo Grosso'da Papa IV. Adrianus ve Friedrich Barbarossa ilk görüşmelerini gerçekleştirmiş, Friedrich papaya sunması gereken geleneksel sadakat yeminini etmede tereddüt göstermişse de yemini etmiş, 18 Haziran 1155'te de papa Friedrich'e imparatorluk tacını giydirmiştir. Friedrich papalığı koruyacağına, papa da imparatorluğun bütün düşmanlarını gerekli uyarıları yaptıktan sonra uyarıları dikkate alınmazsa aforoz edeceğine dair söz vermiştir. Friedrich Almanya'ya dönmüş, IV. Adrianus da papalığın Normanlarla dost olma siyasetine geri dönerek Sicilya Kralı I. William ile müttefik olmuş, 1156 Benevento Antlaşması ile Sicilya Krallığı'nın üzerindeki feodal hakları tanımıştır.

1157 Ekim'inde Friedrich'in Besançon'da topladığı bir meclise katılan iki papalık elçisi, papanın yolladığı mektubu okumuş, mektupta kullanılan terimlerden imparatorluğun papalığın bir bağıışı, imparatorun da kilisenin bir papazı olduğu sonucunu çıkaran Friedrich İtalya'ya bir sefer düzenlemeye karar vermişse de papa mektubun yanlış anlaşıldığını bildirmiş, Friedrich buna inanmasa da açıklamayı

kabul etmiştir. Besançon mektubu, yeni bir papa-imparator çatışmasının ilkinin ortaya çıktığı olay olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁰

Friedrich Barbarossa, Kasım 1158’de Roncaglia’da topladığı mecliste Milano başpiskoposuna Alman Krallığı’nın isteklerinin tebaası için yasa olduğu kararını aldırması, İtalya da dâhil hükmettiği her yeri kendi otoritesini tanıyan birer şehir haline getirmiştir. Papa IV. Adrianus ise yolladığı mektupta Roma için bir istisna yapılmasını talep etmişse de Friedrich, Roma İmparatoru olarak Roma’da hakkı yoksa başka nerede hakka sahip olacağını belirterek bu isteği reddetmiştir. Nisan 1159’da Friedrich, Sicilya Krallığı ile birlik olan papayı Roma’dan çıkarmış,¹⁸¹ İtalyan şehirleri de bu çatışmada taraf olmaya başlamışlar, papayı destekleyen, ilerde de özerk şehir devletleri haline gelenler “*Guelf*” , imparatorluk taraftarı olanlar ise “*Ghibellin*” adını almışlardır.¹⁸² Yaşanabilecek daha büyük çatışmalar, Papa IV. Adrianus’un Eylül 1159’daki vefatıyla son bulmuşsa da yeni çatışmalar yeni papalarla devam etmiştir.

3. 1. 1. 2. Papa III. Alexander – Papa IV. Victor ve Friedrich Barbarossa Hizipleşmesi

Yaşanan çatışma boyunca sadece İtalyan şehirleri değil kardinaller de kendi içinde papalık ve imparatorluk taraftarları olarak ikiye ayrılmış, bu ayrılık IV. Adrianus’un vefatıyla iyice ortaya çıkmıştır. Siena Kardinali Rolando, papalık taraftarları tarafından III. Alexander (1159-1181) unvanıyla, imparatorluk taraftarları

¹⁸⁰ “The Vesancon Episode”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 410-419; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, s. 236-238; Willermus Tyrensis’in **Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)**, s. 98-99; Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising**, s. 142-144, 152-153, 180-186. Krş. Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (M.S. 1082-1453)**, s. 115-116; aynı yazar, **The Popes**, s. 138-148; Austin Lane Poole, “Frederick Barbarossa and Germany”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 390-392; Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 134-135; Hughes, **A History of the Church**, s. 303-306; Collins, **Keepers of the Keys of Heaven**, s. 228-229.

¹⁸¹ Otto von Freising, **The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising**, s. 221-223, 282. Krş. Davies, **Avrupa Tarihi**, s. 379-380; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (M.S. 1082-1453)**, s. 132-133; Hughes, **A History of the Church**, s. 306-307.

¹⁸² Konu hakkında detaylı bilgi için Bkz: Catia Di Girolamo, “Guelfler ve Ghibellinler”, **Orta Çağ Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, Ed. Umberto Eco, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 47.

tarafından da Azize Cecilia Kardinali Octavianus IV. Victor (1159-1164) unvanıyla papa seçilmiştir. Bu durum bazı kesimler tarafından kabul görmeyince Friedrich, Şubat 1160'da Pavia'da yeni bir konsey toplanmasını ve her iki papanın da konseye katılmasını istemiştir. IV. Victor bu teklifi kabul ederken III. Alexander kendi izni olmadan böyle bir konseyin toplanacak olmasını doğru bulmadığından konseye katılmayarak durumu protesto etti. Konseye katılanlar oy birliğiyle IV. Victor'ı meşru papa ilan etmiştir. III. Alexander da Mart 1160'da hem aforoz edildi hem de papa ve imparator karşıtı sayıldı.¹⁸³

IV. Victor ve III. Alexander arasında yaşanan bu durum Avrupa'nın diğer kralları arasında da etkili oldu. Lombardiya, Sicilya, İngiltere ve Fransa krallarının desteğini alan III. Alexander hem Friedrich'i hem de IV. Victor'u aforoz etti. Ardından papalık şehirleri olan ve Sicilya Krallığı'na yakın bulunan Terracina ve Anagni'de yaklaşık iki yıl geçiren III. Alexander, 1161'in son günlerinde bir Sicilya gemisiyle Fransa'ya giderek 1165'e kadar burada kaldı. III. Alexander burada Fransa Kralı VII. Louis tarafından tanınmış, kaldığı süre boyunca da İngiltere, Fransa, Sicilya, Macaristan, Venedik, Lombardiya ve hatta Bizans İmparatorluğu'nu Friedrich'e karşı birleştirmeye çalışmıştır. Özellikle İngiltere Kralı II. Henry (1154-1189) ile ilk başlarda oldukça sıkı müttefik olan III. Alexander, 1163-1164 yılları arasında II. Henry ile Canterbury Başpiskoposu Samuel Becket arasında yaşanan çatışmada Becket'i koruyarak onu savunmuş, Becket'in öldürülmesinden sonra ise ikili yine anlaşmışlardır.¹⁸⁴

1164'te vefat eden IV. Victor'un yerine III. Pascalis (1164-1168) papa seçilmiş fakat III. Alexander da Roma Senatosu tarafından şehre davet edilmiştir. III. Alexander I. Friedrich'in tüm engelleme çabalarına rağmen 1165 Kasım'ında şehre

¹⁸³ Ugo Balzani, "Frederick Barbarossa and the Lombard League", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 415-434; Pınar Ülgen, "Orta Çağ'daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa", **Orta Çağ'da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 283-286; Norwich, **The Popes**, s. 149-151. Ayrıca Pavia Konseyi hakkında detaylı bilgi için Bkz.: "The Struggle Between Frederick Barbarossa and Alexander III", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 420-430.

¹⁸⁴ Samuel Beckett hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Schaff, **History of the Christian Church**, s. 162-173.

girmeyi başarmış, Papa III. Pascalıs de Tuscany'e kaçmıştır. 29 Eylül 1167'de Friedrich'in Roma'ya girmesiyle bu defa şehirden kaçan sade bir hacı kılığında III. Alexander olmuş, sağ salım Benevento'ya gidebilmiş, burada Lombardlar tarafından lider ilan edilerek bir papa olarak prestijini günden güne artırmıştır. III. Pascalıs ise destekçilerinin Roma'dan ayrılmasıyla oldukça zor günler yaşamış, vefatından sonra yerine III. Callixtus (1168-1178) papa seçilmiştir. III. Alexander bu süre zarfında Roma'ya yine davet edilmişse de büyük bir etki sahibi olduğu Benevento, Terracina ve Anagni bölgesini bırakmayarak teklifi reddetmiştir. 29 Mayıs 1176'da Milano'nun hemen dışında yer alan Legnano'da Lombardlarla yaptığı savaşta ordusunun büyük bir çoğunluğunu yitiren Friedrich, sadece bu savaşı değil III. Alexander'a karşı yürüttüğü mücadeleyi de kaybettiğini anlamıştır çünkü kendi imparatorluğunun büyük bir kısmı da dahil olmak üzere her yerde III. Alexander meşru papa sayılmıştır. Friedrich'in yolladığı elçiler ile III. Alexander, kendisi ile imparator arasında Venedik'te tasdik edilecek olan ön barış şartlarını hazırlamış, 1177 yılında da on sekiz yıl süren mücadeleden sonra Venedik Barışı imzalanmıştır.¹⁸⁵ Friedrich'in aforozu kaldırılmış, imparator da papaya bağlılığını ilan etmiştir. 12 Mart 1178'de büyük bir zaferle Roma'ya giren Papa III. Alexander, 1179 yılında Venedik Barışı'nın onaylanacağı III. Lateran Konsili'ni toplamıştır.¹⁸⁶

3. 1. 1. 3. III. Lateran Konsili (1179) ve Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Ağırlıklı olarak İtalyan ve Fransız piskoposların aynı zamanda Almanya, İspanya, İngiltere, İskoçya ve İrlanda'dan piskoposların da katıldığı, Kutsal Topraklar'dan gelen yedi delege ve Bizans Kilisesi'nden gelen bir gözlemci ile

¹⁸⁵ "The Struggle Between Frederick Barbarossa and Alexander III", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, s. 425-430; Ülgen, "Orta Çağ'daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa", s. 297-301.

¹⁸⁶ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, s. 281; Willermus Tyrensis'in **Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)**, s. 132. Krş. Schaff, **History of the Christian Church**, s. 63-67; Norwich, **The Popes**, s. 151-158; Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 135-136; Hughes, **A History of the Church**, s. 307-310; O'Malley, **History of the Popes From Peter to the Present**, s. 122-123; Balzani, "Frederick Barbarossa and the Lombard League", s. 446-448; Collins, **Keepers of the Keys of Heaven**, s. 239-242.

birçok manastır başkanıyla prens temsilcisinin de hazır bulunduğu konsil 5-19 Mart 1179 tarihleri arasında toplanmıştır. Konsilde alınan kararların yirmi yedisi günümüzde de hâlâ geçerliliğini korumaya devam etmektedir. 1123'te Papa II. Calixtus tarafından toplanan I. Lateran Konsili ve 1139'da Papa II. Innocentius tarafından toplanan II. Lateran Konsili gibi bu konsil de papalığın yaşadığı bir hizipleşme sonrası toplanmış ve konsilde papalık seçimlerinde rakip papa seçimlerini önlemek için seçim, günümüzde de hâlâ geçerliliğini koruyan, üçte iki çoğunluğun kararına göre kardinallerin eline bırakılmış, itiraz durumunda aforoz cezasının uygulanmasına karar verilerek dışarıdan herhangi bir müdahalenin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte muhalif papaların aldığı tüm kararlar geçersiz ilan edilerek Papa III. Alexander'ın otoritesi ve liderliği vurgulanmıştır.¹⁸⁷

III. Lateran Konsili'nde ilk defa "*heretiklere*" yani Katolik inancının dışında ortaya çıkan yeni anlayışlara meyledenlere, halk kitleleri arasında dinden sapanlara özellikle de Fransa'nın güneyinde ortaya çıkan Katharlara karşı bir dizi karar da alınmıştır; kilisenin düzenlediği cenaze ve gömme töreni Katharlara yasaklanmış, ayrıca Katharlara yapılacak yiyecek ve barınma yardımı ile onlarla yapılacak ticari faaliyetler de yasaklanmıştır. Anavatanlarından uzakta, Kutsal Topraklar'daki inançsızlara karşı savaşan Haçlılar için vadedilen günahların affı, şimdi anavatandaki heretiklere karşı savaşacak olan Hristiyanlara da vadedilmiş, dolayısıyla alınan bu kararlar XIII. yüzyılda yaşanacak olan heretik karşıtı Haçlı Seferleri'ne de zemin hazırlamıştır.¹⁸⁸

Konsilde Haçlı Seferleri ile ilgili alınan diğer bir kararda da bir Hristiyanın bir Müslümana yardım etmesi ve silah temin etmesi yasaklanmış aynı zamanda Haçlıların düşmanı olan Müslümanlara yardım edecek olan Hristiyanlara da aforoz

¹⁸⁷ "Decree of the Lateran Council of 1179 A. D.", **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 336-337; Balzani, "Frederick Barbarossa and the Lombard League", s. 451; Dvornik, **Konsiller Tarihi: İznik'ten II. Vatikan'a**, s. 37-38; Bellito, **The General Councils**, s. 51-53; Norwich, **The Popes**, s. 158-159; Schaff, **History of the Christian Church**, s. 67

¹⁸⁸ Katharlara karşı yapılacak Haçlı Seferleri, çalışmamızın Dördüncü Bölümü'nde anlatılacaktır.

edilme, malını mülkünü kaybetme ve esir edilme cezaları getirilmiş, Yahudi ya da Müslüman birinin Hristiyan birini hizmetine alması da yasaklanmıştır.¹⁸⁹

Papa III. Alexander her ne kadar imparatorlukla barış sağlamayı başarmışsa da aynı durum Roma şehri için geçerli olmamış, Lateran Konsili'nin toplanmasından sonra şehirde kendisine duyulan düşmanlıktan dolayı 1179'un yazında şehri terk etmiş, Ağustos 1181'de Roma'nın kuzeyinde yer alan Viterbo'ya bağlı Civita Castellana'da vefat etmiştir. Yerine Sistersiyen hareketine bağlı olarak eğitim görmüş, 1141'de II. Innocentius'un papalığı sırasında kardinal, 1159'da da Ostia piskoposu yapılan ve 1777'de Friedrich ile yapılan barış görüşmelerinde bulunan İtalya doğumlu Ubaldo Allucingoli III. Lucius (1181-1185) unvanıyla yeni seçim yasasına uygun olarak papa seçilmiştir.

Papa III. Lucius da tıpkı selefi gibi Roma'da şehirde kalamadığından Segni'ye gitmek zorunda kalmıştır. III. Lucius 1184 yılında Verona'da topladığı sinodda, Friedrich ile her ne kadar başka konularda oldukça gergin bir ilişki içinde olsalar da heretikler üzerine alınan kararlarda görüş birliğine varmışlar, III. Lateran Konsili'nde alınan kararların sıkı birer uygulayıcısı olarak Orta Çağ kilisesi ve papalığının en önemli kurumlarından biri olan Engizisyon Mahkemeleri'nin temellerini atmışlardır.¹⁹⁰ III. Lucius bu sinodda alınan kararlarla "*Ad Abolendam*" (Yasaklamalar Hakkında) adlı bir papalık genelgesi yayınlarak heretikleri araştırma, sorgulama ve cezalandırma görevini resmen piskoposlara vermiştir.¹⁹¹ Papa III. Lucius bu sinodda Friedrich'in oğlu Heinrich'i II. Roger'nin kızı Constance ile nişanlayarak Sicilya tahtına vâris olduğu haberini almıştır. Bu haber Sicilya'nın

¹⁸⁹ Hughes, **A History of the Church**, s. 310-313.

¹⁹⁰ Engizisyon Mahkemeleri'nin kuruluş tarihi hakkında tarihçiler arasında bir görüş birliği olmasa da Papa III. Lucius'un 1184 Verona Sinodu'nda heretikler için özel olarak aldırıldığı kararlarla bu mahkemelerin temellerinin atıldığı kabul edilmektedir. Alınan kararlar için Bkz.: Guy Testas, Jean Testas, **Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet Engizisyon**, Çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003, s. 13-15. Engizisyon Mahkemeleri hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bkz.: Kürşat Demirci, "Engizisyon", **DİA**, C. XI, İstanbul, 1995, s. 238-240; Ahmet Hikmet Eroğlu, "Farklı İnancı Tehdit Olarak Algılamının Sonucu: Engizisyon Terörü", **Dini Araştırmalar**, C. 7, S. 20, 2004, s. 93-100, Mehmet Eşgin, "Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları", **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 1, 2012, s. 91-99.

¹⁹¹ Sean Martin, **Ortaçağ'da Avrupa'da Alevi Hareketi Katharlar**, Türkçe Çev. Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2009, s. 60-63.

da imparatorluğun bir parçası haline geleceğinin ve papalığın dört bir yandan kuşatılacağı anlamına gelmekteydi.¹⁹²

1185'te Verona'da vefat eden III. Lucius'un yerine Milano başpiskoposu olan Umberto Crivelli III. Urbanus (1185-1187) unvanıyla papa seçilmiştir. Roma'ya dönmek için herhangi bir çaba göstermeyip selefi gibi Verona'da kalan III. Urbanus, Heinrich ve Constance'ın Milano Katedrali'ndeki düğününe temsilcilerini göndermişse de Friedrich'in, oğlunu müşterek imparator olarak taçlandırma isteğini reddetmiştir. Papalık ile imparatorluk arasındaki ilişkiler Friedrich'in oğlu Heinrich'e papalık devletlerini istila ve işgal ederek papayı teslim olmaya zorlamasını emrettiğinde iyice bozulmuş, 1187 yılının Ekim ayında papanın ani ölümüyle Friedrich yeni bir aforozdan kurtulmuştur. Papanın bu ani ölümü genellikle Kudüs'ün Müslümanlar tarafından geri alınması haberinden dolayı duyduğu derin üzüntüye bağlanmaktadır.¹⁹³

3. 2. Üçüncü Haçlı Seferi'ne Doğru

3. 2. 1. Papa VIII. Gregorius ve Papa III. Clemens'in Haçlı Seferi Çağrısı

1174'te Suriye ve Mısır hükümdarı Nureddin Zengi'nin vefatının ardından bağımsızlığını ilan eden Selahaddin Eyyûbî,¹⁹⁴ 1185'te Eyyûbîler Devletini kurmuş, Kudüs Kralı Guy de Lusignan ile 4 Temmuz 1187'de yaptığı Hittin Savaşı'nı

¹⁹² Davies, **Avrupa Tarihi**, s. 380; Norwich, **The Popes**, s. 159; Hughes, **A History of the Church**, s. 314-316.

¹⁹³ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, C. II, s. 457. Krş. Austin Lane Poole, "The Emperor Henry VI", **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 455-457; Balzani, "Frederick Barbarossa and the Lombard League", s. 452-453; Norwich, **The Popes**, s. 159-160; Mayer, **The Crusades**, 139; Hughes, **A History of the Church**, s. 316; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, 3c., 3 bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, C. III, 2008, s. 3-4; Tyerman, **God's War**, s. 374.

¹⁹⁴ Selahaddin 1138 yılında günümüzdeki Irak sınırlarında yer alan Tikrit'te doğmuştur. Babası Necmeddin Eyyûb bu sırada Selçukluların Tikrit valisiydi. Necmeddin Musul Atabeyi İmadeddin Zengi ile dostluk kurmuş ve onun daveti üzerine Musul'a giderek hizmetine girmiştir. Selahaddin'in amcası Şirkuh da Nureddin'in komutanlarından biriydi ve Mısır Seferleri sırasında Selahaddin de amcasının yanında bu seferlere katılmış, amcası öldüğünde de Selahaddin onun yerini alarak fethettiği toprakların valisi olmuştur.

kazanmasının ardından 2 Ekim 1187’de Kudüs’ü almıştı.¹⁹⁵ Hittin yenilgisi ve Kudüs’ün Müslümanlar tarafından fethedilmesinin ardından Haçlılar Sur’da toplanarak Avrupa’dan acil yardım çağrısında bulunmak üzere Sur Başpiskoposu Josias’ı Sicilya’ya göndermeye karar vermişler, Sicilya Kralı II. William (1166-1189) da Josias’ın yardım talebi üzerine bir filoyu Suriye sahillerine yollama kararı almıştı.¹⁹⁶ Josias buradan Roma’ya geçerek durumu hasta olan Papa III. Urbanus’a (1185-1187) bildirmiş, papa da daha önce belirttiğimiz üzere Kudüs’ün kaybedilmesinden duyduğu derin üzüntü üzerine kısa bir süre sonra 1187 Ekim’inde hayatını kaybetmişti.

III. Urbanus’un halefi Papa VIII. Gregorius (1187), 29 Ekim’de hemen bir papalık genelgesi olan “*Audita Tremendi*”yi yayınlarak Hittin’deki felaketin tüm Hristiyanları yasa boğduğundan söz etmiş, diğer papalık genelgelerinden farklı olarak Selahaddin’i şeytana benzeterek ilk defa düşmanın adını zikretmiş, Müslümanları Hristiyan kanına susayan, kutsal yerleri kirleten vahşi barbarlar olarak tanımlamıştır. Ayrıca Hristiyanların başına neden bu felaketlerin geldiğini Urfa’nın düşüşünden sonra pişmanlık göstermeden doğuda yaşayan Hristiyanlar ve en az onlar kadar günahkâr olan Avrupa’da yaşanan Hristiyanlar şeklinde açıklamıştır. Papa, Hristiyanların günahlarından arınmak istiyorlarsa para ya da dünyevi zafer için değil gösterişte bulunmadan Tanrı adına Haçlı Seferi’ne katılınması gerektiğini söylemiş,

¹⁹⁵ **Chronique d’Ernoul**, Türkçe Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, **Ernoul Kroniği**, Kronik Kitap, İstanbul, 2019, s. 139-185; İbnü’l-Esîr, **İslam Tarihi El-Kâmil Fi’t-Tarih Tercümesi**, C. XI, s. 342 vd.; Ebû’l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 415 vd.; İbn Kalânîsî, **The Damascus Chronicle**, s. 328 vd.; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, s. 358-359, 373 vd.; **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)**, s. 195-196, 205 vd. Krş. David Nicolle, “Hattin 1187”, **God’s Warriors, Crusaders and the Battle for Jerusalem**, ed. Helen Nicholson, David Nicolle, Osprey Publishing, New York, 2005, s. 6-85; Ahmed Ağırakça, **Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs’ün Yeniden Fethi**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2014, s. 31-33, 88-89; Mayer, **The Crusades**, s. 124-125; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 141; Hughes, **A History of the Church**, s. 318-320; Ali Muhammed Udeh el-Gamidi, “Haçlılara Karşı Salahaddin Eyyubî’nin Cihad Stratejisi”, **Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selâhaddin-i Eyyubî Sempozyumu 23-24 Kasım 1996**, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır, S. 7, 1997, s. 214-226; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (M.S. 1082-1453)**, s. 152-153; Stephen O’Shea, **İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık**, Çev. Egemen Demircioğlu, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 205-263; Hallam, **Chronicles of the Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam**, s. 151-162.

¹⁹⁶ Sicilya Krallığı ve Haçlı Seferleri hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Helene Wieruszowski, “The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades ”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 3-44.

genelgeyi böyle bir durumda yas tutmayanların dinini ve insanlığını yitirdiğini söyleyerek sonlandırmıştır. Ayrıca Kutsal Topraklar’a gidenlerin ailelerinin ve mallarının kilisenin koruması altında olacağını ve borçlardan muaf tutulacaklarını, öldükten sonra ebedî hayata kavuşacaklarını vadetmiştir. Hatta papa “*Tanrı Barışı*” çağrısıyla bütün Hristiyan kralları yedi yıllık bir ateşkes ve barış dönemine davet ederek uymayanları da aforoz ile tehdit etmiştir.¹⁹⁷ İkinci Haçlı Seferi öncesinde Papa III. Eugenius’un yayınladığı “*Quantum Praedecessores*” doğrudan Fransa Kralı VII. Louis’e hitaben onu sefere ikna etmek için yazılmışken Papa VIII. Gregorius’un “*Audita Tremendi*”si doğrudan herhangi bir isme değil, bütün Hristiyanlara yazılmıştır çünkü öncelikle Hristiyanların Haçlı Seferi’ne katılmalarını bir görev olarak algılamalarının sağlanması gerekmiştir. Buradaki amaç dünyevi otoriteleri ikna etmekten çok halkı ikna etmektir. Papa VII. Gregorius genelgenin yarattığı etkileri göremeden 17 Aralık 1187’de vefat etmiştir.¹⁹⁸

VIII. Gregorius’un halefi III. Clemens (1187-1191) derhal Fransa ve Almanya’da Haçlı Seferi çağrılarını yapacak Surlu Başpiskopos Josias ile eski Clairvaux Başrahibi Albbanolu Kardinal Heinrich’i kendi temsilcileri olarak atamış ayrıca halkın bir araya geldiği ayin günlerine ve önemli dinî şenliklere denk getirilen askere gönüllü yazılma günleri ile sefere katılımın artmasını sağlamıştır. İngiltere topraklarında da 1188 Ocak ve Şubat aylarında toplantılar düzenlenmiş, Canterbury Piskoposu ve eski Sisteryen başrahibi Baldwin’in bizzat gönüllü olarak haçı sahiplenip büyük bir vaaz turuna çıkması ile de gönüllü sayısında artış olmuştur. İlk defa katılımcılarda belirgin bir Haçlı kimliği duygusu yarattığı düşünülen, belgelerde “*crucesignatus*” (haçın imzasını taşıyanlar) şeklinde geçen bir tabir de kullanılmış, sefere katılanlar daha önceleri hacı, seyyah, İsa’nın askerleri gibi tanımlamalara sahipken artık “*crucesignatus*” şeklinde tanımlanmışlar dolayısıyla bu

¹⁹⁷ Mustafa Alıcı, “Saladin: Latin Kaynaklarında Selahaddin Eyyubî”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 11, 2017, s. 144-145; Yusuf Polat, “Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyubî”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 11, S. 55, Şubat 2018, s. 277; Tyerman, **God’s War**, s. 375-377.

¹⁹⁸ Alıcı, “Saladin: Latin Kaynaklarında Selahaddin Eyyubî”, s. 144-145; Polat, “Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyubî”, s. 277; Tyerman, **God’s War**, s. 375-377. *Audita Tremendi*’nin detaylı bir incelemesi için Bkz.: Pilhage, “The Power of God: A Study of Power in Medieval Religious Discourse Regarding the Crusades”, s. 30-34; “The Crusade of Friderick Barbarossa”, İngilizce Çev. G. A. Loud, **The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts**, Burlington, 2010, s. 37-38.

tabir sonraki yıllarda Haçlılar kavramının oluşmasına sebep olan en büyük etkenlerden biri olarak görülmüştür. Ayrıca Hz İsa'nın kanlı tasvirleri yapılarak bir Müslüman tarafından dövülürken ve Selahaddin'in ordusuna ait atların Kutsal Mezar Kilisesi'ne bağlandıklarını ve mabedi kirlettiklerini gösteren çizimler de yapılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi artık Selahaddin, bütün Müslümanları temsilen bir tek düşman haline getirilerek düşmanın tanımı diğer Haçlı Seferleri'nden farklı olarak değişmiştir. Bütün bu faaliyetler, Avrupa'da büyük bir hareketlilik oluşturarak on binlerce Hristiyanın sefere katılmasını sağlamıştır.¹⁹⁹

İkinci Haçlı Seferi'nde olduğu gibi bu seferde de kralların katılımı çok önemli olmuş çünkü krallarına bağlı olan prensler ve askerler de sefere katılmak için gönüllü olmuşlardır. Fakat bu sırada Avrupa'da İngilizler ile Fransızlar arasında Normandiya hâkimiyeti için savaş devam etmekteydi. Yaşanan gelişmeler üzerine 1188 yılının Ocak ayında iki devlet arasında ateşkes antlaşması yapmak üzere toplanıldığında Surlu Başpiskopos Josias da doğuda yaşanan felaketi anlatmak için toplantıya katılmış, yapılan görüşmelerin neticesinde de Fransa Kralı II. Philippe Auguste (1180-1223) ve İngiltere Kralı II. Henry'nin (1154-1189) Haçlı Seferi'ne katılımı birlikte kabul etmiştir.²⁰⁰ Kral II. Henry'nin oğlu Richard (Aslan Yürekli Richard) ise Kasım 1187'de haç için yemin etmişti.²⁰¹

¹⁹⁹ Ernoul Kroniği, s. 191-192; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, Türkçe Çev. Abdülkerim Özaydın, *İslâm Tarihi İbnü'l-Esîr el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi*, C. XII, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987, s. 32. Krş. Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 377-379; Tyerman, *God's War*, 375-376, 383-385; Michael Markowski, "Crucesignatus: Its Origins and Early Usage", *Journal of Medieval History*, S. 10, 1984, s. 157-165.

²⁰⁰ Fransa'da bölgesel egemenlik ve politik denetim açısından Kral VII. Louis ve onun yerine geçen oğlu II. Philippe Auguste'un yetkileri gerçekte kısıtlıydı. Kral VII. Louis'in eşi Kraliçe Eleonore, kraldan ayrılarak Anjou Kontu Henry ile evlenmiş, 1154 yılında dük II. Henry olarak İngiltere tahtına geçmişti. Bu konuda detaylı bilgi için Bkz.: Ernoul Kroniği s. 191-192. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, s. 5-8; Sidney Painter, "The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus", *A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311*, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 45-86; Mayer, *The Crusades*, s. 139. Kral II. Henry ile ilgili detaylı bilgi için Bkz.: Doris M Stenton, "Henry II", *The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy*, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926, s. 554-591; Durant, *The Age of Faith*, s. 599; Tyerman, *God's War*, 378.

²⁰¹ İngiltere Kralı II. Henry ile Akitanyalı Eleanor'un oğlu olarak 8 Eylül 1157'de Oxford'da doğmuştur. 1169'da Fransız Kralı VII. Louis'ye bağlılık yemini ederek Akitanya dükü olmuştur. Bir yandan Akitanya gibi sorunlu bir bölgede istikrarı sağlamış diğer yandan da Angevin ve Capet hanedanları arasındaki bölücü politikalarda yer almıştır. Bkz.: Mayer, *The Crusades* Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (M.S. 1082-1453)*, s. 153; Hallam, *Chronicles of the Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam*, s. 152, 165.

Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, daha önce de belirtildiği gibi amcası III. Konrad'ın yanında İkinci Haçlı Seferi'ne katılmış, Müslümanlara karşı sürekli tekrar savaşıma isteği duymuştur. Papa III. Urbanus'un halefi VIII. Gregorius ile barış yapmış, bu barışı III. Clemens zamanında devam ettirerek 27 Mart 1188'de o da diğer krallar gibi haçı kabul etmiş, sefer hazırlıklarını ise ancak bir yılda tamamlayabilmiştir. Friedrich hem yetmiş yaşında olduğundan Avrupa'daki en yaşlı devlet adamı hem de Baltık kıyılarından Adriyatik ve Akdeniz'e kadar uzanan toprakların sahibi olarak Fransa ve İngiltere krallarından her bakımdan üstündü. Dolayısıyla çoğu çağdaşı tarafından Haçlı Seferi'nin lideri olacağı düşünülmekteydi.

202

Friedrich imparatorluğunun idaresini büyük oğlu VI. Heinrich'e bırakıp ikinci oğlu Schwaben dükü Friedrich'i seferde yanına almayı planlamış, sefer için devlet hazinesinden önemli bir miktar ayırarak maddi bakımdan herhangi bir sorunla karşılaşmamak için sefere katılacaklardan hiç kimsenin teçhizatını tamamlamadan ve yanına iki yıl yetecek kadar para almadan yola çıkmamasını emretmiştir.²⁰³ Aynı zamanda seferde arazilerinden geçmeyi düşündüğü ülkelerin krallarına- Macar Kralı Bela'ya (1173-1196), Bizans İmparatoru II. Isaakios Angelos'a (1185-1195), Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'a (1155-1192) - mektuplar yollamıştır. Bunlarla da yetinmeyerek Filistin'in Hristiyanlara geri verilmesini isteyen bir mektubu da Selahaddin'e yollamıştır. Macar Kralı ve Selçuklu Sultanı olumlu cevap vermiş, Bizans İmparatoru bir elçi heyetini yollayarak ülkeden geçişlerin detaylarını belirlemeyi uygun bulmuştur. Bizans elçileri, seferin gerçek amacının İstanbul olup olmadığına dair imparatorun endişelerini aktarmış, bu endişelerinin giderilmemesi durumundaysa da Almanların imparatorluk topraklarından geçmelerine izin

²⁰² **Ernoul Kroniği**, s. 191. Krş. Edgar N. Johnson, "The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 89; Franco Cardini, "Friedrich Barbarossa ve III. Haçlı Seferi", Türkçe Çev. Lale Tonguç Basmacı, **Ortaçağ Katedraller-Şövalyeler- Şehirler**, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 56-58; Durant, **The Age of Faith**, s. 598-599; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 9.

²⁰³ Emrullah Kaleli, "Haçlı Seferleri'nin Muhtelif Finans Biçimleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 10, S. 50, Haziran 2017, s. 225. Haçlı Seferleri'nin finansmanının nasıl sağlandığı hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bkz.: Simon Lloyd, "The Crusading Movement 1096-1274", **The Oxford Illustrated History of the Crusades**, ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, Oxford, 2001, s. 54-58; Tyerman, **How to Plan a Crusade**, s. 181-227; aynı yazar, **God's War**, s. 389-399.

verilmeyeceğini bildirmiştir. Friedrich de Bizans aleyhine hiçbir girişimde bulunmayacağına dair söz vermiş, Bizans da buna mukabil onlara sefer sırasında rehberlik ederek pazar yerleri tedarik etmeye ve Boğaz'dan serbestçe geçmelerine izin vermiştir. Selahaddin ise sadece Frank esirlerini serbest bırakmayı ve Filistin'deki Latin manastırlarını sahiplerine geri vermeyi kabul ettiğini bildiren bir cevap yazmış, teklifi kabul edilmezse savaşa hazır olduğunu bildirmiştir.²⁰⁴ Bu arada II. Isaakios, Friedrich ile yapılan anlaşmaya uygun olarak hazırlıklara başlamış, Friedrich'in Sırplar ve Selçuklularla da görüşüğünü öğrendiğinden o da Selahaddin Eyyûbî ile iletişime geçerek bir anlaşma yapmış, bu antlaşmaya göre Friedrich'in İstanbul'dan geçişini ertelemeye çalışması kararı alınmıştır.²⁰⁵

İngiltere Kralı II. Henry ve Fransa Kralı II. Philippe Auguste sefer masraflarını karşılamak maksadıyla ülkelerinde “*Selahaddin Vergisi*” adını taşıyan bir vergi koydurarak herkesin gelirinin onda birini Haçlı seferi için vergi olarak ödemesini sağlamış, din adamları da her yana dağılarak heyecanlı vaazlar vermeye başlamıştır. Fransızların göğüslerine kırmızı, İngilizlerin ise beyaz haç takmaları kararlaştırılmıştır. Fakat hazırlıklar ilerlerken iki taraf arasındaki barış bozulmuş, 1188 Haziran'ında Kral II. Henry'nin oğlu Richard'la Toulouse Kontu arasında çıkan çatışma üzerine Fransa Kralı II. Philippe Auguste de bu saldırıya karşılık İngiliz topraklarına, Kral II. Henry de bunu müteakip Fransa topraklarına saldırmıştır. Ocak 1189'da Richard, Fransa Kralı II. Philippe Auguste ile anlaşarak babasına karşı isyan etmiş, Papa III. Clemens hepsini aforoz ile tehdit etmişse de savaş durmamış, Temmuz 1189'da Kral Henry'nin ölümüyle oğlu I. Richard (1189-1199) Eylül'de tahta çıktığında anlaşmazlık son bulabilmiştir.²⁰⁶

²⁰⁴ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 207 vd. Krş. Charles M. Brand, **Byzantium Confronts the West 1180-1204**, Cambridge, Massachusetts, 1968, s. 175; Johnson, “The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI”, s. 91; Mayer, **The Crusades**, s. 140; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 10.

²⁰⁵ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 218; İbnü'l-Esîr, **el-Kâmil fi't-Tarih**, C. XII, s. 47.

²⁰⁶ Richard of Devizes, **Chronicon de Rebus Gestis Ricardi Primi**, İngilizce Çev. J. A. Giles, **Chronicle of the Deeds of Richard I**, London, 1841, s. 5; Ernoul Kroniği, s. 192. Ayrıca Bkz.: Lloyd, “The Crusading Movement 1096-1274”, s. 53-56; Hallam, **Chronicles of the Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam**, s. 165-166; Mayer, **The Crusades**, s. 139-140; Painter, “The Third Crusade: Richard the Lionhearted And Philip Augustus”, s. 47-49; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 3-8; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 145, 154;

3. 3. Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192)

Friedrich, 11 Mayıs 1189'da Kutsal Topraklar'a gitmek için tamamı atlı askerlerden oluşan düzenli ve disiplinli ordusuyla yola çıkarak 23 Haziran'da Bizans topraklarına girmiş, Alman ordusunun Tuna'yı geçmesinin hemen ardından Sırp ve Bulgar çetelerinden kaynaklanan tatsız olaylar yaşanmış, bu durum İstanbul'da endişe yaratmıştır. Yaşanan gerginliğin artması üzerine Friedrich'in Almanya'daki oğlu Heinrich'e yazdığı mektupta İstanbul'a saldırma düşüncesinden bahsettiği, papadan da bu sefer için izin istemesini ve İstanbul'a saldırmak için donanma hazırlamasını emrettiği bilinmektedir.²⁰⁷ Fakat yine de Friedrich ile Bizans İmparatoru II. İsaakios arasında yaşanan restleşmelerden sonra Friedrich Filistin'e varabilmek için öfkelerini kontrol ederek imparatorun sunduğu ordusuyla Boğaziçi'nden değil de Çanakkale Boğazı'ndan geçme teklifini onaylamış, 1190 yılının Mart ayında bütün ordusu ile Gelibolu'ya gelerek Pisa ve Bizans yük gemilerinin yardımıyla Anadolu'ya geçmiştir. Ordu güneye doğru ilerleyip Balıkesir-Alaşehir yoluyla Denizli'ye buradan da Orta Anadolu'ya yönelmiş, bütün bu seyahat boyunca da Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın yıpratma saldırılarına maruz kalmıştır. Açlık, susuzluk ve Türk okçuları Alman ordusuna ağır kayıplar verdirmeye başlamış, 17 Mayıs'ta II. Kılıç Arslan'ın boşalttığı Selçuklu başkenti Konya'ya varan Almanlar burada yiyecek bulamadıklarından Karaman'a, oradan da Toros Dağları'nı aşıp Göksu Nehri'nin açtığı vadiden Silifke'ye doğru yürümüşlerdir. 10 Haziran 1190'da nehri geçip şehre girmeye hazırlanan ordu, önünden muhafız birliğiyle ilerlemiş olan kralları Friedrich'in cesedi ile Göksu Irmağı'nda karşılaştınca, bir kısmı Avrupa'ya geri dönmüş bir kısmı da Friedrich Barbarossa'nın oğlu Friedrich ile Çukurova'dan geçerek Antakya'ya gelmiştir. Burada babasını Antakya Katedrali'ne gömen Friedrich Antakya'da iki ay kaldıktan sonra 4 Ekim'de Akka önüne ulaşmıştır.²⁰⁸

Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 376-377, 384-385; Norwich, **The Popes**, s. 160; Tyerman, **God's War**, s. 381, 431.

²⁰⁷ I. Friedrich'in oğluna yolladığı mektup için Bkz.: "The Crusade of Friderick Barbarossa", **The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts**, s. 70-71; Johnson, "The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI", s. 95-97.

²⁰⁸ **Ernoul Kroniği**, s. 191-192; Richard of Devizes, **Chronicle of the Deeds of Richard I**, s. 15; Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 210-220, 249; İbnü'l-

Friedrich'in aksine hem Fransızlar hem de İngilizler Kutsal Topraklar'a deniz yolu ile gitmek istedikleri için detaylı bir ekonomik planlama yapmış böylece bundan sonraki Haçlı ordularının genellikle deniz yolunu tercih etmesine neden olmuşlardır. Aralık 1189, Mart 1190 ve son olarak da Vezelay'da 2 Temmuz 1190'da krallar biraraya gelerek son hazırlıkları ve paylaşımları gerçekleştirmiş, Vezelay'dan Lyon'a kadar birlikte ilerleyip buradan Sicilya'daki Messina'da buluşmak üzere denize açılmışlardır. Deniz çok dalgalı olduğundan kış aylarını Messina'da geçirdikten sonra Fransa Kralı II. Philippe Auguste 20 Mart 1191'de, İngiliz Kralı I. Richard ise 10 Nisan 1191'de Kutsal Topraklar'a doğru yola çıkmıştır. Aynı gün Papa III. Clemens vefat etmiş yerine III. Celestinus (1191-1198) yeni papa olmuştur.²⁰⁹

Selahaddin Eyyûbî, Hittin zaferinden sonra Haçlıların elinde kalan yerleri almak için harekete geçmiş, 1187 Kasım'ında Sur'u kuşatmış fakat alamamıştır. Selahaddin, Franklar arasındaki geçimsizliği artırmak için esir düşmüş birçok ileri gelen şahsı serbest bırakmış, Kudüs Kralı Guy de Lusignan da bunlardan biri olmuş, Batı'ya dönmek ve İslam'a karşı asla silah kullanmamak şartıyla serbest bırakılmıştır. Guy, ilk önce eşi Kraliçe Sibylle'nin sığındığı Trablus'a gitmiş, Antakya Prinkepsi Bohemund ile anlaştıktan sonra Sur'a geçmiştir. Sur'da Fransız Kralı'nın kuzeni olan Konrad de Monferrat²¹⁰ tarafından şehre alınmadığından Trablus'a dönmüştür. 1189'un ilkbaharında Guy tekrar Sur'a gelmiş, tekrar içeri alınmamıştır. Bu defa şehrin surları altında karargâh kurmuş, Ubaldo'nun

Esîr, **el-Kâmil fi't-Tarih**, C. XII, s. 47; Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 454. Ayrıca Bkz.: Brand, **Byzantium Confronts the West 1180-1204**, s. 176-188; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 10-15; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 150-151; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 387; Hallam, **Chronicles of the Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam**, s. 173-176; Tyerman, **God's War**, s. 417-427; Johnson, "The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI", s. 114-115.

²⁰⁹ Painter, "The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus", s. 49- 50; Norwich, **The Popes**, s. 162; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 32-37; Tyerman, **God's War**, s. 440-446; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 391-393.

²¹⁰ Konrad, 1140'ların ortasında Montferrat markisi V. Guillaume'nin oğlu olarak dünyaya gelmiş, şöhet ve servete kavuşmak için Doğu Akdeniz'de savaşmış, Temmuz 1187'de ise Hittin Savaşı'ndan hemen sonra babasına katılmaya karar vermiştir. Babasının Hittin Savaşı'nda esir düştüğünü öğrenen Konrad, Sur'a çekilmiş ve burada en tecrübeli general olduğu için kendisine Sur'u savunma görevi verilmişti. Selahaddin'in 1187 Eylül'ünde bütün dikkatini Kudüs'e yöneltmesini fırsat bilen Konrad, Sur'u savunmaya hazır hale getirmiştir. Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 446-447; Süryânî Mihail, **Vekayinâme**, s. 283. Ayrıca Bkz.: Painter, "The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus", s. 50-52.

yönetimindeki Pisa donanması tam bu sırada Haçlılara yardıma gelmiştir. Fakat Ubaldo, Konrad ile anlaşamamıştır. Ağustos sonuna doğru Guy hem Pisalıların hem de Sicilyalı yardımcı kuvvetlerin desteğini alarak Akka'ya saldırmak amacıyla kıyı yolundan güneye yönelmiş, 28 Ağustos 1189'da Akka önlerine ulaşmıştır. Bütün sonbahar boyunca karşılıklı saldırılarda bulunulmuş, her iki taraf da kesin bir sonuç alamamıştır. Kış ayları boyunca da Akka önlerinde iki ordu karşı karşıya durmuştur. İlbaharda savaş yeniden başlamış, 5 Mayıs 1190'daki Haçlı saldırısı geri püskürtülmüştür. Selahaddin 19 Mayıs da taarruz ettiyse de geri çekilmiştir. Bir sonraki hamle 25 Temmuz'da Haçlılardan gelmiş ama başarılı olamamıştır.²¹¹

Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın ani ölümüyle onun yerine geçen oğlu Friedrich, küçülmüş ordusuyla 4 Ekim'de 1190'da Akka önüne ulaşmıştır. Sonbahardaki çarpışmalar iki taraf açısından da kesin bir galibiyetle sonlanmadan devam etmiştir.²¹² 1190/91 kış aylarında da Akka önündeki durum değişmemiş fakat Haçlı karargâhında ölenlerin sayısı açlık ve hastalık nedeniyle artmış, aralarında Friedrich'in de olduğu binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Fakat Haçlılar yine de dayanmayı başarmışlar, Şubat sonu ya da Mart başında buğday yüklü küçük bir Hristiyan gemisinin karargâha ulaşmasıyla erzak sorununu halletmişlerdir. Diğer gemilerin gelişi de hem Selahaddin'in hem de Akka'nın durumunu umutsuz kılmıştır; gemiler sadece erzak değil, İngiltere ve Fransa krallarının Filistin sularına ulaştığı haberini de getirmiştir. Fransız filosu Sur'da Konrad de Montferrat tarafından karşılanmış, ikisi birlikte 20 Nisan'da Akka önlerine gelmiştir. Şehri hücumla zapt etmek için Richard'ın Akka'ya ulaşması beklenmiştir. Aslan Yürekli Richard, 6 Haziran'da Sur yakınında karaya çıkmış, burada Kral II. Philippe Auguste ve Konrad'ın emriyle şehre girilmesine izin verilmediği için gemisine tekrar binerek Akka'ya doğru yola çıkmıştır. 8 Haziran'da Akka önündeki Hristiyan ordugahına

²¹¹ Ernoul Kroniği, s. 197, 201-206; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C. XII, s. 39-40; Ebû'l-Farac, *Abûl-Farac Tarihi*, C. II, s. 448-451; Süryânî Mihail, *Vekayinâme*, s. 284. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, s. 16-24; Tyerman, *God's War*, s. 448-452.

²¹² Painter, "The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus", s. 66; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, s. 26-28; Asbridge, *Haçlı Seferleri*, s. 424-426. Bu sırada Kudüs Kraliçesi Sibylle ölmüş, krallığın yeni mirasçısı kızkardeşi Isabella olduğundan Guy de Lusignan'nın krallığı tehlikeye düşmüştür. Guy'den kurtulmak isteyenler önce Isabelle'nin eşiyle olan evliliğini feshetmişler sonra da onu Konrad de Montferrat ile nikahlamışlardır.

varmıŖtır. Akka, 1189 Ağustos’undan beri karadan ve denizden Haçlı ordularının kuşatması altındaydı. Üçüncü Haçlı Seferi ordularının geliŖiyle bekledikleri yardıma kavuşmuşlar, Fransız ve İngiliz donanması Akka limanını tamamen abluka altına almış, bir ay sonra da Ŗehri savunan garnizon kumandanı direnmenin faydasız olduğunu görerek 12 Temmuz 1191 günü, Ŗehri Haçlılara teslim etmiŖtir. Akka bundan sonra yüzyıl boyunca “*İkinci Krallık*” adıyla anılarak Haçlıların başkenti ve idare merkezi olmuştur.²¹³

Akka’nın ele geçirilmesinden sonra Fransa Kralı Philippe bir Haçlı olarak görevini yerine getirdiğini düşündüğünden ordusunun büyük bir kısmını Doğu’da bırakarak ve Richard’a kendisi yurduna dönmeden onun topraklarına saldırmayacağına dair söz vererek 2 Ağustos 1191’de Sur’dan ülkesine dönmek üzere yola çıkmıştır. Aslan Yürekli Richard tüm idareyi kendi elinde toplayarak bir an önce Kudüs’ü geri almak istediğinden ordusunu kıyıdan güneye götürmüş, Selahaddin ve ordusu ise biraz daha içerilerden ilerlemiş, iki ordu 7 Eylül’de Arsuf’ta karşı karşıya gelmişse de savaŖın bir kazananı olmamıştır. Aslan Yürekli Richard ile Selahaddin bir yıl daha Kutsal Topraklar’da büyük bir savaŖa girmeden vakit geçirmişler, Temmuz 1192’de yapılan görüşmede Richard, Kutsal Topraklar’ı terk etmeye ikna olmuştur. Richard, 2 Eylül 1192’de üç yıllık bir barış antlaşması imzalayarak aldığı yerlerin hiçbirini geri vermeyeceğini fakat kendisine Kudüs de dâhil herhangi yeni bir yer verilmeyeceğini kabul etmiştir. Aslan Yürekli Richard 9 Ekim 1192’de, Kutsal Topraklar’dan ülkesine dönmek için denize açılmış, bundan sonraki yıllarını yine rakipleriyle savaŖarak geçirmiş, bir kale muhasarası sırasında kendisine isabet eden bir okun yarası kangrene dönüştüğünden Mart 1199’da vefat etmiştir.²¹⁴

²¹³ Richard of Devizes, **Chronicle of the Deeds of Richard I**, s. 49-66; Ernoul Kroniği, s. 197, 207- 208. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 38-44; Tyerman, **God’s War**, s. 454; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 403-424, 432-448; Painter, “The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus”, s. 66-69.

²¹⁴ Richard of Devizes, **Chronicle of the Deeds of Richard I**, s. 49-66; Ernoul Kroniği, s. 197, 2023-224. Krş. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 66-78; Tyerman, **God’s War**, s. 455-474; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 154-155, 157; Ağırakça, **Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs’ün Yeniden Fethi**, s. 158; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 450-514, 517-518; Painter, “The Third Crusade: Richard the Lionhearted and Philip Augustus”, s. 69-85.

1193 yılında, Selahaddin'in ölümünün ardından hâkimiyet oğulları, kardeşleri ve akrabaları tarafından bölüşülerek kendi aralarında rekabete girdiklerinden Akka etrafındaki Haçlılar karşı harekete geçememişler hatta genelde Haçlılarla barışı tercih etmişlerdir. Haçlılara da bu durumdan Filistin ve Lübnan sahillerinde tutunmak konusunda yararlanmışlardır. Sonuçta Kudüs'ü kurtarmak amacıyla yapılan Üçüncü Haçlı Seferi de hedefine ulaşamadan bitmiştir. Haçlıların baş düşmanı Selahaddin'le müttefik olan Bizans ise Birinci Haçlı Seferi'nden beri Batı'da kendisine karşı biriken düşmanlığın hedefi olacak, Üçüncü Haçlı Seferi'nin hemen akabinde yapılacak Dördüncü Haçlı Seferi ile Batı bu düşmanlığı gösterme fırsatını yakalayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ'NDE KİLİSE ve PAPALIK

(1200-1204)

4. 1. Kilise ve Papalığın Dördüncü Haçlı Seferi Öncesi Durumu

Nisan 1191'de vefat eden III. Clemens'in yerine 14 Nisan'da papa olan III. Celestinus'un (1191-1198) ilk resmî icraatı, babası Friedrich 1190'da Üçüncü Haçlı Seferi sırasında vefat ettiğinde tahta geçen VI. Heinrich'e (1190-1197) 15 Nisan 1191'de imparatorluk tacını giydirmek olmuş fakat hemen ardından Papa III. Celestinus VI. Heinrich'e Sicilya Krallığı üzerindeki hâkimiyet mücadelesinden dolayı tavır almıştır. VI. Heinrich, Sicilya Krallığı'nın vârisesi olan eşi Konstanza'dan bir erkek çocuk sahibi olduğunda, onu hem Alman İmparatorluğu'nun hem de Sicilya'nın vârisi olarak papaya vaftiz ettirmek istemiş, papayı bu konuda ikna edebilmek için de kendisinin yeni bir Haçlı Seferi'ne liderlik edebileceğini göstermiştir. Papa III. Celestinus ise bu vaftiz törenine karşı çıkmıştır.²¹⁵

VI. Heinrich kendi liderliğinde olmasa bile Doğu'ya yapılacak başarılı bir Haçlı Seferi'nin imparatorluğunun kutsallığını artıracak olduğunu dolayısıyla hem kilise ve papalıkla uzlaşma sağlanabileceğini hem de uzun zamandır papalığa bağlı yaşayan Sicilya'daki halka Alman yönetimini daha kolay kabul ettirebileceğini düşündüğünden 1195 Paskalya'sında Haçlı kabul etmiş ardından da sefere katılımı artırmak için çalışmalara başlamıştır. Ağustos ayında da Papa III. Celestinus'un görevlendirdiği vaizler yeni bir sefer çağrısında bulunmak için vaazlar vermeye başlamıştır. VI. Heinrich, Bizans İmparatoru II. Isaakios ile sefer için Bizans İmparatorluğu'ndan istenilen askerî ve mali yardımları müzakere ederken Nisan

²¹⁵ Johnson, "The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI", s. 116-117; Collins, *Keepers of the Keys of Heaven*, s. 243-244; Cermenin, *A Complete History of the Popes of Rome*, s. 455.

1195'te II. Isaakios, kardeşi III. Aleksios Angelos (1195-1203) tarafından tahttan indirilerek kör edilmiştir. VI. Heinrich, III. Aleksios ile de müzakereleri sürdürmüş hatta III. Aleksios "*Alamanikon*" (Alman vergisi) adında özel bir vergi bile koymuştur. 1195 yılının Ekim'inde Gelhhausen'de, Aralık'ta Worms'ta ve 1196'da Mart ayında Würzburg'de yapılan toplantılarda birçok Alman asili Haçı kabul etmiş, sefer hazırlıkları tamamlanarak sefere çıkış tarihi olarak da VI. Heinrich'in İtalya'ya gideceği 1196 Noel'i belirlenmiştir. Alman ordusunun çoğu belirlenen tarihte İtalya'da buluşarak 1197'nin Mart'ından itibaren Akka'ya yelken açmış, Eylül'de de oraya varmayı başarmışlardır. Aynı ay, henüz otuz iki yaşında olan VI. Heinrich yüksek ateşten vefat etmiş, onun vefatını Ocak 1198'de doksan iki yaşındaki Papa III. Celestinus'un vefatı takip etmiştir. Almanlar için Üçüncü Haçlı Seferi'nde Friedrich Barbarossa'nın vefatıyla sonlanan sefer, bu defa da VI. Heinrich'in vefatıyla sona ermiştir. Denilebilir ki VI. Heinrich'in siyasi ortamdan dolayı ülkesini bırakmaktan çekindiği için liderlik etmekten kaçındığı bu Haçlı Seferi belki de İstanbul'un başına Dördüncü Haçlı Seferi sırasında gelecek kadar az da olsa ertelemiştir.²¹⁶

4. 1. 1. XIII. Yüzyıl Başında Kilise ve Papalık

XIII. yüzyılda, genel itibariyle kilise ve papalık en güçlü dönemini yaşamıştır. X. yüzyılda gelişmeye başlayan manastırların güçlenmesi, XII. yüzyılda temelleri atılan Engizisyon'un papalığın en etkin birimi haline gelmesi ve Avrupa'daki ünlü üniversitelerin birçoğunun bu dönemde kurularak düşünce hayatının ilerlemesi hep bu yüzyılda görülen değişimlerdir. Kilise ve papalık da kilise teşkilatını daha da geliştirerek kilise yasaları ile ilgili çalışmalar yapmış, papalar bu yüzyılda özellikle teolojik açıdan oldukça iddialı olmuşlardır.

²¹⁶ John Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, Oxford University Press, Oxford, 1980, s. 22-23; Jonathan Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, Penguin Books, New York, 2004, s. 3; Johnson, "The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI", s. 117-120; Cormenin, **A Complete History of the Popes of Rome**, s. 456-457; Tyerman, **God's War**, s. 488-494; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 157.

4. 1. 1. 1. Papa III. Innocentius (1198-1216)

XIII. yüzyıl, Orta Çağ papalığı açısından çağların en önemlisi, Papa III. Innocentius da papaların en önemlisi olmuştur. Lotario di Segni, 1160 yılı civarında Anagni’de soylu Scolari ailesine mensup olarak doğmuştur. Ailesinde güçlü papalık ilişkileri vardır; 1187-1191 yılları arasında papalık yapmış olan III. Clemens’in yeğeni, 1227-1241 yılları arasında papalık yapacak olan IX. Gregorius’un ise kuzenidir. Papa olmadan önce döneminin en iyi kurumlarında eğitim görmüştür, Paris’te teoloji ve Bologna’da kilise hukuku eğitimlerinden sonra 1190 yılında III. Clemens tarafından, henüz rahip olmadan genç yaşında kardinal yapılmışsa da Papa III. Celestinus kendi ailesi ile Scolari ailesi arasında yaşanan uzun süreli düşmanlıktan dolayı Lotario’yu arka planda tutmuştur. Bu geri plana atılmışlık genç kardinale kendini edebiyata adama fırsatını vererek dinî kitaplar yazmasına vesile olmuştur.²¹⁷

Hız. İsa çarmıha gerildiğinde Hız. Meryem’in çektiği acıyı anlatan “*The Stabat Mater Dolorosa*” adlı ilahinin onun tarafından yazıldığına inanılmaktadır. Diğer kitabı “*De contemptu mundi, sive de miseria conditionis humanae*”²¹⁸ (Dünyayı Hor Görme Üzerine veya İnsanlığın Sefaleti Üzerine) adlı eserinde Lotario, ebedî mutluluğun umudunu bile okuyucusuna sunmadan halka dünyevi hayatın sefilliğini göstermek amacıyla yalın, fakat ısrarlı bir dille insanoğlunun zavallı, gelip geçici ve hassas hayatını tasvir etmiş, insanlığa eziyet veren üç arzuyu para hırsı, şehvet ve açgözlülük olarak sıralayarak içinde yaşadığı günah ve kederle dolu döneme karşı yakarışını dile getirmiştir. Eserin ilk basımı 1148’de Ulm’da, daha sonra 1473’te Lyons’ta ve 1477’de de Nürnberg’de yapılmıştır. Hatta eser o kadar olağan dışı bir

²¹⁷ Papa III. Innocentius’un hayatı hakkında Bkz.: John C. Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant, The Medieval Mediterranean Peoples, Economies and Cultures 400-1500**, 47, Brill, Leiden-Boston, 2003, s. 1-24; Samuel Macauley Jackson, **The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge**, Michigan, Baker Book House, 1959, s. 498-502; John Norman Davidson Kelly, **The Oxford Dictionary of Popes**, Oxford University Press, Oxford, 1986, s. 186-188; Richard P. McBrien, **Lives of the Popes**, New York, Harper, San Francisco, 1997, s. 209-211; Sydney Jones, **The Crusades Biographies**, Thomson Gale, 2005, s. 121-128; Cermenin, **A Complete History of the Popes of Rome**, s. 457-464; Norwich, **The Popes**, s. 164-173.

²¹⁸ Eser hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Juliusz Domański, “Remarks on the Medieval and Renaissance ‘Contempt of the World’ and ‘Human Misery’ (Lotario – Poggio Bracciolini – Erasmus of Rotterdam)”, **Odrodzenie i Reformacja w Polsce**, İngilizce Çev. Kamil O. Kuraszkievicz S. 36, 1992, s. 5-52; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 16-23.

beğeni kazanmıştır ki yedi yüzden az olmayan bir sayıda ayrı ayrı el yazmaları halinde günümüze kadar ulaşmıştır.²¹⁹

Lotario di Segni, otuz yedi yaşında III. Innocentius unvanıyla 8 Ocak 1198’de papalık makamında oturduğunda şu ana kadar papa olanlar arasında en genç olanıydı. Papa olduğu andan itibaren papalığın ne kadar yüce bir makam olduğuna dair inancını ifade eden söylemlerde bulunmaya başlamış, kendi taç giyme töreninde bile düşüncelerini açıklamaktan çekinmemiştir. Ona göre papa, ontolojik açıdan farklı bir konumdadır, belki Tanrı değildir ama insan da değildir, Tanrı ile insan arasında bir varlık olduğundan onun otoritesine sınır çizilemez, papa herkesi yargılayabilir fakat kimse tarafından yargılanamaz dolayısıyla papalık makamının yetkisi de sarsılmazdır. Bunun yanında Hz. İsa’ya düşmanlık besleyenlerin sadece ona değil onun yerine geçen papalara da düşmanlık beslediğini fakat Hz. İsa’nın bütün yetkilerini havarisi Petrus’a verdiğini dolayısıyla bütün papaların Hz. İsa kadar hem kilise üzerinde hem de bütün dünya üzerinde en yüksek otorite olduğunu düşündüğünden daha önceki papalar tarafından kullanılan “*Plenitudo Potatis*” (dinî ve dünyevi gücün her ikisine de sahip) unvanı yanında kendisini Hz. İsa’ya denk tutarak “*Vicarius Christi*” yani “*İsa’nın Vekili*” unvanını da kullanmaya başlamıştır.²²⁰ Papa ile imparatorun ilişkisini güneşin ayla olan ilişkisine benzeten III. Innocentius’un düşüncesine göre ayın ışığını güneşten aldığı gibi imparator da tacının parlaklığını papadan almaktaydı. III. Innocentius’a göre papa sadece batıdakilere değil dünyadaki tüm Hristiyanlara egemen olarak tüm yöneticilerin üzerinde hatta onları atayacak ya da yerlerinden indirecek bir otoriteye sahip olmalıydı. Görüldüğü gibi III. Innocentius tam bir VII. Gregorius taraftarıydı, onun reformlarını kaldığı yerden daha da güçlendirerek gerçekleştirme niyetindeydi ve tıpkı onun gibi laik otoritelerle kimin daha güçlü olduğu konusundaki tartışmalara

²¹⁹ Schaff, **History of the Christian Church**, s. 86-87; Roland H. Bainton, **The Horizon of Christianity**, American Heritage Publishing Co. Inc., New York, 1964, s. 199; Johan Huizinga, **Ortaçağ’ın Günbatımı**, Türkçe Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s. 213; Francesco Stella, “Okul ve Manastır Kültürü”, **Katedraller – Şövalyeler - Şehirler**, Türkçe Çev. Lale Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 517.

²²⁰ Schaff, **History of the Christian Church**, s. 89; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 29; George Ophoff, “Through the Ages: Innocent III”, **The Standard Bearer**, Grand Rapids, Michigan, V. XXII, S. 15, 1946, s. 349-351; Herman Hanko, “Marking the Bulwarks of Zion: Innocent III and Papal Hierarchy (2)”, **The Standard Bearer**, V. VII, S. 12, 2001, s. 282-283.

girmekten de kaçınmayacaktı. Bu düşünceleri doğrultusunda III. Innocentius'un görevine başladığında yaptığı ilk faaliyetler, önceleri sadece imparatora bağlılık yemini eden Roma şehri yöneticilerini kendine yemin ettirerek şehri otoritesi altına alarak kendi adamlarını Kilise'de ve Roma Hükümeti'nde kilit noktalara yerleştirmek olmuştur. Ardından da İngiltere, Fransa, Sicilya, Macaristan, Bohemya, Danimarka, Aragon krallarına ve diğer prenslere, onların sorumluluklarını anlattığı ve papalığa biat etmelerini istediği mektuplar yollamıştır.²²¹

Orta Çağ'da papalığın kendine ait bir ordusu bulunmadığından Papa III. Innocentius aforoz yetkisini etkin bir şekilde kullanmakla kalmamış, kilise yasalarını sivil yasaların üstüne konumlandırarak kralların güçlerini kısıtlayıp onları baskı altında tutmaya çalışmıştır. Bununla birlikte "*Plenitudo Potatis*" anlayışı gereğince Mayıs 1202'de yayınladığı meşhur "*Per Venerabilem*" adlı genelgesinde, cennette en yüksek seviyeye sahip olan Papa'nın, dünyada da en büyük hükümdar olması gerektiğini, kralların meşruiyetinin ancak papa tarafından taç giydirilmekle mümkün olabileceğini ilan etmiştir.²²² Böylelikle Papa III. Innocentius, gücünü Roma dışına da taşımak istemiştir ve bunun için şartlar hiç olmadığı kadar elverişlidir.

Kilise üzerinde baskı kurabilecek tek güce sahip olan Alman İmparatoru VI. Heinrich'in vefatıyla, dul kalmış olan Sicilya vârisesi Konstanza hem krallığı hem de küçük oğlu II. Friderich'i III. Innocentius'un himayesine bırakarak kilisenin Güney İtalya'daki hâkimiyetinin kolayca kurulmasını sağlamıştır fakat yeni bir kral seçilmesi gerekli olduğundan Swabialı Philippe ile Aslan Henry'nin oğlu Otto arasındaki krallık mücadelesine Papa III. Innocentius da dâhil olmuştur. Kendisine bağlılık bildirmesi karşılığında Philip'in tarafını tutup Otto'yu aforoz eden papa daha

²²¹ Constantin Rus-Traian Nojea, "Pope Innocent III (1198-1216) and His Vision of the Jurisdictional Papal Primacy", *Teologia* 4, 2018, s. 60-71; Richard William Southern, *Western Society and the Church in the Middle Ages*, Penguin Books, Oxford, 1970, s. 104; J. A. Watt, "Hostiensis on Per Venerabilem: The Role of the College of Cardinals", *Authority and Power Studies on Medieval Law and Government Presented to Walter Ullman on His Seventieth Birthday*, ed. Brian Tierney ve Peter Linehan, Cambridge, 1980, s. 99-113; Moore, *Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant*, s. 42-43; O'Malley, *A History of the Popes*, s. 124-125; Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık*, s. 110; Godfrey, *1204: The Unholy Crusade*, s. 33; Kenneth Pennington, "Innocent III and the Divine Authority of the Pope", *Popes, Canonists, and Texts 1150-1550 Collected Studies Series*, S. 412, 1993, s. 1-32; Ağaoğulları, *İmparatorluktan Tanrı Devletine*, s. 175.

²²² Rus-Nojea, "Pope Innocent III (1198-1216) and His Vision of the Jurisdictional Papal Primacy", s. 64-67.

sonra da Almanya’da çıkan iç savaşı kazanan Otto’nun (1208-1215) aforozunu kaldırarak onu kral ilan etmiş, kendisine yapılanı unutmayan Otto ise İtalya üzerine yürümüş, bir kez daha 1211 yılında papa tarafından aforoz edilmiştir. Otto’nun vefatı üzerine II. Friedrich (1216-1246) Almanya tahtına papaya bağlılığını bildirerek geçmişse de tahta geçtikten sonra hem Papa III. Innocentius’a hem de seleflerine karşı uzlaşmaz bir tavır takınmıştır.²²³

4. 2 . Dördüncü Haçlı Seferi’ne Doğru

4. 2. 1. Papa III. Innocentius’un Haçlı Seferi Çağrısı ve Sefer Hazırlıkları

III. Innocentius, Ocak 1198’de papa olduğunda VI. Heinrich’in plandığı Alman Haçlı Seferi hazırlıkları devam ediyordu fakat bu seferin sessiz sedasız başarısızlıkla sonuçlanması üzerine papa, yeni bir Haçlı Seferi düzenlemeye karar vermiştir. III. Innocentius, tıpkı II. Urbanus gibi Haçlı Seferleri’nin kilise ve papalığın sorumluluğunda düzenlenmesini gerektiğini, papanın Hristiyanlıktaki en yüksek otorite olmasından dolayı da bunun kendi görevi olduğunu düşünmekteydi. Her ne kadar tahta çıktığında yukarıda da görüldüğü üzere kendisini hemen siyasi çekişmelerin içine atmış olsa da bir yandan da aklındaki Kutsal Topraklar’a gitmek, Avrupa’yı kendi otoritesi altında toplama fikrini gerçekleştirmek için derhal çalışmalara başlamıştır.²²⁴

²²³ **Ernoul Kroniği**, s. 242-243, 245-248. Krş. Edward Peters, “Lotario dei Conti di Segni becomes Pope Innocent III: The Man and the Pope”, **Pope Innocent III and His World**, ed. John Moore, Routledge, London, 1999, s. 3-24; Hughes, **A History of the Church**, s. 361-369; Ophoff, “Through the Ages: Innocent III”, s. 351; Jones, **The Crusade Biographies**, s. 123; Collins, **Keepers of the Keys of Heaven**, s. 254-256; Rus, Nojea, “Pope Innocent III (1198-1216) and His Vision of the Jurisdictional Papal Primacy”, s. 66. Ayrıca Papa III. Innocentius ile krallar arasında yaşanan gelişmeler hakkında detaylı bilgi için Bkz.: Joseph McCabe, **A History of the Popes**, Watts & CO., London, 1939, s. 352-370; Schaff, **History of the Christian Church**, s. 90-97; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 50-76; Norwich, **The Popes**, s. 165, 168-171; Çoban, **Geçmişten Günümüze Papalık**, s. 111.

²²⁴ Edgar H. McNeal, Robert Lee Wolff, “The Fourth Crusade”, **A Short History of the Crusades, The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 153-154; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 44-46; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 158; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 5-7.

III. Innocentius papa seçildikten sadece bir ay sonra Şubat 1198'de Kudüs Patriği Aymar'a yolladığı "*Rex regum*" adı verilen mektubunda ona hem papa olarak seçildiğini bildirmiş hem de Kutsal Topraklar için duyduğu derin endişeden bahsetmiştir. Aynı dönemde İmparator VI. Heinrich'in vefatı üzerine, Kutsal Topraklar'dan dönen Haçlı kontlarına yazdığı "*Quanta sit*" adı verilen mektubunda bu Haçlı Seferi hakkındaki görüşlerini bildirmiştir. Görüldüğü gibi Papa III. Innocentius, Haçlı Seferi düşüncesiyle papalık kariyerinin oldukça erken bir döneminde ilgilenmeye başlamıştır. Ağustos 1198'de ise ileride birkaç değişik şekilde yazılacak olan "*Post Miserabile*" adı verilen mektubunu Avrupa'da birçok yere göndermiştir.²²⁵

Papa III. Innocentius "*Post Miserabile*"de, Haçlı Seferi'ni bir an önce başlatmak ve insanların sefere katılmalarını sağlamak için kutsal savaşın yöntemi ve uygulanmasıyla ilgili bir düzenlemeye girişmiş, ayrıca savaşla ilgisi bulunmayan insanların haça sahip çıkmasını engellemek ve sefere yeterli maddi desteği sağlamak için Batı Kilisesi'nin Haçlı yönetme hakkını üstlenerek asker toplamak, finansmanı ve komuta zincirini de bizzat kendisinin denetleyeceği şekilde düzenlemek için detaylı bir plan hazırlamıştır.²²⁶ III. Innocentius, Üçüncü Haçlı Seferi'nin sınırlı başarıları karşısında hayal kırıklığına uğradığından bahsetmiştir. Tanrı'nın Batı Hristiyanlığının işlediği günahlar yüzünden Haçlıların Doğu Akdeniz'de yenilmesine izin verdiğini düşünen papa inananların dürüst bir yaşama yönlendirilmeli ve tövbe etmek için kendilerine her türlü fırsat verilmesi gerektiğini düşündüğünden bahsederek Batı'daki başpiskopos ve piskoposlara haber göndermiş, Haçlı çağrısında bulunmalarını istemiştir.²²⁷

²²⁵ "*Post Miserabile*"nin tam metni için Bkz.: **The Annals of Roger de Hoveden: Comprising the History of England and of Other Countries of Europe from A.D. 732 to A.D. 1201**, İngilizce Çev. Henry T. Riley, V. II, H.G. Bohn, London, 1853, s. 440-447; **Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre 1187-1291**, ed. Jessalyn Bird, Edward Peters, James M. Powell, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2013, s. 31-37.

²²⁶ Papa III. Innocentius'un sefer için hazırladığı mali planın detayı için Bkz.: Matthew E. Parker, "Papa et Pecunia: Innocent III's Combination of Reform and Fiscal Policy to Finance Crusades", **Mediterranean Historical Review**, 2017, s. 1-22; Tyerman, **God's War**, s. 501-508.

²²⁷ **Crusade and Christendom**, s. 28-37. Ayrıca Bkz.: Pilhage, "The Power of God: A Study of Power in Medieval Religious Discourse Regarding the Crusades", s. 34-39; Mayer, **The Crusades**, s. 196.

Papa III. Innocentius, kardinallerinden Stephen ve Peter Capuano'yı Venedik, Fransa ve İngiltere'de Haçlı Seferi çağrısı yapmakla görevlendirmiş, bununla da yetinmeyerek araçlarla başpiskoposluk bölgesindeki ruhban sınıfını birlikte kullanarak yerel papazları temsilcisi olarak atamış, hatta daha sonra yerel din adamlarına özgürlük vermiştir. Papa Haçlı Seferi'ni vaaz etmek için her piskoposluk bölgesinden iki kişinin, üst düzey din adamları arasından seçilmesini istemiştir. Bütün şehirlerin kontların, baronların kendi kaynaklarına göre iki yıllık bir sefer için hazır olmaları gerektiğini emretmiştir; bu sürenin aynı zamanda katılanların ne kadar savaştıktan sonra bağışlanacağını bildiren süre olduğunu vurgulamıştır. (Bu süre daha sonra bir yıla indirilmiştir.) III. Innocentius Haçlı Seferi'nin düzenlenmesi konusunda üstlendiği ağır görev dolayısıyla seferin başına geçmesine olanak bulunmadığını açıkça belirtmiş ama seferlerde kendini temsil etmesi için yüksek düzeyde papazlar göndermiştir. Ayrıca 5 Kasım 1198'de sefer boyunca kimlerin vaaz verebileceğini de saptayarak vaiz Foulques de Neuilly'i bu görevle yetkilendirmiştir. Piskoposluk yetkisiyle Paris civarında bir Haçlı Seferi canlandırma kampanyası sürdüren Foulques, büyük kalabalıklara vaaz vermiş, insanları işledikleri günahlar yüzünden azarlamıştır.²²⁸

Papa III. Innocentius sadece çağrı yapmakla yetinmeyerek papaların Haçlı hareketini -askerî idaresi dışında- doğrudan idare etme hakkını açık bir şekilde öne sürmeye karar vermiş, her sefer için Haçlılara verilecek maddi ve manevi imtiyazların yanı sıra harcamaların karşılanması için gerekli fonların toplanması ve bu fonlara katkıda bulunacak olan "*decimae*" (vergi) ve sadakayla ilgili ayrıntıları kararlaştırmıştır. Kilisenin bütününe vergiye bağlamaktan başka bir çare olmadığı sonucuna varan III. Innocentius, bunun bir adet ya da yasa olmayacağı ya da bir örnek oluşturmayacağı konusunda piskoposları, özellikle de bu vergiye en çok karşı çıkan Sistersiyenleri ikna ederek onlardan gelebilecek tepkileri önlemiş, kendi gelirinin de onda birini doğuya yardım olarak göndereceğini bildirmiştir. Ruhban sınıfına ödemeleri zorunlu borçları çıkardıktan sonra, bütün gelirlerinin kırkta birini

²²⁸ Ernoul Kroniği, s. 249. Ayrıca Bkz.: **Crusade and Christendom**, s. 35; McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 154-156; Pilhage, "The Power of God: A Study of Power in Medieval Religious Discourse Regarding the Crusades", s. 36; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 35-36. Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 8-9.

ödemelerini emretmiş, birkaç dinine bağlı kişinin ellide birini ödemesine izin verilmiştir. Bununla da yetinmemiş müdavimlerin savaşa katkıda bulunmaları için Avrupa'daki kiliselere bağış kutuları koydurmuştur. Daha da önemlisi, papa bu şekilde mali katkıda bulunanların da Haçlı Seferi'ne katılanlar gibi bağışlanacağını bildirmiştir, zamanla bu kavram Haçlı Seferi ideolojisinin içinde kendine sağlam bir yer bulmuştur. III. Innocentius bir yandan da yönetimi altında sefere katılmanın koşullarını yeniden şekillendirip yürürlüğe koyarak 1198'de ilk kez papalığın tüm ihtiyaçlarına uygun olarak uyarladığı, kesin biçimini almış endüljansı açıklamıştır; Haça sahip çıkanların tüm günahları affolunacak, silah altında oldukları sürece bu dünyada ve öbür dünyada cezalandırılmayacaklardı. Bununla beraber Haçlıların günahları için hem sesli olarak hem de yüreklerinden tövbe etmeleri gerekmektedir. III. Innocentius ayrıca kutsal savaşın arındıran gücünü insanoğlunun fiziksel çabalarından da ayrı tutmuştur; artık kampanya sırasında çekilen acılar ve zorluklar kendi başına ruhun arınması için yeterli görülmemiş, bunun yerine bağışlanma sonucu kazanımlar, bir hayır işlendiği zamanki gibi, Tanrı tarafından bahsedilen bir armağan olarak görülmüştür. Bu belirgin bir değişim olmamakla birlikte Haçlı Seferi'nde ortaya çıkan bir takım dinsel sorunları ortadan kaldırmıştır. Bu bağışlanma yöntemi Batı Kilisesi'nin "*altın standardı*" olmuş, Orta Çağ sonrasında da hemen hemen hiç değişmeden kalmıştır.²²⁹

Papa III. Innocentius, Avrupa'nın o sırada daha önce de anlatıldığı gibi savaş halindeki iki kralına mektup yazarak savaşı ya sonlandırmalarını ya da beş yıllık bir ateşkes yapmalarını söylemiş, bunu yapmadıkları takdirde bölgelerinde dinî faaliyetleri durduracağını söyleyerek uyarıda bulunmuştur. 1199 Ocak ayında Peter Capuano Fransa Kralı II. Philippe'i ve İngiliz Kralı Richard'ı savaşı sonlandırmaya ikna etmişse de Richard birkaç hafta sonra vefat etmiş, II. Philippe ise hali hazırda

²²⁹ Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, Türkçe Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, s. 3. Ayrıca Bkz.: Parker, "Papa et Pecunia: Innocent III's Combination of Reform and Fiscal Policy to Finance Crusades", s. 5; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 36-37; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 167; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 97; Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, s. 55, 63-65, 81; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 524-526; Franco Cardini, "Kudüs Krallığı ve Küçük Derebeylikler", Türkçe Çev. Lale Tonguç Basmacı, **Ortaçağ Katedraller- Şövalyeler- Şehirler**, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014, s. 151; Paul Johnson, **A History of Christianity**, Penguin Books, England, 1991, s. 233.

Üçüncü Haçlı Seferi'ne katıldığından ve papa ile yaşadığı sürtüşmeden dolayı sefere katılmak konusunda çekimser davranmıştır.²³⁰

Papa III. Innocentius sefer hazırlıklarını bir yandan da Bizans İmparatorluğu ile iletişime geçerek tamamlamaya çalışmıştır. Papa 1198 yılının yazında İmparator III. Aleksios'a gönderdiği mektupta, Bizans Kilisesi'nin papanın egemenliği altındaki evrensel Roma Kilisesi ile yeniden birleşerek Hristiyan birliğini oluşturmak istediğini, bu birlikle Kutsal Topraklar'ı geri alarak III. Aleksios'un imparatorluğunu güçlendirebileceğini söylemiş ayrıca Bizans patriğine de Roma Kilisesi'nin Bizans Kilisesi üzerindeki üstünlüğünü iddia eden bir mektup yazmıştır. III. Aleksios 1199 yılının Şubat'ında papaya yazdığı cevabında ise kiliselerin birleşmesi ve Kutsal Topraklar'ın kurtarılmasının elbette Tanrı'nın istediği zaman gerçekleşeceğini söylemiştir. Bizans patriği de yazdığı cevap mektubunda Roma Kilisesi'nin üstünlüğü hakkındaki şüpheleri dile getirmiştir. Papa III. Innocentius da 1199 yılının sonuna doğru her ikisine de oldukça sert yanıtlar vermiştir, patriğe yazdığı mektupta Tanrı'nın kararıyla Roma'nın bütün kiliselerin başı olduğunu bildirmiş, III. Aleksios'a da 3 Kasım 1199'da yazdığı ve "*Multe nobis attulit*" adı verilen mektubunda Kudüs'u kurtarmak için yapılacak Haçlı Seferi'ni ağırdan almakla azarlamış, hem sefer için hem de kiliselerin birliği için daha istekli olması gerektiğini bildirmiştir.²³¹ Fakat ağırdan alan sadece III. Aleksios olmamış III. Innocentius'un tüm vaatleri ve çabaları karşısında Avrupa kralları ve soyluları da sessiz kalmıştır. Soylular, Birinci Haçlı Seferi'nden beri bu harekâtın vazgeçilmez unsurları olmuşlardı. Ancak onlar heyecana gelirse sosyal ilişkileri, akrabalıkları ve derebeylikleri sayesinde gönüllü yazılanların sayısı artabilir ve onların askerî komutası altında bir kutsal savaş gerçekleştirilebilirdi. III. Innocentius, bu sefere şövalyelerin, lordların, hatta kralların katılmasını istemiş ama onlara kendi eşiti ya da müttefiki değil, sadece itaatkâr piyonlar gözüyle bakmıştır, tıpkı III. Aleksios örneğinde olduğu gibi. Beklenenin aksine savaşçılar askere yazılmaya akın etmemiş

²³⁰ Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 35-36; McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 154-155.

²³¹ "*Multe nobis attulit*"ın tam metni için Bkz.: **Crusade and Christendom**, s. 38-42.

ama yoksulların çoğu haçı almaya gelmiştir. Papa seferi 1199 Mart'ında başlatmayı tasarlamışsa da tarih 1199 Kasım'a gelmiştir.²³²

Hiçbir Haçlı Seferi hazırlığının bu kadar detaylı bir şekilde hazırlanmamış ve bir papa tarafından bu kadar tutkulu bir şekilde desteklenmemiş olmasına rağmen katılımın bu kadar az olmasının sebepleri arasında III. Innocentius'un çağrısı yaptığı sırada papalık kariyerinin daha başında ve oldukça genç olması gösterilebilir. Bunun yanında Avrupa'da yayılan heretik akımların da bu cılız çağrıda payı olduğu bilinmektedir, özellikle heretikliğin Haçlı Seferleri'nin doğduğu yer olan Kuzey Fransa'da oldukça yaygınlaştığı göz önüne alınmalıdır. Papa III. Innocentius, 1199 yılının sonbaharında yine Haçlı Seferi için çağrıda bulunduğu "*Graves orientalis terrae*" adı verilen mektuplarını Hristiyan dünyasının birçok yerine yollamış, Haçlı Seferi ruhunu tekrar canlandırmaya çalışmış, özellikle adı Dördüncü Haçlı Seferi ile özdeşleşen vaizi Foulques de Neuilly'in Kasım 1198'den Mayıs 1202'deki vefatına kadar gerçekleştirdiği üstün gayretleri sonucunda birçok soylu sefere katılmak için Haçlı kabul etmiştir.²³³

1199 Kasım'ında Foulques de Neuilly, Champagne Kontu Thibaut'un Ecri Şatosu'na gelmiştir. Genç kont, iki yıl önce Akka'da ölmüş olan Filistin Haçlı Kralı Henri de Champagne'ın kardeşi ve İngiltere ile Fransa krallarının yeğeniydi. Thibaut dost ve komşu şövalye arkadaşlarını büyük bir turnuva için davet etmişti. Yapılan yarışmalardan sonra Thibaut, Blois Kontu Louis, Geoffroi de Villehardouin ve orada bulunan bütün asiller haçı kabul etmişlerdir.²³⁴ Kuzey İtalya'daki asillerin bir kısmı da Marki Boniface de Montferrat'ın idaresinde haçı kabul etmişlerdir. 1200 yılı Şubat ayında Flandra Kontu Baudoin onları izlemiş böylece sefer hazırlıkları fiilen

²³² McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 155; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 34-35; Mayer, **The Crusades**, s. 196-197.

²³³ Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 3-4; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, Türkçe Çev. Beynun Akyavaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 1. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 155-157; **Crusade and Christendom**, s. 30; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 39-40; Durant, **The Age of Faith**, s. 602.

²³⁴ Asillerin Haç'ı kabul etmelerinin doğrudan Foulques de Neuilly'in yaptığı bir konuşmadan sonra olup olmadığı belli değildir zira kaynaklarda onun turnavada olup olmadığı da belirtilmemektedir. Bkz.: Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 3-4; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 1. Ayrıca Bkz.: Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 42. III. Innocentius'un temsilcisi Foulques de Neuilly'e 1198 Kasım'ında gönderdiği mektup için ayrıca Bkz.: Alfred J. Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, Leiden-Boston, Brill, 2008, s. 19-21.

başlamıştır. Görüldüğü gibi Avrupa'nın herhangi bir kralı sefere etkin bir şekilde katılmamıştır; aslında bu durum sefer sırasında krallar arasında çıkabilecek olası bir çekişmeyi önleyeceğinden papanın da işine yaramış, sefere kiliseye ve Haçlı düşüncesine bağlı soyluların katılması, kendi idealleri açısından papayı oldukça tatmin etmiştir. Thibaut, seferin reisi seçilmiş ve bu seferin Mısır üzerine yapılması kararlaştırılmıştır. Çünkü asıl hedef onlara göre Kudüs'ü geri almak için Mısır'a saldırıp İslam'ın gücünü yok etmektir. Ancak Doğu Avrupa üzerinden kara yolu fazla riskli bulunduğundan deniz yoluyla gidilmesi düşünülmüştür. Fakat Flandre Kontu Baudouin dışında hiçbirinin filosu yoktu. Bu nedenle denize, doğudaki Latin Krallıkları'na düzenli olarak erzak ve Haçlı taşıyan Akdeniz'in üç önemli deniz devleti olan Venedik, Cenova, Pisa'nın birisinden açılmayı kararlaştırmışlar, Pisa ve Cenova'nın o sıralarda birbirleriyle savaş halinde olmasından dolayı da Venedik'e²³⁵ altı kişiden oluşan bir elçilik heyeti göndermişlerdir.²³⁶

4. 3. Dördüncü Haçlı Seferi (1200-1204)

Venedik'te toplanan Dördüncü Haçlı ordusu, 1193'ten beri Venedik Doge'u olan Enrico Dandolo tarafından oldukça misafirperver bir şekilde karşılanmış, elçilik heyeti ile Dandolo arasında Nisan/Mart 1201 tarihinde bir anlaşma yapılmıştır. Yapılan anlaşmaya göre Venedik'te toplanması beklenen 35 bin Haçlı için gerekli olan gemiler bir yılda hazır olacak ve Haçlılar bunun karşılığında 85 bin gümüş mark ödeyeceklerdi. Ayrıca anlaşmanın iki şartı vardı; bedelin peşin ödenmesi ve Haçlıların ele geçireceği her şeyin yarısının Venediklilerin olması. Haçlıların ayrıca Venedik ile imzaladıkları bu anlaşma konusunda papanın onayını almak istedikleri görüldü. Geoffroi de Villehardouin, her ne kadar Papa III. Innocentius'un bu

²³⁵ Robert de Clari, Haçlıların Venedik'e yönelmeden önce Pisa ve Cenova'ya da elçiler göndererek filo hazırlamak istediklerini fakat iki devletin de bunu kabul etmediklerini yazmaktadır. Bkz.: Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 13.

²³⁶ Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 3-6; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 13; Ernoul **Kroniği**, s. 248-250. Ayrıca Bkz.: **Crusade and Christendom**, s. 52 vd; McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 158-162; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 102-104; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 39- 48; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 26-27, 39-55; Collins, **Keepers of the Keys of Heaven**, s. 256; Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 188-189; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 96-100; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 168, 170; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 527-528.

anlaşmaya isteyerek onay verdiğini yazmışsa da ²³⁷ papanın daha önce Haçlı Seferleri'ne yönelik hiçbir coşkularını görmediği ve papalığının ilk aylarında Müslümanlara silah, demir ve kereste taşıdıkları için aforozla tehdit ettiği Venediklilerin niyetleri konusunda tedirgindi ve seferin denetiminin kendisinden çıktığını duyduğunda anlaşmayı bir şartla onaylamıştı. Haçlılar doğruluğu, beraberlerinde gidecek papalık temsilcisi tarafından tescil edilecek olan haklı ve esaslı bir dava dışında, Hristiyanlara saldırmaktan geri duracaklardı. Bu andan itibaren III. Innocentius bir yandan desteğini çekerek Haçlıları yola getirmek istemiş, bir yandan da kampanyanın bir şekilde Tanrı'nın isteğine uygun olacağını ummuştur.²³⁸

1201 yılının Mayıs ayında seferin lideri olan Thibaut'n vefat etmesi üzerine Geoffroi de Villehardouin'in önerisiyle Alman Kralı II. Philippe'nin de kuzeni olan Marki Boniface de Montferrat'ın yeni lider olmasına karar verilmiş, Boniface da Venedik'e gelmeden önce kralın yanına uğrayarak bir müddet orada kalmıştı. Bu sırada kör edilen Bizans eski İmparatoru II. Isaakios'un oğlu IV. Aleksios da kaçmayı başararak ablası Irene ile evli olan kralın yanına gelmişti. Üçlü öyle görünüyor ki burada 1201-1202 kış aylarında Haçlı Seferi'nin yönünü değiştirerek İstanbul'a uğramayı ve III. Aleksios'u tahttan indirmeyi kararlaştırmışlardır. Böyle bir plan değişikliğinin Papa III. Innocentius'a onaylatılması gerektiğinden IV. Aleksios, Şubat 1202'de Roma'ya gitmiş, III. Aleksios'u tahttan indirmek için yardım istemişse de papa Haçlı Seferi'nin böylesine şaibeli ve riskli bir amaçla kullanılmasını onaylamadığından IV. Aleksios'a red cevabı vermiştir. Mart ayında da Boniface de Montferrat Haçlı Seferi ile ilgili düzenlemeleri papa ile görüşmek için Roma'ya gelmiş, papa bir kez daha Haçlı Seferi'ni İstanbul üzerinden yapma planının söz konusu bile olamayacağını açıkça ifade ederek Haçlıların Hristiyanlara

²³⁷ Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 11.

²³⁸ Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 6-12; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 2-4. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 162-167; Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, s. 39; Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma**, Türkçe Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 122; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 49-54; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 530; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 56-77; Tyerman, **God's War**, s. 509-516; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 160.

saldırmaktan kaçınması ve Kutsal Topraklar'a ya da en azından Mısır'a gitmeleri gerektiği şeklindeki uyarısını sert bir biçimde tekrarlamıştır.²³⁹

Haziran 1202'de Venedik'te toplanmasına karar verilen Haçlılar, hesaplanandan az olunca Venedik'e ödenmesi gereken bedel eksik kalmış, Venedik Doge'u Enrico Dandolo Haçlılara 1186'da Venedik'e isyan ederek elden çıkan Zara'ya saldırıp ele geçirdikleri takdirde borçlarını ertelemeyi teklif etmiştir. Haçlı kontlarının bir kısmı bu teklifi kabul ederken bir kısmı da Hristiyan bir şehre saldırmanın doğru olmayacağını düşünmektedir. Haziran sonunda Venedik'e gelen papalık temsilcisi Peter Capuano, Zara planına kesinlikle karşı çıkmış ancak Venedik Doge'u tarafından dikkate alınmamıştır. Venedikliler ile ilgili şüphelerinde haklı çıkan Papa III. Innocentius haberi duyduğunda Haçlıları, kesinlikle Macar Kralı Emeric'in hâkimiyetinde olan Zara'ya saldırımlarını gerektiği konusunda uyararak aforoz edilmekle tehdit etmiştir. Roma'ya geri dönen Peter Capuano, burada bilinmeyen bir sebepten fikrini değiştirerek Zara'ya saldırmanın haklı ve gerekli bir dava olduğunu söyleyerek kendisine verilen yetkiyle Zara'ya saldırı planını kutsamıştır. Eylül 1202'de Venedik Doge'u ve çok sayıda Venedikli Haçlı kabul etmiş, bu sırada Foulques de Neuilly'in vefat haberi Venedik'e ulaştığında Haçlılar buna çok üzölmüşlerdir. Foulques de Neuilly'in vefatı ile Dördüncü Haçlı Seferi'nin karakteri de değişmiş gibidir.²⁴⁰

Ekim ayının başında Venedik'ten Zara'ya yelken açan Haçlılar, 10 Kasım'da Zara'ya ulaşmış, 24 Kasım'da şehir yağmalanarak zapt edilmiştir. Ardından şehir

²³⁹ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 102-104, 106-107; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 12-15, 21-22; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 9; Ernoul Kroniği, s. 250. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 167-173; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 113; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 123-124; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 52-53, 67-69; Ernle Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, Hodder and Stoughton, London, s. 51-53; Davies, **Avrupa Tarihi**, s. 388; Demirkent, **Haçlı Seferleri**, s. 17; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 101.

²⁴⁰ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 107; Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 17-19; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 6-7; Ernoul Kroniği, s. 197, 255-256. Ayrıca Bkz.: Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, s. 39-40; McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 158-162; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 110-112; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 70-77; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 124-125; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 160-161; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 101.

Haçlılar ve Venedikliler arasında paylaşarak kışın geçmesi beklenmeye başlamıştır.²⁴¹ Papa III. Innocentius ise Zara'ya yapılan taarruzu duyduğunda çok öfkelenmiş, temsilcisinin Zara saldırısını haklı bir dava olduğunu ilan etmiş olmasına kızarak sorumluları aforoz etmiştir. Ruhlarının kurtuluşu konusunda endişeye kapılan Haçlılar, Roma'ya bir heyet göndererek baskı altında hareket ettiklerini açıklayarak büyük bir alçakgönüllülükle bağışlanmaları için yalvarmışlardır. Papa gelecekte onun emirlerine itaat etmeleri ve bir daha asla Hristiyan din kardeşlerine saldırmayacaklarına söz vermeleri şartıyla onların günahlarını bağışlamaya razı olmuş fakat Venediklileri bağışlamayarak onları aforoz etmiştir. Heyet Zara'ya dönüşlerinde aforoz belgelerini yanında getirmişse de belgelerin ortaya çıkmasının seferin sonu anlamına gelebileceğinden endişelenen Boniface de Montferrat, belgeleri saklamıştır. Bütün bu yaşananın kendisini aştığı düşünen Peter Capuano da papaya danışarak Filistin'e doğru yola çıkmıştır. Halkı Katolik ve valisi de bir Haçlı olan Zara'nın zalimce yağmalanıp yakılması, olan bitenin alışıldık anlamda bir Haçlı Seferi olmadığını kanıtlamakla kalmamış yaklaşan tehlikenin farkına varamayan İstanbul'u nelerin beklediğini de göstermiştir.²⁴²

Haçlılar Zara'da kışın geçmesini beklerken 1 Ocak 1203'te eniştesi Kral II. Philippe'in desteğini alan IV. Aleksios tarafından yollanan heyet Haçlılara, İstanbul'a gidip babası II. Isaakios ile kendisini tahta çıkarırlarsa ödüllendirileceklerini söyleyerek yeni bir teklifte bulunmuştur. IV. Aleksios, Haçlılara 200 bin mark ödemeye, seferde erzaklarını temin ederek 10 bin kişilik Bizans askerini de yanlarına vermeye ayrıca Kutsal Topraklar için beş yüz kişilik daimi asker sağlamaya söz vermiştir. Bütün bunlara ek olarak Bizans'ın papanın üstünlüğünü tanıyacağını garantisini vermiştir. Bunların çılgınca vaatler olduğunu

²⁴¹ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 108; Geoffroi de Villehardouin, Henri de Valenciennes, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 22-26; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 7-9. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 163; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 78-80; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 125-126; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 102-126; Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 63-64; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 101-104.

²⁴² Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 30-31; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 9-10; **Chronique d'Ernoul**, s. 197, 256-257. Ayrıca Bkz.: Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, s. 41-42, 45-48, 56-59; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 80-82; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 126; Tyerman, **God's War**, s. 524-533; Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 56-57; Ahmet Refik Altınay, **Haçlılar 1095-1291**, İstanbul, Ötüken Yayınları, 2007, s. 90.

Venedik Doge’u Enrico Dandolo elbette farkındaydı zira Bizans zaten Venedik’e oldukça borçluydu ve kendisi III. Aleksios’a hiç güvenmiyordu çünkü Bizans Pisalıları ve Cenevizlilerle daha yakın bir ilişki içindeydi. Buna rağmen Dandolo, Bizans tahtına kendi elleriyle oturtacağı bir imparatorla Bizans ile Venedik arasındaki ilişkiyi düzelterecbileceğini düşündüğünden IV. Aleksios’un bu teklifini kuvvetle desteklemiştir. Haçlıların çoğunluğu da bu teklifi kabul etmiş, IV. Aleksios da 25 Nisan’da Zara’ya varmıştır.²⁴³

Papa III. Innocentius’un Alman Kralı II. Philippe’e hitaben Mayıs 1203’te yazdığı ve seferin yönünün değişmesiyle ilgili mektubun amacına ulaşmadığı anlaşılmaktadır zira mektubunda kendisine bir yıl önce aktarıldığı zaman söylediği gibi IV. Aleksios’un kendisine sunduğu planı asla onaylamayacağını bildirmiş, Haçlıların görevinin bir siyasal serüvenin peşinden İstanbul’a gitmek ya da Bizanslıların sahte birlik önerilerini kabul ederek kilisenin işlerine karışmak olmadığını söylemiştir. Bu mektuptan da anlaşıldığı gibi Papa III. Innocentius’un seferin yön değiştirdiğinden haberi yoktur ve sefer papanın denetiminden çıkmıştır.²⁴⁴

IV. Aleksios, Enrico Dandolo ve Boniface de Montferrat ile birlikte İstanbul’a gitmek üzere yelken açmış, önce Bizans egemenliğinde olan Durazzo’ya uğramışlar, burada herhangi bir sorunla karşılaşmadılarsa da Korfu’ya uğradıklarında halk IV. Aleksios’a tepki göstermiştir. 24 Mayıs 1203’te Korfu’dan ayrılarak 23 Haziran’da İstanbul’a demir atmışlardı. 1 Temmuz 1203’te başlayan çatışmalar 17 Temmuz’da III. Aleksios’un şehirden kaçıp Bizans yönetimince II. Isaakios’un tekrar imparator yapılmasıyla sona ermiştir. 18 Temmuz’da IV. Aleksios’un yerine bir oldubittiyle tahta oturan babası II. Isaakios’a elçiler gönderen Haçlılar, IV. Aleksios’u ortak imparator ilan ederek onunla yapılan anlaşmanın tüm şartlarını

²⁴³ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)**, s. 107-108; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 26-29, 32; Robert de Clari, **İstanbul’un Zaptı (1204)**, s. 10-11; Ernoul Kroniği, s. 197, 263-264. Ayrıca Bkz.: Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 114-117, 125; Godfrey, **1204 the Unholy Crusade**, s. 82-85; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 127-128; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 127-141; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 161-162.

²⁴⁴ Godfrey, **1204 the Unholy Crusade**, s. 86; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 128; Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, s. 52-54.

yerine getirirse kendisini imparator olarak tanıyacaklarını iletmişler, II. Isaakios da teklifi kabul etmiştir. 1 Ağustos 1203'te IV. Aleksios (1203-1204) imparator ilan edilmiştir.²⁴⁵

IV. Aleksios imparator olduktan sonra söz verdiği şartların tamamını yerine getiremeyeceğini anladığından Haçlıları oyalama yoluna giderek onlardan gelecek bahara kadar İstanbul'da kalmalarını istemiştir. Haçlılar söz verilen 200 bin markın yarısı ödendiğinden Venediklilere kalan borcunu ödemişler, söz verilen yedek askerler ve erzak yardımı ile paranın geri kalanını almadan şehirden gitmeyeceklerini beyan etmişlerdir. Bizans açısından en büyük sıkıntı ise Bizans Kilisesi'nin Roma Kilisesi'nin egemenliği altına girme sözünün verilmesiydi fakat ne imparator ne de kilise verilen bu sözü yerine getirmek için herhangi bir gayrette bulunmamıştır. Haçlı liderleri papaya kendilerince İstanbul'da bulunma sebebini buna bağlayan mektuplar yazarak orada bulunmalarını meşrulaştırmaya çalışmışlarsa da şehirde bulunmaktan rahatsızlık duyduklarından biran önce sefere çıkmak istemişlerdi. Enrico Dandolo Haçlıların desteği olmadan IV. Aleksios'un tahtta kalamayacağını bildiğinden ya imparatorun desteklenmeye devam edilmelisini ya da Haçlıların yardımıyla şehrin tamamen ele geçirilmesini gerekli görmekteydi.

İstanbul halkı ile Haçlılar arasında yaşanan gerginliğe III. Aleksios'un damadı olan Aleksios Dukas Murtzuphlos'un isyanı eklenmiş, isyancılar IV. Aleksios'u boğmuş, II. Isaakios da birkaç gün sonra vefat etmiştir. Murtzuphlos 1204 yılının Ocak ayında V. Aleksios olarak tahta geçmiştir.²⁴⁶

²⁴⁵ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 109-120; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 31-56; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 11-13; **Ernoul Kroniği**, s. 197, 264-267. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 176-180; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 102-109; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 129-130; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 142-205; Tyerman, **God's War**, s. 533-543; Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 21-34. 69-102; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 163-165; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 105-106.

²⁴⁶ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 131-138; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 56-65; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 13-29; **Ernoul Kroniği**, s. 197, 269. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 180-182; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 110-117; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 130-133; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 206-220; Tyerman, **God's War**, s. 544-554. Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 112-114; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 165-166; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 106-107.

IV. Aleksios'un tahttan bu şekilde indirilerek öldürülmesi ve yeni imparator V. Aleksios'un selefi tarafından verilen sözleri tutmadan Haçlıları şehirden çıkarmaya niyetlenmesi hem Haçlıları IV. Aleksios'a karşı yükümlülüklerinden kurtarmış hem de Enrico Dandolo için İstanbul'u ele geçirmekten başka bir seçenek bırakmamıştır. Dandolo Haçlıları, IV. Aleksios'un intikamını almak ve kiliseleri birleştirmek için İstanbul'u ele geçirmeye ikna etmiş, Haçlılar da V. Aleksios'tan ne erzak ne de asker yardımı alamayacaklarının farkında olduklarından Mart 1204'te şehri ele geçirdiklerinde nasıl yöneteceklerine dair Dandolo ile yeni bir antlaşma imzalamışlardır. Antlaşma ganimetin bölünmesi, bir imparator ile patriğin seçilmesini ve eyaletlerin paylaşılmasını içeriyordu ve elbette bütün bunlar Venediklilerin çıkarları korunarak yapılmıştı. İlk saldırı 9 Nisan 1204'te yapılmış, tarih 13 Nisan 1204'ü gösterdiğindeyse Haçlılar İstanbul'a girmiş ve Haçlı yeminlerine karşın kentteki Hristiyan nüfus üç gün boyunca şiddete, tecavüze ve yağmaya uğramış, İstanbul'daki en değerli kutsal emanetler yerle bir olmuştur.²⁴⁷ Elde edilen ganimet yapılan antlaşmaya göre paylaştırılmış, Flandre Kontu Baudouin 16 Mayıs 1204'te imparator ilan edilerek İstanbul'da bir Latin Krallığı kurulmuştur. Haçlıların imparator seçimine karşılık Venedikliler de o an İtalya'da olan Venedikli Thomas Morosini'yi patrik olarak atamışlardır.²⁴⁸

Bütün bu yaşananlar karşısında Papa III. Innocentius ilk önce Şubat 1204'te yani tam da V. Aleksios yeni imparator olduğunda, haçla süslenmiş atkıyı alması için

²⁴⁷ Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 139-159, 164-166; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 66-75; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 32-47; **Ernoul Kroniği**, s. 197, 270-271. Ayrıca Bkz.: McNeal, Wolff, "The Fourth Crusade", s. 182-185; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 121-125; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 133-137; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 221-235. Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 108-109. Yağma edilen eserler için Bkz: Enis Batur, "Haçlı Yağması ve Kutsal Nesneler Kataloğu", **#Tarih Dergisi**, No: 7, İstanbul, 2014, s. 44-46.

²⁴⁸ Ebû'l-Farac, **Abûl-Farac Tarihi**, C. II, s. 483-484; Niketas Khoniates, **Niketas Khoniates'in Historia'sı (1195-1206)**, s. 176-178; Geoffroi de Villehardouin, **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, s. 76-77; Robert de Clari, **İstanbul'un Zaptı (1204)**, s. 346-47; **Ernoul Kroniği**, s. 197, 272-273. Ayrıca Bkz.: Robert Lee Wolff, "The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261", **A Short History of the Crusades, The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 187-190; Godfrey, **1204: The Unholy Crusade**, s. 126-136; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 137-138; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 235-303; Tyerman, **God's War**, s. 544-560; Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 141-167; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, s. 167-171; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 109-110; Semavi Eyice, "Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı", **Divân İlmi Araştırmalar**, S. 16, 2004, s. 183-208.

İstanbul patriğini Roma'ya çağırmanın hakkı olduğunu düşünerek Haçlılara, Bizans Kilisesi'nin Roma Kilisesi'ne tabi olması için daha sıkı çalışmalarını gerektiğini ve bunu yapmakla, gerçek amaçlarına yani Kutsal Topraklar'ın yeniden Hristiyanlığa dönüşü için çabalamakla günahlarının kefaretinin ödemelerini emreden bir mektup yazmıştır. Fakat gelişen olaylar karşısında Papa III. Innocentius bir kez daha olayların kendisinden hızlı geliştiğini ve Venediklilerin kurnazlıklarıyla kendisine üstün geldiklerini kabul etmek zorunda kalmışsa da hâlâ aforoz altında bulunan Venediklilerin İstanbul patriğini atamalarına kızmıştır. Venedik Doge'u Enrico Dandolo 1204 yazında papaya halkının masumiyetini öne sürdüğü ve Tanrı'nın ve Roma Kilisesi'nin zaferi için ifa ettikleri büyük hizmetlerin tanınarak yasağın kaldırılmasını dileyen bir af mektubu yazmıştır. Papa III. Innocentius mektubu cevapsız bırakarak Kasım'da, İstanbul'daki Latin ruhbana, papazları kaçmış olan kiliselere kendi mezheplerinden papazlar seçmelerini ve ayrıca onlara nezaret edecek bir görevlinin seçimiyle meşgul olmalarını emreden bir mektup yazarak hâlâ aforoz yasağı altında olan Venedikliler tarafından seçilen Thomas Morosini'nin seçimi yapılmamış gibi davranmıştır. Papa III. Innocentius Ocak 1205'te, İstanbul ruhbani ile doge'a bir mektup yazmış, kardinaler kurulunun ilk başta Thomas Morosini'nin seçilmesini geçersiz ilan ettiğini, çünkü onu seçen Venedik rahiplerinin bunu yapmaya yetkileri olmadığını açıklamış fakat üzerinde düşününce ve Haçlı Seferi davasıyla ilgili endişesi yüzünden yeni Latin İmparatorluğu'nda düzenin kurulması ve kiliselerin birleşmesi için, Morosini'nin patrikliğe atanmasını bizzat kendisi onaylamıştır. Doge'a yazdığı mektupta, ihtiyatlı ve diplomatik bir dil kullanmıştır. Dandolo'ya asla güvenmemiş ama Doge'un Hristiyanlığa büyük hizmet etmiş olduğunu ve Tanrı'nın onu Haçlı yemininden azat ettiğini kabul etmeye hazır olmuştur.²⁴⁹

Papa III. Innocentius İstanbul'un zaptını başlangıçta şaşkınlıkla karşılayarak kınasa da bunu başaranların henüz Kutsal Topraklar'a gitme yeminlerini tutmamış

²⁴⁹ Godfrey, **1204 the Unholy Crusade**, s. 136, 147-148; Nicol, **Bizans ve Venedik**, s. 138-139; Andrea, **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, s. 128-130; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 130-134; Phillips, **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, s. 298-303; Bradford, **The Great Betrayal: Constantinople 1204**, s. 183-186; Norwich, **The Popes**, s. 165-167; Hughes, **A History of the Church**, s. 369-373. Logan, **A History of the Church in the Middle Ages**, s. 188-193.

İsa savaşçıları olduklarına inanmış, Bizans İmparatorluğu'nun Haçlılar tarafından yıkılmasını Tanrı'nın takdiri olarak görmüştür. Ona göre doğru yoldan ayrılan sapkınlar, bu seferle Tanrı'nın arzusuyla güç kullanılarak doğru yola döndürülmüş, böylece gerçekte amacı Kutsal Topraklar'da savaşmak ve Kudüs'ü almak olan Haçlı Seferi'nin Bizans'ı alması Avrupa'da yine Hristiyanlığın bir zaferi olarak görülmüştür.

Dördüncü Haçlı Seferi ile Haçlıların en önemli isteklerinden biri olan Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü Doğu Kilisesi'ne kabul ettirerek onu Roma Kilisesi'ne bağlama isteği gerçekleşmiş, Doğu Kilisesi iki yüz yıl daha hüküm sürse de eski gücünü bir daha kazanamamıştır. II. Urbanus, Clermont Konsili'nde Hristiyanlara aralarındaki kavgayı bırakıp Doğu'ya Müslümanların üzerine gitmelerini, Doğu'yu onların ellerinden alıp oradaki kiliseleri baskı altında kalmaktan kurtarmalarını söylemişti, Papa III. Innocentius'un düzenlediği sefer ise Müslümanları değil Doğu Hristiyanlarını mahvetmişse de papa Avrupa'da hâlâ bir Haçlı heyecanı varken yeni bir sefer için çalışmalara başlamıştır.²⁵⁰

4. 4. Albililere Karşı Yürütülen Haçlı Zihniyeti (1209-1244)

XII. yüzyılın ortalarından itibaren Batı Avrupa ve Balkanlarda Katolik Kilisesi tarafından organize edilen ve Katolik inancının dışında ortaya çıkan yeni anlayışlara meyledenlere, halk kitleleri arasında yayılan dinden sapmalara, Hristiyanlıktan dönme ve dinî esaslara başkaldırma teşebbüslerine, kısmen Yahudi gruplarına özellikle de Katharlara karşı uygulamaya konulan bir yargılama ve cezalandırma usulü kendini göstermişti. Papa III. Innocentius ise heretik tanımlamasını daha da derinleştirmiş, dinsel sapkınılığı Tanrı'ya karşı ihanet olarak tanımlayarak heretikleri "*Müslümanlardan daha kötü*"²⁵¹ ve Hristiyanlık için bir tehdit olduğunu beyan etmiştir. Bu nedenle papa Languedoc'taki Albilileri yani

²⁵⁰ Birsal Küçüksipahioğlu, "Haçlı Seferleri'nin Başından 1204'e Kadar Batılıların Bizans'ı Zapt Etme Planları", s. 47-55; Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, s. 68-69; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 532-533, Mayer, **The Crusades**, s. 196-206; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 113-116.

²⁵¹ "*Müslümanlardan daha kötü*" tabirinin detaylı açıklaması için Bkz.: Fatih Durgun, "They Are Worse than Saracens with Their Strong Hand and Their Arm Stretched in Fight": Multifaceted Context of the Albigensian Crusade", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 10, S. 48, Şubat 2017, s. 176-183.

Katharları da sapkınlardan saymış hatta 1208’de temsilcisinin bölgede öldürülmesi üzerine Haçlı Seferi ilan etmiştir. Ancak bununla birlikte heretiklere karşı takınılan bu tavır yeni olmayıp kökeni önceki yüzyıllara kadar gitmektedir.²⁵²

Katharlar, Bosna’da eski varlıklarına dair işaretler bırakarak Albi, Agen, Pamiers, Carcassonne ve Toulouse yönünde yayılmış ve yerel kontların himayesini kazanmışlardır. 1167’de Toulouse yakınında Saint Felix de Caraman’da muhalif bir ruhani meclis toplamışlardı. Bunlara karşılık da 1080’lerde Papa VII. Gregorius ve 1140 dolaylarında Kilise Hukukçusu Gratian, kilisenin heretiklere karşı şiddete izin vermesini sağlayacak temelleri atmışlar, 1179 yılında toplanan III. Lateran Konsili heretikler konusunu ele almış ve onun bertaraf edilmesi için güç kullanılabileceği kararını vermişti. Konsil, günahlarının affedilmesi karşılığında bütün imanlılara heretiklere karşı savaşmalarını ve Hristiyanlığı savunmalarını emretmiş, haklı emek gibi içsel bir eyleme değinilerek seferde yer alacakların günahlarının affedileceği bildirilmiştir. 1184’te Papa III. Lucius, “*Ad Abolendam*” (Yasaklamalar Hakkında) adlı bir papalık genelgesi yayınlayarak soruna doğrudan el atmış, içinde Katharların da yer aldığı farklı heretikleri suçlamış ve ruhban sınıfına heretiklerin bulunduğu şüphelendikleri bölgelere senelik ziyaretler yapmaları talimatını vermişse de 1187’deki Hıttin yenilgisi ve Kudüs’ün Müslümanların eline geçmesiyle heretikler o anlık önemsiz bir konu haline gelmiştir.²⁵³

XIII. yüzyıl başında Fransa’nın Languedoc, Fransa’nın bölgesinin en büyük soylusu olan Toulouse Kontu VI. Raymond (1194-1122), Kudüs’ü alan meşhur St. Gilles ailesindendi. Bölge VI. Raymond’a rağmen sürekli siyasi karışıklığın yaşandığı dolayısıyla heretikliğin kök salması için uygun bir ortama sahipti. Papa III. Innocentius ise bütün Hristiyan dünyasının lideri olarak böyle bir heretikliği hem

²⁵² Rist, “The Medieval Papacy, Crusading and Heresy, 1095-1291”, s. 317. Bu hareket Avrupa’da önce Bulgaristan’da Bogomiller adı altında geliştikten sonra XII. yüzyılda Fransa’nın güneyinde de yayılmış bulunmaktaydı.

²⁵³ Austin P. Evans, “The Albigensian Crusade”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 277-282; Laurence W. Marvin, **The Occitan War A Military and Political History of the Albigensian Crusade 1209-1218**, Cambridge University Press, New York, 2008, s. 1-3; Martin, **Katharlar**, s. 60-63, 71; Norwich, **The Popes**, s. 167; Riley-Smith, **Haçlılar Kimlerdi?**, s. 32-33; Davies, **Avrupa Tarihi**, s. 390; Tyerman, **God’s War**, s. 563-573. Heretiklik hakkında detaylı bilgi için ayrıca Bkz.: Haydar Akın, **Ortaçağ Avrupası’nda Cadılar ve Cadı Avı**, Dost Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 168-191.

siyasi hem de dinî açıdan kabul edemeyeceğinden VI. Raymond'a o bölgede barınan Katharlara karşı harekete geçmesini bildiren mektuplar yazmış, hatta onun desteğini sağlamak için IV. Raymond'a kendi selefi III. Celestinus tarafından verilen aforoz kararını kaldırmış fakat kont bu durumu pek önemsememiştir. Papa da bunun üzerine VI. Raymond'u "*Tanrı'nın bağına dadanmış tilkileri*"²⁵⁴ himaye etmekle suçlayarak Nisan 1198'de Sistersiyenlerden Renier ve Guy'u, heretikleri tekrar kiliseye kazandırmak amacıyla Languedoc'ta vaaz vermekle görevlendirmiş bununla da yetinmemiş 25 Mart 1199'da da "*Vergentis in senium*" (Yaşlılara Saygı Üzerine) adlı bir genelge yayınlarak heretikliği vatan hainliği ile eş tutmuş, vatan hainliğinin cezasını ise mallara el koyma ve çocukları mirastan men etme şeklinde belirlemiştir. Bu genelgeyle ayrıca heretiklerin devlet memurluğu hakkı ellerinden alınmış, heretik din adamıysa imtiyazlarından arındırılmış, avukatsa görevlerini yapamayacakları beyan edilmiştir. Bu dönemde Papa III. Innocentius'un Katharlara karşı doğrudan bir Haçlı Seferi ilan etmediğini, aksine onları yolladığı temsilcilerle, yaptığı uyarı ve verdiği cezalarla Hristiyanlığa geri döndürmeye çalıştığı görülmektedir.²⁵⁵

Papa III. Innocentius, Nisan 1198'den sonra Languedoc'a devamlı olarak yeni temsilcilerini yollamış, 1203 yılında da Arnold Amaric, Castelnau Peter ve Sistersiyen Ralph Birader'i atamış, buna da "*negotium pacis et fidei*" (barış ve iyi niyet girişimi) adını vermiştir. Üçlünün ilk faaliyeti yerel soyluları kiliseye sadakat yemini etmeye zorlamak olmuş, onları aforoz edilmekle tehdit etmişlerdir. Ayrıca Katharları öğreti sorunları konusunda bir açık tartışmaya davet etmişler, ilk tartışma 1204 yılında Carcassone'de gerçekleşmiştir. Her iki taraf da kendi iddialarını ayrıntılarla dile dökmüş ancak tartışma bir sonuca varmamış hatta Katharlar onları "*Şeytanın Kulları*" olarak görmüştür. Castelnau Peter karşılaştığı muameleden rahatsız olarak 1205 yılında istifasını istemişse de Papa III. Innocentius bu talebi

²⁵⁴ O'Shea, **İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık**, s. 277.

²⁵⁵ Rebecca Rist, "Salvation and the Albigensian Crusade: Pope Innocent III and the Plenary Indulgence", **Reading Medieval Studies**, 2010, S. 36, s. 97-98; aynı yazar, "The Medieval Papacy, Crusading and Heresy, 1095-1291", s. 313-316; Evans, "The Albigensian Crusade", s. 282-284; Marvin, **The Occitan War**, s. 3-4; Rose Schaefer, "In the Cause of the Faith and Peace: The Albigensian Crusade and the Preservation of Power in the Languedoc", **Journal of Historical Studies**, V. XXIV, s. 61; John W. Bauer, "Conflict and Conscience: Ideological War and the Albigensian Crusade", **United States of Military Academy Masters of Military Art and Science**, Yüksek Lisans Tezi, New York, 1995, s. 1-30; Collins, **Keepers of the Keys of Heaven**, s. 256-257; Tyerman, **God's War**, s. 573-581.

reddetmiştir. Bölgedeki kontrolün baskı yoluyla sağlanmaya çalışıldığının farkında olan Papa III. Innocentius, 17 Kasım 1207’de Fransa Kralı II. Philippe’e bölgeye bir askerî hareket düzenlemesini, bu harekete katılanların da tıpkı Kutsal Topraklar’a giden Haçlılar gibi günahlarının bağışlanacağını ve heretiklerin mallarına el koyabileceğini bildiren bir mektup yollamış, II. Philippe ise bu teklifi geri çevirmemiş fakat papanın kabul edemeyeceği şartlar ileri sürerek böyle bir hareketten kaçınmıştır. II Philippe, İngiltere Kralı John ile yaptığı barışın papa tarafından garanti edilmesini, bu barışın bozulması halinde askerlerini hareketten çekerek İngiltere’ye yönlendirmekte özgür olmasını ve hareketin maddi yükünün yerel soylular ve kilise tarafından karşılanmasını istemiştir. Bu şartlar III. Innocentius tarafından kabul edilemeyeceğinden 1207 yılı sonu itibariyle heretikler üzerine herhangi bir sefer yapılamamıştır. Fakat Castelnaulu Peter’in 14 Ocak 1208’de bir suikasta kurban gitmesi ve papanın bunun sorumlusu olarak VI. Raymond’u görmesi her şeyin daha hızlı gelişmesine neden olmuştur.²⁵⁶

Heretikliğe karşı yaklaşık on yıldır sürdürdüğü mücadelesinin temsilcisinin öldürülmesiyle karşılık bulması üzerine Papa III. Innocentius, 10 Mart 1208’de her düzeyden yöneticiye yolladığı mektuplarında temsilcisine yapılan suikasttan bahsetmiş, VI. Raymond’u da bu suikastın ve bölgesindeki heretikliğin müsebbibi olarak aforoz ettiğini ilan etmiştir. Herkesi VI. Raymond’a ve heretikliği destekleyenlere karşı silahlanmaya çağırmış, Fransa ve İngiltere krallarından da acilen ateşkesi bitirerek kesin barış yapmalarını istemiştir. 28 Mart’ta ise temsilcisi Arnold Amaric’e ve çevredeki kiliselerin piskoposlarına yolladığı mektupta heretiklere karşı Haçlı Seferi düzenleneceğini ve bu sefere katılanların Müslümanlara karşı düzenlenen Haçlı Seferleri’ne katılanlar gibi günahların affedileceğini ve sınırsız ganimet alabileceklerini ilan etmiştir. III. Innocentius ayrıca heretiklere karşı yapılacak olan sefere dört günlük katılımın günahların affi için yeterli olduğunu ilan etmiştir. Böyle bir affin Hristiyanlarda Kudüs’e gitmeden ve zorluklara katlanmadan

²⁵⁶ Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 135-168; Evans, “The Albigensian Crusade”, s. 284-285; Rist, “Salvation and the Albigensian Crusade: Pope Innocent III and the Plenary Indulgence”, s. 100-108; Schaefer, “In the Cause of the Faith and Peace: The Albigensian Crusade and the Preservation of Power in the Languedoc”, s. 62-63; Durgun, ““They Are Worse than Saracens with Their Strong Hand and Their Arm Stretched in Fight”: Multifaceted Context of the Albigensian Crusade”, s. 182.

günahların affolunacağı düşüncesini yaratmış olduğu söylenebilir zira Fransa Kralı II. Philippe kendi halkına karşı böyle bir sefere önderlik etmeye yanaşmamışsa da Fransa'nın soylularından katılım oldukça büyük olmuştur. Fransa Kralı II Philippe'nin Burgonya Dükü ile Nevers Kontu'nun komuta etmesine izin verdiği, liderliğini Arnold Amaric'in yaptığı ve papadan af dileyerek sefere katılan VI. Raymond'un da bulunduğu Haçlı ordusu 21 Temmuz 1209'da bir Kathar kenti olan Beziers'e girerek kimsenin durumuna ve yaşına bakmayıp ve kadın, erkek, çocuk ayırt etmeyip 20.000 kişiyi öldürmüştür. Yaklaşık dört yıl daha devam eden sefer papanın emriyle Ocak 1213'de durdurulmuşsa da aynı yılın yaz aylarında tekrar sefer kararı alınmıştır. Papa III. Innocentius'un halefi III. Honorious (1216-1227) 1218'de sefer emrini yinelemiş, heretiklere karşı Haçlı Seferi yıllarca, kaleler ve şehirler zapt edip sapkınları katlederek yoluna devam etmiş, on binlerce kişi yakılmıştır. Nihayetinde 15 Mart 1244'te Montsegur Kalesi'nin teslim olması ve tövbe etmeyen iki yüz Kathar'ın canlı canlı yakılmasıyla askerî hareket sona ermiştir.²⁵⁷

Haçlı Seferleri tarihi açısından bakıldığında Papa III. Innocentius'un heretiklere karşı olan sefer çağrısı ilk bakışta oldukça tuhaf durmaktadır çünkü bu sefer Kutsal Topraklar'da yaşayan Müslümanlara karşı değil de Avrupa'da yaşayan heretiklere karşı ilan edilmiştir. Fakat özellikle Dördüncü Haçlı Seferi'yle Hristiyan İstanbul'un yine Hristiyan Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden sonra, Haçlı Seferleri'nin kime karşı yapılabileceği kavramı genişlemiş, Katolik inancına sahip olmayan ve Roma Kilisesi'nin otoritesini kabul etmeyen herkese karşı sefer yapılabileceği düşüncesi doğmuştur. Özellikle Katharlara karşı yapılan bu Haçlı

²⁵⁷ Elaine Graham-Leigh, **The Southern French Nobility and the Albigensian Crusade**, The Boydell Press, Woodbridge, 2005, s. 42-57; Evans, "The Albigensian Crusade", s. 285-288.; Martin Alvira, "Prisoners of War in the Albigensian Crusade 1209-1229", **E-Stratégica**, S. 1, 2017, s. 269-284; Otto Rahn, **Crusade Against the Grail: The Struggle Between the Cathars, the Templers and the Church of Rome**, İngilizce Çev. Christopher Jones, Inner Traditions, 2006, s. 115-155; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 169-202; Schaefer, "In the Cause of the Faith and Peace: The Albigensian Crusade and the Preservation of Power in the Languedoc", s. 63-66; Marvin, **The Occitan War**, s. 28-68; Martin, **Hareketi Katharlar**, s. 73-77; Râşid Erer, **Türklere Karşı Haçlı Seferleri**, Üsküdar , yy., 2002, s. 54; Iain Dickie, "Beziers", **Dünya Savaş Tarihi Haçlı Seferleri Selçuklular, Eyyubîler ve Osmanlılara Karşı 1097-1444**, C. V, ed. Kelly Devries, vd., Türkçe Çev. Emin Yener, Timaş Yayınları, 2012, s. 138-147; Tyerman, **God's War**, s. 582-605; aynı yazar, **Fighting for Christendom: Holy War and the Crusaders**, s. 67-68; O'Malley, **History of the Popes from Peter to the Present**, s. 126-127; Andrew Jotischky, **Crusading and the Crusader States**, Routledge, London and New York, 2013, s. 203-208; Hughes, **A History of the Church**, s. 346-352.

Seferi, Haçlı Seferleri tarihinde bir ilk kabul edilmiş ve bundan sonraki süreçte kilise artık özellikle Engizisyon aracılığıyla otorite kurmak istediği bölgelere karşı bu tipteki Haçlı Seferleri'ni devam ettirmiştir. Papa III. Innocentius kendisini hem dinî hem de siyasi otoritenin başı olarak gördüğünden Katharlara karşı yürüttüğü bu mücadelesinde Languedoc'ta Roma Kilisesi'nin üstünlüğünü ve aynı zamanda bölgenin siyasi açıdan da kontrol altına alınmasını sağlamaya çalışmıştır. Sonuç kimilerince başarılı kabul edilmişse de Katharlara yapılan bu Haçlı Seferi yerel katılımın sağlandığı yerel bir Haçlı Seferi olarak tarihe geçmiş fakat Haçlı Seferleri kavramında yarattığı muazzam değişiklikle ayrıca önem kazanmıştır.

4. 5. Çocukların Haçlı Seferi (1212)

Katharlara karşı yapılan Haçlı Seferi de son hızla devam ederken Papa III. Innocentius, Kutsal Topraklar'a yapılacak yeni bir sefer için çalışmalara başlayarak insanları sefere davet etmiştir. Papanın bu çağrısına cevap hiç beklenmedik bir yerden gelmiş, Kuzey Avrupa'da bir kitle hareketi başlamıştır. Birbirine zıt olan “*çocuk masumiyeti*” ile “*kutsal savaş*” kavramlarının bir araya geldiği Çocuk²⁵⁸ Haçlı Seferi, tarihte görülebilecek ender olaylardandır. “*Din*” bu iki zıt kavramı birbirine bağlayacak ortamı, III. Innocentius'un papalığı süresince Avrupa'da yarattığı dinsel coşku içinde bulabilmiştir. Elbette Çocukların Haçlı Seferi'ni hiçbir yönüyle papalık düzenlememiştir fakat bu sefer yine III. Innocentius'un Haçlı Seferi'dir.²⁵⁹

Papalığının ilk dönemlerinden beri Kudüs'ü Müslümanlardan geri alma hayali kuran III. Innocentius'un Avrupa'da yarattığı dinsel coşku ortamı içinde, ortak ve ütöpik bir arzuya dayanan gönüllü adanmışlığın kendini kitlesel bir hareket içerisinde göstermesi Çocuk Haçlı Seferi'nin anlaşılmasında temel noktadır. Birinci

²⁵⁸ Orta Çağ Avrupasında “*çocuk*” kavramı için Bkz.: Sevtap Gölgesiz Karaca, “Ortaçağ Avrupa'sında Çocuk Hareketi: Fransız ve Alman Çocukların Haçlı Seferi”, **Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk II**, Samsun, 2016, s. 925-926; Gary Dickson, **The Children's Crusade Medieval History Modern Mythistory**, Palgrave Macmillan, New York, 2008, s. 9-16.

²⁵⁹ Dickson, **The Children's Crusade Medieval History Modern Mythistory**, s. 17; Norman P. Zacour, “The Children's Crusade”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969, s. 325-327.

Haçlı Seferi'nden bu yana yerleşen inanca göre Tanrı, tarihin yaratıcısıdır dolayısıyla da Haçlı Seferleri Tanrı'dan onay almıştır ve Birinci Haçlı Seferi'nin sonuçlarına bakıldığında Tanrı bu seferi kutsamıştır. Fakat diğer Haçlı Seferleri'nde Tanrı Hristiyanları desteklememiş aksine onları günahlarından dolayı cezalandırmıştır. Bu dinsel inanış ortamında çocuklar, Haçlıların sahip olmadığı ama kendilerinin Kudüs'ü almak için gerekli olan saflık ve masumiyete sahip olduklarını düşünmüşlerdir.²⁶⁰

Fransa'nın Vendôme bölgesinin yakınındaki Cloyes kasabasında çobanlıkla uğraşan on iki yaşındaki Étienne, 1212 yılının Haziran ayında koyunlarını otlatırken Hz. İsa'nın kendisini ziyaret ederek Fransa Kralı II Philippe'e verilmesi için bir mektup bıraktığını iddia etmiştir. O sırada bölgede bulunan krala ulaşarak Hz. İsa tarafından Haçlı Seferi vaaz etmek üzere görevlendirilmiş olduğunu söyleyerek elindeki mektubu ona teslim etmiştir. Kral II. Philippe bu konuyu Paris Üniversitesi'ndeki uzmanlara danıştıktan sonra Étienne'ye köyüne dönmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Étienne ise kendisinin seçilmiş olduğunu düşünerek St. Denis manastırının önünde söylevlerde bulunmaya başlamıştır. Étienne'nin söylemine göre Tanrı, günaha batmış yetişkinler yerine kendisi gibi günahsız ve temiz imanlı çocuklara Kudüs'ü bahşedecek, Marsilya Limanı'na ulaştıkları takdirde deniz, tıpkı Hz. Musa'ya olduğu gibi ikiye ayrılacak ve çocuklar gemi kullanmadan Kutsal Topraklar'ın yolunu tutacaklardır. Étienne geçtiği yerlerde pek çok çocuğun kendisine katılmasını sağlamış, köy, kilise ve kentleri *"Yüce Tanrı! Hristiyanlığı yücelt! Bizi doğru haça ulaştır!"* sloganıyla dolaşmışlar ve insanlar onlara nereye gittiklerini sorduklarında *"Tanrı'ya!"* diye cevap vermişlerdir. Çocuklardan bazıları aileleri tarafından sefere katılmaları için teşvik edilirken bazıları da gizlice bu çağrıya iştirak etmişlerdir. Çocuklar Tours ve Lyon kentleri üzerinden Fransa'nın güneydoğusunda bulunan Marsilya kentine ulaşmayı hedeflemişlerse de yaz mevsiminde çıktıkları bu yolculukta aşırı sıcaklardan ürünlerin kavrulması nedeniyle halk, bu kalabalık kitleye yeterli miktarda yardımda bulunamamış ve çocukların birçoğu yolda hayatını kaybetmiştir. Tüm olumsuzluklara rağmen kafilenin bir bölümü Marsilya'ya varmayı başarmış fakat Étienne'nin vadettiği gibi deniz

²⁶⁰ Dana C. Munro, "The Children's Crusade", *The American Historical Review*, C. 19/3, 1914, s. 519-520; Dickson, *The Children's Crusade*, s. 17-33;

önlerinde açılmadığından bazı çocuklar bunun üzerine yurtlarına dönmüşler, diğerleri ise sonuna kadar Étienne’i takibe karar vermişlerdir. Hugo Ferreus ve William Porcus adında iki kişi Étienne ve yanındaki çocukları sırf Tanrı’nın rızasını temin için Kutsal Topraklar’a götürmeyi vadetmiş ve çocukları taşıyan bir filoyla harekete geçmişlerdir. Fakat bu çocuklardan on sekiz yıl boyunca bir daha haber alınamamıştır. 1230’da doğudan gelen bir papaz çocukların akıbeti hakkında çevresindekilere önemli bilgiler vermiştir, ona göre çocukların bindikleri gemiler Sardinya Adası yakınlarında fırtınaya yakalanmış ve gemilerden ikisi batmıştır. Geri kalan beş tekne ise iki tacir tarafından Cezayir sahiline götürülmüş ve çocuklar buradaki köle tacirlerine satılmıştır. Çocuklardan bazıları Mısır’a götürülürken bir kısmı da Bağdat’a gönderilerek burada satılmışlardı.²⁶¹

Papa III. Innocentius çocukların bu organizasyonunu haber aldığında Haçlı Seferleri’ne katılmayan daha ileri yaşlardaki insanların değersizliğini Tanrı’nın kınamasının bir belirtisi olarak değerlendirmiş, çocukların Batı Hristiyanlarını utandırdığını çünkü onlar uyurken çocukların Kutsal Topraklar’ı kurtarmak için sefere çıktıklarını söylemiştir.²⁶²

Çocuk Haçlı çılgınlığı sadece Fransa ile sınırlı kalmamıştır. Almanya’da yaşayan ve Étienne’nin faaliyetlerinden haberdar olan Nikolaus adında bir çocuk, Köln kentinden yola çıkarak kısa sürede kalabalık bir çocuk topluluğunu etrafına toplamayı başarmıştır. Nikolaus, Étienne’den etkilenmişti ancak onun tersine Kutsal Topraklar’ı zor kullanarak değil Tanrı’nın bir mucizesi neticesinde kan dökmeden dinsizleri yola getirmek suretiyle elde etmeyi amaçlamıştır. Nikolaus’un hedefi, İtalya sahilleriydi. O da kendisini takip eden çocuklara İtalya limanlarına yani Cenova, Amalfi ya da Pisa’ya ulaştıkları takdirde denizin önlerinde açılacağını müjdelemiştir. Alman çocukların yaş ortalaması Fransızlara oranla biraz daha fazlaydı. Ayrıca bu kafilede bazı asilzadelerin yanında serseri ve ayak takımından kişiler de vardı. Muhtemelen bunlar, geçtikleri yerlerdeki yöre halkının çocuklara verecekleri hediyelerden nasiplenmek isteyen insanlardı. Alman çocuklar iki kafile

²⁶¹ Zacour, “The Children’s Crusade”, s. 330-331; Dickson, **The Children’s Crusade**, s. 83-102; Karaca, “Ortaçağ Avrupa’sında Çocuk Hareketi: Fransız ve Alman Çocukların Haçlı Seferi”, s. 925-929; Mayer, **The Crusades**, s. 214-215.

²⁶² Munro, “The Children’s Crusade”, s. 524; Zacour, “The Children’s Crusade”, s. 334-335.

halinde yola çıkmışlardır. Nikolaus'un liderliğindeki ilk grup Temmuz-Ağustos aylarında Alpleri aşarak İsviçre üzerinden Cenova'ya inmiştir. Ancak Cenova'ya geldiklerinde önlerinde denizin yarılmasından dolayı büyük bir hayal kırıklığı yaşamışlardır. Bir kısmı yolculuğu burada sonlandırmış ve Cenovalılara sığınarak bu kente yerleşmiştir. Geri kalanlar ise önce Pisa'ya yönelmişler, denizin burada da yarılması üzerine aralarından bazıları limanda bekleyen gemilere binerek Filistin'in yolunu tutmuşlardır. Tahmin edileceği üzere bu çocuklardan bir daha hiçbir haber alınmamıştır. Geri kalanlar ise Nikolaus'un öncülüğünde Roma'ya doğru yola koyulmuşlardır.²⁶³

Papa III. Innocentius çocukların bu özverisini takdir etmekle birlikte seferi sonlandırmalarını ve evlerine dönmelerini, Haçlı yeminlerini büyüdüklerinde yerine getirmelerini bildirmiştir. Kafiyele bulunanların büyük bir kısmının Katolik dünyasının ruhani liderinin sözünü tuttuğu bilinmektedir, ancak liderleri Nikolaus'un akıbeti meçhuldür. Babası ise çocuklarını böylesi bir maceraya kurban veren öfkeli halk tarafından yetkililere şikâyet edilmiş ve halkın infialinden çekinen yetkililerce idam edilmiştir. Nikolaus'tan sonra harekete geçen ikinci grubun da akıbeti farklı olmamış, yalnız onlar ilk grup gibi İtalya'nın batı limanlarına değil de doğuda bulunan Ancona ve Brindisi limanlarına ulaşmışlar burası grubun son durağı olmuş, çocuklardan bazıları buradan gemiye binerek meçhule doğru yelken açarken, bazıları da bütün zorlukları göze alarak evlerine geri dönmüşlerdir.²⁶⁴

1212 yılı böylelikle Avrupa'da isterik bir fırtınaya sebep olduktan sonra geçip gitmiştir. Sefere katılan çocukların akıbeti tarihe bir muamma olarak geçmiş ama III. Innocentius da dâhil Fransa, Almanya ve İtalya'da yaşayanlar için bu girişim, Haçlı Seferi çağrısının kitlelerin yüreklerini ve akıllarını nasıl etkilediğinin kutsal bir göstergesi olmuştur. Çocuk Haçlı Seferi, Haçlı Seferleri tarihi açısından oldukça önemlidir zira Papa III. Innocentius bu sefere katılanların niteliğini ve coşkusu

²⁶³ Zacour, "The Children's Crusade", s. 331-334; Karaca, "Ortaçağ Avrupa'sında Çocuk Hareketi: Fransız ve Alman Çocukların Haçlı Seferi", s. 929-930; Mayer, **The Crusades**, s. 215-216.

²⁶⁴ Zacour, "The Children's Crusade", s. 334-335; Karaca, "Ortaçağ Avrupa'sında Çocuk Hareketi: Fransız ve Alman Çocukların Haçlı Seferi", s. 930-932; Asbridge, **Haçlı Seferleri**, s. 534; Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, C. III, s. 124-126; Erer, **Türklere Karşı Haçlı Seferleri**, s. 66. Ayrıca bkz: Michael J. O'Neal, **The Crusades Almanac**, Thomson Gale, UXL The Crusades Reference Library, s. 56-59, Tyerman, **God's War**, s. 607-611.

gördükten sonra Beşinci Haçlı Seferi çağrısı yaparken sefer çağrısının niteliğini değiştirmiş, artık her yaştan herkesin sefere katılabileceğini beyan etmiştir. Denilebilir ki Çocuk Haçlı Seferi hem Haçlı ruhu ateşinin sönmesini engellemiş hem de yeni bir Haçlı Seferi çağrısı için yeni bir meşale yakmıştır.

4. 6. Beşinci Haçlı Seferi'ne Doğru

4. 6. 1. Papa III. Innocentius'un Yeni Haçlı Seferi Çağrısı

1213 yılını Kutsal Topraklar'a yapılacak bir Haçlı Seferi için, kralların kendi aralarındaki savaşlarından dolayı Avrupa'daki siyasi ortamı kendisi açısından oldukça elverişli bulan Papa III. Innocentius, Dördüncü Haçlı Seferi sonucunda kurduğu Latin İstanbul Kilisesi ile birlikte karşısında bir Bizans Kilisesi'nin bulunmayışını da fırsata çevirmek istemiş, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için derhal çalışmalara başlamıştır. 1213 yılının Nisan ayında Papa III. Innocentius Hristiyan olan tüm siyasi ve dinî yöneticilerine yollanmak üzere üç ayrı mektup hazırlamıştır: "*Vineam Domini*", "*Quia Maior*", "*Pium et Sanctum*". III. Innocentius "*Vineam Domini*" adlı mektubunda 1215 Kasım ayında toplayacağı IV. Lateran Konsili hakkında açıklamalarda bulunurken "*Quia Maior*"da yeni bir Haçlı Seferi düzenleyeceğini söyleyerek bu seferin detaylarını anlatmış, "*Pium et Sanctum*"da da bu Haçlı Seferi'nde kimlerin vaaz vereceğini açıklamıştır.

Bunlara ek olarak bahsedilmesi gereken ve kısmen Haçlı Seferi ile ilgili olan 1212 yılında Papa III. Innocentius tarafından Fransa Kralı II. Philippe'e gönderilen "*Novit ille*" adlı mektuptur. Bu mektubunda papa Fransa Krallığı içindeki hanedan kavgasına bir hakem olarak katılma hakkını kendisinde görerek papalığın dünyevi güçler üzerindeki otoritesinin zirvesini oluşturmuştur. Papa III. Innocentius bu hakkın, papalık otoritesinin günah dolu her türlü meseleye karışma hakkından kaynaklandığını vurgulamıştır. Mektup siyasi çekişmelerin acilen bitmesi gerektiğini çünkü ufukta bir Haçlı Seferi'nin belirdiğini ifade ederek aslında şunun altını çizmek istemiştir; Haçlı Seferi sadece papalığın en büyük arzusu olmamalıdır, siyasi çıkarların da üstünde olacak şekilde siyasi güçler için de Haçlı ideali, papalığın en

büyük destekleyicisi olarak en büyük arzusu olmalıdır.²⁶⁵ Görüldüğü gibi Haçlı Seferleri propagandası konusunda oldukça tecrübeli olan Papa III. Innocentius, daha öncekilerde yaptığı hatalara düşmek istemediğinden yeni Haçlı Seferi planlamasını öncekinden daha detaylı ve dikkatli yapmaya özen göstermiş fakat ömrü Beşinci Haçlı Seferi'ni görmeye yetmemiştir.

“Quia Maior” ile III. Innocentius, ilk önce yeni bir Haçlı Seferi için gerekli olan dinî çerçeveyi çizerek bu seferin Hristiyanlar için dinî ve ahlaki bir sorumluluk olduğunu vurgulamış, bütün Hristiyanları hangi sınıftan ya da hangi yetenek ile geldiklerine bakılmaksızın sefere katılmaya davet etmiştir. Hatta kendisi savaşamayacak durumda olanlar adına Haçlı Seferi'ne katılanlar için ödemedede bulunmaları ile o kişilerin de bağışlanacağını duyurmuş, böylelikle sefere hem maddi hem de askerî katılımı artırmak istemiştir. Maddi silahlar kadar manevi silahlar da önemsenmiş dolayısıyla Kutsal Topraklar'ın kurtulması için dua edilecek dinî törenlerin her ay düzenli olarak yapılması böylelikle en fakir ve güçsüz Hristiyanların da İslama karşı savaşa katılması sağlanmıştır. Haçlı Seferi için kilise vergisi yeniden yürürlüğe konularak bu verginin toplanması için komiserler görevlendirilmiş, sadece toplanan paralarla ve alınan ekonomik desteklerle başarıya ulaşmanın mümkün olmadığını bildiğinden zor durumda olan binlerce Hristiyanın yardım beklediğini vurgulamış, vaizler aracılığıyla da Haçlı Seferi'nin kutsal bir görev olduğunu Hristiyanlara anlatmaya çalışmıştır. Vaizler halkta inancı artırmak için gökyüzünde Haçlıların görüldüğüne dair hikâyeler uydurarak bu hikâyelerin yayılması için çabalamış hatta III. Innocentius kendisinin de bu sefere katılacağını, İslama karşı zaferin çok yakın olduğunu, en geç 1288 yılında bu zaferin elde edileceğini söylemiş bu yargıya da Hz. Muhammed'in 622 yılında gerçekleşen Hicret'ine şeytanın sayısı olduğu inanılan 666'yı ekleyerek ulaşmıştır. Papa III. Innocentius, sefere çıkmadan önce soyluların kendi askerlerini ve savaş gereçlerini teçhiz etmelerini talep etmiş, sefere katılan rahiplerin malları ipotekli olsa bile üç yıl için maaşlı papazlık makamının öngörüldüğünü, Haçlılar için gemiler ve donanımıyla birlikte yüklü miktarda para verileceğini duyurmuştur. Papa tüm ruhban sınıfına sefere katılma çağrısında bulunmuştur çünkü papaya göre ruhban sınıfı haç

²⁶⁵ Jotischky, *Crusading and the Crusader States*, s. 209-210.

yeminini yerine getirmeli, askerî birliklerini teçhiz ederek üç yıl boyunca savaş gereçleri ile hizmet sağlamalıdır. Bunların yanı sıra sefere katılacak Haçlıların tüm zorunlu vergi ve kiralardan muaf olarak papadan özel bir koruma alacakları duyurulmuştur.²⁶⁶

4. 6. 2. IV. Lateran Konsili (1215)

Papa III. Innocentius'un 19 Nisan 1213 tarihinde "*Vineam Domini*" adlı mektubuyla toplayacağını duyurduğu IV. Lateran Konsili, konsiller tarihinde şimdiye kadar toplanmış en önemli konsil kabul edilmektedir.²⁶⁷ Papa Doğu'nun ilk genel konsillerine benzeyen bir konsil toplamak istemiş, bunun için Batı'nın tüm piskoposlarının şahsen ya da bir temsilciyle, İstanbul da dâhil yakın doğunun bütün Latin piskoposlarının, büyük tarikat liderlerinin ve bütün Hristiyan siyasi güçlerinin konsile katılımını beklemiştir. Konsile dört yüzün üzerinde piskopos, yetmiştenden fazla başpiskopos ve patrik ile sayıları dokuz yüzü bulan manastır ve kilise idarecisi katılmış, krallar da konsilde ya hazır bulunmuş ya da temsilcilerini göndermiştir. Konsile antik Doğu'nun beş önemli kilisesinin sadece Latin temsilcileri katıldığından papanın Doğu ve Batı kiliselerini birleştirme ideali gerçekleşmemişse de yine de katılım açısından konsil hem oldukça kalabalık hem de çeşitlidir. 11-30 Kasım 1215 tarihleri arasında 11, 20 ve 30 Kasım tarihlerinde üç oturum olmak üzere Roma'da toplanan konsilin gündemi kilise reformu, Haçlı Seferi ve Haçlı Seferi'nin organizasyonudur.²⁶⁸

IV. Lateran Konsili'nin ilk günü olan 11 Kasım 1215'te Papa III. Innocentius, İncil'den yaptığı alıntılarla Kudüs'ün içerisinde bulunduğu zor durum hakkında

²⁶⁶ Thomas W. Smith, "How to Craft a Crusade Call: Pope Innocent III and Quia Maior (1213)", **Historical Research**, V. 92, S. 255, Şubat 2019, s. 2-7; Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 203-212; Tyerman, **How to Plan a Crusade**, s. 79-80; aynı yazar, **God's War**, s. 612-615; Mayer, **The Crusades**, s. 217-218; Jotischky, **Crusading and the Crusader States**, s. 210-212.

²⁶⁷ IV. Lateran Konsili'ne kadar toplanan konsillerin karşılaştırması için Bkz.: Robert Somerville, "Chaos to Order: Clermont, 1095 to Lateran IV, 1215", **Vergentis** 3, Aralık 2016, s. 269-283; Jessalynn L. Bird, Damian J. Smith, "The Fourth Lateran Council and the Crusades: An Introduction", **Outremer** 7, Turnhout, 2018, s. 1-9.

²⁶⁸ Moore, **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant**, s. 228-230; Tyerman, **God's War**, s. 614; Hughes, **A History of the Church**, s. 374; Norwich, **The Popes**, s. 172.

konuşma yapmış, ardından Kudüs Patriği Adge Kutsal Topraklar'a yardım talebinde bulunmuştur. Konsilin ikinci oturumu 20 Kasım'da yapılmış, bu oturuma ise dinsel konulardan ziyade Toulouse Kontu VI. Raymond'a heretiklerden alınan toprakların verilmesi meselesi damga vurmuştur. 30 Kasım'da ise papanın bizzat kendisi tarafından hazırlanan yetmiş bir kilise kanunu okunarak onaylanmıştır. Bu kanunların en sonuncusu, daha sonra Aralık 1215'te yayımlanacak olan "*Ad liberandam*"un taslağıdır ve bu kanunla Haçlı Seferi için yapılan planlar konsile sunulmuştur. Konsilde karara bağlanan yetmiş kanunun her biri, Papa III. Innocentius'un kilise ve papalığın dinî ve siyasi olarak her türlü otoritenin üzerinde olduğu düşüncesinin onaylanması şeklindedir. Kanunlar, elbette kesin olmamakla birlikte birkaç başlık altında gruplanabilir; heretikler ve Yahudiler, kilise organizasyonu, hukuki reformlar, evlilik, atamalar, ruhban sınıfı ile ilgili ve ruhban sınıfından olmayanlarla ilgili reformlar.²⁶⁹

IV. Lateran Konsili'nde heretiklere karşı verilen mücadele vurgulanarak heretikler, heretikleri savunanlar ve destekleyenler aforoz edilmiş, aforoz edilenlerin bir yıl içinde dine dönmezlerse mirastan ve memuriyetten men gibi ağır cezalarla karşılaşacağı ilan edilmiştir. Özellikle piskoposlar bölgelerindeki heretikliği araştırmakla görevlendirilmiş, başaramazlarsa da görevden alınacakları bildirilmiştir. Haçlı Seferi vaazlarında bulunanların, özellikle kendi kendine bunu görev edinerek bu vaazları heretikliği yaymak için bir fırsat olarak görenlerin önüne geçmek için, piskoposların onayladığı izin belgesi edinmeleri zorunlu kılınmıştır.²⁷⁰

Aralık 1215 tarihli "*Ad liberandam*"un IV. Lateran Konsili sırasındaki taslak metniyle Papa III. Innocentius kendisi tarafından yapılan özel bir dua ile Haçlı Seferi için hareket talimatı vererek Haçlı ordularının Haziran 1217 tarihinde bugün İtalya

²⁶⁹ Jeffrey M. Wayno, "Rethinking the Fourth Lateran Council of 1215", *Speculum*, 93/3, Temmuz 2018, s. 611-637; Kenneth Pennington, "The Fourth Lateran Council, Its Legislation and the Development of Legal Procedure", *The Fourth Lateran Council Institutional Reform and Spiritual Renewal (Rome, 15-17 October 2015)*, ed. Gert Melville, Johannes Helmrath, Didymos-Verlag, Almanya, 2017, s. 41-56; Moore, *Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant*, s. 236-239. Konsilde alınan kararların Latince ve İngilizce tam metni için ayrıca Bkz.: Henry Joseph Schroeder, *Disciplinary Decrees of the General Councils*, B. Herder Book Co., Londra, 1937, s. 560-584; "Decree of the Lateran Council of 1179 A. D.", *Select Historical Documents of the Middle Ages*, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903, s. 337-344.

²⁷⁰ Bellito, *The General Councils*, s. 54; Moore, *Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant*, s. 239-240; Tyerman, *God's War*, s. 598-599;

sınırları içerisinde bulunan Brindisi ve Messina’da toplanmasını istemiştir. “*Quia Maior*”e yapılan eklemelerle Kutsal Topraklar’a yapılacak olan Haçlı Seferi’ne katılacakların günahlarının affedileceği duyurularak heretiklere karşı savaşanların günahlarının affı bu sefer sırasında katılımı artırmak için durdurulmuştur. Ayrıca Müslümanlarla alışveriş yapanların aforoz edileceğini açıklayarak onlarla yapılacak deniz ticaretinin dört yıl boyunca askıya alınacağını ilan etmiştir. Fakat böyle bir yasak bölgede ticaretle uğraşan Hristiyanları zor durumda bıraktığından bu Hristiyanlar elçiler göndererek Müslümanlara yapılan ambargonun kendilerine de zarar vereceğini beyan etmiş, papa da durumu tekrar değerlendirdikten sonra sefer hazırlıkları sürerken en azından bir süreliğine bu ambargoya uyulmasını istemiştir. Ayrıca korsanlık yapanların ve düşmana savaş gereçleri satanların ağır bir şekilde cezalandırılması kararı da alınmıştır.²⁷¹

Papa III. Innocentius sefer hazırlıklarına devam ederken anlaşmazlık içinde bulunan devletlerle ilgilenerak Kıbrıs ve Ermeni krallarının kesin olarak barış yapmasını emretmiş, Cenova ve Pisa arasındaki sorunu da çözmeye çalışmış, bu iki şehrin Haçlı ordularının gemilerle sevkini sağlamak amacıyla Perugia’ya gitmiş ve burada kısa bir rahatsızlığın ardından 16 Temmuz 1216’da hayatını kaybetmiştir.

Papa III. Innocentius, hayatı boyunca Kudüs’ü Müslümanlardan geri alma hayalini kurmuş, bu hayalini gerçekleştirmek için bir yandan papalığın sahip olduğunu düşündüğü gücü doruk noktasına çıkarmak için yasalar çıkarmış diğer yandan da Haçlı Seferi fikrini bu yasaları uygulamak için kendisine dayanak noktası yapmıştır. Haçlı Seferleri fikri papalığın otoritesini zirveye çıkarmakta bir araç olmuş, zirveye çıkan bu güçle Kudüs’ü almak için gerekli olan mekanizmayı sadece kendi dönemi için değil kendinden sonraki dönemler için de kullanılabilir hale

²⁷¹ Thomas W. Smith, “Conciliar Influence on Ad liberandum”, *Outremer* 7, Turnhout, 2018, s. 219-29; Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a*, s. 38-39; Bellito, *The General Councils*, s. 53-56; Moore, *Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and To Plant*, s. 230-237, 250-251; Bird, Smith, “The Fourth Lateran Council and the Crusades: An Introduction”, s. 7-9; Norwich, *The Popes*, s. 158-159; Schaff, *History of the Christian Church*, s. 97-99; Mayer, *The Crusades*, s. 218; Norwich, *The Popes*, s. 171-173; Tyerman, *God’s War*, s. 61616-617; Collins, *Keepers of the Keys of Heaven*, s. 258-259; O’Malley, *History of the Popes from Peter to the Present*, s. 127-128; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C. III, s. 128; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 185; Jotischky, *Crusading and the Crusader States*, s. 212-214.

getirmiştir. Sönmeye yüz tutan Haçlı fikrini alevlendirmiş, bu alev sonraki yıllarda da yanmaya devam etmiştir. Denilebilir ki Papa III. Innocentius, yaşadığı dönemi bir Haçlı Seferi dönemine çevirmeyi başararak Haçlı fikrini halkın bilinçaltına kilise ve papalıkla özdeşleştirerek belki de silinmemecesine yerleştirmeyi başarmıştır.

SONUÇ

1071 Malazgirt Zaferi ile birlikte Müslüman Türklerin Anadolu'yu fethetmeye başlamaları, Hristiyan Batı dünyasında büyük bir korkuya neden olmuş, Batı Hristiyan dünyası Doğu Müslüman dünyasına 1095 yılında Papa II. Urbanus'un başlattığı silahlı bir harekâtla karşılık vermiştir. Bu harekâta katılımı ve coşkuyu artırmak için “*Kutsal Savaş*”, “*Haklı Savaş*” gibi dinî kavramlar kullanılmış, kilise ve papalık harekâtın planlanmasında ve organize edilmesinde başrolü üstlenmiştir. Kilise ve papalık tarafından oluşturulan “*Haçlı Ruhu*” tüm Avrupa'yı sarmış, insanlar hayatlarını bu kutsal seferlere adarken sefere katılmak istemeyenler de aforoz edilmiştir.

Haçlı Seferleri'nin düzenleyicisi Batı Kilisesi ve papalık, Hristiyanlığı, şiddeti destekleyen ve şiddete meşruiyet kazandıran bir şekle büründürerek kilise ve papalık adına Hristiyan olmayanlara ve Hristiyan olmakla birlikte sapkın olarak görülenlere karşı düzenlenen seferlerde itici bir güç olarak kullanmıştır.

Haçlı orduları Türkler'i Anadolu'dan atmak, Kudüs'ü Müslümanlardan geri almak için 1096-1291 yılları arasında yaklaşık iki yüzyıl boyunca doğuya dokuz Haçlı Seferi düzenlemişlerdir. Birinci Haçlı Seferi öncesinde Papa II. Urbanus'tan aldıkları yetkiyle Hristiyanlık adına halkı coşturma ve sefere katılımı sağlamak için pek çok keşiş, Avrupa'yı dolaşarak savaş kışkırtıcılığını “*Deus le volt!*” (Tanrı böyle istiyor!) sloganıyla din adına yapmışlardır. Birinci Haçlı Seferi sonunda Haçlılar Antakya, Urfa, Kudüs ve Trablus'ta Haçlı asıllı hükümdarları olan birer Haçlı kontluğu kurmuştur. Dolayısıyla katılan orduların büyüklüğü ve sonuçları bakımından değerlendirildiğinde Birinci Haçlı Seferi, diğer seferler arasında en önemli olanıdır çünkü Haçlı düşüncesi bu seferle amacına ulaşmış ve bu düşünce iki yüzyıl boyunca varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Kilise ve papalık, Hristiyanlığın tek temsilcisi olduğunu kanıtlayarak itibarını ve gücünü artırmış, Haçlı Seferleri'ni kendi otoritesinin itici gücü haline getirerek deyim yerindeyse etkileri yüzyıllar sürecek olan dinî bir fanatizm yaratmayı başarmıştır.

Birinci Haçlı Seferi'nin başarıyla sonuçlanması Avrupa'da Haçlı Seferleri'ne olan ilgiyi artırmış, Haçlı ruhunu ateşlemiş olan II. Urbanus'un vefatıyla papa olan II. Pascalıs'in de aynı ruhu devam ettirmek için yaptığı faaliyetlerle üç ayrı Haçlı ordusu kurularak Kudüs'e destek olmak amacıyla yola çıkılmış, bu orduların hepsi Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan ve diğer Türk beylerinin yardımlarıyla yenilgiye uğratılmıştır. Sefere katılan orduların sadece liderleri Antakya'da buluşarak Kudüs'e gidebildiklerinden bu seferin tam bir başarısızlıkla sonuçlandığı hatta bu başarısızlığın Avrupa tarihçileri ve Avrupa tarafından neredeyse tamamen unutturulmasına çaba harcandığı görülmektedir. 1101 Yılı Haçlı Seferleri'nde yine kilise ve papalığın seferin planlayıcısı, teşvikçisi ve hâlâ kitleleri harekete geçirme özelliğine sahip olduğu görülmektedir.

1144 yılında Urfa'nın Türkler tarafından geri alınması üzerine Kudüs ve Antakya Haçlı Kontlukları, Papa III. Eugenius'tan yardım istemişler, papa da neredeyse yarım yüzyıldır sönmeye yüz tutmuş olan Haçlı ruhunu tekrar canlandırmak için hem kendisi harekete geçmiş hem de Clairvaux Manastırı'nın başrahibi olan Clairvauxlu Bernard'ı seferi düzenlemekle görevlendirmiştir. Kilise ve papalık yine bir Haçlı Seferi'nin düzenlenmesinin merkezinde yer almaktadır öyle ki kendi iç sorunlarıyla uğraşan Avrupa krallarının sefere katılımı dahi bizzat papa ve Bernard'ın çabalarıyla sağlanmıştır. Papa III. Eugenius'un krallara yolladığı, Haçlı Seferi'ni konu alan, daha sonraları "*Quantum Praedecessores*" adıyla bilinen mektupları Haçlı Seferleri'ni papalık açısından yasal bir zemine oturtmuş, seferlerin papalık tarafından yürütülmesi, seferin niteliği, kapsamı ve uygulanması hakkında açıklamalar getirmiştir. İkinci Haçlı Seferi başarısız bir Dimaşk kuşatması girişiminden öteye gidemese de Roma Kilisesi'nin ileri görüşlü ve bilinçli bir şekilde bir Haçlı Seferi planladığı, sefere Papa III. Eugenius'un şekil vererek onun görevlendirdiği Clairvauxlu Bernard'ın da seferi geniş kitlelere yaydığı görülmektedir. Dolayısıyla İkinci Haçlı Seferi'nde diğerlerinde olduğu gibi yine kilise ve papalık seferin planlayıcısı ve teşvikçisidir.

Selahaddin Eyyûbî'nin Temmuz 1187'de Hittin'de Haçlı ordularına karşı kazandığı zaferden sonra Ekim 1187'de Kudüs'ü Haçlılardan geri alması, Avrupa'da

büyük bir hayal kırıklığına neden olmuş, Papa III. Urbanus haberi aldıktan sonra vefat etmiş yerine gelen Papa VIII. Gregorius Haçlı Seferi için “*Audita Tremendi*” adlı bir papalık fermanı yayınlamış, VII. Gregorius iki ay sonra vefat ettiğinden yerine III. Clemens papa olmuştur. Papa III. Clemens derhal yeni bir Haçlı Seferi için hazırlıklara başlamış, Avrupa krallarını harekete geçirmiş, sefere katılımı artırmak için vaazlar verilmesini sağlamıştır. Kilise ve papalığın faaliyetleri sonucunda harekete geçen Üçüncü Haçlı Seferi’nin krallar liderliğindeki orduları, Kudüs’ü geri almayı başaramamış olsalar da Kıbrıs ve Akkâ’da birer Haçlı Krallığı kurulmasını sağlamışlardır. Üçüncü Haçlı Seferi amacına ulaşamamış da olsa kilise ve papalık kralları ve geniş halk kitlelerini harekete geçirmeyi başarmış, seferi planlamış ve uygulamaya koymuştur.

1198’de papa olan III. Innocentius, kilise ve papalığı dünyadaki her şeyin üzerinde olan bir otorite olarak gördüğünden göreve başladığı andan itibaren kilise ve papalığın gücünü artırmaya yönelmiş, elde ettiği güçle Kudüs’ü Müslümanlardan geri almayı, Hristiyanlığı sapkınlardan temizlemeyi kendisine amaç edinmiş, Dördüncü Haçlı Seferi’ni bizzat organize ederek sefere detaylarıyla şekil vermiştir. Ancak Dördüncü Haçlı Seferi hedefinden saparak bir başka Hristiyan devlet olan Bizans İmparatorluğu’na yönelerek İstanbul’un zaptıyla neticelenmiş ve burada bir Latin Krallığı kurulmuştur. Papa III. Innocentius bu seferle sapkınların yola getirildiğini iddia ederek başarısızlığı bir Haçlı başarısına döndürme girişiminde bulunmuş, Ortodoks kilisesini itaat altına alma isteğiyle de bu seferi onaylamıştır. Hristiyanlık içerisinde yer almasına rağmen “*sapkın*” olarak sayılan dinî hareketlere de karşı çıkan Papa III. Innocentius, 1199’da yayınladığı “*Vergentis in senium*” adlı genelgesiyle sapkınlığı vatan hainliğiyle eş tutmuş, sapkınlardan saydığı Albililerin yaşadığı bölgeye vaizler görevlendirmiş, ardından da onların üzerine yollanacak bir Haçlı Seferi organize etmiştir. Yaşanan bu gelişmeler Avrupa’da bir Haçlı ruhunun alevlenmesini sağlamış, Kudüs’ün hâlâ alınamamış olması kralları olmasa da çocukları etkilemiş, çocuklar kendileri Haçlı Seferi düzenlemeye karar vermiştir. Papa III. Innocentius bu hareketi duyduğunda Kudüs için harekete geçmeyen Hristiyanları uyarak yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmesi için çalışmalarına başlamıştır. IV. Lateran Konsili’ni toplayarak Haçlı Seferi için hazırlıklara başlamış,

Dördüncü Haçlı Seferi hazırlıklarında olduğu gibi sefer hazırlıklarını bizzat şekillendirmişse de Kudüs'ü alma hayalini gerçekleştiremeden vefat etmiştir. Papa III. Innocentius, kilise ve papalığın gücünün Orta Çağ'daki doruk noktasını teşkil etmektedir, Haçlı Seferleri de bundan payını almıştır. Dördüncü Haçlı Seferi, Albililer üzerine yapılan Haçlı Seferleri, dolaylı da olsa Çocukların Haçlı Seferi ve Beşinci Haçlı Seferi için yapılan hazırlıklar kilise ve papalık tarafından planlanmış ve organize edilmiştir.

Haçlı Seferleri'nin yaratıcısı kilise ve papalıktır. Haçlı Seferleri, kilise ve papalığın dinî ve dünyevi alanlardaki otoritesini güçlendirmede ve korumada önemli görevler üstlenmiş, kilise ve papalık Haçlı Sefelerine istediği yönü vermiş, kimi zaman amacından sapsa da inancın kitleleri nasıl harekete geçirip şiddete yöneltebildiğini, "*kendinden olmayana*" karşı şüphe ve nefreti nasıl kolaylıkla yaratabileceği gerçeğini gözler önüne sermiştir. Haçlı Seferleri 1291 yılı itibarıyla fiili olarak sona erse de papalık tarafından Müslümanlara karşı Hristiyanların zihnine yerleştirilen düşmanlık günümüzde de devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları,
Mehmet Ali,
Köker, Levent: **İmparatorluktan Tanrı Devletine**, İmge Kitabevi, Ankara, 1998.
- Ağırakça, Ahmet: **Salâhaddin Eyyûbî ve Kudüs'ün Yeniden Fethi**, Akdem Yayınları, İstanbul, 2014.
- Akın, Haydar: **Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı**, Dost Kitabevi, İstanbul, 2012.
- Aksoy, Hatice: “Komnenos Hanedanı'nın Doğu Siyaseti ve Myriokephalon Savaşı”, **Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, S. 7, Güz 2017.
- Akyol, Yasemin: “Halk Haçlı Seferleri”, **Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi**, No: 1, 2018.
- Albertus Aquensis
(Albert of Aachen): **Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae**, RHC. occ., IV, İngilizce Çev. Susan B. Edgington, **Albert of Aachen, Historia Ierosolimitana: History of the Journey to Jerusalem**, Clarendon Press, Oxford, 2007.
- Alıcı, Mustafa: “Saladin: Latin Kaynaklarında Selahaddin Eyyubî”, **Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi**, S. 11, 2017.

- Allington, Richard: “Schismatics and Crusaders: Innocent II’s Condemnation of John Comnenus in the History of Byzantine and Papal Relations with Latin Antioch”, **Crusading Art, Thought and Will**, V. 115, 2018.
- Altınay, Ahmet Refik: **Haçlılar (1095-1291)**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2007.
- Altındal, Aytunç: **Papa 16. Benedikt Avrupa Birliği ve Türkiye**, Bir Harf Yayınları, İstanbul, 2004.
- Alvira, Martin: “Prisoners of War in the Albigensian Crusade 1209-1229”, **E-Stratégica**, S. 1, 2017.
- Andrea, Alfred J.: **Contemporary Sources for the Fourth Crusade**, Brill, Leiden-Boston, 2008.
- Angold, Michael: “Belle Époque or Crisis? (1025-1118)”, **The Cambridge History of the Byzantine Empire c. 500-1492**, ed. Jonathan Shepard, Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Angold, Michael: **The Byzantine Empire (1025-1204): A Political History**, Longman, New York, 1997.

- Angold, Michael: “The Byzantine State on the Eve of the Battle of Manzikert”, **Mazikert to Lepanto the Byzantine World and the Turks (1071-1571) Papers Given at the Nineteenth Spring Symposium of Byzantine Studies Birmingham March 1985**, ed. Anthony Bryner, Adolf M. Hakkert Publisher, Amsterdam, 1991.
- Anna Komnena: **Aleksiad**, İngilizce Çev. E. R. A. Sewter, **The Alexiad of Anna Comnena**, London, 1969; Türkçe Çev. Bilge Umar, **Alexiad–Malazgirt’in Sonrası**, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1996.
- Anonim Süryânî Vekayinâmesi**, Türkçe Çev. Vedii İlmen, **I. ve II. Haçlı Seferleri Vekayinâmesi**, Yaba Yayınları, İstanbul, 2005.
- Armstrong, Karen: **Tanrı’nın Tarihi**, Türkçe Çev. Kudret Emiroğlu, Oktay Özel, Hamide Koyukan, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2017.
- Asbridge, Thomas: **Haçlı Seferleri**, Türkçe Çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul, 2014.
- Aşıkoğlu, Yüksel: “Aziz Bernard ve Hristiyanlık Tarihindeki Yeri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

- Attaleiates, Mikhael: **The History**, İngilizce Çev. Anthony Kaldellis ve Dimitris Krallis, Harvard University Press, 2012; Türkçe Çev. Bilge Umar, **Tarih**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Avcı, Casim: **İslam-Bizans İlişkileri**, Klasik Yayınları, İstanbul, 2003.
- Aydın, Mehmet: “Batı ve Doğu Hristiyanlığına Tarihi Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Ankara, C. XXVII, 1981.
- Ayönü, Yusuf: **Selçuklular ve Bizans**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- Azîmî : **Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemi İle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44)**, Türkçe Çev. Ali Sevim, 2. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- Baigent, Michael, Leigh, Richard, Lincoln, Henry: **Savaşçı Keşişler Tarikatı Tapınak Şövalyeleri**, Türkçe Çev. Mehmet Topdaş, Nokta Yayınları, yy.
- Bainton, Roland H.: **The Horizon of Christianity**, American Heritage Publ. Co., New York, 1964.
- Baldwin, Marshall W. : **The Medieval Papacy in Action**, Macmillan, New York, 1940.

- Balzani, Ugo: “Frederick Barbarossa and The Lombard League”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Balzani, Ugo: “Italy 1125-1152”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Barber, Malcolm: **Tapınak Şövalyelerinin Tarihi Yeni Şövalyelik**, Türkçe Çev. Berna Ülner, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Barracclough, Geoffrey: **The Medieval Papacy**, W.W. Norton & Company, Great Britain, 1979.
- Baştav, Şerif: “Bizans ve Haçlı Seferleri”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1997.
- Batur, Enis: “Haçlı Yağması ve Kutsal Nesneler Kataloğu”, **Tarih Dergisi**, No: 7, İstanbul, 2014.
- Bauer, John W.: “Conflict and Conscience: Ideological War and the Albigensian Crusade”, **United States of Military Academy Masters of Military Art and Science**, Yüksek Lisans Tezi, New York, 1995.

- Bauer, Susan Wiese: **Ortaçağ Dünyası: Roma İmparatoru Büyük Constantinus'un Hristiyanlığı Kabul Etmesinden I. Haçlı Seferi'ne**, Türkçe Çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Belitto, Christopher M.: **The General Councils: A History of the Twenty-One Church Councils from Nicaea to Vatican II**, Paulist Press, New York, 2002.
- Berry, Virginia G.: "The Second Crusade", **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Bird, Jessalynn L., Smith, Damian J.: "The Fourth Lateran Council and the Crusades: An Introduction", **Outremer** 7, Turnhout, 2018.
- Bolton, Brenda M.: "The Cistercians and the Aftermath of the Second Crusade", **The Second Crusade and the Cistercians**, ed. Michael Gervers, St. Martin's Press, New York, 1992.
- Bradford, Ernle: **The Great Betrayal Constantinople 1204**, Hodder and Stoughton, London, 1967.
- Brand, Charles M.: **Byzantium Confronts the West 1180-1204**, Cambridge, Massachusetts, 1968.
- Brent, Allen: **A Political History of Early Christianity**, T&T Clark International, London, 2009.

- Brezzi, Paolo: **The Papacy Its Origins and Historical Evolution**, The Newman Press, Maryland, 1958.
- Brooke, Zachary Nugent: “Gregory VII and the First Contest Between Empire and Papacy”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Cahen, Claude: **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Türkçe Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Cardini, Franco: “Friedrich Barbarossa ve III. Haçlı Seferi”, Türkçe Çev. Lale Tonguç Basmacı, **Ortaçağ Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Cardini, Franco: “Kudüs Krallığı ve Küçük Derebeylikler”, Türkçe Çev. Lale Tonguç Basmacı, **Ortaçağ Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Cate, James Lea: “The Crusade of 1101”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Chevedden, Paul E.: “Canon 2 of the Council of Clermont (1095) and the Goal of the Eastern Crusade: “to Liberate Jerusalem” or “to Liberate the Church of God”?”, **Annuario Historiae Conciliorum**, V. 37, 2005.

- Chevedden, Paul E.: “Canon 2 of the Council of Clermont (1095) and The Crusade Indulgence”, **Annuario Historiae Conciliorum**, V. 37, 2005.
- Chronique d’Ernoult**, Türkçe Çev. Ahmet Deniz Altunbaş, **Ernoult Kroniği**, Kronik Kitap, İstanbul, 2019.
- Collins, Roger: **Keepers of the Keys of Heaven: A History of the Papacy**, Basic Books, New York, 2009.
- Cormenin,
Louis Marie de: **A Complete History of the Popes of Rome**, J. & J. L. Gihon, Philadelphia, 1851.
- Çoban, Bekir Zakir: **Geçmişten Günümüze Papalık**, 2. bs., İnsan Yayınları, İstanbul, 2014.
- Crusade and Christendom: Annotated Documents in Translation from Innocent III to the Fall of Acre 1187-1291**, ed. Jessalyn Bird, Edward Peters, James M. Powell, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2013.
- Darcan, Hasan: “Athanasius ve İznik Konsili”, **Sakarya Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, C. XV, S. 28, 2013.
- Davies, Norman: **Avrupa Tarihi**, Türkçe Çev. Burcu Çığman, Elif Topçugil, Kudret Emiroğlu, Suat Kaya, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

- Dawson, Christopher: “The Reform of the Church in the 11th Century and the Medieval Papacy,” **Religion and the Rise of Western Culture**, Sheed and Ward, New York, 1950.
- “Decree of 1059 Concerning Papal Elections”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.
- “Decree of the Lateran Council of 1179 A. D.”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.
- Demirci, Kürşat: “Hristiyanlık”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998.
- Demirci, Kürşat: “Engizisyon”, **DİA**, C. XI, İstanbul, 1995.
- Demirkent, Işın: **Haçlı Seferleri**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Demirkent, Işın: “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, **Prof. Dr. Fikret Işıltan’a 80. Doğum Yılı Armağanı**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- Demirkent, Işın: “1101 Yılı Haçlı Seferleri Ordularının Anadolu’da Takip Ettiği Yollar Hakkında”, **Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, 23-25 Haziran 1997**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- Demirkent, Işın: “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı**, No: 35, 1994.

- Demirkent, Işın: “Haçlı Seferi’nin Mahiyeti ve Başlaması”, **Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri (26-27 Mayıs 1997)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1998.
- Demirkent, Işın: **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)**, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İstanbul, 1990.
- Demirkent, Işın: “Haçlılar”, **DİA**, C. XIV, 1996.
- Demirkent, Işın: “1071 Malazgirt Savaşı’na Kadar Bizansın Askerî ve Siyasi Durumu”, **Tarih Dergisi**, Sayı: XXXIII, 1980-1981.
- Demirkent, Işın: “14. Yüzyıla Kadar Balkan Yarımadasında Bizans Hakimiyeti”, **Bizans Tarihi Yazıları Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Demirkent, Işın: “1082-1302 Yılları Arasında Bizans Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, **Bizans Tarihi Yazıları Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- Dickie, Iain; “Beziers”, **Dünya Savaş Tarihi Haçlı Seferleri Selçuklular, Eyyubîler ve Osmanlılara Karşı 1097-1444**, C. V, ed. Kelly Devries, vd., Türkçe Çev. Emin Yener, Timaş Yayınları, 2012.

- Dickson, Gary: **The Children's Crusade Medieval History Modern Mythistory**, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
- “Documents Relating to the War of the Investitures”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.
- Doğan, Sema: “Ortaçağ Manastır Sistemi: Doğu ve Batı Manastırları”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 20, S. 2, 2003.
- Domański, Juliusz: “Remarks on the Medieval and Renaissance ‘Contempt of the World’ and ‘Human Misery’ (Lotario – Poggio Bracciolini – Erasmus of Rotterdam)”, **Odrodzenie i Reformacja w Polsce**, İngilizce Çev. Kamil O. Kuraszkiewicz, S. 36, 1992.
- Donvito, Filippo: “The Battle of Civitate, June 18, 1053: The Norman Challenge to the Pope”, **Medieval Warfare**, C. 1, S. 4, 2011.
- Duffy, Eamon: **Saints & Sinners: A History of the Popes**, Yale University Press, 1997.
- Duncalf, Frederic: “The Councils of Piacenza and Clermont”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969.

- Duncalf, Frederic: “The First Crusade: Clermont to Constantinople”, **A History of the Crusades: The First Hundred Years**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. I, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Durgun, Fatih: ““They Are Worse Than Saracens With Their Strong Hand and Their Arm Stretched in Fight”: Multifaceted Context of the Albigensian Crusade”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 10, S. 48, Şubat 2017.
- Durgun, Fatih: “Dinî ve Siyasi Yönleriyle Ortaçağ Batı Kilisesi’nde Büyük Bölünme (1378-1417)”, **Orta Çağ’da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Durmaz, Sayime: “Yüksek Ortaçağ’da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Âsâ’nın Savaşı”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: 1, 2010.
- Durmaz, Sayime: “Haçlı Ordularının Balkanlardan Geçışı”, **Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri: 5-7 Ekim 2012**, Isparta, 2013.
- Durant, Will: **The Age of Faith**, Simon & Schuster, New York, 1950.
- Dvornik, Francis: **Konsiller Tarihi: İznik’ten II. Vatikan’a**, Türkçe Çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

- Düzgün, Şaban Ali: “İki Dünyanın Karşılaşması: Müslüman ve Latin Batı Dünyası Arasında Haçlı Seferleri Dönemindeki İlişkiler”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. XIV, No: 3-4, 2001.
- Ebü'l-Farac
(Bar Hebraeus): **Abû'l-Farac Tarihi**, Türkçe Çev. Ömer Rıza Doğrul, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.
- Edward, Herbert,
Cowdery, John: “Pope Grogory VII's Crusading' Plans of 1074”, **Outremer: Studies in the History of the Crusading Kingdom of Jerusalem Presented to Johusa Prawer**, Ed. Benjamin Z. Kedar vd., Yad Izhak Ben-Zvi Publication, Israel, 1982.
- El-Gamidi,
Ali Muhammed Udeh: “Haçlılara Karşı Salahaddin Eyyubî'nin Cihad Stratejisi”, **Haçlı Seferlerinin 900. Yıldönümünde Uluslararası Selâhaddin-i Eyyubî Sempozyumu 23-24 Kasım 1996**, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Diyarbakır, S. 7, 1997.
- Erer, Raşit: **Türklere Karşı Haçlı Seferleri**, Üsküdar, 2002.
- Eroğlu,
Ahmet Hikmet: “Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XLI, S. 1, Ankara, 2000.
- Eroğlu,
Ahmet Hikmet: “Farklı İnancı Tehdit Olarak Algılamının Sonucu: Engizisyon Terörü”, **Dinî Araştırmalar**, C. 7, S. 20, 2004.
- Eroğlu,
Ahmet Hikmet: “Doğu Batı Kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, **Dinî Araştırmalar**, C. 2, S. 5, Eylül-Aralık 1999.

- Esgin, Mehmet “Engizisyonun Günümüze Hatırlattıkları”, **Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 1, 2012.
- Eusebius of Caesarea: **Life of Constantine**, İngilizce Çev. Averil Cameron, Clarendon Press, Stuart G. Hall, Oxford, 1999.
- Eusebios: **Vita Constantini**, nşr. I. A. Hakel, Leipzig 1902; İngilizce Çev. Averil Cameron, **Life of Constantine**, Clarendon Press, Stuart G. Hall, Oxford, 1999.
- Evans, Austin P.: “The Albigensian Crusade”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Eyice, Semavi; “Bizans İmparatorluğu’nun Çöküşünün Başlangıcı”, **Divân İlmî Araştırmalar**, S. 16, 2004.
- Fee, Christopher; “Sacred Kingship”, **Christian History**, S. 108, 2014.
- Firth, Lori: “A Comparison of the Cistercian and Knights Templar Orders, and the Personal Influence of Bernard of Clairvaux”, **Historical Studies in the Department of History the University of Hull**, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

- Fulcherius
Carnotensis: **Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium**, RHC. occ., III, İngilizce Çev. Rita Ryan, **A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Knoxville, 1969, Türkçe Çev. İlcan Bihter Barlas, **Kutsal Toprakları Kurtarmak Kudüs Seferi**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Gada, Mohd Yaseen: “The Betrayal of the First Crusade”, **History Studies**, V. 7, No. 3, 2015.
- Geanakoplos,
Deno John: “Church and State in the Byzantine Empire: A Reconsideration of the Problem of Caesaropapism,” **Church History**, C. 34, No: 4, Aralık 1965; Türkçe Çev. Mustafa Alican, “Bizans İmparatorluğu’nda Kilise ve Devlet: Sezaropapizm Sorununu Yeniden Düşünmek”, **Tarih Okulu Dergisi**, S. IX, Ocak-Nisan 2011.
- Gener, Cihangir: **Ezoterik Batıni Doktrinler Tarihi**, Bilgelik Okulu Yayınları, Ankara, 2015.
- “General Summons of Pope Innocent III to a Crusade A. D. 1215”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.
- Geoffroi de,
Villehardouin,
Henri de,
Valenciennes: **IV. Haçlı Seferi Kronikleri**, Türkçe Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.

- Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum**
RHC. occ., III, İngilizce Çev. Rosalind Hill, **The Deeds of the Franks and the other Pilgrims to Jerusalem**, Oxford, 1979.
- Gibbon, Edward: **Roma İmparatorluğu’nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi**, Türkçe Çev. Asım Baltacıgil, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1995.
- Girolamo, Catia Di: “Guelfler ve Ghibellinler”, **Orta Çağ Katedraller-Şövalyeler-Şehirler**, ed. Umberto Eco, Türkçe Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.
- Godfrey, John: **1204: The Unholy Crusade**, Oxford University Press, Oxford, 1980.
- Graham-Leigh, Elaine: **The Southern French Nobility and the Albigensian Crusade**, The Boydell Press, Woodbridge, 2005.
- Griffith, Hugh Clifton: “The Second and Third Crusades: Their Justification and Goals as Seen by the Clergy”, **Master’s Theses 1863**, 1980.
- Gündüz, Şinasi: **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
- Güran, Ceyhan: **Bir Dünya İmparatorluklar Merkezi İstanbul**, Akis Kitap, İstanbul, 2010.

- Hallam, Elizabeth: **Chronicles of The Crusades Eye-Witness Accounts of the Wars Between Christianity and Islam**, Colour Library Direct Ltd., New York, 1989.
- Hanko, Herman: “Marking the Bulwarks of Zion: Innocent III and Papal Hierarchy (2)”, **The Standard Bearer**, V. VII, S. 12, 2001.
- Harris, Jonathan: **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Publishing, London & New York, 2014.
- Haynes, Daniel: “Pope Urban II (c. 1042-1099)”, **An Encyclopedia of Faith and Conflict from Antiquity to the Present**, ed. Jeffrey Ian Ross, Routledge, New York, 2015.
- Hayward, F.: **A History of the Popes**, J. M. Dent & Sons Ltd., New York, 1931.
- Hitti, Philip Khuri: **Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi**, Türkçe Çev. Salih Tuğ, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Hoffman, Ross J. S.: **Medieval History**, Littlefield, Iowa, 1955.
- Holmes, George: **The Oxford Illustrated History of Medieval Europe**, Oxford University Press, Oxford, 1996.

- Holt, Peter Malcolm: **Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu**, Türkçe Çev. Özden Arikan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- Holt, Peter Malcolm: **Haçlı Devletleri ve Komşuları**, Türkçe Çev. Tanju Akad, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Houben, Hubert: **Roger II of Sicily A Ruler Between East and West**, Cambridge University Press, UK, 2002.
- Hughes, Philip: **A History of the Church Volume Two: The Church in the World the Church Created: Augustine to Aquinas**, Sheed and Ward, London, 1993.
- Huizinga, Johan: **Ortaçağ'ın Günbatımı**, Türkçe Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
- Hussey, Joan M.; "Byzantium and the Crusades, 1081-1204", **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Ioannes Kinnamos: **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

- Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, Türkçe Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008,
- Işık, Halim: **İlk Papa Aziz Petrus'tan Son Papa Ratzinger'e Papalık Tarihi**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2006.
- İbn Kalânîsi: **The Damascus Chronicle of the Crusades**, İngilizce Çev. H. A. R. Gibb, Dover Publication, New York, 2002; Türkçe Çev. Onur Özatağ, **Şam Tarihine Zeyl – I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- İbnü'l-Adîm, **Buğyetü't-taleb fî Târîhi Halep Biyografilerle Selçuklular Tarihi**, Türkçe Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.
- İbnü'l-Adîm: **Zübdetü'l-Haleb Min Târîhi Haleb'de Selçuklular (H. 447-521=1055-1127)**, Türkçe Çev. Ali Sevim, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014.
- İbnü'l-Esîr: **İslâm Tarihi el Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, Türkçe Çev. Abdülkerim Özaydın, IX-XII. Ciltler, Bahar Yayınları, İstanbul, 1987.
- İnan, Hasan: “Haklı Savaş Doktrini Çerçevesinde Haçlı Seferlerinin Teolojik Temelleri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

- Jackson,
Samuel Macauley: **The New Schaff-Herzog Encyclopedia of Religious Knowledge**, Funk and Wagnalls Company, Michigan, 1959.
- Jalland,
Trevor Gervase: **The Church and the Papacy an Historical Study**, Morehouse-Gorham, Great Britain, 1949.
- Johnson, Edgar N.: “The Crusades of Frederick Barbarossa and Henry VI”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Johnson, Paul: **A History of Christianity**, Touchstone, England, 1991.
- Jones, Sydney: **The Crusades Biographies**, Thomson Gale, 2005.
- Jotischky, Andrew: **Crusading and the Crusader States**, Routledge, London and New York, 2013.
- Kaçar, Turhan: “Eskiçağ Hristiyanlığında Yol Ayrımı: Kadıköy Konsili ve Mirası”, **Doğu Batı Dergisi**, S. 49, 2009.
- Kaçar, Turhan: “Kadıköy Konsili ve Patrikhanenin Statüsü”, **İmparatorluk Başkentinden Kültür Başkentine**, ed. F. Emecen, İstanbul, 2010.
- Kaçar, Turhan: “Ortaçağ’ın Dinsel Fermantasyonu: IV. Yüzyıl-Roma İmparatorluğu’nda Doğu, Batı Kiliseleri ve Devlet”, **Doğu Batı Dergisi**, S. 3, 2005.

- Kaleli, Emrullah: “Haçlı Seferleri’nin Muhtelif Finans Biçimleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 10, S. 50, Haziran 2017.
- Kaleli, Emrullah: “Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos’un (1143-1180) Dış Politika Anlayışı ve Selçuklular”, **III. Ines Uluslar Arası Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı (28 Nisan-01 Mayıs 2018- Alanya/Antalya 2018, 2018.**
- Kaleli, Emrullah: “Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Doktora Tezi, 2011.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz: “Ortaçağ Avrupa’sında Çocuk Hareketi: Fransız ve Alman Çocukların Haçlı Seferi”, **Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk II**, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun, 2016.
- Karaca, Sevtap Gölgesiz: “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. XXVII, No: 1, 2012.
- Karakaya, Ahmet Enes: “Ortadoğu’da Bizans İmparatorluğu-Haçlı İlişkileri (1099-1131)”, **İstanbul Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- Katar, Mehmet: “Katolik Kilisesi”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul, 2007.

- Katz, Solomon: **The Decline of Rome and the Rise of Medieval Europe**, Greenwood Press, New York, 1961.
- Kayhan, Hüseyin: “Miryokefalon Savaşı Öncesinde Bizans Politikasında Türkmenler”, **Isparta Bölgesinin Tarihi Coğrafyası ve Myriokephalon Savaşı Sempozyumu (19-20 Haziran 2014) Bildirim Kitabı**.
- Kedar, Benjamin Z.: **Crusade and Mission European Approaches Toward the Muslims**, Princeton University Press, USA, 1988.
- Keller, Andrea: “Just War in Classical Antiquity”, **From Just War to Modern Peace Ethics**, ed. Heinz-Gerhard Justenhoven, William A. Barbieri, De Gruyter, Berlin, 2012.
- Kelly, John
Norman Davidson: **The Oxford Dictionary of Popes**, Oxford University Press, Oxford, 1986.
- Kırpık, Güray: **Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar**, Selenge Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Kırpık, Güray: “Haçlı Seferlerinde “Tanrı Barışı” Müessesesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16, Aralık 2007.
- Kırpık, Güray: “Haçlıların Balkanlardaki Faaliyetleri ve Tesirleri”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl 13, S. 39, 2009.

- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Bizans’ın Karanlık Günleri: İmparator Phokas Devri: (602-610)”, **Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına**, Dünya Yayınları, İstanbul, 2018.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Haçlı Saldırısına İlk Çağrı”, **Popüler Tarih**, No: 63, 2005.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “IV.-VII. Yüzyıllarda İstanbul’da Doğal Afetler”, **Afetlerin Gölgesinde İstanbul**, ed. Sait Öztürk, İstanbul, 2009.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: **Trablus Haçlı Kontluğu**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Haçlı Seferleri’nin Başından 1204’e Kadar Batılıların Bizans’ı Zapt Etme Planları”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi Prof. Dr. Işın Demirkent Hatıra Sayısı**, No: 42, 2007.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Birinci Haçlı Seferi’nin Bir Görgü Tanığı: Raimundus Aguilers”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, No:41, 2005.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Emevilerin İstanbul’u Kuşatmaları Esnasında Bizans İmparatorluğu’nun Durumu”, **Beşinci Uluslararası Ortadoğu Semineri, İslamiyetin Doğuşundan Osmanlı İdaresine Kadar Orta Doğu (Şam 2-4 Kasım 2010), Bildiriler**, Elazığ, 2010.

- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”, **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 3, 2013.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Sultan I. Kılıç Arslan’ın Eskişehir Yakınında Haçlılara Karşı Büyük Mücadelesi: Dorylaion Savaşı (1 Temmuz 1097)”, **Tarih ve Uygarlık İstanbul Dergisi**, S. 4, 2013.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Yakındoğu’da Kurulan Haçlı Devletleri”, **Sosyologca** 3, S. 3, 2012.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Haçlıların 15 Temmuz 1099’da Kudüs’ü Ele Geçirmesi”, **Uluslararası Kudüs ve Mescid-i Aksa Sempozyumu 6-7 Ekim 2017, Mardin**, Mardin, 2018.
- Küçüksipahioğlu,
Birsel: “Musul ve Haleb Valisi İmâdeddin Zengi’nin Haçlılarla Mücadelesi”, **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 2, 2014, s. 79-96.
- Lactantius: “Of The Manner in Which the Persecutors Died”, **Fathers of the Third and Fourth Centuries Ante-Nicene Fathers**, Christian Classics Ethereal Library, ed. Philip Schaff, Grand Rapids, C. VII.
- Langan, John “The Elements of St. Augustine's Just War Theory”, **The Journal of Religious Ethics**, Vol. 12, No: 1, 1984.

Lee Wolff, Robert: “The Latin Empire of Constantinople, 1204-1261”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.

Letters from the East: Crusaders, Pilgrims and Settlers in the 12th–13th Centuries, İngilizce Çev. Malcolm Barber, Keith Bate, Ashgate Publishing, England, 2010.

Lilie, Ralph-Johannes: **Byzantium and the Crusader States 1096-1204**, İngilizce Çev. J. C. Morris ve Jean E. Ridings, Clarendon Press, Oxford, 1993.

Lloyd, Simon: “The Crusading Movement 1096-1274”, **The Oxford Illustrated History of the Crusades**, ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, Oxford, 2001.

Logan, F. Donald: **A History of the Church in the Middle Ages**, Routledge, London, 2002.

Maalouf, Amin: **Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri**, Türkçe Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Telos Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Mabillon, John: **Life and Works of Saint Bernard Abbot of Clairvaux**, ed. ve Çev. Samuel J. Eales, Burn & Oates Limited, London, V. I, 1889.

- Magdalino, Paul: “The Byzantine Background to the First Crusade”, **Canadian Institute of Balkan Studies**, Toronto, 1996.
- Markowski, Michael: “Crucesignatus: Its Origins and Early Usage”, **Journal of Medieval History**, S. 10, 1984.
- Martin, Sean: **The Knights Templar**, Pocket Essentials, UK, 2004.
- Martin, Sean: **Ortaçağ’da Avrupa’da Alevi Hareketi Katharlar**, Türkçe Çev. Barış Baysal, Kalkedon Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Marvin, Laurence W.: **The Occitan War: A Military and Political History of the Albigensian Crusade 1209-1218**, Cambridge University Press, New York, 2008.
- Mattox, John Mark: **Saint Augustine and the Theory of Just War**, Continuum, London, 2006.
- Mayer, Hans Eberhard **The Crusades**, İngilizce Çev. John Gillingham, Oxford University Press, New York, 1990.
- Maxwell-Stuart, P. G. : **Chronicle of the Popes: The Reign-by-Reign Record of the Papacy from St. Peter to the Present**, Thames and Hudson, UK, 2006.

- Mcbrien, Richard P.: **Lives of the Popes**, Harper One, New York, 1997.
- McCabe, Joseph: **A History of the Popes**, Watts & CO., London, 1939.
- Mcguire, Brian Patrick: “Bernard’s Life and Works”, **A Companion to Bernard of Clairvaux**, ed. Brian Patrick Mcguire, Brill, Boston, 2011.
- McNeal, E. H., Lee Wolff, Robert: “The Fourth Crusade”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- McGiffert, Arthur Cushman: **A History of Christian Thought**, C. II, London, Charles Scribner’s Sons, 1961.
- Mikhail Psellos’un Khronographia’sı**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.
- Millan-Cole, Joseph Ewan: “The Monastic Conversion of Bernard of Clairvaux and Its Significance for Cistercian Beginnings, ca. 1098–ca. 1128”, **University of Sydney Department of History School of Philosophical and Historical Inquiry**, Doktora Tezi, 2015.
- Moore, John C.: **Pope Innocent III (1160/61-1216) To Root Up and to Plant, The Medieval Mediterranean Peoples, Economies and Cultures 400-1500**, 47, Brill, Leiden-Boston, 2003.

- Morrissin, Cécile: **Haçlılar**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.
- Munro,
Dana Carleton: **Letters of the Crusaders: Translation and Reprints from the Original Sources of European History**, University of Pennsylvania, C. I, S. 4, Philadelphia, 1902.
- Munro,
Dana Carleton: “Did the Emperor Alexius Ask for Aid at the Council of Piacenza, 1095?”, **American Historical Review**, V. XXVII, 1992.
- Munro,
Dana Carleton: “The Speech of Pope Urban II at Clermont”, **American Historical Review**, V. XI, 1996.
- Munro,
Dana Carleton: “The Children’s Crusade”, **The American Historical Review**, C. 19/3, 1914.
- Neander, Augustus: **The Life and Times of St. Bernard**, İngilizce Çev. Matilda Wrench, Gilbert & Rivington Printers, London, 1843.
- Nicol, Donald M.: **Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma**, Çev. Gül Çağlı Güven, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2000.
- Nicolle, David: **Medieval Warfare Source Book Christian Europe and Its Neighbours**, Brockhamton Press, London, 1996.

- Nicolle, David: **The First Crusade 1096-99 Conquest of the Holy Land**, Osprey Publishing Limited, New York, 2003.
- Nicolle, David: **The Second Crusade 1148 Disaster Outside Damascus**, Osprey Publishing Limited, New York, 2009.
- Nicolle, David: “Hattin 1187”, **God’s Warriors, Crusaders and the Battle for Jerusalem**, ed. Helen Nicholson, David Nicolle, Osprey Publishing Limited, New York, 2005.
- Nikephoros Bryennios: **Tarihin Özü**, Türkçe Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.
- Niketas Khoniates: **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Niketas Khoniates: **Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206)**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- Niketas Khoniates: **Niketas Khoniates’in Historia’sı (1195-1206) İstanbul’un Haçlılar Tarafından Zaptı ve Yağmalanması**, Türkçe Çev. Işın Demirkent, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- Nojea, Traian: “The Reforms of Pope Gregory VII (1073-1085): Some Canonical Considerations”, **Teologia**, S. 4, 2016.

- Norwich, John Julius: **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS 1082-1453)**, Türkçe Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2012.
- Norwich, John Julius: **The Popes**, Vintage Books, London, 2012.
- Norwich, John Julius: **Byzantium the Early Centuries**, Penguin Books, England, 1990.
- Ocak, Ahmet: “Haçlı Seferlerinin Ortaya Çıkışı ve (Doğu-Batı Dünyaları Açısından) Doğurduğu Sonuçlar”, **Abant İzzet Baysal Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 14, Sayı: 3, 2014.
- Odo of Deuil: **De Profectione Ludovici VII in Orientem**, İngilizce Çev. V. G. Berry, **The Journey of Louis VII to the East**, New York, Columbia University Press, 1948.
- Oestreich, Thomas: “The Personality and Character of Gregory VII in Recent Historical Research”, **The Catholic Historical Review**, V. 7, No: 1, Nisan 1921.
- Oldenbourg, Zoé: **The Crusades**, Ballantine Books, New York, 1967.
- O’Malley, John W.: **History of the Popes from Peter to the Present**, A Sheed & Ward Book, UK, 2010.

- O’Neal, Michael J.: **The Crusades Almanac**, Thomson Gale, UXL The Crusades Reference Library.
- Ophoff, George: “Through the Ages: Innocent III”, **The Standard Bearer**, Grand Rapids, Michigan, V. XXII, S. 15, 1946.
- Ordman, Jilana: “Was It An Embarrassment of Rewards? : Possible Relationships Between Religious Devotion Among Participants in the Second Crusade, 1145-1149, and Their Losses in the Field”, **Essays in Medieval Studies**, V. 30, 2014.
- O’Shea, Stephen: **İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık**, Türkçe Çev. Egemen Demircioğlu, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Ostrogorsky, George **Bizans Devleti Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981.
- Otto von Freising: **Gesta Friderici Imperatoris**, İngilizce Çev. Charles Christopher Mierow, **The Deeds Of Frederick Barborossa by Otto of Freising**, New York, Columbia University Press, 1953.

- Painter, Sidney: “The Third Crusade: Richard The Lionhearted and Philip Augustus”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Papadakis, Aristeides: **The Christian East and the Rise of the Papacy: The Church (1071-1453)**, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 1994.
- Parker, Matthew E.: “Papa et Pecunia: Innocent III’s Combination of Reform and Fiscal Policy to Finance Crusades”, **Mediterranean Historical Review**, 2017.
- Passant, Ernest James: “The Effects of The Crusades Upon Western Europe”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York.
- Pennington, Kenneth: “Innocent III and the Divine Authority of the Pope”, **Popes, Canonists, and Texts 1150-1550 Collected Studies Series**, S. 412, 1993.
- Pennington, Kenneth: “The Fourth Lateran Council, Its Legislation and the Development of Legal Procedure”, **The Fourth Lateran Council Institutional Reform and Spiritual Renewal (Rome, 15-17 October 2015)**, ed. Gert Melville, Johannes Helmraht, Didymos-Verlag, Almany , 2017.

- Peters, Edward: “Lotario dei Conti di Segni Becomes Pope Innocent III: the Man and the Pope”, **Pope Innocent III and His World**, ed. John Moore, Routledge, London, 1999.
- Phillips, Jonathan: **The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople**, USA, Penguin Books, 2004.
- Pilhage, Olof: “The Power of God a Study of Power in Medieval Religious Discourse Regarding The Crusades”, **Stockholm University Department of History**, Yüksek Lisans Tezi, İlkbahar, 2018.
- Polat, İbrahim Ethem: “Doğu ve Batı Kaynaklarında Haçlı Seferleri’nde Yaşanan İnsanlık İhlalleri”, **Uluslararası Suçlar ve Tarih**, S. 5/6, Ankara, 2008.
- Polat, Yusuf: “Orta Çağ Batı Kaynaklarına Göre Selahaddin Eyyubî”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 11, S. 55, Şubat 2018.
- Poole, Austin Lane: “Germany 1125-1152”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.

- Poole, Austin Lane: “The Emperor Henry VI”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Poole, Austin Lane: “Frederick Barbarossa and Germany”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Rahn, Otto: **Crusade Against the Grail: The Struggle Between the Cathars, the Templers and the Church of Rome**, İngilizce Çev. Christopher Jones, Inner Traditions, 2006.
- Raimundus Aguilers: **Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem**, RHC. occ., III, İngilizce Çev. J. H-L. L.Hill, **Raymond d’Aguilers**, Philadelphia, 1968; Türkçe Çev. Süleyman Genç, **Haçlılar Kudüs’te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2019.
- Rennie, Kriston R.: “‘Uproot and Destroy, Built and Plant’: Legatine Authority Under Pope Gregory VII”, **Journal of Medieval History**, S. 33, 2007.
- Rennie, Kriston R.: “Extending Gregory VII’s ‘Friendship Network’: Social Contacts in Late Eleventh-Century France”, **The Author Journal Compilation**, The Historical Association and Blackwell Publishing, 2008.

- Richard de Templo: **Chronicle of the Third Crusade: A Translation of the Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi**, İngilizce Çev. H. Nicholson, Ashgate, England, 1997.
- Richard of Devizes: **Chronicon de Rebus Gestis Ricardi Primi**, İngilizce Çev. J. A. Giles, **Chronicle of the Deeds of Richard I**, Cambridge-Ontario, 2000.
- Riley-Smith, Jonathan: **Haçlılar Kimlerdi?**, Türkçe Çev. Berna Kılınçer, Bilişim Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Riley-Smith, Jonathan: **The Oxford Illustrated History of the Crusades**, Oxford University Press, United Kingdom, 2001.
- Riley-Smith, Jonathan: **The First Crusade and the Idea of Crusading**, Continuum, London, New York, 2003.
- Rist, Rebecca: “The Medieval Papacy, Crusading and Heresy, 1095-1291”, **A Companion to the Medieval Papacy**, ed. Keith Sisson, Atria A. Larson, Brill, Boston, 2016.
- Rist, Rebecca: “Salvation and the Albigensian Crusade: Pope Innocent III and the Plenary Indulgence”, **Reading Medieval Studies**, 2010, S. 36.

- Robert de Clari: **İstanbul'un Zaptı (1204)**, Türkçe Çev. Beynün Akyavaş, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Roberts, John Morris: **Avrupa Tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2015.
- Robertus Monochus
(Robert the Monk), **Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana**, İngilizce Çev. Carol Sweetenham, Ashgate Publishing, Cornwall, 2005.
- Robinson, Ian S. ; **Henry IV of Germany 1056-1106**, Cambridge University Press, UK, 2004.
- Robinson, Ian S. ; **Eleventh-Century Germany: The Swabian Chronicles**, Manchester University Press, Manchester, 2008.
- Roche, Jason T. : "Conrad III and the Second Crusade in the Byzantine Empire and Anatolia 1147", **University of St. Andrews**, Doktora Tezi, 2007, <http://hdl.handle.net/10023/524>.
- Roche, Jason T. : "The Second Crusade: Main Debates and New Horizons", **The Second Crusade: Holy War on the Periphery of Latin Christendom**, ed. J. T. Roche and J. M. Jensen, Brepols Publishers, Belgium, 2015.

- Roger de Hoveden: **The Annals of Roger de Hoveden: Comprising the History of England and of Other Countries of Europe from A.D. 732 to A.D. 1201**, İngilizce Çev. Henry T. Riley, V. II, H.G. Bohn, London, 1853.
- Runciman, Steven: **Haçlı Seferleri Tarihi**, Türkçe Çev. Fikret Işıltan, 3c, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2008.
- Runciman, Steven: **Byzantine Civilization**, Meridian Books, New York, 1959.
- Rus, Constantin,
Nojea, Traian: “Pope Innocent III (1198-1216) and His Vision of the Jurisdictional Papal Primacy”, **Teologia**, S. 4, 2018.
- Saint Bernard: **On Consideration**, İngilizce Çev. George Lewis, Clarendon Press, Oxford, 1908.
- Salamanes Hermias
Sozomenos: **Ecclesiastical History**, İngilizce Çev. Eirini Artemi, C. II, <http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf202.html>.
- Sakarya, Ülkem: “Dördüncü Haçlı Seferi (1204)”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.
- Saunders, John Joseph: **A History of Medieval Islam**, Routledge, London, 1965.

- Schaefer, Rose: “In the Cause of the Faith and Peace”: The Albigensian Crusade and the Preservation of Power in the Languedoc”, **Journal of Historical Studies**, V. XXIV.
- Schaff, Philip: **History of the Christian Church, Volume V: The Middle Ages. A.D. 1049-1294**, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, 1882, 2002.
- Schimmelpfenning, Bernd: **The Papacy**, New York 1992.
- Schroeder, Henry Joseph: **Disciplinary Decrees of the General Councils**, B. Herder Book Co., Londra, 1937.
- Serdar, Murat: “Papa II. Urban’ın Papalığı Esnasındaki Siyasi ve Dinî Meseleler Karşısındaki Tutumu”, **Orta Çağ’da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, 2018.
- Shepard, Jonathan: “The Uses of the Franks in Eleventh-Century Byzantium” **Anglo-Norman Studies**, S. 15, 1995.
- Shepard, Jonathan: “When Greek Meets Greek: Alexius Comnenus and Bohemond in 1097-98”, **Byzantine and Modern Greek Studies**, C. 12, 1988.

- Smith, Thomas W.; “How to Craft a Crusade Call: Pope Innocent III and Quia Maior (1213)”, **Historical Research**, V. 92, S. 255, Şubat 2019.
- Smith, Thomas W.; “Conciliar Influence on Ad liberandam”, **Outremer** 7, Turnhout, 2018.
- Somerville, Robert: **Pope Urban II's Council of Piacenza: March 1-7, 1095**, Oxford University Press, New York, 2011.
- Somerville, Robert: “Chaos to Order: Clermont, 1095 to Lateran IV, 1215”, **Vergentis** 3, Aralık 2016.
- Southern, Richard William: **Ortaçağ Avrupasında İslam Algısı**, Çev. Ahmet Aydoğan, Nobel Kitapevi, İstanbul, 2000.
- Southern, Richard William: **The Making of the Middle Ages**, Yale University Press, London, 1992.
- Southern, Richard William: **Western Society and the Church in the Middle Ages**, Oxford, Penguin Books, 1970.
- Stella, Francesco: “Okul ve Manastır Kültürü”, **Orta Çağ Katedraller - Şövalyeler - Şehirler**, Çev. Lale Tonguç Basmacı, ed. Umberto Eco, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

- Stenton, Doris M.; “Henry II”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Strack, Georg: “Pope Urban II and Jerusalem: A Re-Examination of His Letters on the First Crusade”, **The Journal of Religious History, Literature and Culture**, 2016.
- Strack, Georg: “The Sermon of Urban II in Clermont and the Tradition of Papal Oratory”, **Medieval Sermon Studies**, V. 56, 2012.
- “Summons of Pope Eugene III to the Crusade, Dec. 1, 1145”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.
- Şahin, Seyhun: “Norman İstilası’nın I. Haçlı Seferi’ne Yansımaları (Antakya’nın İşgaline Kadar I. Bohemund ve Tancred’in Faaliyetleri)”, **Cahij**, C. I, 2013.
- Şenel, Alâeddin: **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Kısaltılmış Basım, Ankara, 1995.
- Taşcan, Arzu: “Bizans-Papalık İlişkileri (X.-XV. Yüzyıl)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2000.

Taşpınar, İsmail: “I. İznik Konsili (325) ve İslâm Kaynakları’ndaki Yeri”,
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 26,
2004, s. 24.

Testas, Guy, **Orta Çağ Hristiyan Dünyasında Dinsel Şiddet**
Testas, Jean: **Engizisyon**, Türkçe Çev. Ali Erbaş, İnsan Yayınları,
İstanbul, 2003.

Tezcan, Enis: **Bir Ortaçağ Mafyası Tapınakçılar**, Kumsaati Yayınları,
İstanbul, 2013.

Thatcher, Oliver J., **A Source Book for Medieval History**, Scribners, New
York, 1905.
McNeal , Edgar
Holmes:

**The Annals of Roger de Hoveden: Comprising the
History of England and of Other Countries of Europe
from A.D. 732 to A.D. 1201**, İngilizce Çev. Henry T.
Riley, V. II, H.G. Bohn, London, 1853.

“The Crusade of Friderick Barbarossa”, İngilizce Çev. G.
A. Loud, **The History of the Expedition of the Emperor
Frederick and Related Texts**, Burlington, 2010.

“The Donation of Constantine”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.

The First Crusade: The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials, ed. Edward Peters, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998.

“The Foundation Charter of the Order of Cluny Sept. 11, 910 A.D.”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.

The Register of Pope Gregory VII, 1073-1085: An English Translation, ed. ve İngilizce Çev. H. E. J. Cowdrey, Oxford University Press, Oxford, 2002.

“The Struggle Between Frederick Barbarossa and Alexander III”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.

“The Vesancon Episode”, **Select Historical Documents of the Middle Ages**, Yay. Ernest F. Enderson, George Bell and Sons, London, 1903.

- Theophanes: **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History (AD 284-813)**, İngilizce Çev. C. Mango, R. Scott, Clarendon Press, Oxford, 1997.
- Thompson, Alexander Hamilton: “The Monastic Orders”, **The Cambridge Medieval History Contest of Empire and Papacy**, ed. J. R. Tanner, C. W. Previté-Orton, The Macmillan Company, V. V, New York, 1926.
- Tyerman, Christopher: **God’s War: A New History of the Crusades**, Harvard University Press, England, 2007.
- Tyerman, Christopher: **How to Plan a Crusade**, Penguin Books, UK, 2015.
- Tyerman, Christopher: **Fighting for Christendom: Holy War and the Crusaders**, Oxford University Press, New York, 2004.
- Tyerman, Christopher: “Were There Any Crusades in the Twelfth Century?”, **EHR**, 1995.
- Ullman, Walter: **A Short History of the Papacy in the Middle Ages**, Taylor & Francis Group, Routledge, 2003.

- Urfalı Mateos: **Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)**, Türkçe Çev. Hrant Andreasyan, 3. bsk., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Uzun, Elif: “Haklı Savaş Düşüncesinin Batılı Kökenleri: İlk Çağlardan Yirminci Yüzyıla Jus Ad Bellum Kavramı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. 6, S. 21, 2004.
- Ülgen, Pınar: “Orta Çağ’daki Kral-Papa Çatışmalarının Din ve Siyasete Etkisine Bir Örnek: III. Alexander ve Friedrich Barbarossa”, **Orta Çağ’da Din ve Devlet: Doğu ve Batı Ekseninde**, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Vasiliev, Aleksandr A.: **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Çev. Arif Müfid Mansel, Maarif Matbaası, Ankara, 1943.
- Watt, John A.: “Hostiensis on Per Venerabilem: The Role of The College of Cardinals”, **Authority and Power Studies on Medieval Law and Government Presented to Walter Ullman on His Seventieth Birthday**, ed. Brian Tierney, Peter Linehan, Cambridge, 1980.
- Watt, William Montgomery: **İslamın Ortaçağ Avrupası Üzerine Etkisi**, Türkçe Çev. Ümit Hüsrev Yolsal, Bilgesu Yayıncılık, Ankara, 2013.

- Wayno, Jeffrey M.: “Rethinking the Fourth Lateran Council of 1215”, **Speculum**, 93/3, Temmuz 2018,
- Wieruszowski, Helene: “The Norman Kingdom of Sicily and the Crusades ”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee and London, 1969.
- Willermus Tyrensis: **A History of Deeds Done Beyond the Sea by William Archbishop of Tyre**, İngilizce Çev. E. A. Babcock, A. C. Krey, C. II, New York, Columbia University Press, 1943; Türkçe Çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği Başlangıcından Kudüs’ün Zaptına Kadar**, Gece Kitaplığı, C. I, Ankara, 2018; Türkçe Çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği II Kudüs’ün Zaptından Urfa’nın Fethine Kadar (1099-1143)**, Gece Kitaplığı, C. II, Ankara, 2018; Türkçe Çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği III Haçlılar Türkler Karşısında (1143-1184)**, Kronik Kitap, 2019.
- Zacour, Norman P.: “The Children’s Crusade”, **A History of the Crusades: The Later Crusades 1189-1311**, Yay. Kenneth M. Setton, The University of Wisconsin Press, C. II, Madison, Milwaukee ve London, 1969.